VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Dainius SOBECKIS

LEONARDO ANDRIEKAUS GYVENIMAS IR KŪRYBA: ASMENYBĖ IR KRIKŠČIONIŠKASIS UNIVERSALIZMAS

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Kaunas, 2013

UDK 888.2.092
So-02

Disertacija buvo rengiama 2008–2013 metais Vytauto Didžiojo universitete.

Doktorantūros teisė suteikta Lietuvių kalbos institutui kartu su Vytauto Didžiojo universitetu 2003 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 926.

Mokslinė vadovė:

Prof. dr. Irena Buckley (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04H)

ISBN 978-9955-12-868-7

TURINYS

ĮVADAS 5
1. KRIKŠČIONIŠKOJO UNIVERSALIZMO SAMPRATA 22
1.1. Krikščioniškojo universalizmo postulatai 22
1.2. Universalios asmenybės samprata XX a. Lietuvoje 26
1.3. Kultūros teologija: nuo Sukūrimo iki Apokalipsės 31
1.4. Meno teologija: medžiaga ir kūrėjas 37
1.5. Literatūros teologija: kūrybinė baimė ir drąsa 41
2. L. ANDRIEKUS TARP KONFESIJOS IR KULTŪROS: KRIKŠČIONIŠKOJO UNIVERSALIZMO LINK 46
2.1. Asmenybės branda: krikščioniškojo universalizmo užuomazgos 46
2.2. Šv. Antano gimnazijos Kennebunkporte rektorius: religinio ir tautinio ugdymo puoselėtojas 57
2.3. Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas: krikščioniškos asmenybės įtaka visuomeninei veiklai 69
2.4. Kultūros žurnalo „Aidai“ vyr. redaktorius: kultūros teologijos atstovas 81
3. KRIKŠČIONIŠKOJO UNIVERSALIZMO KATEGORIJOS L. ANDRIEKAUS KŪRYBOJE 92
3.1. Laikas *kairos* ir *chronos* 92
3.2. Sakraliosios erdvės 101
3.3. Žmogiškosios būties prasmingumas 111
3.4. Mirtis kaip amžinybės projekcija 122
IŠVADOS 133
Santrumpos 136
Šaltiniai 138
Archyviniai šaltiniai 138
Publikuoti šaltiniai 144
Periodiniai šaltiniai 145
Literatūra 146
Interneto ištekliai 153
PRIEDAI 154
Disertacijos tema paskelbti darbai 154
Parengtos L. Andriekaus šaltinių publikacijos 155

Išleistos knygos	159
Kiti darbai	159
Konferencijos	161
Dalyvavimas visuomeninių organizacijų veikloje	163
L. Andriekaus bibliografija	164
L. Andriekaus archyvinė medžiaga	193

ĮVADAS

Per dvidešimt pastarųjų Lietuvos nepriklausomybės metų vieni egzodo rašytojai buvo labiau išpopuliarinti ir išgarsinti, kiti – kiek mažiau. Tarp pastarųjų atsidūrė ir poetas, visuomenininkas, kunigas, vienuolis pranciškonas tėvas Leonardas Andriekus OFM (*Ordo Fratrum Minorum* – Mažesniųjų brolių ordinas), pagal gimimo liudijimą – Kazimieras Andriekus (1914–2003).

L. Andriekaus gyvenimo kelio į tautines ir universalias vertybes pradžia, jų akumuliavimo ir generavimo ištakos – jo kaimo aplinka ir kilmė. Savo gimtajame krašte, Barstyčiuose, L. Andriekus gavo krikščioniškąjį pradžiamokslį ir tautinės kultūros pradmenis, kuriuos perdavė tėvai, aplinka ir Bažnyčia. Ar tautiškumo ir krikščioniškojo universalizmo pradai taps jo darniais asmenybės bruožais, ar vienas kitą užgniauš, priklausė nuo tolimesnio L. Andriekaus gyvenimo.

L. Andriekus nuo pat jaunystės siekė mokslo žinių ir savo užsibrėžto tikslo link – įgyti išsilavinimą – ėjo kryptingai. Jis mokėsi Sedos progimnazijoje, Kretingos pranciškonų berniukų gimnazijoje, Europos seminarijose ir Romos šv. Antano universitete. Galima teigti, kad kelyje į dvasininkijos luomą – vienuolystę ir kunigystę – jį pirmiausiai lydėjo krikščioniškojo universalizmo pagrindų suvokimas bei įsisavinimas. Tai L. Andriekų parengė tolesnei jo asmenybės saviraiškai – krikščioniškojo universalizmo idėjų sklaidai visuomenėje. L. Andriekaus vienuolystės įžadai ir kunigystės šventimai jo darbams suteikė platų tautiškumo ir krikščioniškojo universalizmo raiškos mastą ir gilią prasmę.

Tik L. Andriekaus tarnystės veiklos pradžia 1964–1970 m. nebuvo susijusi kokiais nors visuomeniniais ar kultūriniais įsipareigojimais. Pirmininkaudamas Lietuvių rašytojų draugijai (toliau tekste – LRD) 1970–1980 m., L. Andriekus ėjo Bruklino (Niujorkas) pranciškonų vienuolyno vyresniojo (1970–1973 ir 1979–1982 m.), Kennebunkporto pranciškonų vienuolyno vyresniojo (1973–1976 m.), Kennebunkporto pranciškonų vasarvietės administratoriaus (1973–1979 m.) pareigas. Jo tarnystės pabaigos laikotarpis iš dalies sutapo su jo kultūrine veikla – vadovavimu kultūros žurnalo „Aidai“ leidybai. Šio žurnalo vyriausiuoju redaktoriumi L. Andriekus tapo 1980 m. II pusėje, dar beveik porą metų eidamas Bruklino pranciškonų vienuolyno vyresniojo pareigas. Galima tvirtinti, kad dvylikos metų laikotarpis, kai jis buvo LRD pirmininku ir tapo „Aidų“ vyr. redaktorium, glaudžiai susijęs su jo tarnyste: savo gebėjimus ir energiją L. Andriekui teko nuolat dalyti dviem veiklos sritims – tarnystei ir visuomeninei bei kultūrinei veiklai.

Išeivijoje L. Andriekus pragyveno apie 52 metus, kol atsirado galimybė apsilankyti tėvynėje. Po minėto laikotarpio gimtinėje jis pirmą kartą lankėsi 1989 m. rugsėjį, antrą kartą – 1993 m. Nuo 1995 m. galutinai apsigyveno Kenenbunporto vienuolyne. Nors ir planavo dar

kartą apsilankyti Lietuvoje, čia nebeatvyko. Paskutiniuosius gyvenimo metus su keliais kunigais praleido Vyskupo J. Matulaičio slaugos namuose, Putname (Konektikuto valstija, JAV). Patyręs insultą, kaip savo laiške aiškino tėvas Placidas Barius OFM L. Andriekaus broliui Stasiui Andriekui, po jo nebeatsigavo[1] – po keturių dienų, 2003 m. gegužės 20 d., L. Andriekus mirė. Jis buvo palaidotas Brukline, Šv. Jono kapinėse, lietuvių pranciškonų kapinių dalyje.

Ilgas gyvenimo laikotarpis išeivijoje L. Andriekų skatino dalyvauti visuomeninėje, kultūrinėje veikloje ir užsiimti literatūrine kūryba. Per savo gyvenimą L. Andriekus išleido 10 poezijos knygų. Tai septyni rinkiniai lietuvių kalba: „Atviros marios“ (1955), „Saulė kryžiuose“ (1960), „Naktigonė“ (1963), „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“ (1969), „Už vasaros vartų“ (1976), „Atmink mane, Rūpintojėli“ (rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija, 1985), „Balsai iš anapus“ (1988); viena rinktinė lietuvių kalba: „Pasilikau tik dangų mėlyną“ (1991); dvi knygos anglų kalba: „Amens in amber“ (1968) ir „Eternal Dream: Selected Poems“ (1980). Rinkinys „Saulė kryžiuose“ 1961 m. buvo apdovanotas Lietuvių rašytojų draugijos premija, „Balsai iš anapus“ – Ateitininkų federacijos poezijos konkurse, paskelbtame Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui (1987 m.) paminėti, laimėjo pirmąją vietą. Daug L. Andriekaus poezijos kūrinių buvo publikuota išeivijos periodikoje Amerikoje – laikraščiuose ir žurnaluose (antologijose ir almanachuose). Taip pat nemažai eilėraščių buvo paskelbta jau nepriklausomos Lietuvos periodikoje; keletas publikacijų pasirodė Lietuvos spaudoje ir sovietmečiu.

Lietuvių literatūros enciklopedijoje (2001) ir literatūrologo Aleksandro Žalio yra nurodyta, kad egzistuoja dar vienas rinkinys „Ko liūdi, mano siela“ (1991) (Žalys, 2005, p. 107). Vis dėlto tokio rinkinio nėra. Pats L. Andriekus trumpoje savo autobiografijoje teigė, jog planuotas rinkinys „Ko liūdi, mano siela“ yra įtrauktas į rinktinę „Pasilikau tik dangų mėlyną“, kuri pasirodė 1991 m. Neegzistuojančio rinkinio išleidimo data nurodyta tokia pati. Be to, rinktinės anotacijoje autorius pabrėžė, jog eilėraščiai į ją pateko iš visų septynių anksčiau išleistų knygų ir „iš nespausdinto rinkinio „Ko liūdi, mano siela“ (PTDM, p. 320). L. Andriekus, kaip buvo matyti tiriant jo archyvą, dar planavo parengti eilėraščių rinkinį, bet to nebepadarė.

L. Andriekus paskelbė daug straipsnių išeivijos periodiniuose leidiniuose religinėmis, kultūrinėmis ir literatūrinėmis temomis. Jis bendradarbiavo su leidiniais „Aidai“, „Ateitis“, „Darbininkas“, „Dirva“, „Draugas“, „Į laisvę“, „Lietuvių dienos“, „Lux Christi“, „Pasaulio lietuvis“, „Tėviškės žiburiai“, „Šv. Pranciškaus varpelis“ ir kitais. Daugumą savo straipsnių L. Andriekus parašė į žurnalą „Aidai“, nes su juo bendradarbiavo net 41 metus. L. Andriekaus straipsnių tematika minėtuose leidiniuose buvo įvairi: būtų galima išskirti straipsnius religinėmis, literatūrinėmis, kultūrinėmis, politinėmis ir lietuvybės puoselėjimo temomis.

[1] Barius P. 2003 m. birželio 4 d. laiškas Stasiui Andriekui. *OFM.*

Apie L. Andriekaus asmenybę galime nemažai sužinoti iš jo pamokslų, prakalbų, taip pat jam kitų autorių rašytų laiškų. Tiriant asmens gyvenimą labai svarbi yra niekur anksčiau nenaudota ir neskelbta archyvinė medžiaga. Dauguma disertacijoje naudojamų šaltinių saugomi Mažesniųjų brolių ordino (*Ordo Fratrum Minorum* – OFM) Lietuvos šv. Kazimiero provincijos kurijos Kryžių kalno pranciškonų vienuolyne, kuriame yra sukauptas centrinis Lietuvos OFM archyvas (toliau tekste – OFM). Šis archyvas parvežtas iš Kennebunkporto vienuolyno, kuriame anksčiau ir buvo saugomas. L. Andriekaus archyviniai dokumentai OFM archyve nėra kataloguoti ir sunumeruoti. Minėtame archyve buvo bandoma susisteminti su L. Andriekumi susijusius dokumentus, tačiau darbas dar nebaigtas. Daug įvairių dokumentų, priskirtų tam tikrai sričiai, iš tikrųjų jai nepriklauso. Dauguma L. Andriekaus archyvo dokumentų yra spausdinti rašomąja mašinėle, nors yra nemažai rankraštinių dokumentų – dažniausiai buvo naudojamas rašiklis, tačiau pasitaikydavo ir parašytų pieštuku (pastarieji jau gana išblukę). Praėjus dar keliolikai metų, minėti dokumentai gali būti negrįžtamai prarasti. Dokumentų, rašytų rašikliu ir tušinuku, kokybė dar gera. Kokybiški ir dokumentai, rinkti rašomąja mašinėle. Disertacijos autorius L. Andriekaus archyvą nuskenavo, susistemino ir katalogavo, kad jis išliktų ateities kartoms skaitmeninėje laikmenoje.

L. Andriekaus archyve daugiausiai yra pamokslų. Juos galima skirstyti pagal adresatų grupes – skirti moterims, vyrams, kunigams, jaunimui, šeimai; pagal laiką – gavėnios, šv. Kalėdų, šv. Velykų; proginiai – santuokos, laidotuvių, Vasario 16-osios, rekolekcijų progoms; pagal skelbiamą tiesą – moraliniai, istoriniai ir kt. Be pamokslų, randame prakalbų, radijo laidų, invokacijų, straipsnių literatūrinėmis ir kultūrinėmis temomis.

Be jau minėtų tarnystės įsipareigojimų, L. Andriekus turėjo ir visuomeninių pareigų, todėl svarbią vietą jo gyvenime užėmė prakalbos, sakomos įvairiomis progomis ir švenčių metu. L. Andriekus gerai išmanė retoriką, jos teoriją ir praktiką. Su retorine kultūra pirmą kartą jis galėjo būti susidūręs Kretingos pranciškonų gimnazijoje, kai, be kitų dalykų ir kalbų, mokėsi lotynų kalbos, kuri yra susijusi su retorikos tradicija. Vėliau retorikos mokėsi užsienio seminarijose. Dirbant Šv. Antano gimnazijos rektoriumi ir užsiimant pedagogine veikla, ganytojiškas statusas susiejo jo pedagoginę veiklą su krikščioniškuoju mokymu. Tai akivaizdžiai atsiskleidžia jo kalbose, pasakytose mokyklinių švenčių – mokslo metų pradžios ar pabaigtuvių metu.

L. Andriekaus archyviniam palikimui būdinga tai, kad daugelis jo kalbų yra kaip nors pavadintos, tačiau pasitaiko ir be pavadinimų. Pastebima nemažai prakalbų ir pamokslų pavadinimų bendrumų, dažniausiai susijusių su pagrindinėmis krikščioniškomis šventėmis – šv. Kalėdomis, šv. Velykomis, Vėlinėmis. Vienu atveju pamokslas pavadinamas „Kalėdos“, kitu atveju išplečiamas ir vadinamas „Amžinos Kalėdos“ arba „Kalėdų romantika ir tikrovė“.

L. Andriekaus kūrybiniame archyve yra nemažai neskelbtų poeto eilėraščių, tarp kurių minimi jo paties taisytini eilėraščiai ir jo paties nemėgstami, turintys trūkumų bei nespausdintini eilėraščiai, rinkinio „Naktigonė“ eilėraščių variantai. Jo archyve pavyko rasti per 100 niekur neskelbtų eilėraščių. Iš aptiktų eilėraščių buvo parengta apie 10 publikacijų lietuviškai ir rusiškai periodinei spaudai („Baltija“, „Gimtasis žodis“, „Krantai“, „Literatūra ir menas“, „Metai“, „Naujasis židinys-Aidai“, „Šiaurės Atėnai“, „Žemaičių saulutė“, „Параллелы“).

Taigi, OFM archyvas labai svarbus dėl įvairaus pobūdžio anksčiau neskelbtų tekstų. Kita, mažesnioji, dalis archyvinių dokumentų, teikiančių duomenų apie L. Andriekaus asmenybę, rasta kituose Lietuvos archyvuose: Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyve (toliau tekste – MLLM), Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos instituto (toliau tekste – VDU LII) archyve. MLLM archyve daugiausia rasta šaltinių, susijusių su L. Andriekaus pirmininkavimu Lietuvių rašytojų draugijai. VDU LII archyve daug dokumentų, leidžiančių susipažinti su kultūros žurnalo „Aidai“ veikla, kai jam vadovavo L. Andriekus.

Pagrindinės sąvokos. Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos – *afidevitas, egzodas, išeivija, išeivis, krikščioniškasis universalizmas, koreliacija, kultūros teologija, literatūros teologija, meno teologija, transfigūracija*. *Afidevitas* (angl. *affidavit*) – rašytinis pareiškimas, patvirtintas priesaika. Dabartinę JAV *žaliąją kortą* galima prilyginti *afidevitui*, atsiradusiam po Antrojo pasaulinio karo. Terminai *egzodas* ir *išeivija* tekste vartojami sinonimiškai. *Emigrantas, pabėgėlis, tremtinys* – terminai, turintys *išeivio* reikšmės atspalvį, tačiau rečiau vartojami kaip menkinantys asmens orumą. Terminas *krikščioniškasis universalizmas* vartojamas nusakant visus pasaulio krikščionis (nepaisant lyties, rasės, profesijos, tautybės ir kt.), išpažįstančius bendruosius krikščioniškosios religijos postulatus. *Krikščioniškojo universalizmo* pirmavaizdžiu laikomas pats Kristus, kuris savo gyvenimu perteikė krikščionybės, kaip būsimos universalios religijos, pobūdį. *Krikščioniškojo universalizmo* sampratą tikinčiojo mąstysenoje įtvirtino Vatikano II Susirinkimas. Terminai *kultūros teologija*, *meno teologija* ir *literatūros teologija* yra tarpusavyje labai susiję. Visų jų ištakos ir pagrindas yra teologija. XX a. pradžioje tarp Rusijos intelektualų pradėta svarstyti kultūros ir religijos klausimais. Po Pirmojo pasaulinio karo šie apmąstymai buvo plėtojami Prancūzijoje ir Vokietijoje. Po Antrojo pasaulinio karo kultūros ir religijos tematika peraugo į *kultūros teologijos* problematiką, kuri jau analizuojama pasauliniu lygmeniu – ne tik Europoje, bet ir JAV. Reikšmingiausią postūmį *kultūros teologijos* susiformavimui padarė Vatikano II Susirinkimas, kuris tikinčiojo sąmonėje įtvirtino *kultūros teologijos* sampratą ne tik kaip tyrimo metodo, kai ieškoma krikščioniškųjų elementų kultūroje, bet ir kaip tiesioginio krikščioniškųjų elementų buvimo kultūroje. *Kultūros teologija* tiria dieviškojo kūrybinio prado perdavimą ir įsisavinimą kuriančiame asmenyje; *meno teologija* svarsto kuriančio asmens ir jo kūrinio įmedžiaginimo sąsajas su jį supančiu Dievo sukurtu

pasauliu; *literatūros teologija* aiškina teologijos objekto įtaką literatūros kūriniui. Sąvoką *transfigūracija* reikia suprasti kaip pasaulio perkeitimą Pasaulio pabaigos metu, kurią priartina arba atitolina kuriančių asmenų visuma, priklausomai nuo savo kūrybinių intencijų. Sąvoka *koreliacija* vartojama nustatant religinių simbolių ir to, kas jais simbolizuojama, atitikmenis.

Tyrimo mokslinė problema. L. Andriekaus gyvenimas ir kūryba buvo tiriami tam tikrais aspektais. Gyvenimas buvo analizuotas gerokai mažiau nei kūryba, kadangi apie jo vaikystę ir jaunystę, vadovavimo LRD pradžią bei dar keletą gyvenimo aspektų yra žinoma daugiausiai. Kūrybos tyrimams skirta daugiau dėmesio. Į L. Andriekaus kūrybą buvo gilinamasi dieviškumo ir žmogiškumo sklaidos, teocentriniu, Lietuvos istorijos atspindžių aspektais. L. Andriekaus gyvenimas ir kūryba dar nebuvo tyrinėti iš krikščioniškojo universalizmo perspektyvos, remiantis kultūros teologija. Disertacijoje atskleidžiamas L. Andriekaus krikščioniškųjų vertybių, krikščioniškojo universalizmo santykis su tautinėmis vertybėmis ir lietuvių išeivijos kultūra. Tyrime išryškėja kultūros teologijos įtaka visuomeninei ir kultūrinei L. Andriekaus veiklai bei literatūros teologijos poveikis jo poezijai.

Darbo hipotezė. L. Andriekaus gyvenimas buvo glaudžiai susijęs ne tik su tarnyste, bet ir su kultūros raiškos formomis. Būdamas vienuolis ir kunigas, jis savo gyvenimu siekė išreikšti krikščionių tikėjimą ne tik Bažnyčios luome. Be to, išryškėjo L. Andriekaus indėlis į kultūrinę sritį, jo, kaip *homo religiosus*, gyvenimo sąsajos su literatūrine kūryba, vadovo darbu einant visuomenines pareigas, bendradarbiavimu spaudoje. Jam buvo svarbūs Antano Maceinos inicijuoti *kultūros teologijos* srities svarstymai. Todėl disertacijoje keliama hipotezė, kad, siedamas savo tarnystę su kultūrine-visuomenine ir literatūrine veikla, L. Andriekus atstovavo XX a. viduryje susiformavusiai *kultūros teologijos* srovei, jam *kultūros teologijos* samprata pasitarnavo visuomeninėje-kultūrinėje veikloje ir kūryboje.

Darbo objektas. Disertacijoje, remiantis šiuolaikinės kultūros ir literatūros teologijų tyrimo principais bei metodais, žvelgiama į L. Andriekaus asmenybę ir kūrybą. Aptariama vokiečių teologo, krikščioniškojo egzistencializmo filosofo Paulo Tillicho ir lietuvių filosofo Antano Maceinos kultūros teologijos įtaka L. Andriekaus kultūrinei veiklai. Analizuojami viešai prieinami ir anksčiau visuomenei neprieinami literatūriniai, kultūriniai tekstai, prakalbos, pamokslai ir laiškai.

L. Andriekaus gyvenimas buvo susijęs ne tik su religija, bet ir su kultūra plačiąja prasme, todėl disertacijoje tiriamos šios kultūros ir teologijos sąsajos: 1) krikščioniškosios pasaulėžiūros formavimas: krikščioniškojo universalizmo įtaka pasirinktam gyvenimo keliui; 2) krikščioniškas asmenybės ugdymas: krikščioniškos švietimo įstaigos įtaka asmenybės raidai; 3) universalios krikščioniškos asmenybės įtaka visuomeninei veiklai ir kultūros žurnalo raidai.

L. Andriekaus poezijoje atsiskleidė įvairios religinės raiškos formos, todėl disertacijoje tiriamos šios literatūros ir teologijos sąsajos: 1) teologinės laiko sampratos raiška; 2) sakraliųjų erdvių sklaida; 3) būties prasmingumas, kreipiantis individą į amžinąjį gyvenimą; 4) pasiruošimo mirčiai, mirties, asmens perkeitimo, Pasaulio pabaigos ir amžinojo gyvenimo eschatologinė specifika L. Andriekaus poezijoje.

Šio darbo **tikslas** – remiantis kultūros teologija ir literatūros teologija, pažvelgti į L. Andriekaus asmenybę, išanalizuoti jo kultūrinę veiklą ir literatūrinę kūrybą.

Buvo užsibrėžti šie **uždaviniai**:

– apibrėžti kultūros teologijos, kaip tarpdalykinės teorijos, specifiką ir pagrindinius tyrimo principus;

– remiantis kultūros teologija, ištirti krikščioniškojo universalizmo apraiškas L. Andriekaus gyvenime, kurios įgijo savo raiškos formas jam dirbant Šv. Antano gimnazijos rektorium, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininku ir vadovaujant kultūros žurnalui „Aidai“;

– remiantis literatūros teologija, išanalizuoti L. Andriekaus poezijos laiką *kairos* ir *chronos*, sakraliąsias erdves, žmogiškosios būties prasmingumą ir mirtį kaip amžinybės projekciją;

– atskleisti metafizinius L. Andriekaus literatūrinės kūrybos aspektus.

Ankstesni tyrimai. Tarybiniais metais Lietuvoje, palyginti su išeivija, L. Andriekaus gyvenimui ir kūrybai buvo skirta nedaug dėmesio. Labiau jo asmenybe susidomėta po Nepriklausomybės atgavimo 1990 m., kai L. Andriekaus poezija tapo lengvai prieinama Lietuvos skaitytojui. Iki šio laiko nebuvo parengta nė viena monografija apie L. Andriekaus gyvenimą ir kūrybą, tačiau analizuoti kai kurie jo gyvenimo ir kūrybos aspektai. Pastaruosius galima skirstyti į pagrindines šešias grupes:

1) *L. Andriekaus gyvenimo tyrimai*. L. Andriekaus gyvenimas tyrinėtas gerokai mažiau nei kūryba. Labiausiai atskleista vaikystė, paauglystė ir jaunystė, susijusios su jo tėviške ir palinkimu į religinius dalykus. Šį poeto gyvenimo laikotarpį tyrė istorikas Povilas Šverebas straipsnyje „Sunkus kelias į šviesą“ (1994), Eleonora Čepienė nekrologe „Pasilieku tik dangų mėlyną...“ (2004) ir Asta Grykštaitė straipsnyje „Pirmieji kūrybiniai žingsniai žengti Kretingoje...“ (2006). Literatūrologas Ričardas Pakalniškis knygoje „Poezijos kryžkelės: dialogai apie dvi poezijos šakas Lietuvoje ir išeivijoje“ (1994b) peržvelgė ne tik L. Andriekaus jaunystę, bet ir jo veiklą išeivijoje. Literatūrologė Žydronė Kolevinskienė savo straipsnyje „Lietuvių rašytojų draugijos veikla 1970–1973 metais“ (2009) tyrė 1970–1973 m. LRD veiklą ir pristatė LRD istoriją, pateikė L. Andriekaus biografinių faktų, aptarė LRD administracijos rūpesčius ir leidybinius reikalus. Anot jos, „jau pirmosiomis savo pirmininkavimo dienomis L. Andriekus išsiuntinėjo pranešimą visiems LRD nariams, informuodamas juos apie

artimiausius valdybos planus – aptarti komunikacijos strategijas su sovietų Lietuvos rašytojais“ (Kolevinskienė, 2009, p. 197).

2) *Epistolinio žanro tyrimai*. Epistolinis žanras siejasi su asmens gyvenimo palikimu. Minėto žanro tyrėjai analizavo L. Andriekaus susirašinėjimą su įvairiais asmenimis. R. Pakalniškio sudarytoje šaltinių publikacijoje „Per liūdesiu aptemdytą pasaulį: L. Andriekaus kūryba rašytojų ir menininkų laiškuose“ (1994a) pateikiami įvairių rašytojų ir menininkų laiškai, skirti L. Andriekui. Šiuose laiškuose nagrinėjamos kultūrinės ir literatūrinės temos, susijusios su L. Andriekaus poetine kūryba. Apie jo kūrybą minėtoje publikacijoje savo laiškuose rašė poetai Faustas Kirša, Jonas Aistis, kunigas Stasys Yla, literatūrologas ir visuomenės veikėjas Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, literatūros kritikas ir istorikas Jonas Grinius, poetas Alfonsas Nyka-Niliūnas, kalbininkas Antanas Salys, poetas Henrikas Radauskas ir Antanas Maceina (Pakalniškis, 1994a, p. 96–109). Literatūrologė Dalia Kuizinienė knygoje „Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europoje 1945–1950 m.“ (2003) publikavo L. Andriekaus laiškus Kaziui Bradūnui, rašytus 1947–1949 m., kai L. Andriekus stengėsi Bradūnų šeimai parūpinti afidevitą.

3) *L. Andriekaus kūrybos tyrimai dieviškumo ir žmogiškumo sklaidos aspektu*. Šiuo aspektu poeto kūrybą tyrinėjo Telšių Vincento Borisevičiaus gimnazijos socialinis pedagogas Eugenijus Zakarauskas straipsnyje „Žmogaus santykis su Dievu A. Škėmos ir L. Andriekaus kūryboje“ (2000) ir A. Žalys straipsnyje „Žemiškumo ir dieviškumo sąsajos Leonardo Andriekaus poezijoje, jų raiškos problemos“ (2005). Šie autoriai, nagrinėdami L. Andriekaus poeziją, konstatavo, kad ji nėra pakankamai įvertinta ne tik literatūros kritikų, bet ir paties L. Andriekaus atstovaujamo socialinio luomo – dvasininkijos. E. Zakarauskas įsitikinęs, kad „nėra L. Andriekaus poezijoje XX a. būdingo pesimizmo, skepticizmo, ironijos, jis nieko neprakeikinėja, atvirkščiai, mato, kuo džiaugtis, rodo tai ir mums bei dovanoja Tikėjimą, Meilę, ir Viltį“ (Zakarauskas, 2000, p. 111).

4) *L. Andriekaus kūrybos teocentriniai tyrimai*. Pasak atliekančiųjų šiuos tyrimus, poeto kūryba yra persunkta tautosakinėmis Rūpintojėlio godomis, pabrėžiamas Dievo, kaip Rūpintojėlio, įvaizdis. Galima išskirti šias teocentrinio aspekto potemes:

a) Rūpintojėlis L. Andriekaus poezijoje nėra atitrūkęs nuo lietuviškojo peizažo. Tai pažymi rašytojas ir diplomatas Antanas Vaičiulaitis recenzijoje „Saulė kryžiuose“ (1961) ir lietuvių filosofas Juozas Girnius straipsnyje „Visumos žvilgsnis į mūsų egzodo literatūrą“ (1968). Anot J. Girniaus, L. Andriekaus kūryboje Rūpintojėlis yra suaugęs „su mūsų žemės arimais, pakelėmis“ (Girnius, 1968, p. 71), su lietuvio būtimi ir drauge su buitimi.

b) Poeto kūryboje išryškinama Rūpintojėlio kantrybė ir kančia. Tai aptariama minėtose A. Vaičiulaičio ir J. Girniaus publikacijose bei vertėjo ir diplomato Povilo Gaučio straipsnyje „Religinė poezija: Andriekus, Cardenal, Blas de Otero“ (1979). P. Gaučys ir J. Girnius

L. Andriekaus poezijos Rūpintojėlį įvardija kaip tylų ir kenčiantį (Gaučys, 1979, p. 8; Girnius, 1968, p. 71), o A. Vaičiulaitis – kaip kantriai budintį Lietuvos pakelėse (Vaičiulaitis, 1961, p. 39).

c) Rūpintojėlis yra suaugęs su lietuvių tautos likimu. Lietuvių tautinis charakteris siejamas su Rūpintojėliu, kuris suaugęs ne tik su tautos, kaip visumos, likimu, – jam rūpi ir kiekvieno paprasto lietuvio dalia. Rūpintojėlis būna ten, kur darbuojasi lietuvis – sėjos ir pjūties bei kitų darbų metu. Pasak A. Vaičiulaičio, poeto Rūpintojėlis yra suaugęs su lietuvių tautos likimu ir kantriai budintis „ties mūsų šalies dalia" (Vaičiulaitis, 1961, p. 39). Kaip minėta, P. Gaučys L. Andriekaus poezijoje atskleidžiamą Rūpintojėlį įvardija kaip tylų, kenčiantį, atlaidų, nusižeminusį, priartina jį prie paprasto lietuvio; originaliausiu L. Andriekaus poezijos bruožu jis laiko poeto sugebėjimą ypač subtiliai tapatinti Rūpintojėlį „su mūsų tautos likimu ir jos lūkesčiais" (Gaučys, 1979, p. 8). Poetė ir literatūros kritikė Marija Stankus-Saulaitė straipsnyje „Lietuviškos psalmės" (1986) L. Andriekaus poeziją prilygina psalmėms, kuriose tyliais žingsniais artėjama prie Rūpintojėlio, o šio atvaizdas sutampa su lietuvio senove ir dabartimi. Anot recenzentės, „senolių bruožai neišdilę Rūpintojėlio veide" (Stankus-Saulaitė, 1986, p. 229), nes pakelių Rūpintojėlis lietuvį lydi nuo krikščionybės atsiradimo Lietuvoje.

d) Lietuva suvokiama kaip Rūpintojėlių žemė. Tradiciškai įprasta Lietuvą vadinti Marijos žeme, tačiau J. Ambrazevičius-Brazaitis recenzijoje „Rūpintojėlio poezija" (1985) teigė, kad ji gali arba net turėtų būti vadinama Rūpintojėlių žeme. R. Pakalniškis straipsnyje „Žemaičių rūpintojėlio godos: Leonardo Andriekaus lyrika" (1990) išsakė mintį, kad Dievas L. Andriekaus poezijoje tapatinamas su liaudies pasakų seneliu, kuris įprasminamas lietuvių tautodailininkų Rūpintojėliuose, sėdinčiuose pakelėse tarp smilgų ir kmynų (Pakalniškis, 1990, p. 128, 129).

e) Pokalbiai su Rūpintojėliu. Jie L. Andriekaus poezijoje persmelkia ne tik visą Lietuvos buitį, bet ir būtį. L. Andriekaus pasikalbėjimai su Rūpintojėliu poetui ir kritikui Alfonsui Šešplaukiui-Tyruoliui (recenzija „Pasikalbėjimai su Rūpintojėliu" (1986)) priminė vokiečių poeto Rainerio Marijos Rilkės pasikalbėjimus su Dievu. Tik R. M. Rilkei tai – pokalbis su „kaimynu", o L. Andriekui – su Viešpačiu-Visatos Kūrėju. A. Šešplaukio-Tyruolio teigimu, „gimtojo Žemaitijos krašto gamta ir jos liaudies kūryba, į kurią įeina ir populiarusis Rūpintojėlis, autorių pastūmėjo į poezijos kelią" (Šešplaukis-Tyruolis, 1986, p. 62). Poetas Alfonsas Bukontas recenzijoje „Gyvojo Dievo link" (1992) konstatavo, kad rinktinėje „Pasilikau tik dangų mėlyną", kaip ir ankstesniuose jo rinkiniuose, „tęsiamas jaukus, žmogiškas dialogas su Rūpintojėliu" (Bukontas, 1992, p. 8), kuris grindžiamas krikščioniškojo egzistencializmo filosofija. Literatūrologas Algirdas Titus Antanaitis straipsnyje „Dešimt poezijos rinkinių" (1986) teigė, kad L. Andriekus savo eilėraščiuose ne tik garbina Rūpintojėlį, tačiau jį guodžia ir užjaučia. Šiuose pokalbiuose ne tik Dievas kalbina žmogų, bet ir žmogus kreipiasi į Dievą.

5) *Lietuvos istorijos atspindžių L. Andriekaus poezijoje tyrimai*. Galima tvirtinti, kad L. Andriekus yra vienas iš *vytautinės* poezijos tęsėjų. Šį teiginį leidžia pagrįsti ne tik jo eilėraščių rinkinys „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“, bet ir rinkinys „Balsai iš anapus“, nors pastarajame *vytautinė* tema ir nevyrauja. L. Andriekaus *vytautinę* poeziją pabrėžia A. Vaičiulaitis, A. T. Antanaitis, rašytojas Pranas Naujokaitis, sovietmečio žurnalistas, literatūrologas, publicistas, politinis ir visuomeninis veikėjas Vytautas Kazakevičius. A. Vaičiulaitis recenzijoje „L. Andriekaus vytautinė poezija“ (1970) konstatavo, kad po Maironio, Balio Sruogos, Antano Vienuolio bei kitų anksčiau rašiusių poetų *vytautinės* lyrikos ėmėsi ir L. Andriekus. Poeto lyrikoje Vytautas Didysis skaitytojui „atsiveria lyriniu audringumu, išvidiniais verpetais ir nepalaužiama valia“ (Vaičiulaitis, 1970, p. 397). A. T. Antanaitis straipsnyje „Žvilgsnis į 1969 m. egzilinę literatūrą“ (1970) išreiškė nuomonę, kad L. Andriekus savo rinkiniu „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“ davė didžiulį įnašą į lietuvių poeziją. Vytautas šiame rinkinyje kalba „kaip toli ateitin pramatąs, nebūtinai visada teisus ar visais požiūriais garbingas politikas, ir kaip kietas, kovose užsigrūdinęs karys, ir kaip paprastas nelaimingas ir kenčiąs asmuo“ (Antanaitis, 1970, p. 170). L. Andriekaus rinkinyje „Po Dievo antspaudais“ Vytautas Didysis yra artimas K. Bradūno kunigaikštiškajam Vytautui. Net ir *vytautinę* poeziją L. Andriekus ir K. Bradūnas pradėjo kurti beveik tuo pačiu metu. Rašytojas Kazimieras Barėnas recenzijoje „L. Andriekaus Vytautas Didysis“ (1970) pažymėjo: „Andriekaus Vytautas atrodo įsitikinęs krikščionis, kuris savo krikščionyse priešuose įžiūri daug nekrikščioniškumo. Taigi Vytautas išeina krikščioniškesnis už jo kraštą supančius ir jam nuolat kenkiančius krikščionis“ (Barėnas, 1970, p. 2). P. Naujokaitis recenzijoje „Andriekaus „Po Dievo antspaudu“ (1970), atsiliepdamas apie minėtą rinkinį, teigė: „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“ nėra poema, nors ir turi jai būdingus tam tikrus istorinius apmatus. Tačiau rinkinys turi daug pozityvių dalykų, iš kurių esminis yra „kryžkelės, kuriose Vytautas prabyla ne tiek kaip valdovas, kiek – kaip žmogus“ (Naujokaitis, 1970, p. 7). L. Andriekus tarybinėje Lietuvos spaudoje – V. Kazakevičiaus straipsniuose „Iš užsienio lietuvių kultūrinio gyvenimo: pirmas šiuolaikinis angliškai“ (1968) ir „Ryški poezijos persvara“ (1970) – buvo pristatomas kaip feodalinės Lietuvos valstybės puoselėtojas (Kazakevičius, 1968, p. 186; 1970, p. 188), susitelkiant į eilėraščių rinkinį „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“; esminė pavadinimo dalis „Po Dievo antspaudais“ nebuvo minima, tik jo paantraštė „Vytauto Didžiojo godos“. 1986 m. „Poezijos pavasario“ almanache V. Kazakevičius iš viso nutylėjo L. Andriekaus eilėraščių rinkinį „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“, kad sovietinėje spaudoje neminėtų žodžio *Dievas* (Poezijos pavasaris, 1986, p. 169). V. Kazakevičiui užkliuvo tai, kad L. Andriekus minėtame rinkinyje „garbina valdovą ir jo

vienybę su bajorais, bet niekur nė žodeliu neužsimena apie paprastą lietuvį“ (Kazakevičius, 1970, p. 188).

Be *vytautinės* poezijos, L. Andriekus yra rašęs ir apie kitus Lietuvos valdovus bei kunigaikščius. A. T. Antanaičiui rinkinyje „Balsai iš anapus“ imponavo nešališkumas visų Lietuvos valdovų atžvilgiu: nors poezijoje ir vyrauja jau apkrikštytos Lietuvos valdovai, tačiau pagoniškasis požiūris gana visapusiškai ir plačiai atskleidžiamas, nes jį „itin tvirtai atstovauja bene šviesiausias personažas ir teigiamiausias veikėjas kunigaikštis Gediminas“ (Antanaitis, 1989, p. 13). Anot A. Vaičiulaičio, minėta knyga ir ankstesni rinkiniai perteikia daugmaž tokią pačią – nerimastingą, nuolankią, prieštaringą, drauge ir pranciškonišką nuotaiką. K. Barėnas recenzijoje „Lietuvos valdovai Leonardo Andriekaus poezijos naujame rinkinyje“ (1988) įvardijo, kad knygoje veikia L. Andriekaus „supoetinti valdantieji ir vadovaujantieji“, kitaip sakant, atsiveria „teigiamoji Lietuva“ (Barėnas, 1988, p. 5). Literatūrologei Birutei Ciplijauskaitei (recenzija „Poetinės linijos ir interpretaciniai klausimai“ (1991)) L. Andriekaus rinkinys „Balsai iš anapus“ priminė poetės Juditos Vaičiūnaitės ciklą „Kęstutaičiai“, o pats L. Andriekus, kaip poetas, šiuo rinkiniu „įsirikiuoja postmodernizmo gretosna“ (Ciplijauskaitė, 1991, p. 186). Jis minėtame rinkinyje yra ne stebėtojas, tačiau visą Lietuvos istoriją išgyvenantis vidumi. Anot B. Ciplijauskaitės, knygoje „galutinis įspūdis nėra diktuojamas autoriaus, o formuojasi skaitytojo vaizduotėje“ (Ciplijauskaitė, 1991, p. 187). Lietuvio savimonei tokia svarbia tėvynės istorija ir jos personažais rėmėsi ir išeivijos rašytojai Vytautas Alantas, Kazys Almenas, K. Bradūnas, Jurgis Gliauda, Jonas Grinius, Juozas Kralikauskas, Algirdas Landsbergis, Alė Rūta, Antanas Škėma, Juozas Švaistas, Petras Tarulis bei kiti.

6) *L. Andriekaus poezijos meninės vertės aptarimas*. Vertinant L. Andriekaus poeziją, pirmiausiai kalbama apie jos ryšį su teologija ir liturgija. Pasak kai kurių poeto kūrybos vertintojų, joje per daug teologijos ir liturgijos.

Nepaisant L. Andriekaus socialinio vaidmens visuomenėje – dvasininko pareigų, kai kurie jo kūrybos kritikai, atsiliepdami apie poeto ankstyvąją ir vėlyvąją kūrybą, stengėsi išlikti kuo objektyvesni. A. Maceina laiškuose, rašytuose L. Andriekui ir rastuose OFM archyve, stengėsi pakreipti poetą jo ankstyvosios poezijos pusėn, kai šis planavo pertvarkyti savo rinkinį „Saulė kryžiuose“ ir pradėjo galvoti apie poezijos rinktinę. A. Maceinai vėlesnioji L. Andriekaus poezija atrodė teologiškesnė ir liturgiškesnė nei ankstesnioji, joje mažiau kūrybinės drąsos. Anot A. Maceinos, L. Andriekaus poezija greičiausiai kyla tada, kai poetas ima „prieš šią egzistenciją šiauštis“[2]. Lietuvos literatūros tyrinėtojas Vitas Areška recenzijoje „Grynojo dvasingumo ieškojimai“ (1991) tvirtino, kad dvasininko luomas neturi trukdyti tyrėjui objektyviai pažvelgti į kūrėjo poeziją, kuri tyrimo metu turėtų būti atsiejama nuo jo luomo. Anot V. Areškos,

[2] Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas Andriekui. *OFM.*

L. Andriekaus buvimas dvasininku – vienuoliu ir kunigu – nėra neutrali aplinkybė, kuri „tam tikru atžvilgiu atsiliepia, gal net varžo kūrybinę fantaziją“ (Areška, 1991, p. 3). A. Žalys tęsė A. Maceinos pradėtą L. Andriekaus poezijos vertinimo tradiciją ir straipsnyje „Žemiškumo ir dieviškumo sąsajos Leonardo Andriekaus poezijoje, jų raiškos problemos“ (2005) pabrėžė, kad jo kūryboje didžiausio „meninio įtaigumo pasiekiama tada, kai ji neperkrauta teologine ar istorine medžiaga“ (Žalys, 2005, p. 110). V. Kazakevičius į L. Andriekaus poeziją žvelgė ideologiškai. Jam šio poeto kūryba „sausa, neemocionali, racionalistinė, su dažnais religiniais motyvais“ (Kazakevičius, 1968, p. 186).

Literatūrologas Vytautas Kubilius knygoje „XX amžiaus literatūra“ (1996) pažymėjo, kad L. Andriekaus kūryba išsivystė „iš religinių apmąstymų“ (Kubilius, 1996, p. 488). Iš tokių pačių apmąstymų jis kildina ir A. Jasmanto bei kitų lietuvių poetų kūrybą. V. Kubilius A. Jasmanto metafizinį išgyvenimą kūryboje apibūdina kaip „poetiškai motyvuotą psichologinį tapsmą“ (Kubilius, 1996, p. 488). Pastarąjį apibūdinimą galima taikyti ir L. Andriekaus poezijai, kurioje *poetiškai motyvuotas psichologinis tapsmas* kyla „į dieviškumo sferą“ (Kubilius, 1996, p. 646): žmogaus būtis ieško dieviškosios būties, lyrinis subjektas nepasitenkina tik buitiniu gyvenimo lygmeniu, jam reikalinga dvasinė būties atsvara, kurioje įgautų drąsos amžinybės akivaizdoje.

Kalbėdami apie L. Andriekaus poezijos meninę vertę, kritikai pabrėžia jo palinkimą tvarkyti savo kūrybą meniškumo aspektu. Kai kurie L. Andriekaus poezijos tyrinėtojai pastebėjo, kad jis mėgo tvarkyti ir perkurti savo eilėraščius, parašytus ankstyvuoju kūrybos laikotarpiu – kai kuriuos iš jų ne tik pagerindavo, bet ir suprastindavo. Knygoje „Atmink mane, Rūpintojėli“ L. Andriekus atkreipė skaitytojų dėmesį, kad pasirodžius šiam rinkiniui knyga „Saulė kryžiuose“ tampanti nebeautentiška ir nebenaudotina (AMR, p. 8). Kaip minėtų knygų autorius, jis galėjo taip teigti, tačiau literatūros tyrinėtojams abi knygos yra autentiškos, naudotinos ir nagrinėtinos. Daug įdomiau tyrinėti knygą, kurią autorius „nurašo“ kaip neautentišką, kadangi pirminiame variante atsiskleidžia daugiau kūrybinės drąsos nei perkurtame. Kaip pažymėjo A. T. Antanaitis apžvalgoje „Gausūs 1963 metai (I)“ (1964), L. Andriekus savo eilėraščiuose ne tik žodį, bet ir jausmą „pastebimai žaboja, varžo, šlifuoja“ (Antanaitis, 1964, p. 18). Niekas neneigia, kad L. Andriekus yra tikintis kūrėjas – *homo religiosus* – ir jo kūryba kupina religinių įvaizdžių ir motyvų, tačiau, A. T. Antanaičio nuomone, kuri išreikšta apžvalgoje „Premijuotoji tremties grožinė literatūra (1960–1961 m.)“ (1963), „didelis tikėjimas ir dievobaimingumas dar nėra tolygios poezijos laidas“ (Antanaitis, 1963, p. 248). Anaiptol, dievobaimingumas gali tapti prastos poezijos laidu. Ši tezė daugumai L. Andriekaus eilėraščių netaikoma, tačiau jo kūryboje tokio dievobaimingumo požymių yra. Apskritai religinėje poezijoje gali vyrauti dievobaimingumas arba kūrybinė drąsa, vienas ar kitas komponentas. Poetas ir vertėjas Jonas Juškaitis recenzijoje „Pranciškono mėlynas dangus“

(1998) retoriškai klausė, ar poezija iš tikrųjų yra nekaltas užsiėmimas, ar jis nepasidaro kaltas dėl kokių nors aplinkybių. Anot jo, „poezijoje nuodėmės ieškančiam ne vienas ir iš geriausių Andriekaus eilėraščių gali atrodyti per daug išgrynintas, stingantis žemiškumo“ (Juškaitis, 1998, p. 289). Kalbėdamas apie rinktinę „Pasilikau tik dangų mėlyną“, V. Areška pažymėjo, kad L. Andriekus į ją sudėjo tokius savo kūrinius, kurie „neturi aštresnių kampų, konfliktiškumo, gilesnio išgyvenimo dramatizmo, gal net tam tikros desperacijos, nevilties“ (Areška, 1991, p. 3). V. Areška yra vienas iš nedaugelio teigusių, kad L. Andriekaus rinktinė, palyginti su ankstesne poeto kūryba, yra gana silpnoka ir stokojanti kūrybinės drąsos. Ne visi L. Andriekaus pertvarkyti ar perkurti eilėraščiai pranoksta pirminį kūrybiškumo rezultatą. V. Areška nepritarė L. Andriekaus rinkinio „Saulė kryžiuose“ naujai versijai, kadangi joje „išnyko kai kurios intymios intonacijos, susiaurėjo stilistika“ (Areška, 1991, p. 3). S. Goštauto parašytame nekrologe „Tėvui Leonardui Andriekui iškeliavus (1914–2003)“ (2003), nurodoma, kad L. Andriekus gyvenimo pabaigoje ėmė „labai abejoti savo poezijos verte“ (Goštautas, 2003, p. 3), ir iškeliamas retorinis klausimas: ar tik amžinybės akivaizdoje L. Andriekui jo paties poezija nepasirodė per menka, palyginti su anapusine egzistencija. P. Naujokaičio nuomone, rinkinys „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“ ne toks nusisekęs kaip ankstesnieji „Saulė kryžiuose“ ar „Naktigonė“, kurių dramatiškumas pasiekė tikrų meninių aukštumų (Naujokaitis, 1970, p. 7).

Rašytojas ir literatūros kritikas Jonas Grinius studijos „Veidai ir problemos lietuvių literatūroje“ (1977) antrajame tome teigė, kad L. Andriekaus rinkiniai „Saulė kryžiuose“ ir „Po Dievo antspaudais“ yra savitos tematikos, tačiau „poetinio veido bruožų reikia ieškoti“ (ten pat, p. 432) knygose „Atviros marios“ ir „Naktigonė“. L. Andriekus, nors ir vadinamas religinės poezijos atstovu, turi savitą poetinį braižą, kuris atpažįstamas visoje jo kūryboje. Savita tematika pasižymi rinkiniai „Balsai iš anapus“ ir „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“, o rinkinį „Saulė kryžiuose“ galima dėti į vieną lentyną ne tik šalia rinkinių „Atviros marios“ ir „Naktigonė“, bet ir prie rinkinio „Už vasaros vartų“. Pastarieji keturi rinkiniai, anot J. Griniaus, atspindi L. Andriekaus *poetinio veido bruožus*. Juos poetas šiek tiek pakoreguoja iš rinkinio „Saulė kryžiuose“ pertvarkytoje knygoje „Atmink mane, Rūpintojėli“.

Taigi, labiau aptartos yra L. Andriekaus vaikystė ir jaunystė, taip pat pirmininkavimo LRD laikotarpis, rašytojų laiškai ir L. Andriekaus susirašinėjimai su jais. Kūryba nagrinėta dieviškumo ir žemiškumo sklaidos, teocentriniu, Lietuvos istorijos atspindžių ir meninės vertės aspektais. Mažiausiai nagrinėti L. Andriekaus gyvenimo laikotarpiai – jo studijos, sąsajos su Šv. Antano gimnazija Kennebunkporte, pirmininkavimu LRD ir kultūros žurnalu „Aidai“. Šis jo kultūrinio gyvenimo laikotarpis analizuojamas kiek įmanoma išsamiau, pristatant jo indėlį į lietuvių išeivijos kultūros istoriją. Mažiau atskleisti krikščioniškieji kūrybos motyvai,

krikščioniškoji pasaulėjauta. Mažai nagrinėtos erdvės, laiko, žmogiškosios būties, mirties, prisikėlimo, amžinojo gyvenimo temos. Kiti L. Andriekaus gyvenimo ir kūrybos tyrėjai dažniausiai rėmėsi jau publikuota medžiaga, o šioje disertacijoje remiamasi ir visiškai neanalizuota jo kūryba, dabar saugoma OFM archyve. Darbe pasitelkiami niekur nepublikuoti ir neaptarti poetų K. Bradūno, A. Nykos-Niliūno, lietuvių spaudos ir visuomenės veikėjo Jurgio Gimbuto laiškai L. Andriekui, kurie atskleidžia, išryškina, paaiškina pastarojo veiklos aspektus.

Darbo naujumas:

1. „Andriekaus gyvenimas ir kūryba: asmenybė ir krikščioniškasis universalizmas“ – išsami monografija, kurioje konceptualizuojama asmenybė ir krikščioniškasis universalizmas vieno asmens gyvenimo istorijoje. Disertacijoje taikomas Lietuvoje retai pasitelkiamas *kultūros teologijos* metodas. Lietuvių kalba parašytas išsamiausias *kultūros teologijos* darbas – tai A. Maceinos studija „Krikščionis pasaulyje: pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje“ (1973). Disertacijoje pateikiami *kultūros teologijos* raidos metmenys, apibrėžiama šios tarpdalykinės disciplinos specifika, pagrindiniai metodai ir principai. Analizuojama *kultūros teologijos* specifika – religinio patyrimo ir iš Apreiškimo kylančios tikėjimo patirties estetinio vertinimo refleksija.

2. Tyrimui labai pasitarnavo L. Andriekaus asmeninis archyvas, surastas Lietuvos OFM archyve. Minėto archyvo šaltinių analizė padėjo labiau pažinti L. Andriekaus asmenybę. Disertacijoje pirmą kartą tyrinėjamas surastas archyvas, kuris pagilina L. Andriekaus literatūrinių, kultūrinių ir religinių tekstų suvokimą. Šis archyvas leido labiau atskleisti L. Andriekaus kūrybinius ir publicistinius sugebėjimus. Vis dėlto neapsiribota OFM archyviniu fondu ir vertingos pirminių šaltinių ieškota MLLM ir VDU LII archyviniuose fonduose. Disertacijos autorius susistemino L. Andriekaus archyvą, esantį OFM archyve. Šis tyrimas ir susisteminimas praplėtė disertacijoje nagrinėjamų ir analizuojamų temų spektrą bei padidino jų vertę.

Disertacijoje aptariama iki šiol atskirai netirta L. Andriekaus veikla Šv. Antano gimnazijoje ir kultūros žurnale „Aidai“ bei mažai tyrinėta veikla Lietuvių rašytojų draugijoje. Analizuojamos jo poezijoje nedaug nagrinėtos sakralių erdvių, laiko *kairos*, žmogiškosios būties, mirties, prisikėlimo, amžinojo gyvenimo temos.

Šaltiniai ir literatūra. L. Andriekaus gyvenimiškosios, kultūrinės ir kūrybinės veiklos analizei naudingus šaltinius pagal pobūdį galima suskirstyti į keturias šaltinių grupes:

1. *Archyvinė medžiaga*. Svarbią vietą disertacijoje užima surinkta, susisteminta ir apibendrinta L. Andriekaus archyvinė medžiaga, esanti Lietuvos OFM archyve. Pastarąjį sudaro siunčiamieji ir gaunamieji raštai, protokolai, nutarimai, sutartys, finansinės ataskaitos, dekretai. Svarbią OFM archyvinės medžiagos dalį sudaro Lietuvos OFM narių asmens bylos, kuriose

saugomi jų asmeniniai dokumentai (pasai, pažymėjimai, išsilavinimą liudijantys dokumentai, nuotraukos), publikacijos ir korespondencija.

Disertacijoje nemažai aptariama VDU LII ir MLLM archyvinė medžiaga. Ji daugiausia naudojama analizuojant L. Andriekaus sąsajas su kultūros žurnalu „Aidai“ ir pirmininkavimą Lietuvių rašytojų draugijai.

2. *Periodika.* Šią šaltinių grupę sudaro leidiniai, daugiausiai publikuoti išeivijoje ir susiję su kultūrine aplinka. Tai – kultūros žurnalas „Aidai“, kuris buvo krikščioniškos pakraipos kultūros žurnalas, bet skirtas plačiajai, ne tik krikščioniškajai, auditorijai. Taip pat rašant disertaciją buvo naudojami Lietuvos ir išeivijos periodiniai leidiniai „Akiračiai“, „Antonianum“, „Amerikos lietuvis“, „Ateitis“, „Dirva“, „Draugas“, „Europos lietuvis“, „Laiškai lietuviams“, „Lietuvių dienos“, „Lietuvos aidas“, „Literatūra“, „Margutis“, „Metai“, „Metmenys“, „Moteris“, „Nemunas“, „Pergalė“, „Šiaurės Atėnai“, „Tėviškės žiburiai“ ir „Varpas“.

3. *L. Andriekaus poezijos rinkiniai:* „Atviros marios“ (1955), „Saulė kryžiuose“ (1960), „Naktigonė“ (1963), „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“ (1969), „Už vasaros vartų“ (1976), „Atmink mane, Rūpintojėli“ (rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija, 1985), „Balsai iš anapus“ (1988), „Pasilikau tik dangų mėlyną“ (1991).

4. *Katalikų Bažnyčios oficialūs dokumentai.* Disertacijoje naudoti oficialūs dokumentai yra susiję su Vatikano II Susirinkimo nutarimais: tai – pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ (2001) ir dekretas dėl pasauliečių apaštalavimo „Apostolicam actuositatem“ (2001).

Disertacijoje buvo naudojama įvairi literatūra, kurią galima suskirstyti į tris grupes:

1. *Literatūrologinė literatūra.* L. Andriekaus kūrybos analizei buvo naudojama prancūzų filosofo Gastono Bachelard’o studija „Svajonių džiaugsmas“ (1993). Ji pasitelkta siekiant suvokti sakraliąsias erdves. Kultūrinei ir literatūrinei kontekstinei analizei naudota V. Kulboko knyga „Lietuvių religinė poezija“ (1982), J. Griniaus studija „Veidai ir problemos lietuvių literatūroje“ (1977) bei poeto K. Bradūno ir literatūros kritiko Rimvydo Šilbajorio redaguota knyga „Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990“ (1992). L. Andriekaus tekstų interpretacijai pagilinti taip pat buvo naudojami įvairių rašytojų ir kritikų straipsniai bei recenzijos: A. T. Antanaičio „Eiliuoto žodžio mišrainė“ (1976), poeto Bernardo Brazdžionio „Sakramentalinio gyvenimo poezija“ (1955), kunigo ir rašytojo Jono Kuzmickio-Gailiaus „Prisikėlimas L. Andriekaus poezijoje“ (1977), A. Landsbergio „Leonardo Andriekaus „Atmink mane, Rūpintojėli“ (1986), poetės Janinos Narūnės „Už vasaros vartų“ (1977), R. Pakalniškio „Prasmingas sugrįžimas“ (1992), M. Stankus-Saulaitės „Lietuviškos psalmės“ (1986), A. Tyruolio „Leonardo Andriekaus „Naktigonė“ (1995), rašytojo Prano Visvydo „Lyrizmo keliu: Leonardo Andriekaus „Už vasaros vartų“ (1978).

2. *Filosofinė literatūra*. Teoriniam disertacijos pagrindui buvo pasitelkti A. Maceinos veikalai „Jobo drama“ (1990), „Kultūros filosofijos įvadas“ (1991), „Krikščionis pasaulyje“ (1993), „Religijos filosofija“ (1994), „Asmuo ir istorija“ (2000), „Religinio tautiškumo auklėjimas“ (2002), „Šv. Pranciškaus misija moderniajame pasaulyje“ (2006), publikuoti jo rinktiniuose raštuose. Kita disertacijoje naudotos filosofinės literatūros dalis – P. Tillicho veikalas „Kairos“, publikuotas knygoje „The protestant era“ (1957), „Теология культуры“, publikuota knygoje „Избранное: Теология культуры“ (vertimas į rusų kalbą, 1995), ir „Drąsa būti“ (vertimas į lietuvių kalbą, 1999), taip pat rusų filosofo Levo Karsavino studija „О личности“, publikuota knygoje „Религиозно-философские сочинения“ (1992), pagilinanti asmenybės sampratą.

3. *Teologinė ir religijotyrinė literatūra*. Mirties sampratai L. Andriekaus poezijoje nagrinėti buvo naudojama vokiečių teologo Josepho Ratzingerio (popiežiaus emerito Benedikto XVI) studija „Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas“ (1996), kurioje atskleidžiama krikščioniškoji mirties samprata nuo judaizmo tradicijos ištakų iki šių dienų. P. Tillicho veikalas „Systematic Theology: Three Volumes in One“ (1967) pasitelktas pagilinti kultūros teologijos sampratai.

Išnašos ir nuorodos. Disertacijoje naudojamos išnašų ir nuorodų sistemos. Archyviniai šaltiniai pateikiami išnašose, kadangi ne visi iš jų turi signatūras. OFM archyvas, kuriame saugomas asmeninis L. Andriekaus archyvas, neturi signatūrų, nėra iki galo susistemintas. OFM archyve saugomos asmeninės bylos, kuriose esantys dokumentai yra susiję su šiuo konkrečiu asmeniu. Išnašose bus nurodoma dokumento forma ir jo parašymo ar sudarymo data. Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos instituto (VDU LII) archyvas turi bylų signatūras, tačiau kartais byloje būna keli ar keliolika laiškų, kurie neturi identifikacinių numerių, tad išnašoje būtina nurodyti, kada jie parašyti. Maironio lietuvių literatūros muziejaus (MLLM) archyve saugomi dokumentai turi identifikacinius numerius, tačiau naujai gautiems L. Andriekaus laiškams, rašytiems poetui Alfonsui Nykai-Nyliūnui, dar nesuteikti identifikaciniai numeriai, tad išnašose būtina nurodyti, kuriuo metu laiškai parašyti.

Nuorodose L. Andriekaus eilėraščių, skelbtų knygose, pavadinimai pateikiami sutrumpinti, prieš šaltinius. Taip pat nuorodose nurodoma literatūra, publikuoti šaltiniai, interneto ištekliai ir periodiniai šaltiniai. Santrumpose taip pat pateikiamos naudojamų Biblijos knygų oficialiai priimtos santrumpos, įvairių organizacijų ir rašant disertaciją pasitelktų archyvų bei kitos santrumpos.

Tyrimo metodologija. Siekiant nuodugniai išanalizuoti asmens gyvenimą ir kūrinius darbe buvo taikomi biografinis, kultūros teologijos, literatūros teologijos ir koreliacijos metodai. Ieškant tinkamo teorinio pagrindo, buvo pasirinkta L. Karsavino asmenybės teorija, filosofo

A. Maceinos svarstymai ir teorinės įžvalgos analizuojant krikščioniškąjį universalizmą ir kultūros teologiją, J. Ratzingerio mirties ir eschatologijos samprata bei P. Tillicho kultūros teologija.

Tiriant asmenybės veiklą negalima apsieiti be biografinio metodo. Biografija yra apibrėžiama kaip individualaus žmogaus gyvenimo istorija nuo jo gimimo iki mirties tam tikrame kultūriniame kontekste (Sheuer, 2000, p. 41–45; Kubilius, Rakauskas, Vanagas, 2001, p. 66). Anot knygotyrininkės Ivetos Jakimavičiūtės, labai svarbus biografinio metodo elementas yra biografinis interviu, kuris taikytinas tik asmeniui esant gyvam arba bendraujant su jį pažinojusiais žmonėmis. Knygotyrininkės teigimu, biografistikos negalima atskirti „nuo šaltinių mokslo, nes be jų negalima jokia biografinė tiriamoji veikla“ (Jakimavičiūtė, 2008, p. 119). Sociologė Sigita Kraniauskienė pabrėžė, kad „biografinio tyrimo uždavinys – individualioje biografijoje atskleisti bendresnes socialines-vertybines struktūras bei jose vykstančius procesus <...>“ (Kraniauskienė, 2000, p. 89). Tad biografinis metodas atstovauja kokybinei metodologijai, nors neatsiriboja ir nuo kiekybinių elementų, kai jie būtini biografistikai.

Kultūros teologijos metodas įgalina atidžiau pažvelgti į asmens kultūrinę veiklą ne tik iš pasaulietinės perspektyvos, bet ir iš Bažnyčios institucijos pozicijų. A. Maceina ir P. Tillichas kultūrinę veiklą supranta kaip transfigūraciją – pasaulio perkeitimą kūrybinėmis jėgomis. Visa žmogiškoji veikla suvokiama kaip Dievo kūrybos proceso išdava: Dievas iki galo nebaigė kurti pasaulio ir paliko jį žmogui įprasminti savo kūryba. Kultūros teologija nurodo, kad žmogiškoji kūrybinė veikla artina transfigūracijos procesą. Be kitų kultūros teologijos principų – kultūros autonomiškumo, heteronomiškumo, teonomiškumo, disertacijoje išskiriamas ir kultūros teologijos transformatyvumas kaip labiausiai padedantis atskleisti ne tik L. Andriekaus asmenybę, bet ir jo kūrybinį palikimą.

Literatūros teologija iš esmės tiria literatūros subjekto santykį su teologijos objektu. Ją galima suvokti kaip metodą, leidžiantį literatūros tekstuose ieškoti krikščioniškųjų elementų, ir kaip pačių krikščioniškųjų elementų buvimą literatūros tekstuose. Įvairūs autoriai savo tekstuose naudoja religinius įvaizdžius ir motyvus, kurie atskleidžia dievoieškos aspektą. Literatūros tekste tų įvaizdžių bei motyvų ir yra ieškoma, – tai padaryti įgalina literatūros teologijos metodas. Literatūros teologiją galima įvardyti kaip tarpdalykinę disciplliną – meninio vaizdo ir teologinės refleksijos jungtį.

Koreliacijos metodą pritaikė P. Tillichas, norėdamas nusakyti kultūros ir krikščionybės santykį. Šis kultūros ir krikščionybės ryšys atskleidžiamas per teologinę refleksiją, kuri koreliuoja tarp krikščioniškosios tiesos ir tos tiesos interpretacijos. Minėtas metodas krikščioniškąją pasiuntinystę susieja su esama situacija.

Darbo struktūra. Siekiant išsamiai išanalizuoti L. Andriekaus gyvenimą, jo kultūrinę veiklą ir poeziją, tyrimas buvo suskirstytas į tris dalis. Pirmojoje dalyje „Krikščioniškojo universalizmo samprata" yra teorinė darbo dalis, kurioje nagrinėjamas krikščioniškojo universalizmo formavimasis ir universalios asmenybės samprata Lietuvoje; analizuojama kultūros teologijos paradigma, meno teologijos ir literatūros teologijos samprata. Antrojoje dalyje „L. Andriekus tarp konfesijos ir kultūros: krikščioniškojo universalizmo link" žvelgiama į L. Andriekaus gyvenimą nuo jo gimimo iki meto, kai žurnalas „Aidai" buvo perkeltas į Lietuvą. Pradžioje aptariamas asmenybės formavimasis ir apsisprendimas siekti kunigystės, kuris vėliau nukreipė į dvasininko kelią. Išryškinami L. Andriekaus kultūriniai ryšiai su tėvynainiais, analizuojami jo santykiai su lietuvių menininkais, rašytojais, kultūrininkais, pristatoma veikla vadovaujant Lietuvių rašytojų draugijai, nagrinėjami L. Andriekaus santykiai su žurnalu „Aidai", jam būnant bendradarbiu ir redaktorium. Trečiojoje dalyje „Krikščioniškojo universalizmo kategorijos L. Andriekaus kūryboje" nagrinėjama publikuota ir nepublikuota L. Andriekaus poezija. Analizuojamas universalus laikas per *kairos* ir *chronos* prizmę; sakraliosios erdvės, kuriose įvairūs Palestinos vietovardžiai siejami su Lietuvos vietovardžiais; žmogiškosios būties prasmingumas, pasireiškiantis gyvenimu nuo gimimo iki mirties; mirtis, kaip universali ir apvainikuojanti gyvenimą, kreipianti į pomirtinį gyvenimą ir amžinybę.

1. KRIKŠČIONIŠKOJO UNIVERSALIZMO SAMPRATA

Teorinėje darbo dalyje pristatoma krikščioniškojo universalizmo samprata ir apibrėžiami jos postulatai. Nuo pasaulinės krikščioniškojo universalizmo sampratos einama prie universalios asmenybės sampratos XX a. Lietuvos tradicijoje, aptariama asmenybės koncepcija lietuviškoje filosofijoje ir psichologijoje. Toliau teorinėje dalyje išskiriama keletas konkrečių krikščioniškojo universalizmo segmentų. Nuosekliai, pradedant nuo kultūros teologijos, kuri yra visų kitų meno teologijos atšakų pamatas, per meno teologiją žengiama literatūros teologijos link.

1.1. Krikščioniškojo universalizmo postulatai

Krikščioniškasis universalizmas istoriškai buvo suprantamas gana įvairiai. Būtų galima išskirti keletą krikščioniškojo universalizmo aspektų, pabrėžiant Vatikano II Susirinkimo poziciją ir Naujajame Testamente pateiktą Kristaus bei apaštalo Pauliaus turėtą krikščioniškojo universalizmo sampratą:

1) Krikščioniškasis universalizmas tvirtina, kad bus išganyti visi žmonės. Filosofas Vergilius Fermas redaguotoje knygoje „An Encyclopedia of Religion" (1945) teigė, kad krikščioniškojo universalizmo pagrindinė doktrina ankstyvojoje fazėje buvo įsitikinimas, jog galutinis pasaulio egzistencijos rezultatas bus visų žmonių išganymas (Ferm, 1945, p. 805). Tokią sampratą galima tapatinti su idėja *apokatastasis*, kurią pirmasis iškėlė graikų filosofas Origenas. Koncepcija *apokatastasis* aiškina, kad laikų pabaigoje visi nusidėjėliai grįš į pirmapradį tobulos egzistencijos būvį. Tai reiškia, kad bus išgelbėti ne tik teisieji, bet ir neteisieji. Šią idėją galima laikyti visuotinio išgelbėjimo doktrina. Ją skelbė daugelis ankstyvųjų krikščioniškų mokyklų. Buvo mokoma, kad Dievo prigimtis yra meilė, bausmės skirtos pasitaisyti, o Dievo gailestingumas niekaip nesusiejamas su daliniu išgelbėjimu ir amžinąja bausme (ten pat, p. 805). Pastorius ir mokytojas Kenas Silva straipsnyje „Rob Bell and Christianity Universalism" (2008) nurodė, kad universalizmas yra tikėjimas, jog visi žmonės bus išgelbėti, nes pagal universalizmo sampratą Dievas yra meilė (Jo pyktis ir rūstybė nepabrėžiami). Krikščioniškasis universalizmas taip pat yra žinomas *universalaus sutaikinimo ir išpirkimo* pavadinimu. Tai išreiškiama įsitikinimu, kad visa žmonija bus išgelbėta per Kristų, nepriklausomai nuo to, ar žmogus praktikuoja tikėjimą savo gyvenime. Pagal universalizmo sampratą, Dievo esybė reikalauja, kad visi žmonės, neišskiriant neteisiųjų, būtų išgelbėti, – taip tvirtinamas amžinosios bausmės doktrinos klaidingumas (Silva, 2008). Biblijos aiškintoja Julie Ferwerda knygoje „Raising Hell: Christianity's Most Controversial Doctrine Put under Fire" (2011) aiškino, kad krikščionybė nuo savo ištakų buvo vadinama kaip Visuotinis Susitaikymas,

Visuotinis Išgelbėjimas, Palaimintoji Viltis, krikščioniškasis universalizmas, Nenugalima Malonė bei kitais epitetais. Tikėjimas universaliuoju susitaikymu nurodo, kad visų laikų žmonės bus sutaikinti su Dievu (Ferwerda, 2011, p. 12). Teologas Kennethas Allenas savo straipsnyje „What is „Christian Universalism“?“ (1999) pabrėžė, kad krikščioniškasis universalizmas yra apibūdinamas kaip universalus atpirkimas, universali išganymo galimybė arba visuotinis išgelbėjimas iš Adomo mirties prakeikimo (Allen, 1999).

2) Krikščioniškojo universalizmo atstovus vienija įsitikinimas, kad visų jų tikslas vienas ir dėl to nekyla konflikto su pasauliu. Pasak K. Silvos, moderniosios krikščionybės problema ta, kad krikščionys vengia konflikto su pasauliu. Tai yra krikščionybės krizė, kuriai įveikti nepakanka krikščioniškojo universalizmo postulatų. Dvasininkas Erikas Stetsonas savo knygoje „Christian Universalism: God’s Good News for All People“ (2008) rašė, kad krikščioniškasis universalizmas pirminę savo išraiškos formą įgavo iš judaizmo tradicijos. Ne tik Senojo, bet ir Naujojo Testamento knygų autoriai buvo izraelitai.

3) Krikščioniškojo universalizmo esmė – svarbus ne pavienis asmuo, bet asmenų visuma, jų buvimas visuomenėje. Krikščioniškojo universalizmo samprata pateikiama Vatikano II Susirinkimo nutarimuose. Konkrečiai ir aiškiai ji apibrėžiama pastoracinėje konstitucijoje apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ (2001). Susirinkimas konstatavo, kad šiuolaikinio žmogaus gyvenimas tiek visuomeninėje, tiek kultūrinėje terpėse yra gerokai pakitęs ir patobulėjęs, turint omenyje moderniąsias komunikavimo priemones. Todėl bendrasis gėris tokiomis sąlygomis tampa vis universalesnis, kadangi asmenį susieja su visa žmonija. Vieni asmenys žmonijos labui nuveikia daugiau, kiti – mažiau. Ne kiekvieno individo indėlis į pasaulio kultūrą yra vienodas, kadangi skiriasi ne tik fiziniai, bet ir moraliniai bei intelektiniai asmenų gebėjimai (Gaudium et spes, 2001, p. 144). Nors kiekvieno asmens gyvenimo akiratis plečiasi, tačiau nyksta „universalaus žmogaus“ (ten pat, p. 171) samprata ir suvokimas. Šiuolaikiniame gyvenime labai daugėja sričių, kurių individas nebesugeba aprėpti, suvokti ir suderinti, todėl jam sunku tapti universaliu žmogumi įvairiose gyvenimo srityse. Vatikano II Susirinkimas pabrėžė būtinybę peržengti individualistinę etiką. Kiekvieno asmens pareiga turėtų būti rūpinimasis visuomenės gerove. Tad pavieniai asmenys buriasi į grupes, kurios gali padaryti didesnę įtaką pasaulyje nei pavienis žmogus. Bus artėjama prie visuomenės gerovės tuomet, kai ne tik pavieniai asmenys, bet ir jų grupės puoselės bei „skleis visuomenėje moralines bei visuomenines dorybes“ (ten pat, p. 145).

4) Krikščioniškajam universalizmui svarbios religinės nuostatos, bet ne tautiškumas. Krikščioniškojo universalizmo pirmavaizdžiu, kaip ir krikščionybės pradininku, galima laikyti patį Kristų. Jis nedarė skirtumo tarp įvairių profesijų žmonių, savo mokiniais pasirinkdamas ne tik žvejus, bet ir muitininką (Mt 9, 9). Jam taip pat nebuvo skirtumo tarp kitataučių (samarietės

istorija; Jn 4, 7–10). Nors Kristus pagrindiniais pasekėjais pasirinko vyrus, tačiau bendraudavo su abiejų lyčių žmonėmis – visą laiką leisdavo moterims Jam pagelbėti. Kristui nebuvo skirtumo, kokiose bendrijose bendrauti – tarp muitininkų ar paleistuvių, nes, anot Jo, „gydytojo reikia ne tiems, kurie yra sveiki, bet tiems, kurie serga“ (Mt 9, 12). Ir apaštalas Paulius Naujajame Testamente teigė, kad nebėra jokio skirtumo tarp žmonių: „Nebėra nei žydo, nei graiko; nebėra nei vergo, nei laisvojo; nebėra nei vyro, nei moters: visi jūs esate viena Kristuje Jėzuje!“ (Gal 3, 28). Krikščioniškojo universalizmo apraiška yra tautų, lyčių ir socialinės padėties lygybė.

5) Krikščioniškasis universalizmas sietinas su krikščionybės absoliutumu. Sąvoka *krikščionybės absoliutumas* kildinama iš vokiečių filosofo Georgo Vilhelmo Friedricho Hegelio *absoliučiosios religijos* (vok. *absoluten Religion*) sampratos: „dieviškosios esmės įsižmoginimas, arba tai, kad dieviškoji esybė tiesiogiai turi savimonės pavidalą, yra paprastas absoliučios religijos turinys“ (Hegel, 1987, p. 529). Filosofė Rūta Marija Vabalaitė rašė, kad, G. V. F. Hegelio požiūriu, absoliuti tiesa, labiau nei meno filosofijoje, adekvatesnę išraiškos formą randa apreikštojoje religijoje (Vabalaitė, 2004, p. 18). G. V. F. Hegeliui absoliučioje religijoje dieviškoji esmė įgauna apreiškimo pobūdį. Todėl ji, būdama savimone, atpažįstama kaip esmė ir kaip dvasia. *Absoliučios religijos* samprata XIX a. dažnai naudota protestantų teologijoje, o nuo XX a. I pusės jau analizuojama ir katalikų teologijoje. Vokiečių teologas Herbertas Vorgrimleris knygoje „Naujasis teologijos žodynas“ (2003) skyrė tris *krikščionybės absoliutumo* aspektus: 1) Dievas, būdamas vienintelis ir absoliutus, perteikia save tiems, kurie yra baigtini ir sąlygoti, t. y. žmonijai. Dievas, per žemiškąją savo išraišką – Kristų – prisiėmė žmogiškąją būtį, tai, kas yra būdinga žmonijai – sąlygotumą ir baigtinumą; 2) šiame absoliutumo ir baigtinumo santykyje iškyla išganymo klausimas: ar būtina priimti krikščioniškąjį tikėjimą, kad būtum išganytas? Šiuo atveju svarbu nepamiršti, kad žmonių amžinoji lemtis priklauso tik nuo Dievo; 3) kyla dar vienas klausimas: ar asmens priklausymas konkrečiai religinei bendrijai yra išganymo pagrindas? Tik vienam Dievui žinomi Jo keliai, kuriais veda žmones pas save (Vorgrimler, 2003, p. 289).

6) Krikščioniškasis universalizmas iš esmės siekia religijų vienovės. Pasak K. Alleno, nedaugelis krikščionių šiandien ginčija, kad krikščionybė yra universali religija, skirta visiems žmonės, visais laikais ir bet kurioje pasaulio vietoje. Kai kurie asmenys sąvoką *universalizmas* supranta kaip visų religijų vienybę ir jų kryptingumą vienintelio Dievo link, tačiau tokios sampratos negalima vadinti krikščioniškuoju universalizmu, tai – labiau *pliuralistinis universalizmas* arba *pasaulietinis humanizmas*. Anot K. Alleno, krikščioniškojo universalizmo apibrėžimas turėtų apimti tikėjimą, kad Dievas yra mylintis, teisingas, galingas ir protingas Valdovas; įsitikinimą, kad išganymas pasiekiamas tik tikint Dievą ir yra išbaigtas Kristaus

tuomet, kai Jis pasiaukojo ant kryžiaus; įsitikinimą, kad Dievas trokšta, jog „visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą" (1 Tim 2, 4). Nors įvairių krikščioniškų konfesijų doktrinos ir skiriasi, tačiau jos visos sutaria, kad Dievas myli visus žmones, o Kristus buvo nukryžiuotas kaip išpirka už visus. K. Allenas pažymėjo, kad Universalistų bažnyčia JAV XIX a. pabaigoje suformulavo penkis pagrindinius krikščioniškojo universalizmo principus: 1) visuotinė Dievo Tėvystė; 2) Kristaus dvasinis autoritetas ir vadovavimas; 3) Dievo apreikštos Biblijos patikimumas; 4) atpildo už nuodėmę tikrumas; 5) galutinė visų sielų harmonija su Dievu (Allen, 1999).

7) Krikščioniškasis universalizmas taip pat yra neatskiriamas nuo ekumenizmo. L. Andriekus krikščioniškojo universalizmo pakylėjimą siejo su Vatikano II Susirinkimu, kuris pasauliui suteikė daugiau ekumenizmo dvasios:

> Mūsų amžiuje kilo didžiausias tarpreliginis ekumeninis sąjūdis, kokio nėra buvę visoje žmonijos istorijoje. Jo centras – Vatikano II-asis susirinkimas, kur susitiko viso pasaulio krikščioniškų bendruomenių atstovai. Visuotinio pavojaus akivaizdoje aiškiau nušvito protai, užkaito širdys, baigėsi tarpkonfesinės kovos ir gimė naujos religinės nuotaikos. Tai ne žmogaus, bet Šventosios Dvasios žygis. Žmogus, ar tai Jonas XXIII-čiasis, ar Paulius VI-tasis, ar patriarkas Athenagoras, ar arkivyskupas Ramsey, ar kiti panašūs, čia tik buvo Dievo įrankiai. Tas ekumeninis sąjūdis – tai mūsų amžiaus stebuklas. Tai fenomenas, kurio iš tikrųjų labai didelė dalis žmonių visai nelaukė. Jis, lyg koks ugnies kamuolys, krito iš dangaus staiga, net pačiame krikščionybės lopšy, Romoje, tinkamai nepasiruošus[3].

L. Andriekaus teigimu, ekumeninis sąjūdis paskatino krikščioniškas bendrijas ir konfesijas vienytis po susiskaldymo, kuriam buvo daugiau nei tūkstantis metų: Rytų ir Vakarų Bažnyčios skilimas, protestantų atskilimas nuo Katalikų Bažnyčios bei kiti smulkesni susiskaldymai buvo atvėrę religinės netolerancijos žaizdas Visuotinėje Bažnyčioje. Tačiau Vatikano II Susirinkimas davė plačias galimybes ne tik veikti ekumeniniam sąjūdžiui, bet ir klestėti krikščioniškajam universalizmui. Kad krikščionys galėtų savo gyvenimu ir bendravimu rodyti pavyzdį kitiems pasaulio tikintiesiems ir netikintiesiems, pirmiausiai jie turi sutarti tarpusavyje. Stokojant pačių krikščionių sutarimo, nebūtų įmanoma kalbėti apie krikščioniškąjį universalizmą ir jo deklaruojamas vertybes. Krikščionis, nesutardamas su savo artimu, kitu krikščioniu, sunkiai įtikins kitatikį ar netikintį savo kilniais tikslais[4]. Tad Vatikano II Susirinkimas suteikė tvirtą pagrindą krikščioniškojo universalizmo sklaidai.

Krikščioniškojo universalizmo pamatas yra tarpusavio krikščionių sutarimas – ekumeninis dialogas. Tik esant tokiam sutarimui įmanoma krikščioniškojo universalizmo idėjų sklaida, kuriai būdinga ne tik tautiškumo, bet universalumo jungtis tarp krikščionių. Krikščioniškasis

---

[3] Andriekus L. „Ekumeninė ir tautinė vienybė". T. Leonardo Andriekaus kalba, pasakyta evangelikų pamaldose Woodhavene 1973 I 14. *OFM.*
[4] Ten pat.

universalizmas ir deklaruoja, kad nebėra skirtumo ne tik tarp rasių, lyčių, tautybių, bet ir tarp pačių krikščionių.

Anot kunigo Juozo Lomano, perėjimą į naujuosius amžius iš viduramžių Europos tautose ženklina noras paneigti krikščioniškąjį universalizmą, nes tuo metu ėmė įsigalėti nacionalizmo idėjos, įgavusios pagreitį dėl Reformacijos. Paskatinusi Europos dvasinės kultūros skilimą, ji tapo antagonizmų priežastimi. Nuo Reformacijos prasidėjo subjektyviojo liberalizmo ir sekuliarizacijos laikotarpis. Bažnyčia, jausdama atsakomybę už tradicinę kultūrą, toliau puoselėjo krikščioniškojo universalizmo idėjas, kurios buvo priešinamos subjektyvizmui ir naujųjų amžių partikuliarizmui (Lomanas, 1932).

Disertacijoje bus remiamasi Kristaus, apaštalo Pauliaus ir Vatikano II Susirinkimo išreikštomis krikščioniškojo universalizmo nuostatomis. Jų požiūriai atskleidžia krikščioniškojo universalizmo esmę ir pačią krikščionybės prigimtį.

1.2. Universalios asmenybės samprata XX a. Lietuvoje

Universalios asmenybės parametrų suvokimas lietuvių tarpukario laikotarpio kultūroje yra susijęs su jos europietiško diskurso vystymusi. Lietuvos kultūros kelyje svarbūs buvo filosofai Stasys Šalkauskis, L. Karsavinas, A. Maceina, literatūros atstovai Maironis, Vincas Mykolaitis-Putinas, Jurgis Baltrušaitis, B. Brazdžionis, teologai Jonas Mačiulis, Motiejus Gustaitis, Pranas Karevičius, Adomas Jakštas-Dambrauskas ir kt. Teologų, mąstytojų, rašytojų indėlis į teologinį asmenybės universalizmą Lietuvoje buvo svarus.

Universali asmenybė glaudžiai siejasi su krikščioniškojo universalizmo samprata. Universalios asmenybės koncepciją L. Karsavinas atskleidžia savo studijoje „О личности“ (1929), kuri pirmą kartą išleista Lietuvoje. Rašydamas savo veikalus Lietuvoje, jis į Lietuvos filosofinę kalbą įvedė daug naujų sąvokų, tokių kaip atsiskyrimas (rus. *разъединение*), pirmavienybė (rus. *первоединство*), santrauka (rus. *стяжонное*), susijungimas (rus. *воссоединение*), visa ko vienovė (rus. *всеединство*), trivienybė (rus. *триединство*) ir kt. L. Karsavinas pasiūlė asmenybės dvasinę pusiausvyrą vadinti simfonine asmenybe. Simfoninė asmenybė, anot Paryžiaus semiotikos mokyklos pradininko ir pagrindėjo Algirdo Juliaus Greimo, yra pati save praaugusi asmenybė, antžmogio priešybė, viena pagindinių L. Karsavino etikos sampratų (Ковтун, 2008, p. 54). Savo studijoje „О личности“ analizuodamas individualią asmenybę, L. Karsavinas perėjo prie simfoninės asmenybės ir galiausiai aptarė asmenybės tobulumą bei netobulumą. Istorikas Povilas Lasinskas monografijoje „Levo Karsavino fenomenas“ (2009) pažymėjo, kad L. Karsavino apmąstymuose „О личности“ (1929) ir „Поэма о смерти“ (1932), kurie labai reikšmingi filosofijai ir istorijos mokslui, „sukurtos koncepcijos neturi nei tautinių, nei stačiatikiškų, nei mistinių tendencijų“ (Lasinskas,

2009, p. 82). Net ir pats L. Karsavinas savo laiške A. Jakštui-Dambrauskui rašė ieškantis stačiatikių tiesos, ją suradęs, ir tai – tik jo individualūs ieškojimai, kurie nebūtinai sutampa su Bažnyčios mokymu, gali būti klaidingi, nes ir jis pats yra ribotas. Tik kur ir kas galėtų nurodyti, kad jis klysta, nes neklystančios institucijos nėra. Klysta pranašai ir net Soboras (ten pat, p. 160–161). Anot L. Karsavino, asmenybė yra konkrečiai dvasinė, kūniškai dvasinė, nepakeičiama, daugiapusė, vienintelė ir nepakartojama būtybė. Dvasingumas yra asmenybės vienovės lygmuo, kadangi dvasia yra vienybės sinonimas. Asmenybės įvairialypiškumas rodo jos kūnišką prigimtį. Asmenybės vienovė ir įvairialypiškumas negali būti tik vienokia arba kitokia, kadangi „asmenybė nei dvasinė, nei kūniška, tačiau *dvasiškai-kūniška*“ (Карсавин, 1992, p. 155). Asmuo, būdamas visa ko vienovės dalis, ją išreiškia netobulai. Asmens siekis tobulėti yra savos vienovės aktualizavimas su kitų asmenų būtimi socializacijos procese. Asmenybės principą reikia suprasti kaip asmens vientisumą apimant jos atsiskyrimą ir susijungimą. Taip visa ko vienovės principas grindžiamas trivienybe, kuri remiasi pirmine vienybe. Tai, ką vadiname pirmavienybe arba trivienybe, atitinka *ousia*. Pirmavienybe vadiname Tėvu, atsiskyrusia vienybe – Sūnų, o susijungiančia vienybe – Šventąją Dvasią. „Sūnus gimsta, o Šventoji Dvasia kyla iš Tėvo *hipostazės*, bet ne iš Tėvo *usijos*, nes ypatingos prigimties (*usijos*) neturi nei Tėvas, nei Sūnus, nei Šventoji Dvasia, bet visos trys hipostazės ir kiekviena iš jų – viena ir ta pati prigimtis (*usija*)“ (ten pat, p. 54). Filosofo įsitikinimu, mūsų dvasinės būties ir raidos vienovė yra mūsų idealas, tikslas, pareiga ir tikroji būtis. Šių dalykų siekis ir yra mūsų dvasinio gyvenimo lygmuo (Карсавин, 1994, p. 340).

Nėra jokių duomenų, kad L. Andriekus su L. Karsavinu būtų susitikę ir bendravę asmeniškai arba laiškais. L. Andriekus su šio filosofo idėjomis galėjo būti susipažinęs dar mokydamasis Lietuvoje, Kretingos pranciškoniškoje berniukų gimnazijoje, arba jau studijuodamas Romos šv. Antano universitete. L. Karsavinas buvo neeilinė asmenybė Lietuvoje, tad gyvenant tuo laikotarpiu ir studijuojant teologijos bei filosofijos disciplinas, tikėtina, kad L. Andriekus buvo skaitęs arba girdėjęs apie L. Karsavino nagrinėtą asmenybės koncepciją, kuri darbe padės atidžiau pažvelgti į pačią L. Andriekaus asmenybę.

Asmenybės veikla neatsiejama nuo istorijos. A. Maceina asmenį laiko svarbiu istorijos kontekste. Jam asmuo reiškiasi laike, istorijoje ir išeivijoje. Asmenį reikia suprasti kaip esantį istorijoje, „kaip istorinę būtybę“ (Maceina, 2000, p. 341), kadangi jis turi praeitį ir ateina iš praeities, yra dabartyje arba esatyje ir projektuoja savo ateities, būsimą veiklą. Tačiau ši „istorinė būtybė“ ontologiškai jaučia vienkartybę: asmuo gyvena vieną kartą ir yra nepakartojamas, negali būti dviejų to paties asmens egzempliorių esamojo laiko istorijoje. Be to, vienkartybė negali būti pakartota ir būsimojo laiko projekcijoje, nes tuomet tai jau būtų visai

kitas asmuo, nebe aš (ten pat, p. 349). A. Maceina atskleidžia kaip žmogus savo asmeniniu buvimu egzistuoja tikrovėje:

> <...> egzistencinis mąstymas visados yra *konkretus*, vadinasi, kad jis susitelkia apie paties mąstytojo buvimą, nepaskęsdamas bendrosiose buvimo apskritai sąvokose. Bet ši egzistencinio mąstymo savybė yra gairė *kiekvienam* šios rūšies mąstymui. Ji nurodo, kad žmogaus buvimo sklaida gali būti teisinga tik tada, kai ji yra *asmens* sklaida. Kitaip sakant, kai ji savo objektu pasirenka konkretaus žmogaus būtį, žmogaus su kūnu ir krauju, žmogaus tam tikroje situacijoje, nes tik *asmeninis buvimas yra tikra prasme žmogiškasis buvimas*. Todėl tik asmeninio buvimo sklaida gali atskleisti, *kaip* žmogus iš tikro šioje tikrovėje būna (Maceina, 1990, p. 424–425).

Žmogaus kūnas nėra amžinas, turi pradžią ir pabaigą. Pradžia siejasi su jo gimimu šiame pasaulyje, o pabaiga – su mirtimi. A. Maceina neigė reinkarnacijos ir prancūzų teologo, filosofo Teilhardo de Chardino *sąmonės diego* idėją ir tvirtino, kad ji nepateisinama vienkartybės sampratoje. Jei ir būtų reinkarnacija, asmuo vis tiek nieko neprisimintų iš praėjusio savo gyvenimo, jaustų esąs pirmą ir vienintelį kartą, taip paneigdamas reinkarnaciją. T. de Chardino *sąmonės diego* teorija, neigdama asmens vientisumą, jį kildina iš visuotinės medžiagos. Asmens sąmonė tarsi auga iš tos medžiagos, vis labiau įgydama sąmoningumo. Ir reinkarnacija, ir *sąmonės diegas* prieštarauja vienkartybės sampratai. Savo esme vienkartybė turi egzistencinės baimės užuomazgų. Gimimo baimės nėra, kadangi dar neturime sąmonės, tačiau ateinant į šį pasaulį atsiranda ir ontologinė mirties baimė, kylanti iš suvokimo, jog asmens kūnas nėra amžinas – turi pradžią, vadinasi, turi ir pabaigą. Mirtis gali reikšti asmens prapultį nebūtyje, nors religija skelbia, kad asmens gyvenimas nėra sunaikinamas, bet pakeičiamas. Vis dėlto „religinis tikėjimas asmens amžinumu tokios galimybės anaiptol nepašalina. Jis tik palaiko viltį, kad ši galimybė nevirs tikrove. Tačiau jis nepašalina rizikos, kadangi nenugali būtinybės žmogiškajai būtybei būti pagrįstai“ (Maceina, 2000, p. 354). Tačiau A. Maceina palieka galimybę asmeniui visiškai neprapulti nebūtyje, nors ir esame baigtinės kūniškos būtybės, pasitinkančios savo baigtinumo ribą. Jeigu būtybė „šios ribos neperžengia, tai jau dėka kitos Galios, kurios ji iš nebūties yra šaukiama“ visada dabarties akimirką (Maceina, 1994, p. 196).

Asmens kūnas, turėdamas pradžią ir pabaigą, prieina savo baigties ribą – asmeninę mirtį, tačiau istorija jo asmeninio indėlio į pasaulio ar tam tikros tautos istoriją negali panaikinti. Šiuo atveju kalbame apie asmenybės indėlį į pasaulio kultūros lobyną. Tokią asmenybę galime apibrėžti kaip istorinę asmenybę, kadangi ji, būdama laikina, nepradingo iš istorinės perspektyvos, bet paliko joje žymę. Istorijoje mirtis tampa reliatyvi, kadangi „niekas istorijoje nemiršta visiškai“ (Maceina, 2000, p. 364).

> Istorija yra nuolatinis ir nepertraukiamas viso gyvenimo vyksmas, kuriame dalyvauja kiekvienas asmuo. Kiekvienas mūsų darbas, vis tiek ar jis bus išviršinis žygis, ar tik slapta mintis, psichinės ir tarpasmeninės difuzijos keliu išplinta visame gyvenime ir visam jam daro įtakos. Šituo atžvilgiu kiekvienas asmuo yra istorijos veikėjas ir kūrėjas. Vis dėlto šita įtaka nėra lygi. Asmenų reikšmė istoriniam vyksmui nėra vienoda. (Maceina, 2006, p. 415).

Aristotelis, Erazmas Roterdamietis, Galilėjas Galilėjus, Homeras, Martynas Liuteris, Periklis, Volteras, Žana d'Ark ir kiti žymūs pasaulio veikėjai pasiekė savo baigtinumo ribą – negrįžtamai mirė šiam pasauliui vienkartybės aspektu, tačiau jų veikla pasaulio istorijoje yra nemirtinga ir bus tiek, kiek egzistuos pati mūsų planeta. Visas minėtas asmenybes mūsų laikmečiui gyvas padaro atmintis, kuri turi galią „padaryti, kad asmuo buvotų dabartyje" (Maceina, 2000, p. 364). Tačiau, kaip pabrėžė A. Maceina, „juo kuris asmuo yra žmogiškesnis, juo labiau jis yra priartėjęs prie idealinio žmogaus tipo, juo didesnės reikšmės turi jo darbai ir juo giliau jis dalyvauja istorijos vyksme" (Maceina, 2006, p. 415).

L. Andriekus, dar gyvendamas Lietuvoje, asmeniškai nebuvo susipažinęs su A. Maceina, tačiau Amerikoje su juo susipažino susirašinėdamas, kai teko rūpintis A. Maceinos knygos leidyba (1952–1954 m.) pranciškonų spaustuvėje, Brukline. Nuo to laiko L. Andriekus su A. Maceina bendravo ir toliau, daugiausia susirašinėdamas laiškais, nes juos skyrė nemažas atstumas – Atlanto vandenynas. L. Andriekus ėmė domėtis A. Maceinos filosofiniais veikalais: kai kurios jo filosofinės idėjos atsispindėdavo L. Andriekaus straipsniuose periodinėje spaudoje. Pati A. Maceinos filosofija turėjo įtakos ir formuojantis L. Andriekaus asmenybei.

Asmenybei tobulėti reikalinga brandaus religingumo samprata. Anot psichologo ir filosofo Antano Paškaus, nėra ir negali būti brandžios asmenybės be brandaus religingumo. Jis savo knygoje „Asmenybė ir religija" (1990) analizavo asmens gyvenimą psichologinio vystymosi perspektyvoje ir pabrėžė, kad žmogus yra laisva asmenybė, netgi garbindamas Dievą. Kaip atskirą ir savitą asmens savybę A. Paškus išskyrė tapatybę. Psichologinį asmens brandumą jis siejo su amžiaus patirtimi, nugalėtomis gyvenimiškomis kliūtimis ir pakeltais kentėjimais, kurie užgrūdina asmens dvasią. Žinoma, pati kančia reiškiasi dvejopai: gali asmenybę palaužti arba ją sutvirtinti. Vis dėlto „tokie dalykai kaip chronologinis amžius, išsilavinimas, užsiėmimas dar nėra brandžios asmenybės žymės" (Paškus, 1990, p. 29).

Kalbėdamas apie asmens religinį psichologinį vystymąsi, A. Paškus išskyrė keturias raidos stadijas: vaikystė, jaunuolio ir suaugusiojo amžius bei senatvė. Krikščioniškasis brandumas, anot jo, yra „žmogaus ryšio su įsikūnijusiu Dievu išraiška asmens gyvenime" (ten pat, p. 37).

Vaikystė yra labai svarbus psichologinio vystymosi etapas, tačiau iki galo nenulemia asmens ateities. Vaikystės metais padedami pamatai tolesniam asmenybės vystymuisi. Paskutinėje vaikystės fazėje, nuo 6 iki 12 metų, ypač svarbu mokytis. Švietimo ugdymo sistema gali sužaloti vaiko asmenybę arba ją išskleisti, priklausomai nuo aplinkybių, nuo to, ar vaikas puoselėja tėvų tradicijas, ar ne. Vaikų praktikuojama religija glaudžiai siejasi su konkrečiomis maldomis ir prašymais, kurie kreipia jų fantaziją tikrų dalykų plotmėn. Galima teigti, kad bandoma manipuliuoti malda, skirta dieviškajai Būtybei. Vaikas „mąsto ne atitrauktomis

sąvokomis, bet vaizdais, kurie ir veda į antropomorfinį (sužmogintą) Dievo įvaizdį“ (ten pat, p. 64).

Jaunystėje, nuo 12 iki 14 metų, pradedama tolti nuo vaikystės religinių praktikų. Ne tik nuo jų, bet ir nuo aplinkos, kuri palaikė dvasingumą vaikystėje – nuo tėvų, tikybos pamokų, dvasiškių. Jaunystėje reikalinga tikėjimo krizė, kad susiformuotų asmeninis Dievo įvaizdis, jau nebepriklausąs nuo sukurto tėvų. Jaunuolis, nepalikęs pasyvaus vaikystės nuolankumo, netaps iniciatyvus ir veržlus. 14–16 metų tarpsnis yra pozityvesnis už ankstesnįjį, nes sumažėja neigiamos laikysenos tvirtumas. Jaunuoliai yra jautresni religijai nei suaugusieji. „Herojų dievinimas, religinio simbolizmo pajauta, absoliuto poreikis, teisingumo troškimas net iki maištavimo – tai jaunatviškos dvasios bruožai“ (ten pat, p. 73).

Kalbėdamas apie suaugusiojo amžių, A. Paškus pabrėžė, kad atėjus viduramžio krizei kiekvienam asmeniui kyla klausimas – ko vertas mano gyvenimas? Nuo atsakymo į jį priklauso ir tolimesnis brendimas – stagnacija arba grynesnė krikščionio tapatybė. Viduramžio krizės metu gelbsti krikščioniškas požiūris į gyvenimą – kad į kasdieninį darbą reikia žvelgti kaip į pašaukimą ir tarnystę Dievui. Krikščionys suvokia šioje žemėje esantys tik laikini svečiai, o Kristus jiems yra paruošęs daug buveinių danguje. Atėjus laikui, reikės pasitraukti iš šio pasaulio ir užleisti jį naujajai kartai. „Krikščionio gyvenime tikrasis dvasiškumas ar jo miražas nulems ir paskutinės gyvenimo stadijos krizę, pakreips žmogiškojo būvio svarstykles į darną ar desperaciją“ (ten pat, p. 104).

Senatvėje asmuo apmąsto visą savo praėjusį gyvenimą, ir jei jį suvokia kaip prasmingai nugyventą, tuomet lengviau gali pasitikti artėjančią mirtį, o senatvę praleisti be nevilties. Senatvė pasižymi įgyta išmintimi: ilgą amžių nugyvenę asmenys turi gyvenimiškos patirties, kurią gali perduoti jaunajai kartai. Tačiau išmintingumas gali išsiskleisti tik darnioje asmenybėje, kuri labai siejasi su krikščioniškojo universalizmo vertybėmis: tuo, kad Dievas myli žmogų ne dėl nuveiktų ar nenuveiktų darbų, o dėl to, kad Dievo meilė besąlygiška. Ji „nei nusipelnoma, nei nusipelnytina“ (ten pat, p. 113).

Nėra duomenų, kad L. Andriekus su A. Paškumi būtų susitikęs ar kitaip bendravęs dar Lietuvoje, prieš išvykdamas studijuoti į užsienį. Nors nepavyko aptikti jų korespondencijos, manytina, kad, gyvendami viename, Amerikos, žemyne, jie buvo kur nors susitikę. A. Paškaus religinio brandumo samprata pagilina L. Andriekaus asmenybės suvokimą.

Asmuo pasaulyje gyvena vienintelį kartą ir yra nepakartojamas. Asmens kūnas vieną kartą gimsta, gyvena ir miršta. Antrą kartą tas pats asmens kūnas šiame pasaulyje neatsiranda. Vienkartybės būsena skatina asmenį tobulėti. Tam labai svarbus religinis brandumas, kuris formuojasi nuo ankstyvosios vaikystės iki kūniško gyvenimo pabaigos.

1.3. Kultūros teologija: nuo Sukūrimo iki Apokalipsės

Krikščioniškasis universalizmas glaudžiai siejasi su kultūros teologija. Pastaroji apima tris pagrindinius dalykus: 1) pasaulio sukūrimą, kaip Dievo kūrybinio proceso išraišką; 2) asmens pašaukimo pilnatvę, kuri siejama su pasaulio atpirkimu – Kristaus išganomąja veikla; 3) transfigūracijos procesą, arba pasaulio perkeitimą, kuris įvyks kaip pasaulio pabaigos išdava.

Bėgant amžiams vienuolynai tapo ne tik kultūros, bet ir švietimo centrais. Nuo Romos imperijos žlugimo (apytiksliai 400 m.) iki Bažnyčios skilimo į Graikų Rytų Bažnyčią ir Lotynų Vakarų Bažnyčią (1054 m.) „vienuolynai buvo tipinė kultūros institucija“ (Federavičienė, 2000, p. 138). Pirmieji vienuoliai atsiskyrėliai išeidavo pavieniui į dykumą; tik vėliau pradėjo kurtis vienuolijos. Vienuolijų yra nemažai – pranciškonų, cistersų, bernardinų, dominikonų, benediktinų, jėzuitų ir kt., tačiau vienuolynų buvo ir yra nepalyginamai daugiau. Apie juos garsas sklido visoje Europoje. Nebuvo nė vieno vienuolyno, kuris neturėtų bibliotekų, o jose vienuoliai perrašinėdavo rankraščius. Vienuolijos ir bažnyčios buvo ne tik kultūriniai, bet švietimo bei ugdymo centrai (Federavičienė, 2000, p. 153; Maceina, 1993, p. 378; 1994, p. 394).

Kultūrinių ir religinių svarstymų ištakos siekia XX a. pradžios Rusiją. Tačiau svarstymai šia tema Rusijoje truko neilgai, gerą dešimtmetį, iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios, kai Rusijos intelektualai buvo ištremti arba patys pabėgo iš savo tėvynės. Nors susiklosčius tokiai situacijai Rusijoje kultūriniai ir religiniai svarstymai nebegalėjo būti tokie produktyvūs kaip anksčiau, pasitraukę rusų intelektualai ir toliau užsienyje plėtojo šią kryptį. 1925 m. Paryžiuje rusų filosofas Nikolajus Berdiajevas įsteigė religijos filosofijos žurnalą „Kelias“ („Путь“), kuriame buvo tęsiamos dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą kilusios diskusijos kultūros ir religijos tema.

XX a. pradžioje prasidėję krikščioniškosios teologijos priartinimo prie visuomenės procesai įgavo pagreitį ir susiformavo nauja teologijos kryptis, kuriai postūmį davė P. Tillichas, įvardijęs ją *kultūros teologija*. 1959 m. jis išleido knygą „Kultūros teologija“ („Theology of Culture“). Ne tik joje, bet ir „Sistematinėje teologijoje“ („Systematic Theology: Three Volumes in One“, 1967) jis analizavo sekuliarios kultūros sąsajas su krikščionybe. Jo teigimu, bet kurioje kultūros srityje (paveiksle, įstatyme, politiniame judėjime, įvairiose sistemose), nepriklausomai nuo to, kokios jos būtų sekuliarios, įmanoma aptikti tos srities teologinį charakterį (Тиллих, 1995, p. 255). P. Tillichas neigė bet kokį religijos ir kultūros dualizmą. Kultūra persmelkia bet kokią žmogišką funkciją nuo kalbos iki veiksmo. Kalba tampa žmogiškosios kultūrinės veiklos pagrindu. Religinė kalba įvardijama kaip paprasta žmogiška kalba, kadangi šventos kalbos, kaip tokios, nėra (ten pat, p. 266, 269–270). Pasak jo, religija tampa kultūros prasme, o kultūra tampa forma, kurioje pasireiškia religijos interesas. Kitaip sakant, religija tampa „kultūros substancija, o kultūra – religijos forma“ (ten pat, p. 266).

Apie *kultūros teologiją* išsamiausiai Lietuvoje yra rašęs A. Maceina savo studijose „Kultūros filosofijos įvadas“ (1936) ir „Krikščionis pasaulyje: pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje“ (1973). Lietuvos universitetuose nedėstomos disciplinos, konkrečiai susijusios su *kultūros teologija* arba kultūra ir teologija.

Kultūros teologijos pagrindimą galima aptikti pačioje Biblijoje. Pradžios knygos įžangoje jau kalbama ne tik apie Dievo kuriamąjį procesą – Visatos, Žemės ir visko, kas joje yra, kūrimą, bet ir apie žmogaus kūrybinius sugebėjimus: Dievui sukūrus įvairius gyvius ir juos atvedus pas žmogų, pastarasis, pagautas dieviškojo kūrybinio įkvėpimo kaip savo kūrybingumo pirmavaizdžio, suteikė visiems gyviams vardus (Pr 2, 19–20). Vardo suteikimas jau yra kūrybinis procesas, kultūros išraiška. Dievo paliepimas užvaldyti žemę (Pr 1, 28) taip pat glaudžiai siejasi su kultūrine veikla, kadangi žemę įsisavinti ir apvaldyti galima tik kultūriniu lygmeniu.

Pasak L. Andriekaus, Dievo kūrybos procesas yra nepertraukiamas, jis nepasibaigė šeštąją pasaulio kūrimo dieną. Jo kūrybos areale galima įžvelgti naujų galaktikų, žvaigždžių ir planetų formavimąsi. Dievas savo dieviškąją kibirkštį perdavė žmogui, kad šis tęstų pradėtą darbą:

> Dieviškoje kūryboje niekas nestovi vietoje – nestovi vietoje nė žmogus, kuriame Visagalis įžiebė kūrybinę kibirkštį. Meno žmonės – rašytojai, dailininkai, muzikai – yra neramūs, pilni kažkokio ilgesio, ieškojimų, nepasitenkinimo kasdienybe... Visuomenė jų nesupranta, kaltina, kad esą nepraktiški, nepakankamai socialūs, neveiklūs... Retai kam į galvą ateina, kad meno žmogų degina toji dieviška kibirkštis, kurią gimdamas yra gavęs iš savo Kūrėjo, o visa kita lieka antraeilėje padėtyje. Nusikaltimas, baustinas nusikaltimas būtų tą šventą kibirkštį užgesyti. Tada menininkas jaustųsi išdavęs save, neatlikęs savo uždavinio pasaulyje ir nuskriaudęs tautą ir žmoniją[5].

Kultūros teologija pabrėžia asmens pašaukimo pilnatvę. Galima teigti, kad kultūros teologijos sampratą, kuri jau plėtojosi nuo XX a. I pusės krikščioniškoje teologijoje, įtvirtino Vatikano II Susirinkimas savo nutarimuose, ypač pastoracinėje konstitucijoje apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ (2001). Minėtoje konstitucijoje rašoma apie „krikščioniškojo tikėjimo slėpinį“ (Gaudium et spes, 2001, p. 167), kuris reiškiasi per tikėjimo ir kultūros sąlytį. Minimas „krikščioniškojo tikėjimo slėpinys“ įprasminamas žmogiškoje kultūroje, kuri, tikimasi, turėtų užimti „ypatingą vietą žmogaus pašaukimo pilnatvėje“ (ten pat, p. 167).

Asmens pašaukimo pilnatvę, kaip kultūros teologijos išdavą, taip pat pabrėžė A. Maceina savo studijose „Kultūros filosofijos įvadas“ (1936) ir „Krikščionis pasaulyje: pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje“ (1973) bei L. Andriekus savo straipsnyje „Žvilgsnis į Chicagos katalikų pareiškimą“ (1978). Pasak pastarojo, gilesnei krikščioniškosios pasiuntinybės sąmonei „pagrįsti ir žadinti yra reikalinga tvirta ir plati kultūros teologija“ (A. L., 1978, p. 128) bei jos

---

[5] Andriekus L. „Mes ne sava šviesa žėrėjom“. Pamaldose už Telesforą Valių Toronte 1979 m. balandžio 7 d. *OFM.*

samprata. Jis minėjo A. Maceinos knygą „Krikščionis pasaulyje: pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje“, kuri buvo parašyta paskelbus Vatikano II Susirinkimo nutarimus. Bažnyčioje ir pasaulyje vyksta atvirkštinis procesas: pasauliečiai siekia šventimų į dvasiškių luomą, o dvasiškiai eina į pasaulietines veiklos sritis. L. Andriekaus teigimu, kultūros teologija tikinčiuosius išlaisvintų iš tam tikrų žaidimo taisyklių ir leistų atsakingai „atsidėti Bažnyčios darbui“ (A. L., 1978, p. 128). Minėtame straipsnyje L. Andriekus pažymėjo, kad prieš kelis metus A. Maceina nuogąstavo, jog dvasiškasis luomas pradės linkti į pasaulietiškas tarnybas, kad priartėtų prie tikinčiųjų, o pasauliškiai užsinorės įšventinimo į dvasiškąjį luomą, kad sėkmingiau galėtų atstovauti dvasiškių luomui tarp pasauliečių. Šiai tendencijai išryškėti neprireikė nė dešimtmečio po to, kai pasirodė A. Maceinos knyga, ir daugiau kaip dešimties metų po Vatikano II Susirinkimo. Pats L. Andriekus savo straipsnyje baiminosi, kad 47 pasauliečių ir kunigų pasirašytas ir paskelbtas pareiškimas „A Chicago Declaration of Christian Concern“ (1977), kuriame siekiama dar didesnio Bažnyčios atvirumo visuomenei, taip skatinant įgyvendinti Evangeliją pasaulyje (A Chicago Declaration of Christian Concern, 1977, p. 1–2), ne tik nepaskatins norimo atvirumo, bet „prisidės prie Bažnyčios susigūžimo į save pačią“ (A. L., 1978, p. 128), kurį pasirašiusieji smerkė.

Krikščionio savivoka pasaulyje glaudžiai siejasi su jo pašaukimo pilnatve. Knygoje „Krikščionis pasaulyje“ A. Maceina į *kultūros teologijos* problemą ir perspektyvas pažvelgė dar atidžiau nei „Kultūros filosofijos įvade“, prie *kultūros teologijos* sampratos eidamas per pasauliškio savivoką krikščioniškoje hierarchijoje. Jis regimąją Bažnyčią skirstė į dvasiškius, vienuolius ir pasauliškius, pastaruosius atskirdamas nuo pirmųjų dviejų minėtų luomų. Kad pasauliškis sėkmingai veiktų pasaulyje ir Bažnyčioje kaip krikščionis, jam visai nereikia tapti dvasiškiu ar vienuoliu. Taigi, jam nebūtini specialūs šventimai, skirti minėtiems dviem luomams. Pasauliškis Evangelijos žinią puikiai gali įkultūrinti visuomenėje, veikdamas bet kurioje srityje: tiek pasaulinėje, tiek bažnytinėje, objektyviai atsidėdamas „savo pareigos reikalavimams bei dėsniams ir *subjektyvų* šios pareigos įjungimą į pasaulio pašventimą išganuomoju Kristaus veikimu“ (Maceina, 1993, p. 428). Anot A. Maceinos, ir dvasiškis turėtų eiti į pasaulį tik kaip dvasiškis. Jam neturėtų būti būdinga, be savo, dvasiškio, pareigų, įgyti ir kokią nors kitą profesiją vien dėl to, kad pasaulyje, už bažnyčios ribų, galėtų atlikti ir pasauliškio vaidmenį. Dvasiškiui nereikia tapti pasauliškiu, o pasauliškiui – dvasiškiu, kad jie sėkmingai galėtų atlikti tik jiems skirtą misiją (ten pat, p. 438–439, 451). Jiems nebūtina susikeisti vietomis, kad Evangelija būtų įkultūrinama sekuliarioje visuomenėje. „Bažnyčioje nėra ir negali būti asmenų, kurie būtų tiltas tarp dvasiškio ir pasauliškio tuo, kad sujungtų savyje ir dvasiškio, ir pasauliškio būsenas“ (ten pat, p. 451). Kiekvienam iš jų skirta tam tikra pareiga gyvenime, kurią reikia siekti kuo geriau atlikti. Dvasiškis bažnyčioje Evangelijos žinią turi

perduoti pasauliškiui, o pasauliškis, ją įkultūrindamas – sekuliariai visuomenei. Anot A. Maceinos, pasauliškio veiklos arealas

<...> yra pasaulis ir jeigu šis pasaulis iš tikro yra kultūra, kilusi iš žmogiškosios kūrybos, tai savaime plaukia išvada, kad pasauliškio tarnyba, kuriai jis esti Bažnyčios pašvenčiamas ir pasiunčiamas, yra kultūrinė tarnyba. Pasauliškio pasiuntinybė slypi kultūroje: kurti kultūrą yra sakralinis jo uždavinys (ten pat, p. 462).

Kalbant apie pasauliškio pašventimą, neturima mintyje pasauliškio šventinimo į diakoninę tarnystę Bažnyčioje, kuris jau išreikštų pasauliškio pašventimą dvasiškio tarnystei. A. Maceinos teigimu, pasauliškis pašvenčiamas Krikšto sakramentu, kuris jį įgalina eiti į pasaulį ir įkultūrinti Gerąją naujieną.

Kultūros teologija neatsiejama nuo transfigūracijos proceso. A. Maceina *kultūros teologiją* įvardijo kaip *teologinę istorijos ir kultūros doktriną* (Maceina, 1991, p. 159). Jis aiškinosi, ar šalia kultūros filosofijos ir kultūros mokslo yra galimà *kultūros teologija*. Juk jeigu kultūra išsamiai atskleidžiama filosofiniu pagrindu, vadinasi, atėjo laikas ją tirti ir teologiškai. Teologinis kultūros permąstymas remiasi Šv. Jono Apreiškimu, arba kitaip – Apokalipse. Apokalipsė yra ir turi būti *kultūros teologijos* pagrindas. A. Maceina klausė, ar galima kultūros problemą spręsti remiantis Apreiškimu, o ne vien filosofiniu pagrindu. Atsakymą duoda pats Apreiškimas. Juk jeigu jis ką nors pasakė apie kultūrą, jos problema turi būti sprendžiama ne tik filosofiškai, bet ir teologiškai. *Kultūros teologija* kultūrą tiria remdamasi dieviškuoju Apreiškimu, o ne vien prigimtinio proto galimybėmis. Norint teologiškai išnagrinėti kultūros problemą, būtina atskleisti Šv. Jono Apreiškimo prasmę, ir tai atvestų prie *kultūros teologijos*. Visa laiko *chronos* istorija susideda iš trijų pagrindinių įvykių: 1) pasaulio sukūrimo, 2) pasaulio atpirkimo ir 3) pasaulio perkeitimo. Pasaulio sukūrimas – tai jo egzistencijos pradžia. Pasaulio perkeitimas reiškia laiko *chronos* pabaigą. Pasaulio atpirkimas yra jungiamoji grandis. Pasaulio istorija nuo sukūrimo iki perkeitimo sistemingai kreipia transfigūracijos link. Žmogaus kūryba pasireiškia kultūroje, o Dievo įsikišimas į pasaulio tvarką, arba transfigūracija, yra Dievo atbaigiamoji kūryba. Transfigūracija negalimà, kol žmogus tam nesudarė sąlygų. Kiekvienas žmogus savo darbais įsitraukia į kūrybinį procesą, kuris rengia perkeitimui, ir savo kūrybinio proceso rezultatu (priklausomai nuo to, ar jo kūryba propaguoja gėrį, ar blogį) artina arba tolina Gėrio pergalę. Tokiu kūrybiniu procesu žmogus kuria laikų pilnatvę (lot. *plenitudo temporum*), kadangi kultūra įeina į transfigūracijos vyksmą (ten pat, p. 157–166; 1993, p. 461).

Visi kultūros laimėjimai turi labai didelės reikšmės ir labai gilios prasmės tik tada, kai į juos žiūrime ne kaip į atbaigiamuosius, bet kaip į parengiamuosius, kaip į sąlygas dieviškajam veiksmui. Transfigūracijos šviesoje kultūra yra, iš vienos pusės, simbolinis transfigūracijos apreiškimas, iš kitos – materialinių sąlygų parengimas realiai transfigūracijai. Čia glūdi kultūros misija, josios didybė ir josios prasmė. Jeigu kultūrinės kūrybos laimėjimus palyginsime su laukiamos transfigūracijos gaviniais, jie bus tik nevykę bandymai (ten pat, p. 165).

Transfigūracijos procesas pasiekimas per Apokalipsę, arba, kitaip sakant, kaip Pasaulio pabaigos išdava. Tarptautinių žodžių žodyne (1985) ir Religijotyros žodyne (1991) Apokalipsė yra siejama su Apreiškimu Jonui, joje pranašaujama pasaulio pabaiga ir po to įvyksiantis paskutinis teismas. Apokalipsę galima apibūdinti kaip apreiškimą, uždangos pakėlimą, paslapties atskleidimą. Tačiau sąvokų *apokaliupto* ir *apokaliupsis* apibūdinimą dar būtų galima papildyti žodžiais *atidengti, atverti, atskleisti, parodyti, padaryti aiškų* (Греческо-русский словарь Нового Завета, 2008, p. 33). Tad kalbėdami apie Apreiškimą Jonui ir tikrąsias žodžių *apokaliupto* ir *apokaliupsis* reikšmes, apie realią, materialią pasaulio pabaigą nieko nesužinosime. Mat Apreiškimo Jonui knyga yra skirta Romos imperijos laikmečio žlugimo epochos gyventojams; Antikristas tapatinamas su Neronu, kurio vardo raidžių suma lygi 616, o ne 666. Taip įvyko dėl to, kad lotyniškai *Nerono* vardas yra ne *Neron*, o *Nero*. Tuomet apie Apreiškimą Jonui negalima kalbėti kaip apie realios pasaulio pabaigos knygą. Juk ir patys žodžiai *apokaliupto* ir *apokaliupsis* nereiškia pasaulio pabaigos, tik paslapties atidengimą ar atskleidimą. Taigi, šiuo metu mus nuo dvasinio pasaulio skiria tam tikra uždanga, kuri, atėjus tam tikram laikui, bus atidengta.

Paskutinėje Šventojo Rašto knygoje – Apreiškime Jonui, arba Apokalipsėje, rašoma apie transfigūracijos procesą, pasaulio perkeitimą. Minėtoje knygoje apibūdinama naujojo pasaulio struktūra po perkeitimo: į naująjį miestą – naująją Jeruzalę – „bus sugabenti tautų lobiai ir brangenybės“ (Apr 21, 25). *Tautų lobių ir brangenybių* nereikėtų suprasti tiesiogiai – Kristus nevertino fizinių turtų, kurie gali sudūlėti (Mt 6, 19). Ką apaštalas Jonas turėjo mintyje, minėdamas *tautų lobius ir brangenybes*? Juk ankstesniuose skyriuose Jonas rašė apie fizinių lobių pragaištį (Apr 18, 16–17). Pagal Kristaus mokslą, iš vienos pusės, tai turėtų būti dvasiniai lobiai: visos gerosios žmonijos savybės vėl bus surinktos į vieną vietą – meilė, susitaikymas, atleidimas, pagarba, paguoda ir kt. (Pat 2, 1–5; Sir 3, 4; Sir 6, 14; Mk 10, 21; Lk 12, 33; Rom 2, 4; Kol 2, 1–3; Heb 10, 34). Iš kitos pusės, tie *tautų lobiai ir brangenybės* – tai ne tonos aukso ir brangakmenių, kurie neturi jokios vertės Kristaus akyse, bet pasaulio kultūros lobynas, sukauptas nuo Sukūrimo iki Apokalipsės, priartinęs Gėrio pergalę ir perkeitimą.

Transfigūracijos procesą šiuolaikinio meno pasaulyje geriausiai išreiškia apokaliptinis menas, kuris viršūnę pasiekė kine. Dažnai kine eksploatuojamos Tomasso Campanellos (1568–1639) „Saulės miesto“ (1979) ir Thomo More’o (1478–1535) „Utopijos“ (1968) paradigmos apie kitą unikalų pasaulį šalia mūsų, kurios kartais kine tampa naujos žemės atsiradimu po perkeitimo ar katastrofos. Tai panašu į rašytojo Juleso Verne’o (1828–1905) knygą „Paslaptingoji sala“ (1982), kurioje vaizduojamas kitas, perkeistas, transfigūruotas ar evoliucijos nepaliestas pasaulis. Žmogus savo kūryba siekia įprasminti evoliucijos nepaliestą pasaulį. Keliama prielaida: jei neįmanoma sugrįžti į pasaulio pradžią, kuri dar nepaliesta nuodėmės, tai

gal pavyktų kada nors sulaukti transfigūracijos, po kurios kūrybinė potencija įgaus savo pirmykštę jėgą.

A. Maceinos tvirtinimu, „pasaulio sutvėrimas suponuoja jo pradžią. Pasaulio perkeitimas reiškia istorinę jo pabaigą. Pasaulio atpirkimas stovi tarp šitų dviejų įvykių kaip jungiamoji jų grandis. Visa istorija prieš Kristų ėjo Įsikūnijimo linkui. Visa istorija po Kristaus eina perkeitimo linkui“ (Maceina, 1991, p. 163). Anot P. Tillicho, transfigūracija yra labai reikšminga laikų išsipildymui. Įvairiose istorijos epochose pasaulis buvo, yra ir bus veikiamas įvairių kosminių jėgų. Tačiau Dievas joms nėra pavaldus, bet pats valdo jas dramatišku laiku – kalbant apie žmonijos esamąjį laiką – „tarp Prisikėlimo ir Antrojo atėjimo“ (Tillich, 1957, p. 33), iki transfigūracijos. Šiame dramatiškame laike ir iškyla laiko *kairos* idėja. Transfigūraciją P. Tillichas interpretavo kaip sekuliarumo ir religingumo nebuvimą, kadangi religija iš esmės taps žmogaus dvasinio gyvenimo substancija ir pagrindu (Тиллих, 1995, p. 241). A. Maceina ir P. Tillichas laikėsi panašios pozicijos transfigūracijos atžvilgiu. Ir vienas, ir kitas pabrėžė esamąjį laiką tarp pasaulio Atpirkimo ir Prisikėlimo. Pasaulio Atpirkimas tiesiogiai siejamas su Prisikėlimu, Kristaus įžengimu į laiką *kairos*, o transfigūracija – su antruoju Kristaus atėjimu ir pasaulio perkeitimu. Tarp transfigūracijos ir laiko *kairos* yra tiesioginis ryšys.

Atkreipkime dėmesį į istoriją apie Kristaus atsimainymą ant Taboro kalno: „Po šešių dienų Jėzus pasiėmė Petrą, Jokūbą ir Joną ir užsivedė juos vienus nuošaliai ant aukšto kalno. Ten jis atsimainė jų akivaizdoje“ (Mk 9, 2). Galima teigti, kad tuo metu ne pirmą ir ne paskutinį kartą laikas *kairos* prasiveržė laike *chronos*. Šį proveržį galima laikyti Dievo intervencija į pasaulio istoriją. Taip buvo pradėtas Kristus, laike *kairos* ant jo nužengė Šventoji Dvasia, taip pat įvyko atsimainymas ant Taboro kalno. Tokie proveržiai Naujojo Testamento laikais pasitaikė nedažnai. Daugiau jų būdavo Senojo Testamento laikais, kai Dievas suardydavo *chronos* tvarką. Šie laiko *kairos* proveržiai laike *chronos* liudija, kad po transfigūracijos nebeliks *chronos*, kurį pakeis *kairos*.

Kultūros teologija apima visas žmogiškojo gyvenimo sritis. Kadangi pagrindinis kultūros elementas yra kalba, be kurios neapsieina jokia kultūros sritis, vadinasi, tik per individualybių bendravimą įmanoma perduoti Gerąją naujieną įvairiu kultūriniu pavidalu. Tuos pavidalus galima apibūdinti kaip atskiras teologines atšakas, pavyzdžiui, meno teologija, literatūros teologija, technikos teologija, kino teologija ir kt.

Kultūros teologija apimdama asmens kultūrinę veiklą nuo jo savarankiškumo pradžios iki šių laikų, atskleidžia Dievo kūrybos įtaką žmogiškajai kūrybai. Kalba, būdama bet kurios kultūrinės raiškos pagrindas, atveria individams galimybę komunikuoti. Biblija nuo Pradžios knygos iki Apokalipsės išreiškia visuotinę kultūros idėją. Pradžios knygoje Dievas įkvepia kūrybinę dvasią žmoguje, – tai akivaizdžiai atsiskleidžia per siūlymą apvaldyti žemę ir suteikti

vardus įvairiems gyviams. Apokalipsės knyga siejama su transfigūracija, kurios link einama turint potencialios kūrybinės jėgos stimulą.

1.4. Meno teologija: medžiaga ir kūrėjas

Kultūros teologijos perėjimą prie literatūros teologijos būtų galima pavaizduoti tokia schema: kultūros teologija → meno teologija → literatūros teologija. Šią schemą galima taikyti ir kitoms meninės pakraipos teologijos atšakoms. Literatūros teologija negali tiesiog išsivystyti iš krikščioniškosios teologijos, nepereidama kultūros ir meno teologijos stadijų.

Vatikano II Susirinkimo dekrete dėl pasauliečių apaštalavimo „Apostolicam actuositatem“ (2001) pabrėžiama kultūros, kaip vienos iš daugelio laikinųjų gyvenimo sričių, svarba krikščionio gyvenime. Minėtas Susirinkimas, pabrėždamas krikščionybės ir meno darnos siekį, aiškino:

> Savitu būdu Bažnyčios gyvenimui daug reiškia literatūra ir menas. Mat jie siekia ištirti ypatingą žmogaus pobūdį, problemas bei patirtį, stengiantis pažinti bei tobulinti save ir pasaulį; jie siekia atskleisti žmogaus vietą istorijoje ir visatoje, pavaizduoti žmonių vargus bei džiaugsmus, reikmes bei sugebėjimus ir nubrėžti laimingesnio žmogaus likimo apmatus. Taip literatūra ir menas geba pakylėti įvairiais laikais ir įvairiuose kraštuose daugialypiais pavidalais pasireiškiantį žmonių gyvenimą (Gaudium et spes, 2001, p. 172).

Anot L. Andriekaus, menininko kūryba gyvybingiausia tampa po menininko mirties: „Kiekvienas žymus menininkas pradeda pilnai gyventi tada, kai užmerkia kūno akis ir tampa dvasia. Tada nuo menininko nukrinta visos žemiškos dulkės, visi kasdieniai reikalai, visi vargano gyvenimo sunkumai, ir lieka tiktai kūryba. Po mirties menininkas gimsta ir gyvena savo tautoje amžiais, ją skatindamas, įkvėpdamas, žadindamas ir guosdamas“[6]. Kūryba yra asmens pagrindas, kuris nemiršta kartu su žmogumi. Asmens kūryba, gyvuodama pasaulio meno lobyne, laukia, kol bus perkeista, prisidedant kiekvieno žmogaus kūrybai, linkstančiai į Gėrį.

P. Tillichas pažymėjo, kad modernus menas siejamas su totalitarinėmis sistemomis, tačiau taip pat drąsiai galima rasti sąsajų ir su demokratijos išraiškomis:

> <...> šiuolaikinis menas yra ne propagandinis, o apreiškiantis, atskleidžiantis. Jis parodo, kad mūsų egzistencijos realybė yra tokia, kokia yra. Jis nepridengia realybės, kurioje mes gyvename. <...> Moderniojo meno kūrėjai įstengė pamatyti mūsų egzistencijos beprasmiškumą; jie dalyvavo jos neviltyje. Kartu jie turėjo drąsos susidurti su ja ir išreikšti ją savo paveikslais ir skulptūromis. Jie turėjo drąsos būti savimi (ten pat, p. 109).

Vaizduojamojo meno atstovai šiuolaikinio meno kontekste turi turėti drąsos išreikšti savo idėjas ir būti atsakingi už šios sklaidos įtaką. Tačiau kas parodo, kad šiuolaikinis menas yra apreiškiantis ir atskleidžiantis? Tai paaiškėja žvelgiant į pirminę Dievo kūrybą. Dievo kūrybinis impulsas buvo perduotas žmonijai Dievui kuriant, sutveriant žmogų – Jis žmogų tvėrė pagal

---

[6] Andriekus L. „Išlydime į amžino poilsio karaliją“. Tėv. Leonardo Andriekaus OFM atsisveikinimo žodis dail. Adomo Galdiko laidotuvėse Apreiškimo bažnyčioje, Brukline 1969 m. gruodžio 10 d. *OFM.*

savo paveikslą: „Ir Dievas tarė: „Padarykime žmogų pagal mūsų atvaizdą, pagal mūsų panašumą <...>. Taigi Dievas sukūrė žmogų pagal savo atvaizdą...“ (Pr 1, 26–27). Remiantis Pradžios knygos žodžiais galima teigti, kad Dievas sukūrė žmogų panašų į save visokiomis prasmėmis. Bene svarbiausias panašumas į Dievą yra žmonijos dieviškosios kūrybinės galios, kurias pasitelkiant toliau kuriamas ir puoselėjamas pasaulis, kol ateis laikas jį perkeisti.

Esminiu meno teologijos pagrindu galima laikyti tezę, kad menininkas kuria iš pasaulyje jau egzistuojančių medžiagų, kurias buvo sutvėręs Dievas. Tai pabrėžė ir A. Maceina. Žmogus nekuria naujos medžiagos, iš kurios kildintų naujus savo kūrinius, o tiesiog naudojasi Dievo sukurta medžiaga išreikšti dieviškai kūrybinei galiai. Žmonijai duota ne sukurti naują medžiagą, bet tęsti kūrybinį darbą iš jau egzistuojančios. Gamtoje esančiai formai žmogus gali suteikti naują, kitokią formą, negu ji buvo iki pasireiškiant žmogaus kuriančiai galiai: „išankstiniu medžiagos buvimu yra būdingi visi žmogaus kūriniai: visi jie yra nauji kaip tokie, tačiau visi jie yra jau esantieji kaip medžiaga“ (Maceina, 1994, p. 207). Visos realiai Žemėje ir visatoje egzistuojančios medžiagos sukūrimas buvo Dievo prerogatyva. Menininko pareiga – šią medžiagą transformuoti į kokią nors naują formą, kurios pasaulyje dar nebuvo. Kitaip sakant Dievas žmogui pateikė medžiagos, iš kurios šis gali toliau kurti, keisti jos formą, iš pirmykštės medžiagos padaryti meno kūrinį arba kasdieniam gyvenimui naudingą ar būtiną daiktą.

Meno teologijos esmę tiksliai atskleidė P. Tillichas savo sistematinėje teologijoje: „Žmogus kuria naujas sintezes iš jau esančios medžiagos. Iš tikrųjų ši kūryba įvardijama kaip transformacija. Dievas kuria medžiagą, iš kurios galima kurti naujas sintezes. Dievas kuria žmogų; jis duoda žmogui jėgos transformuoti save ir aplinkinį pasaulį. Žmogus gali transformuoti tik tai, kas jam duota“ (Tillich, 1967, p. 256). Kalbant apie konkrečias meno sritis galima teigti, kad skulptorius nekuria naujos akmens, metalo ar kokios kitos medžiagos, o transformuoja esamą. Kurdamas skulptūrą, menininkas naudoja konkrečią medžiagą. Transformuodamas Dievo sukurtą medžiagą, menininkas jai suteikia naują formą. Žmogus, įkultūrindamas Dievo sukurtą medžiagą pasaulyje, tampa kūrėju. Šis įkultūracijos procesas pirminį impulsą gauna iš kultūros teologijos. Pastaroji apima visas žmogiškosios sferos sritis, o meno teologija orientuojasi vien į meną ir menininko funkcijas. Pavyzdžiui, skulptoriui beveik nebereikia jokių kitų žmogiškosios įkultūracijos formų, kad pasiektų norimų rezultatų. Jis iš gamtos ima akmenį ar medį ir iš jų kuria savo meninį produktą. Nors imama medžiaga santykinai netransformuota nuo pasaulio pradžios, jai transformuoti reikalingi instrumentai, kuriuos pagamina kiti žmonijos atstovai. Kitų meno sričių atstovai negali pasigirti imantys netransformuotą medžiagą kaip skulptoriai, nes dailininkams reikia ne tik drobės ir dažų, kurie išgaunami kitomis technologijomis, bet ir įrankiai tapyti, o rašytojams – ne tik rašikliai, bet ir popierius, kuris perdirbamas iš pirminės Dievo sutvertos medžiagos – medžio.

Viduramžiais buvo kilęs pavojus krikščioniškajam universalizmui religinio meno srityje: buvo kovojama prieš religinius paveikslus. Ši kova sukrėtė to meto krikščioniškąjį pasaulį. Rytuose nemažai įtakos turėjo islamo religija, labai griežtai pasisakiusi religinių vaizdinių priemonių atžvilgiu. Tuo metu imperatoriai pradėjo naikinti skulptūras ir paveikslus, tačiau Romos Katalikų Bažnyčios popiežiai ėmėsi ginti religinį meną. Be šio meno, anot L. Andriekaus, „būtų atsivėrusi baisi tuštuma ir sustingęs kultas“[7].

Kad lietuviai vienuoliai pranciškonai pradėtų puoselėti ir kaupti meno kūrinius, Amerikos žemėje jiems reikėjo kur nors įsikurti. Pirmas pranciškonų pionierius lietuvis JAV buvo tėvas Justinas Vaškys, atvykęs į Ameriką 1941 m. sausio 29 d. Tačiau čia buvo susidurta su JAV vyskupų nepasitikėjimu: jiems atrodė neprasminga kurti lietuvių pranciškonų vienuolyną, kai lietuviai pranciškonai galintys prisijungti prie jau įkurtų vienuolynų. Tačiau laikinai, vieneriems metams, buvo įkurtas vienuolynas Pitsburge, kol iš jo paprašyta išsikraustyti. Netrukus pavyko surasti supratingą Portlando vyskupą Josephą E. McCarthy, kuris lietuviams pranciškonams leido įsikurti Meino valstijoje, Greene'o kaime, vėliau – ir Kennebunkporto miestelyje. Buvo tikima, „kad, čia susiorganizavę į savarankų tautinį vienetą, lietuviai pranciškonai bus naudingi savo broliams emigrantams“ (Andriekus, 1981, p. 327). 1947 m. lietuviai pranciškonai įsteigė atskirą ir nuo amerikiečių nepriklausomą komisariatą. Vėliau, be vienuolynų Brukline, Kennebunkporte ir Greene, dar buvo įkurti „vienuolynai St. Catharines mieste, Kanadoje, ir Bridgevillėje, Pennsylvanijoje“ (ten pat, p. 328).

Lietuviai pranciškonai JAV buvo kultūros ir meno puoselėtojai. Pirmiausiai jie meno kūrinius pradėjo kaupti vienuolynuose ir administraciniuose jų pastatuose. Vėliau meno kūriniai buvo eksponuojami Šv. Antano gimnazijoje, kuri veikė 1956–1969 m. ir kėlė gimnazistų lietuvybės dvasia: „klasės, koridoriai, koplytėlės, valgomasis – buvo išpuošti lietuvių dailininkų darbais“ (Andriekus, 1989, p. 4). Tačiau meno puoselėjimą galima įvardyti kaip visai nepraktišką dalyką, jeigu tai nėra susiję su meno kūrinių pirkimu, ateityje tikintis juos pelningai parduoti. L. Andriekus pranciškonų vienuolių entuziazmą menui apibūdino kaip dvasinę sritį, kuri „kelia žmogų į Dievą“[8]. Pristatydamas vienuolių sukauptą lietuvių išeivių meno paveldą, L. Andriekus sakė:

> Nuvažiavę į Kennebunkportą, išvysite lietuvių dailininkų bei architektų sukurtas šventoves, monumentus, paveikslus, kabančius vienuolyne ir vasarvietėje. Panašiai ir Brooklyne: tiek Kultūros židinyje, tiek vienuolyne pilna paveikslų ir daugiausia aukšto lygio – iškilių dailininkų, kurie galėtų rengti parodas arba jas rengia New Yorko miesto galerijose. Lyg to neužtektų, dar yra čia speciali dailės ir skulptūros galerija, o žurnale „Aiduose“ skelbiamos meno paveikslų nuotraukos, gvildenama lietuvių dailininkų kūryba. Panašiai ir Chicagoje. Ten jėzuitų globoje įsteigta Čiurlionio vardo galerija, kurioje nuolat rengiamos parodos. Pastatai gi tiek Jaunimo centro, tiek Marijonų vienuolyno yra sukurti ir pastatyti lietuvių architektų. Taip pat meniškais vitražais bei skulptūromis

[7] Andriekus L. „Religinis menas“. 1977 m. spalio 12 d. *OFM.*
[8] Andriekus L. „Kodėl lietuviai vienuoliai tapo meno entuziastais?“. Žodis atidarant dailės parodą K. Ž. 1987 m. kovo 27 d. *OFM.*

išpuoštas ir jų vidus. Neatsilieka nė Nekalto prasidėjimo seselės: ir jų koplyčia – lietuvių dailininkų darbas, ir jų vienuolyno sienos išpuoštos žymių lietuvių dailininkų paveikslais[9].

L. Andriekaus teigimu, susiduriama „su įdomia ir gana keista apraiška išeivijos kultūriniame gyvenime, būtent kad lietuviai vienuoliai pasinešė į meno globėjus, mecenatus, galerijų steigėjus“[10]. Šį dalyką L. Andriekus aiškino „tamsiųjų“ viduramžių reakcija paveikslų atžvilgiu, kurią Bažnyčia vis dėlto įveikė. Dailininkas Viktoras Vizgirda priminė, kad viduramžiais vienuolynai tapdavo muziejais, kuriuose būdavo įkuriamos bibliotekos, meno galerijos ir kt. Plėtodamas šią mintį, L. Andriekus nurodė, kad Brukline pastatytas ir įkurtas „Kultūros židinys“ apima ne tik pranciškonų koplyčią ir vienuolyną, bet ir susirinkimų, koncertų bei pobūvių sales, dešimt erdvių kambarių organizacijoms, lituanistinei mokyklai ir bibliotekai, patalpas pranciškonų spaustuvei kartu su kultūros žurnalo „Aidai“ ir savaitraščio „Darbininkas“ redakcijomis bei administracijomis[11].

Šalia įprastinės meno sampratos galimas ir religinis menas, todėl P. Tillichas išskyrė religinio meno kategoriją. Jis religinį meną suvokė pagal laikmečio dvasią. Šiuolaikinis menininkas, kurdamas pagal ankstesniais amžiais susiformavusį stilių ir neatsižvelgdamas į šiuolaikinius reikalavimus, atspindės ano laikmečio dvasią, o ne dabartinę kultūrinę situaciją:

> <...> galima taip giliai dalyvauti praeities stiliuose, kiek jie teisingai išreiškia susitikimą su Dievu, žmogumi ir pasauliu. Tačiau negalima jų tikroviškai kopijuoti ir kurti Bažnyčios kultui kūrinius, kurie nebūtų kilę iš kūrybinės ekstazės, bet reprezentuotų tik praeities kūrybinės ekstazės amatininkišką reprodukciją (Тиллих, 1995, p. 270).

P. Tillichas architektūros stilių laikė praktiškiausiai pritaikoma religinio meno dalimi. Poezija ar muzika – praktiškai sunkiau pritaikomi dalykai, tačiau gali suvirpinti žmogaus sielą. Anot P. Tillicho, gali būti, kad religinio meno renesansas ir prasidės būtent per architektūrą (Тиллих, 1995, p. 290). Jau Vatikano II Susirinkimas liberalizavo religinio meno sampratą, neįsprausdamas į griežtus rėmus. Architektūra neapribojama vien klasikiniu stiliumi šventovių statybos atžvilgiu. Leidžiamas ir modernumas, nepamirštant sakralinio pastato paskirties. L. Andriekus priminė, kad pačioje katalikybės širdyje, Romoje, šalia barokinio stiliaus bažnyčių, yra daug modernių bažnyčios pastatų, kurie gražiai įsikomponuoja į miesto architektūrinį peizažą[12]. Karaliaus Saliamono žodžiais, Dievo negali apimti nei dangus ar dangaus aukštybės, tai kaipgi tai galėtų padaryti žmonių rankomis statytos šventovės: „Bet ar iš tikrųjų Dievas gyvens žemėje? Net dangus ir dangaus aukštybės negali tavęs sutalpinti. Kaip galėtų tai padaryti šie Namai, kuriuos aš pastačiau!“ (1 Kar 8, 27).

---

[9] Ten pat.
[10] Ten pat.
[11] Andriekus L. „Visiems Šv. Kazimiero Kustodijos nariams: Ramybė ir palaima“. 1968 m. vasario 18 d. *OFM.*
[12] Andriekus L. „Religinis menas“. 1977 m. spalio 12 d. *OFM.*

Religiniame mene svarbią vietą užima simbolis. Tai pabrėžė P. Tillichas savo kultūros teologijoje: jis siūlė į meną skverbtis per simbolių prasmę. Anot P. Tillicho, kuo labiau bandome suvokti simbolio prasmę, tuo labiau aiškėja, kad meno paskirtis yra per simbolius atskleisti tikrovę: „poezija, vaizduojamasis menas ir muzika atveria tokius tikrovės gylius, kurie negali būti suvokti kokiu nors kitu būdu“ (Тиллих, 1995, p. 276). Jis pažymėjo, kad *kryžiaus* simbolis jau seniai yra atradęs savo vietą vaizduojamajame mene, tačiau reikės palaukti, kol panašiai bus pradėtas naudoti *prisikėlimo* bei kiti simboliai (ten pat, p. 290). Kaip savotišką religinio meno sritį galima išskirti religinį kiną, kuriame paskutiniaisiais dešimtmečiais ne tik holivudiniame, bet ir rimtame kine eksploatuojama *Apokalipsės* tema, tačiau *prisikėlimo* simbolis kino mene dar nėra atradęs savo vietos. Simbolis tampa bene svarbiausiu literatūros teologijos akcentu. Anot literatūrologės Dalios Jakaitės, koreliacijos principas, būdingas teologinei kritikai, „apima simbolinę teologinio matmens literatūroje abipusybę“ (Jakaitė, Nagliuvienė, 2008, p. 20).

Meno teologija apima kūrėjo ir medžiagos santykį su Dievu. Menininkas kuria iš realiai jau egzistuojančių medžiagų, kurias Dievas sukūrė laikų pradžioje. Menininkas nekuria kažkokios naujos medžiagos, tačiau transformuoja jau esamą. Šios kūrėjo transformacijos, pasak L. Andriekaus, lieka pasaulyje ateities kartoms po fizinės kūrėjo mirties. Asmens fizinis kūnas mirtingas, tačiau kūryba išlieka ilgam, yra nemirtinga kaip ir asmens dvasia.

1.5. Literatūros teologija: kūrybinė baimė ir drąsa

Literatūros teologija nėra visai naujas dalykas Lietuvoje. Lietuvos literatūrologai yra gana išsamiai nagrinėję literatūros teologijos temą. Apie jos metodiką ir pagrindinius tyrimo principus yra rašę literatūrologai Dalia Čiočytė, Gediminas Mikelaitis, Ernesta Juknytė, Radvyda Vaišvilaitė, Dalia Jakaitė, Juldita Nagliuvienė, Roma Bončkutė bei kiti; Šiaulių universitete D. Jakaitė ir J. Nagliuvienė dėsto discipliną „Literatūra ir teologija (XX amžius)“, Vilniaus universitete D. Čiočytė dėsto disciplinas „Biblija literatūroje“ ir „Literatūra ir teologija“, Klaipėdos universitete R. Bončkutė dėsto „Bibliją ir literatūrą“.

Literatūros teologiją pagrindžia pats Naujasis Testamentas, pirmiausiai apaštalas Paulius. Naujajame Testamente randame tris vietas, susijusias su to meto literatūra, kurios pateisina teologijos ir literatūros dialogą. Tai – trys sakiniai Biblijoje, kurie tampa meno, arba konkrečiau – literatūros pagrindu. Pirmasis sakinys yra iš Apaštalų darbų, kai apaštalas Paulius sako kalbą Atėnuose, Areopage. Paulius atėniečiams pateikia savą Dievo sampratą, bet grindžiamą graikų poeto ir astronomo Arato (310–240 m. pr. Kr), kilusio iš Kilikijos, žodžiais: „Juk mes jame gyvename, judame ir esame, kaip yra pasakę kai kurie jūsų poetai: ‚Mes esame iš jo giminės‘. Todėl, būdami dieviškos giminės, neturime manyti, jog Dievybė panaši į auksą, sidabrą, akmenį arba į meno ar žmogaus minties kūrinius“ (Apd 17, 28–29). Aratas sakė, kad

mes esame kilę iš Dzeuso, o apaštalas Paulius, remdamasis poeto žodžiais, teigia, kad esame Dievo kūriniai. Dar dviejuose savo laiškuose apaštalas Paulius cituoja to meto rašytojus. Laiške Titui cituojamas stebukladaris, teologas, orakulų ir maldų autorius Epimenidas (VII a. pr. Kr.): „Vienas jų, jų pačių pranašas, yra pasakęs: „Kretiečiai visuomet melagiai, pikti žvėrys, tingūs pilvai“ (Tit 1, 12). Pirmajame laiške korintiečiams cituojamas dramaturgas Menandras (342–293 pr. Kr.): „Neapsirikite: „Blogos draugijos gadina gerus papročius!“ (1 Kor 15, 33). Žymiausiu Menandro posakiu galima laikyti „Homo sum, humani nihil a me alienum puto“ (lot. „Esu žmogus ir nieko, kas žmogiška, nelaikau sau svetima“). Šį posakį reikia suprasti kaip rūpinimąsi savo artimaisiais. Juo „pateisinamas kišimasis į kitų žmonių reikalus, jei tuo įsikišimu duodamas geras patarimas“ (Antikos žodynas, 2005, p. 200). Paminėtas Menandro posakis labai glaudžiai siejasi su apaštalo Pauliaus panaudotu jo posakiu Naujajame Testamente. Kad blogos draugijos negadintų gerų papročių, įsikišant galima duoti gerą patarimą, – tai padaro pats Paulius Korinto krikščionių bendrijai pacituodamas Menandrą. Minėtos vietos jau nuo Naujojo Testamento ištakų atveria literatūros ir teologijos dialogo galimybę. Anot L. Andriekaus, nors Kristus ir neskelbė meno, tačiau „turėjo menišką sielą“[13].

Literatūros teologija tiria literatūros subjekto santykį su teologijos objektu. Šį santykį P. Tillichas dar įvardijo kaip absoliutų tikėjimą, kuris pasireiškia tarp tikinčio subjekto ir tikėjimo objekto. Absoliutaus tikėjimo „susitikime galioja subjekto–objekto schema: apibrėžtas subjektas (žmogus) susitinka su apibrėžtu objektu (Dievu). Galima šį teiginį apversti ir pasakyti, kad apibrėžtas objektas (Dievas) susitinka su apibrėžtu subjektu (žmogumi)“ (Tillich, 1999, p. 131). Antroji P. Tillicho postulato dalis netinka literatūros teologijai, kadangi liečia jau apreikštosios religijos pobūdį, kai objektas susitinka su subjektu. Literatūros teologijai galioja subjekto ir objekto schema, kurioje literatūros subjektas koreliuoja su teologijos objektu.

Literatūros teologijos metodologijoje labai svarbus pats Šventasis Raštas ir literatūros teksto koreliavimas su juo. E. Juknytė straipsnyje „Literatūra ir teologija: dialogo galimybės“ (2007) svarstė literatūros ir teologijos tarpusavio sąveiką ir, jos nuomone, „Šventraščio atvirumas skirtingoms interpretacinėms prieigoms suponuoja ir teologijos, kuri Bibliją laiko esminiu savo tyrinėjimu pagrindu, disciplinos atvirumą pačioms įvairiausioms socialinėms ir estetinėms pasaulietinės kultūros formoms, iš kurių viena gali būti ir literatūra“ (Juknytė, 2007, p. 13). R. Vaišvilaitės straipsnyje „Teologinių klausimų specifika literatūroje: nuodėmės refleksija Aido Marčėno eilėraščiuose“ (2007) nagrinėjamas tarpdalykinis literatūros ir teologijos tyrimų laukas, įvardijama teologinių klausimų atsiradimo literatūroje kilmė – literatūrinė kalba, forma ir kodavimo įvaizdžiai, grindžiami Šventraščiu. Ši autorė aprašė, kaip teologinis klausimas yra atskleidžiamas literatūros kūrinyje: „Konkrečiame literatūros kūrinyje

[13] Andriekus L. „Telesforo Valiaus minėjimui“. *OFM*.

teologinis klausimas yra išgyvenamas, emociškai perteikiamas ypatinga literatūrine kalba, specifine vaizdinių dinamika. Būtent ši emocinė išraiškos forma leidžia atsekti religinės patirties pojūtį, teologinius klausimus įžiūrėti kaip tekste fiksuojamų vidinių būsenų, nuojautų raišką" (Vaišvilaitė, 2007, p. 70). G. Mikelaitis daktaro disertacijoje „Šatrijos Raganos literatūros teologija" (2010) teigė, kad tradicinėje krikščioniškoje literatūroje pabrėžiama pasiuntinystė, kuri reiškiasi per gėrio ir blogio, Dievo ir velnio, tikėjimo ir netikėjimo kovą. Anot G. Mikelaičio, „literatūros teologija nagrinėja, kaip literatūra vaizduoja krikščioniškas temas ir motyvus, lemiančius asmens dorėjimą (dorybių ugdymą) pagal Šv. Rašto, pirmiausia Evangelijų, mokymą, parodo žmogiškų veiksmų padarinius ir išryškina orientyrus žmogui, siekiančiam galutinio gyvenimo tikslo" (Mikelaitis, 2010, p. 46).

Šiuolaikiniuose literatūros tekstuose Šv. Raštas imituojamas, transformuojamas, parodijuojamas, provokuojamas ar deformuojamas. D. Čiočytės knygoje „Biblija lietuvių literatūroje" (1999) į Bibliją lietuvių literatūroje žvelgiama per imitacijos, transformacijos ir deformacijos variantus. Imitacija siejama su lietuvių klasikine literatūra. Literatūrinė Biblijos transformacija išryškina jos „prasmių paraboliškumą, išsprūstamumą, reikšmės iškreipimo galimybę, problemina *reikšmės* sampratą" (Čiočytė, 1999, p. 162). Pasak G. Mikelaičio, literatūra „išbando teologiją grotesko, parodijos, paradokso priemonėmis" (Mikelaitis, 2010, p. 46). Tai – negatyvioji teologija, kuri dažnai viską apverčia aukštyn kojomis. Jai Kristus – ne išganytojas, o Judas – ne išdavikas. D. Čiočytė į Biblijos literatūrinę deformaciją žvelgė kritiškiau nei G. Mikelaitis ir tvirtina, kad deformacijos metodu tolstant nuo biblinių žanrų, kituose literatūriniuose žanruose, tokiuose kaip esė, apysaka, romanas (dar galima pridėti ir poeziją), „išryškinami demoniškieji archetipai" (Čiočytė, 1999, p. 201). E. Juknytė įvardijo literatūros ir teologijos dialogo galimybę, kuri atsiveria literatūros teologijos disciplinoje kaip žaidimas, provokacija, įdabartinimas arba demitologizacija (Juknytė, 2007, p. 16–19).

Literatūros teologija yra glaudžiai susijusi su nuodėmės, tikėjimo, išganymo bei kitais moraliniais klausimais. Nuodėmės refleksiją literatūros teologijos tekstuose tyrinėjo vokiečių teologas Raimundas Schwageris ir R. Vaišvilaitė. Kai kurie romanai baigiasi vienokiu ar kitokiu herojaus atsivertimu, kuris atspindi ir tam tikrą autoriaus atsivertimą (Schwager, 2008, p. 70). Atsivertimui būdingas tam tikras pagrindas, kurį galima pavadinti nuodėme. Tai – nebūtinai fizinė nuodėmė, įgaunanti išraišką žodžiais, mintimis ar darbais, tačiau ji gali būti ir kūrybinė. Pastaroji arba padaroma sukilus kūrybinei drąsai, arba neutralizuojama užvaldžius kūrybinei baimei.

P. Tillichas kūrybinę drąsa lygina su kūrybine nevilties išraiška, kuri atsiranda dėl tam tikro psichologinio proceso. Šis procesas literatūroje yra apverstas ir iškreiptas, kadangi „žmogus gyvena iš ateities į praeitį, be jokio ritmo ar kokio kito prasmingo organizavimo"

(Tillich, 1999, p. 108). Todėl tokio proceso literatūroje atveju daug reiškia drąsa prisiimti atsakomybę už savo kūrinio išleidimą pasaulin. Tai P. Tillichas vadino „drąsos būti savimi išraiška“ (ten pat, p. 106). L. Andriekus minėtu atveju kalbėjo apie kūrėjo atsakomybę: „kai rašytojui pripažįstama pilna kūrybinė laisvė, negalima nutylėti ir pilnos atsakomybės“[14]. Kuo didesnę laisvę kurti turi kūrėjas, tuo didesnę atsakomybę visuomenės normų ir skaitytojų atžvilgiu turi prisiimti.

Pažymėtina, kad kūrybinė nuodėmė visiškai neatitinka įprastos nuodėmės prasmės ir ją galima įvardyti kaip kūrybinę drąsą. Tik iš kūrybinės drąsos gali kilti tikrai gera kūryba, kuri bus aktuali ateities kartoms. Anot R. Vaišvilaitės, „kaltumas reflektuojamas kaip neišvengiamas kūrybinių paieškų dėmuo, kaip kūrybinė paskata, galimybė ir kliūtis“ (Vaišvilaitė, 2007, p. 70). Galima teigti, kad kaltumas gali atsirasti iš kūrybinės drąsos, kai kūrybinė drąsa įgauna įprastos nuodėmės prasmę. Tuomet autorių užvaldo kūrybinė baimė dėl savo ankstesnės kūrybinės drąsos. Dėl tos baimės autoriaus kūryboje gali nebelikti arba nebelieka kūrybinės drąsos.

Kūrybinės drąsos ir baimės sampratas galima taikyti ir L. Andriekaus poezijai. Anot A. Maceinos, jei lyrika kuriama jaunystėje ir senatvėje, tuomet galima tvirtinti, kad savo paskutinėmis knygomis L. Andriekus jau buvo įžengęs į savo antrąjį lyrikos etapą, kuriame jaučiama kūrybinė baimė (to nebuvo pirmajame kūrybos etape). Šiame etape jaučiamas „dualizmas tarp tikrojo poeto <...> ir kunigo vienuolio, įsipareigojusio skelbti Kristų, kaip jį pergyvena Bažnyčia <u>bendrijos</u> pavidalu. Kaip jį pergyvena poetas savo <u>asmeniu</u>, Jūs skelbti, atrodo, nedrįstat“[15]. L. Andriekaus kūrybinio kelio pradžioje ryški kūrybinė drąsa, tačiau einant poetiniu keliu tolyn dar ryškesnė kūrybinė baimė. Anot S. Goštauto, L. Andriekus senatvėje tikriausiai iš naujo įvertino visą savo kūrybą ir nusprendė dėl ramybės atsisakyti kūrybinės drąsos, kad amžinybės akivaizdoje dėl savo „drąsios“ kūrybos neturėtų problemų (Goštautas, 2003, p. 3).

Apie kūrybinę drąsą A. Maceina rašė savo dviejuose laiškuose L. Andriekui, kurie rasti OFM archyve. 1982 m. L. Andriekui rašytame laiške A. Maceina analizavo jo eilėraščių rinkinį „Atviros marios“, išleistą 1955 m. Įsijausdamas esąs L. Andriekaus vietoje, filosofas skaitė eilėraščius, juos analizavo ir patarė, kuriuos iš jų reikėtų trumpinti, atsisakant tam tikrų eilučių ar netgi kai kurių posmų, ir kuriuos palikti nepakeistus: „Eilėraštį taisyti galima, tarčiau, tik ‚techniškai‘; tik jį sutrumpinant ir braukiant atskirus žodžius, vadinasi, <u>tik negatyviai</u>. <...> Tačiau <u>pozityviai negalima</u> dėti į jos lūpas jokių naujų žodžių ar posmų“[16]. Tačiau A. Maceina neabejojo, kad L. Andriekaus sieloje giliai įsmigo Rūpintojėlis:

---

[14] Andriekus L. „Rašytojų susirinkime Vilniuje“. 1993 m. lapkričio 24 d. *OFM.*
[15] Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas Andriekui. *OFM.*
[16] Maceina A. 1982 m. liepos 13 d. laiškas L. Andriekui. *OFM.*

<...> bet tik ne poetiškai. Leiskite daugiausia veikti fantazijai, o ne savam tikėjimui – net jei ši fantazija tikėjimui ir nusidėtų. Poezija yra nekalčiausias žmogaus užsiėmimas, rodos, Hölderlinas yra taip taręs. Ir teisingai. Tad nepabijokite ‚nusidėti poetiškai'. Mūsų kunigų-poetų nelaimė, ir jų ir visos mūsų literatūros nelaimė, ir yra ta, kad jie vis rašė, bijodami ‚poetinių nuodėmių'[17].

Vėliau, sudarydamas savo rinktinę „Pasilikau tik dangų mėlyną“, L. Andriekus nelabai atsižvelgė į A. Maceinos 1982 m. liepos 13 d. laiške minėtus pasiūlymus dėl rinkinio „Atviros marios“ eilėraščių redagavimo. Poetas eilėraštį „Stebuklas“ rinktinėje paliko tokį patį, koks jis buvo „Atvirose mariose“, paskutinio posmo neišbraukė. Eilėraštyje „Šventovė“ neišbraukė pirmojo posmo, bet redagavo tekstą, pakeisdamas kai kuriuos žodžius. L. Andriekus šiek tiek atsižvelgė į A. Maceinos pastabas eilėraštyje „Sapnas“: pakeitė pavadinimo linksnį („Sapne“) ir išbraukė tris pirmus posmus, – daugiau nei rekomenduota. A. Maceina patarė išbraukti antrą posmą kaip nepoetišką, o trečiame išmesti porą žodžių. Eilėraštį „Gluosnis“ L. Andriekus pailgino vienu posmu, nors A. Maceina šiam kūriniui neturėjo jokių pastabų ir teigė jį esant „gražų ir prasmingą“. L. Andriekus neatsižvelgė į A. Maceinos rekomendacijas ir tvarkydamas eilėraštį „Audėjai“: neišbraukė nurodytų (antro, trečio ir penkto) posmų, tik paskutinius du šiek tiek paredagavo.

Paskutiniuose savo rinkiniuose ir rinktinėje L. Andriekus prarado kūrybinę drąsą (tai pastebėjo A. Maceina), persiimdamas kūrybine baime dėl ankstyvajame kūrybiniame laikotarpyje buvusios pernelyg didelės kūrybinės drąsos. L. Andriekus beveik neatsižvelgė į A. Maceinos pasiūlymus neatsisakyti ankstyvosios kūrybinės drąsos, išryškėjusios pirmuosiuose rinkiniuose.

Literatūros teologija, pereidama kultūros ir meno teologijos fazes, nagrinėja literatūros subjekto santykį su teologijos objektu. Šiame santykyje atsiranda kūrybinė drąsa, išreiškiama per kovą su kūrybine baime. Kūrybinė drąsa arba baimė priklauso nuo kūrėjo literatūrinių intencijų. Jei kūrėjas yra tikintis, jo literatūrinę drąsą gali užgožti literatūrinė baimė, kuri kūrybinę nuodėmę gali įtraukti į tradicinės nuodėmės sampratą. Tačiau, anot A. Maceinos, kūrybinė nuodėmė neturi nieko bendra su tradicine krikščioniškąja nuodėmės samprata.

[17] Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas Andriekui. *OFM.*

2. L. ANDRIEKUS TARP KONFESIJOS IR KULTŪROS: KRIKŠČIONIŠKOJO UNIVERSALIZMO LINK

Šiame skyriuje aptariama L. Andriekaus asmenybė, jo kelias iš Lietuvos į JAV per Europą. Pristatomas jo studijų laikotarpis ir veikla Italijoje. Pasirinkęs dvasininko kelią, L. Andriekus, bėgant metams, vis labiau linko į lietuviškosios kultūros puoselėjimą. Pradėjęs nuo žurnalistinio darbo ir eilių rašymo, jis vis labiau propagavo lietuviškąją kultūrą ir užsiėmė visuomeniniu darbu, kuriam jis skyrė vis daugiau laiko, nors jo tarnystė – būti dvasininku. Jo, kaip tikinčio kūrėjo, gyvenime aiškiai atsiskleidė krikščioniškasis universalizmas.

2.1. Asmenybės branda: krikščioniškojo universalizmo užuomazgos

L. Andriekus gimė, kaip rašoma Barstyčių bažnyčios krikšto knygos metrikos ištraukoje[18], 1914 m. liepos 15 d. Barstyčių kaime, Mažeikių apskrityje. Anksti pajuto polinkį dvasiniam darbui ir norą tapti kunigu. „Galbūt piemenavimas pas kleboną J. Andraitį, gal šventų giesmių, iškilmingos, idiliškos ir kartu paprastos minios įspūdis, per akmenuotą žemę keliaujančios keliais nuo vienos koplytėlės prie kitos, būsimą kunigą įkvėpė pasirinkti Kretingos pranciškonų gimnaziją, vėliau – vienuolyną“ (Grykštaitė, 2006, p. 6). Lietuvos dvasininkai, pavyzdžiui, Martynas Mažvydas, Kristijonas Donelaitis, Liudvikas Rėza, Antanas Baranauskas, Jonas Mačiulis-Maironis, Adomas Dambrauskas-Jakštas ir lietuvių išeivijos kunigai Mykolas Vaitkus, Vytautas Jonas Bagdanavičius, Stasys (Stasius) Būdavas bei kiti, buvo kultūros puoselėtojai tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje. To akivaizdi iliustracija – tai, kad L. Andriekus visuomet klebonijoje matydavo „Naująją Romuvą“ ir „Židinį“ (Andriekus, 1985, p. 201). Jis mėgdavo vakarais sėdėti ant kalvos, vadinamos Raganos kalnu, vaikystėje – lankytis Žemaičių Kalvarijoje, kuri buvo tik už septynių kilometrų nuo Barstyčių. Anot A. Maceinos, apylinkės bažnyčia ir kelionės į šventąsias vietas pažadino vaiko sieloje bendravimą su Dievu: „Apylinkės bažnyčia pirmoji pažadina vaiko sieloje tautišką santykiavimą su Dievu. Paties statinio ir joje vykstančių iškilmių (procesijų, giesmių, muzikos) tautiškumas paliečia vaiko sielą ir ją pamažu jungia su religiniu tautos nusiteikimu. <...> Kiekviena tauta turi tokių vietų, kurios tampa tautinio religingumo centrais ir kuriose Dievo malonės teikimas dažnai esti ne menkesnis už religinį tautos entuziazmą“ (Maceina, 2002, p. 216).

Tėvų ir giminių padedamas, L. Andriekus siekė išsimokslinimo, kuris teikė galimybę ateityje pasiekti ką nors aukštesnio nei valstietiškas gyvenimo būdas. Motina Barbora prie ratelio jį mokė skaityti, tad prieš eidamas į pradžios mokyklą Barstyčiuose, 1924 m., šis jau

[18] Metrikos ištrauka iš krikšto knygų Barstyčių bažnyčioje, 1931 m. balandžio 25 d. *OFM*.

mokėjo skaityti. L. Andriekui švietimo sistema ir tėvai padarė teigiamą įtaką: jo krikščioniškosios vertybės ir siekis tobulėti toliau skatino jį siekti mokslo žinių. 1927 m. jis baigė pradžios mokyklą, tačiau tuo metu Andriekų šeima, kaip ir trečdalis Barstyčių gyventojų, sunkiai vertėsi. L. Andriekus buvo vyriausias vaikas šeimoje. Lengviau pragyventi sekėsi tiems Barstyčių apylinkės žmonėms, kurie turėjo didesnius ūkius. Andriekų šeima pinigų neturėjo, tad normalius mokslus teko pamiršti. L. Andriekus mokėsi savarankiškai ir savo jėgomis baigė dviejų klasių kursą. Baigdamas septynioliktus metus, atvyko į Sedą ir parašė prašymą mokyklos direktoriui: „Turiu garbę prašyti poną Direktorių leisti mane laikyti įstojamuosius egzaminus į trečiąją klasę jūsų vedamoj mokykloj...“ (Šverebas, 1994, p. 2). Egzaminus išlaikė, nors ir sunkiai sekėsi lietuvių kalba. 1931 m. birželio 16 d. Sedos vidurinės mokyklos pedagogų taryba nutarė jį priimti į trečią klasę, jei sutiks švietimo ministras, mat L. Andriekaus amžius trečiai klasei jau netiko. Švietimo ministrui jis parašė savo motyvaciją: „Mano tėveliai neturtingi ir anksčiau įstoti negalėjau. Pusseserė mokytoja žada duoti lėšų man mokslui“ (ten pat, p. 2). Ministras L. Andriekaus klausimą atidėjo, kol paaiškės surinktų mokinių skaičius. Todėl 1931 m. rugsėjo 22 d. švietimo ministrui rašė jau L. Andriekaus tėvas: „Prašymas dėl sūnaus peraugimo nustatyto amžiaus buvo atmestas. Man būtų labai gaila, kad sūnus liktų be mokslo, nes mokslui jis yra labai atsidavęs, mokytojai tvirtina, kad mokslo dalykus jis labai greitai ir gerai supranta. Man buvo skaudu, kad dėl neturtingumo iki šio laiko negalėjau leisti savo sūnų į vidurinę mokyklą...“ (ten pat, p. 2). Tėvas, gavęs jam priklausančią dalį pinigų už parduotą ūkį Kaukolikuose, buvo nusprendęs gyventi iš privačiai skolinamų pinigų procentų, tačiau namie kilus gaisrui tie pinigai kažkur dingo, gal kas per gaisrą pavogė. Spalio 2 d. Sedos mokyklos direktorius gavo teigiamą švietimo ministro atsakymą. Finansinė šeimos padėtis nepagerėjo, tad L. Andriekus rašė prašymą mokyklos direktoriui, kad atleistų nuo mokesčių už mokslą. Nors gydytojas nustatė chronišką akių ligą, jis vis tiek siekė žinių. Besimokydamas įstojo į ateitininkų kuopelę, pradėjo jai vadovauti ir pasikvietė į ją Vytautą Mačernį. Besimokydamas Sedos progimnazijoje, L. Andriekus mėgo lankytis Šv. Jono Nepomuko, vadinamojoje gimnazistų, bažnytėlėje. Joje su kitais moksleiviais būsimasis poetas meldėsi, meditavo ir ten galbūt „pajuto bei suvokė savo pašaukimą“ (Čepienė, 2004, p. 5).

L. Andriekaus jaunystėje būta pora įvykių, kurie galbūt paskatino jį rinktis dvasininko kelią. Pirmasis įvykis – Andriekų giminės istorijoje įvykęs stebuklingas išgijimas. L. Andriekaus teta Magdelė (iš motinos pusės), būdama 16 metų, apako. Kartu su seserimi Ona ji pažadėjo nueiti pėsčiomis į Žemaičių Kalvariją, prieiti išpažinties, išvaikščioti kalnus, užpirkti šv. Mišias, o pati Magdelė – visą gyvenimą pašvęsti Dievo garbei. Per šv. Mišias Magdelė praregėjo, o klebonas tai užfiksavo bažnyčios knygoje su Magdelės ir Onos parašais. Vėliau

Magdelė ištesėjo savo pažadą Dievui[19]. L. Andriekus šią istoriją žinojo ir galbūt tai turėjo įtakos jo pasirinktam vienuolio keliui. Nors jam ši istorija buvo žinoma, tačiau savo klausytojams ją perpasakodavo kaip niekaip giminystės ryšiais nesusijęs asmuo apie trečiąjį asmenį, patvirtindamas, kad Magdelė dar tebegyvena, nors jau ir „turi 90 metų, bet skaito knygas be jokių akinių“[20].

Antrasis įvykis – būrėjos atvykimas į Barstyčius. Pas ją L. Andriekus nuėjo norėdamas sužinoti savo ateitį. Būrėja išpranašavo, kad jis visą gyvenimą melsis. Pasakojama, kad L. Andriekus išėjo iš būrėjos labai laimingas[21]. Būrėjos pranašystė, Magdelės praregėjimas, Žemaičių Kalvarijos atlaidai – visa tai ir skatino L. Andriekų pasirinkti dvasininko kelią.

Nepriklausomybės pradžioje Lietuvoje ėmė atsikurti vienuolijos: pranciškonai, marijonai, jėzuitai, saleziečiai. Tai, kaip ir pačios Lietuvos atgimimo banga, veikė ir L. Andriekų. Iš pradžių jis manė vykti pas marijonus į Marijampolę, bet ta kelionė jam pačiam pasirodė nereali, nes neturėjo jokių lėšų ten nuvykti, o kelionė pėsčiomis į Marijampolę atrodė per tolima. Tada išgirdo apie atsikuriančią pranciškonų vienuoliją Kretingoje ir steigiamą berniukų gimnaziją. Iš Barstyčių jis iškeliavo pėsčiomis į Kretingą, kadangi ši buvo daug arčiau nei Marijampolė.

1933 m. rudenį L. Andriekus pradėjo mokytis Kretingos šv. Antano Misijų kolegijoje (oficialus pavadinimas – Pranciškonų ordino gimnazija), penktoje klasėje. 1934 m. rugpjūčio 3 d. Telšių vyskupo liudijimo dokumente teigiama, kad L. Andriekus buvo teisingomis apeigomis pakrikštytas, nėra susietas jokiais kitais įžadais, nėra sudaręs santuokinių ryšių ir pagal kanonus gali būti įvilktas į vienuolio abitą[22].

Nei Sedos progimnazijoje, nei Šv. Antano Misijų kolegijoje lietuvių kalbos mokytojai neskatino L. Andriekaus kurti. Jiems labiau rūpėjo kalbos dalykai, ir iš mokinių jie reikalaudavo pirmiausiai daug žinoti. Vis dėlto mokydamasis gimnazijoje L. Andriekus bandė rašyti: „Mirus žemesnės klasės mokinukui, parašiau eilėraštį apie mirtį ir atidaviau *Šv. Pranciškaus varpelio* redakcijai. Eilėraštis atsirado lotynų kalbos mokytojo Kazio Baubos rankose“ (Pakalniškis, 1994, p. 209–210), kuris jį paskatino eilėraštį pataisyti; vis dėlto šis kūrinėlis liko neišspausdintas.

1934 m. L. Andriekus įstojo į vienuolių Pranciškonų ordiną ir gavo Leonardo vardą. 1936–1937 m. m. L. Andriekui gana neblogai sekėsi kalbos ir literatūra: tikybos metinis pažymys buvo 5, lietuvių, vokiečių ir lotynų kalbų – 4 (nors lotynų kalbos pažymys pirmame trimestre buvo 3+, antrame – 4, trečiame – 3), rusų kalbos – 3. Prastai sekėsi tikslieji mokslai: algebros ir trigonometrijos metinis pažymys buvo 3. Gerai mokėsi bendrojo lavinimo dalykus:

---

[19] Andriekutė A. 1970 m. lapkričio 15 d. laiškas L. Andriekui. *OFM.*
[20] Andriekus L. „Maldos ir atgailos diena“. 1966 m. gegužės 13 d. *OFM.*
[21] Jovitos Petreikienės 2011 m. rugpjūčio 12 d. pasakojimas.
[22] Episcopus Telšensis, „Litterae Testimoniales“, Telšiai, die 3 Augusti 1934 an. Nr. 1983. *OFM.*

fizikos ir higienos metinis pažymys buvo 4, psichologijos ir istorijos – 5. Meno gebėjimų – paišybos (dailės) – metinis pažymys buvo 4. Elgsena, klusnumas ir stropumas buvo įvertinti penketais. Pagal pažangumą moksle L. Andriekus pirmame trimestre buvo aštuntas, o antrame – 7 (trečio trimestro ir metinis pažangumo įvertinimas nenurodytas)[23]. Metinių L. Andriekaus pažymių vidurkis buvo 4,17. Iš Elgesio ir pažangumo pažymėjimo matyti, kad jam nelabai sekėsi rusų ir lotynų kalbos bei tikslieji mokslai. 1937 m. vasarą būrys klierikų iš Kretingos pranciškonų vienuolyno buvo išsiųsti į užsienį. L. Andriekui buvo sunku palikti gimtąjį kraštą – Barstyčius ir mistiškąją Žemaitiją, ir išvykti iš Lietuvos. Jis prisiminė tuometinę savo būseną: „1937 m., pervažiuojant Vokietijos sieną, itin slėgė liūdesys, jog palieki mistiškiausią žemę pasaulyje“ (AMR, p. 8).

L. Andriekui buvo parinkta seminarija Austrijoje. Amžinuosius įžadus jis davė 1938 m. rugsėjo 26 d. 1937–1939 m. studijavo teologiją Schwaze, prie Insbrucko, Austrijoje. 1939 m. liepos 1 d. Lietuvos pranciškonų Šv. Kazimiero provincijos provincijolo tėvo Augustino Dirvelės rašte teigiama, kad L. Andriekus iš Schwazo perkeliamas toliau studijuoti į Jugoslaviją[24], tačiau konkrečiai nenurodoma, į kurią seminariją. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui ir uždarius seminariją Jugoslavijoje, jis toliau studijavo Italijoje, nes gavo Lietuvos pranciškonų Šv. Kazimiero provincijos provincijolo tėvo Kazimiero Čepulio skyrimą[25]. Italijoje 1940 m. birželio 30 d. Milane buvo įšventintas kunigu, o pirmąsias šv. Mišias aukojo po savaitės – liepos 7 d.[26], nors tikėjosi, kad primicijos įvyks gimtojoje žemėje – Lietuvoje. Apie tai rašė K. Čepuliui, kuris jį patikino, jog šis gali primicijoms ruoštis Lietuvoje, jei tam susidarys palankios sąlygos[27], tačiau šiai L. Andriekaus svajonei Lietuvoje nebuvo lemta išsipildyti. K. Čepulis tų pačių metų birželio 26 d. laiške, nors dar tiksliai ir nežinodamas, sveikino L. Andriekų su artėjančia, o gal jau ir įvykusia kunigystės gavimo diena, kuri iš tikrųjų įvyko po keturių dienų nuo laiško parašymo. Laiške K. Čepulis pranašingai rašė:

> Tėvyne, Bažnyčia susilauks vienu daugiau pasiaukojusių jų laimei! O tų prakilniųjų aukų mūs Kraštui tiek reikia! Tegu Išganytojas laimina ir šventina! Tegu Dangaus Tėvas priima Tavo auką už Tėvynės dvasią, kad ją stiprintų tikėjimo malone ir pasitikėjimu maloningąja Apvaizda![28]

Nuo 1941 m. L. Andriekus trejus metus Romoje, Šv. Antano universitete, studijavo Bažnyčios teisę, ir 1944 m. balandžio 10 d. jam buvo suteiktas teologijos daktaro laipsnis už

[23] Kretingos pranciškonų ordino gimnazijos VII klasės mokinio Fr. Leonardo Andrėkaus 1937 mokslo metų Elgesio ir mokslo pažangumo pažymėjimas. *OFM.*
[24] Dirvelė A. 1939 m. liepos 1 d. raštas. *OFM.*
[25] Čepulis C. Commissarius Provincialis, die 19, mensis Septembris an 1939. *OFM.*
[26] Ricordo Della Mia Ordinazione Sacerdotale e Della Prima S. Messa P. Leonardo Andriekus O.F.M. *OFM.*
[27] Čepulis K. 1940 m. gegužės 12 d. laiškas Andriekui. *OFM.*
[28] Čepulis K. 1940 m. birželio 26 d. laiškas Andriekui. *OFM.*

disertaciją „De iure minorennium in iure romano et ecclesiastico“[29]. Jo daktarato studijų pažymių vidurkis buvo 9,33[30] – puse balo aukštesnis nei Kretingos pranciškoniškoje berniukų gimnazijoje (tikriausiai dėl to, kad Šv. Antano universitete, Romoje, nebeteko studijuoti tiksliųjų mokslų). Po to vienerius metus dar teko studijuoti civilinę teisę ir Bažnyčios administracinę teisę Laterano teisės institute, į kurias gilinosi labiau iš pareigos. Prieš išvykdamas į JAV, L. Andriekus Italijoje dar beveik pusę metų dirbo Emilijos Redžo stovyklos lietuvių tremtinių kapelionu ir rūpinosi lietuvių pabėgėliais[31]. Paskyrimo į tremtinių stovyklą raštą gavo 1945 m. lapkričio 19 d. Dešimt dienų iki tol, lapkričio 9 d., L. Andriekus gavo leidimą toliau tęsti Šventojo Rašto studijas 1945–1946 mokslo metais[32]. Neilgai trukus, 1946 m. kovo 20 d., praėjus keturiems mėnesiams nuo paskyrimo eiti kapeliono pareigas, L. Andriekus buvo paskirtas vykti į Meino valstijoje, Greene’o kaime, JAV, esantį pranciškonų vienuolyną[33].

Į JAV miestą Baltimorę L. Andriekus atplaukė laivu ankstyvą pavasarį, kai viskas pradėjo žydėti. „Pavasaris Baltimorėje yra ankstyvas ir gražus“. Tai L. Andriekus atsiminė nuo to laiko, kai išlipo „iš laivo tame mieste. Balandžio vidury jau viskas žaliavo. Maloniai atrodė miškuose paskendę žemės iškyšuliai jūroje“[34]. Po kelerių metų L. Andriekui teko persikelti iš gražaus Greene’o gamtos kampelio į pačią industrijos širdį – Brukliną, kuris jo ne tik nesužavėjo, bet sukėlė nemalonių jausmų:

> Su gamta, ypač jūra, buvau labai susigiminiavęs, o miesto visą amžių neapkenčiu. <...> Mūsų vienuolynas yra prie pat namų viršūnėmis einančio tramvajaus. Girdėdamas jo ūžesį, galvoju, koks didelis skirtumas yra tarp gamtos ir žmogaus rankų darbo. Jūra gali ūžti, kiek nori, nebaisu, o čia gi – iš proto varo. Bet ką darysi – reikia apkeliauti daug šalių ir miestų, kol pasiekiama visiška ramybė.[35]

Autobiografijoje, pristatydamas savo gyvenimo kryptį – pas pranciškonus, L. Andriekus pabrėžė Apvaizdą. Jis turėjo galimybę 1951 m. iš JAV grįžti dėstyti į Romą, tačiau, jo paties manymu, būtų įsitraukęs į akademinę veiklą, ir literatūrai nebebūtų likę laiko, „bet Apvaizda patvarkė kitaip“[36]. Pagal savo studijų ir daktarato pobūdį, jam visai tiko dėstytojauti, tačiau universitetui pasiteisino, kad jau senokai atitrūko nuo mokslinio darbo, užsiimdamas dvasiniais reikalais. Nesulaukęs jokio atsakymo iš Romos, L. Andriekus galvojo, kad jo „atsisakymą paėmė dėmesin ir ieško kito tai vietai. Jei nesurastų, negalėčiau beišsisukti“[37]. Tačiau

---

[29] Išvertus iš lotynų kalbos „Nepilnamečių baudimas romėnų ir Bažnyčios teisėje“.
[30] Athenaeum Antonianum de Urbe Nr. 63, 1941/42. Documentum Immatriculationis nos Rector Athenaei Antoniani de Urbe his litteris testamur R. Fr. Leonardas Andriekus. *OFM.*
[31] Mažųjų brolių ordino generolo raštas, Data in Roma, S. Antonio 19 novembre 1945. *OFM.*
[32] Curia Generalizia Dei Frati Minori, Prot. N. 4/45, 9 Novembre 1945. *OFM.*
[33] Mažųjų brolių ordino generolo raštas, Dat. Romae ad S. Antonium Patavinum, die 20 martii 1946. *OFM.*
[34] Andriekus L. 1952 m. kovo 7 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[35] Andriekus L. 1951 m. birželio 23 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[36] Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. *OFM.*
[37] Andriekus L. 1951 m. rugpjūčio 3 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*

L. Andriekui vykti dėstytojauti į Romą nebeteko. Viskas įvyko pagal jo norą: liko dirbti dvasinį darbą Amerikos žemėje.

Viename savo pamokslų L. Andriekus teigė, kad tokių dvasinių sąmyšių kaip XX a. I pusėje, kurie reiškėsi „masiniais žmonių bėgimais iš savo namų“, anksčiau nėra buvę[38]. Prisimindamas savo išvykimą į užsienį, viltį po studijų sugrįžti į tėvynę, veiklą išeivijoje, jis rašė: „Nesu emigrantas ar išeivis, nes neemigravau; nesu tremtinys, nes niekas manęs neištrėmė; nesu pabėgėlis, nes nebėgau“ (Pakalniškis, 1994, p. 212). Nors L. Andriekus savęs nelaikė *pabėgėliu*, *tremtiniu* ar *išeiviu*, dažnai minėtos tapatybės atžvilgiu vartojo neutralią sąvoką *egzilai*[39]. Taip pat vartojo sąvoką *tremtinys*, ja apibūdindamas JAV lietuvių spaudos situaciją, kurią pagerino į Ameriką atvykę *tremtiniai*, bei visus rašančius ir kuriančius asmenis[40].

Bendravimas su lietuvių išeiviais kultūrininkais. L. Andriekus, atvykęs į Ameriką ir neužsidarydamas tik dvasiniame luome, bendravo su daug iškilių lietuvių kultūros atstovų ir taip patvirtino L. Karsavino teiginį, jog kiekvienas „aš egzistuoja ir pažįsta save egzistuojančiu tik savo asmens santykyje su „kita būtimi“, t. y. su kitomis būtybėmis ir daiktais“ (Карсавин, 1992, p. 27). Požiūrio plėtimas asmenybę praturtina – ne tik naujomis pažintimis, bet ir dvasiniu penu, kurio neįmanoma pasisemti būnant vien išpažįstamos religijos angažuotu atstovu.

L. Andriekaus asmenybė formavosi jam bendraujant su iškiliais lietuvių literatūros ir kultūros atstovais. Pirmieji poezijos autoritetai, paskatinę toliau kurti jau JAV, buvo J. Aistis ir A. Vaičiulaitis, kurie perskaitė kelis jo eilėraščius „Šv. Pranciškaus varpelyje“. Jo pirmosios eilėraščių publikacijos ir buvo paskelbtos „Šv. Pranciškaus varpelyje“ 1946 m. (Nr. 6, p. 185, eil. „Kai Sielą Slėgs Tau Liūdesys...“; Nr. 7, p. 225, eil. „Lietuvio Skundas Marijai“, Nr. 12, p. 414, eil. „Kalėdų Naktį“). Vėliau kurti skatino rašytojai Jurgis Jankus ir Stasys Santvaras, kurie atvykę į Ameriką pradėjo bendrauti su lietuviais pranciškonais. Dirbdamas „Aidų“ redakcijoje, L. Andriekus buvo raginamas toliau kurti ir kitų rašytojų, ypač B. Brazdžionio. Atvykęs į JAV, L. Andriekus bendravo ne tik su jau minėtomis asmenybėmis, tačiau užmezgė bei palaikė kontaktą ir su A. Maceina, K. Bradūnu, A. Nyka-Niliūnu, Henriku Nagiu, Marium Katiliškiu bei kitais.

Baigiantis penktajam dešimtmečiui, jau atvykus į JAV, L. Andriekui kilo sumanymas išleisti religinio ir kultūrinio pobūdžio metraštį, nes, kaip jis vėliau rašė pratarmėje, „paskutiniaisiais metais užjūrio išeivijoje jau visai mažai bepasirodė gimtoje kalboje knygų“ (Andriekus, 1949, p. 6). Į „Metraštį“ (1949) L. Andriekus kvietė savo kūrybą ir straipsnius siųsti dvasininkiją ir rašytojus. „Metraštyje“ glaudžiai bendradarbiavo dvasininkai ir kultūrininkai.

---

[38] Andriekus L. „Bažnyčia“. *OFM.*
[39] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1975 m. sausio 1 d. *MLLM*-41075, J. Jankaus fondas; Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1979 m. sausio 1 d. *MLLM*-54838, J. A. Jūragio fondas.
[40] Andriekus L. „Dvasiškija ir lietuviškoji spauda“. *OFM.*

Dvasininkų luomui atstovavo prelatas kunigas Pranas Penkauskas, vyskupas Vincentas Padolskis, tėvas dr. Bernardinas Grauslys OFM, vyskupas Vincentas Brizgys, prelatas Mykolas Krupavičius, tėvas dr. Viktoras Gidžiūnas OFM, prelatas Jonas Balkūnas, J. Vaškys, kanauninkas Feliksas Kapočius, prelatas dr. Juozas B. Končius. Kultūrinę „Metraščio" vertę kėlė B. Brazdžionis, Kotryna Grigaitytė, Juozas Girnius, H. Nagys, A. Maceina, J. Aistis, J. Ambrazevičius-Brazaitis, F. Kirša, A. Vaičiulaitis, Jonas Kmitas, M. Vaitkus, Alė Rūta, Leonardas Šimutis, Maironis, S. Būdavas, Paulius Jurkus, A. Nyka-Niliūnas, Nelė Mazalaitė-Krūminienė ir Juozas Kruminas. Taip pat „Metraštyje" L. Andriekus kvietė bendradarbiauti ir K. Bradūną, apie tai jam užsimindamas 1948 m. gruodžio 7 d. rašytame laiške: „Taip pat prašyčiau ir Jus paskirti kokį eilėraštį iki 1949 m. birželio mėn., nes iki tol jau reiktų turėti medžiagą"[41]. K. Bradūnas į „Metraštį" atsiuntė 4 eilėraščius, o išspausdinti buvo trys: „Kančios Lietuva", „Viltis" ir „Ąžuolėliai". Tai aiškėja iš L. Andriekaus laiško K. Bradūnui, kuris užsimena, kad iš „Metraščiui" siųstų eilėraščių buvo užsilikęs tik vienas trumpas eilėraštis[42], kuris vėliau buvo publikuotas „Aiduose". L. Andriekus 1950 m. sausio 23 d. laiške K. Bradūnui dėkojo už neblogus atsiliepimus apie „Metraštį" ir prašė parašyti recenziją apie tai „Draugo" laikraštyje. A. Nyka-Niliūnas buvo išsakęs palankią nuomonę apie L. Andriekaus rengiamą „Metraštį" ir siūlė į jį įdėti pieštų iliustracijų, kurių vertę įžvelgė ir pats L. Andriekus bei gavo patarimų ir iš kitų išmintingų asmenų[43]. L. Andriekus „Metraščiui" buvo gavęs vieną A. Nykos-Niliūno eilėraštį, tikėjosi ir dar sulaukti. Tačiau jei šis nebūtų atsiuntęs dar kokio naujo eilėraščio, prašė jo leidimo „paimti ką nors iš „Simfonijų"[44] (turima mintyje pirmoji poeto knyga „Praradimo simfonijos", išleista 1946 m.).

L. Andriekus rūpinosi tremtyje atsidūrusiais Lietuvos rašytojais, padėdavo jiems gauti afidevitų. Atvykusiems jis kartu su kitais pranciškonais parūpindavo gyvenamąjį plotą ir darbą, nes kitaip nebūtų suteiktas afidevitas, kuris „reiškia, kad imigrantas nebus našta, negyvens iš valdiškos pašalpos" (Januta, 2010). Panašiai jis pasirūpino ir poeto K. Bradūno šeima. 1947 m. lapkričio 14 d. laiške L. Andriekus džiaugėsi galėdamas asmeniškai susipažinti su K. Bradūnu, nors ir neakivaizdžiai, nes jį ir jo kūrybą jau seniai pažįstąs iš spaudos ir branginantis jo literatūrinius talentus[45]. Jau kitame laiške (1947 m. lapkričio 28 d.) L. Andriekus prisipažino, kad Amerikos lietuviai rūpinasi, kaip padėti savo tautiečiams tremtiniams, o jis pats iš kitų brangių asmenų pasirinko padėti K. Bradūnui[46]. L. Andriekus, kol stengėsi gauti K. Bradūnų šeimai afidevitą, 1947–1948 m. jiems siųsdavo maisto ir drabužių siuntinėlių, taip pat laiškuose

[41] Andriekus L. 1948 m. gruodžio 7 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106268, K. Bradūno fondas.
[42] Andriekus L. 1950 m. rugsėjo 20 laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106272, K. Bradūno fondas.
[43] Andriekus L. 1950 m. vasario 20 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[44] Andriekus L. 1949 m. gegužės 1 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[45] Andriekus L. 1947 m. lapkričio 14 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106261, K. Bradūno fondas.
[46] Andriekus L. 1947 m. lapkričio 28 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106262, K. Bradūno fondas.

į atviruką nelegaliai įdėdavo pinigų: „Atplėšęs čia įdėtą paveikslėlį, rasite pirmuosius „trupinėlius“. Tik plėškite atsargiai ir man parašykite, ar ką radote. Prieš tris savaites taip pat išsiunčiau du kostiumus, megztinuką, baltinių, kojinių...“[47]; kitame laiške taip rašė: „Jau visai arti Kalėdos. Ta proga priimkite mano sveikinimą ir geriausius linkėjimus. Čia pridėtoje atvirutėje yra „Kalėdų Senelio“ dovana. O maisto siuntinėlį jis jau anksčiau surišo ir išleido. Tuo tarpu gi linksmų švenčių Jums, žmonai ir mažajai dukrai!“[48]. 1948 m. vasario 29 d. laiške L. Andriekus pasižadėjo kiek galėdamas ir toliau padėti Bradūnų šeimai. Jau kitame laiške, rašytame tų pačių metų gegužės 31 d., aiškino afidevito gavimo galimybes, tačiau tik Bradūnų šeimai, o ne visai jų giminei, nes afidevitas „visados turi remtis nemažu turto kiekiu (Maino Valstybėje 5000 dol.)“[49]. Užsiminė ir apie alternatyvią afidevito galimybę – tam tikrą globos liudijimą, kuriuo siuntėjas įsipareigoja suteikti būstą atvykstančiam ir padėti jam susirasti darbą. Kitą laišką L. Andriekus parašė labai greitai – po 7 dienų, birželio 6 d. Jame užsiminė apie tai, kad, pasitarus su broliais pranciškonais, nuspręsta parašyti globos liudijimą Bradūnų šeimai ir jo giminei, kad jie visi kartu galėtų atvykti į JAV, pažadant suteikti gyvenamąjį plotą ir parūpinti darbą, nes išrašyti afidevitą gausiai Bradūnų šeimai su giminėmis nebeatsveria turtas. L. Andriekaus manymu, K. Bradūnas, atvykęs į Ameriką, gautų darbo ir spaudoje[50]. Kitame laiške, liepos 28 d., L. Andriekus džiaugėsi, kad Bradūnų šeima gavo afidevitus pagal išduotą globos liudijimą, nors nesitikėjo, kad žinios bus tokios geros[51]. Dar rugsėjo 29 d. rašytame laiške jis užsiminė, kad K. Bradūnui, jo šeimai ir artimiesiems (tėvams, broliui, seseriai) tėvas J. Vaškys parūpino būsto ir darbo liudijimus bei nusiuntė juos BALF'ui (Bendras Amerikos lietuvių šalpos fondas)[52].

Taip pat L. Andriekus afidevitus parūpino A. Nykos-Niliūno ir H. Nagių šeimynoms bei M. Katiliškiui, kuriems 1949 m. pavyko išvykti iš Europos į JAV ir ten įsikurti. Pirmiausiai į Amerikos žemyną atvyko A. Nykos-Niliūno šeimyna, netrukus ir Nagių šeimyna su M. Katiliškiu.

Nagių šeimyna į Niujorką atplaukė laivu 1949 m. lapkričio 10 d. L. Andriekus juos pasitiko ir vakare drauge išvyko į Meino valstiją. M. Katiliškis, atvykęs kartu su Nagiais, apsistojo Brukline. Nagiai apsigyveno Meino valstijos viename ūkyje, kuriame gavo atskirus namelius ir buvo visiškai išlaikomi. Dirbti reikėjo tik Antaninai ir Augustinui Nagiams, kurie gaudavo vidutinišką atlyginimą, o jų vaikai Henrikas, Martynas ir Zinaida turėjo sau ieškoti

---

47 Andriekus L. 1948 m. rugsėjo 29 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106267, K. Bradūno fondas.
48 Andriekus L. 1948 m. gruodžio 7 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106268, K. Bradūno fondas.
49 Andriekus L. 1948 m. gegužės 31 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106264, K. Bradūno fondas.
50 Andriekus L. 1948 m. birželio 6 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106265, K. Bradūno fondas.
51 Andriekus L. 1948 m. liepos 28 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106266, K. Bradūno fondas.
52 Andriekus L. 1948 m. rugsėjo 29 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106267, K. Bradūno fondas.

užsiėmimo[53]. Martynas Nagys 1949 m. lapkričio pabaigoje sugalvojo vykti į Čikagą, tikėdamasis, kad ten atsivers „didelės gerovės galimybės“[54]. Henrikas Nagys L. Andriekui vienuolyne padėjo redaguoti žurnalą „Šv. Pranciškaus varpelis“ (Papalauskienė, 2009, p. 103). H. Nagys neužsibuvo Meino valstijoje: netrukus išvyko į Kanadą pas būsimą savo žmoną Birutę, o Zina Nagytė po kiek laiko išvažiavo pas savo draugą M. Katiliškį į Brukliną, kur jie ir susituokė (ten pat, p. 3).

Panašiai L. Andriekus pasirinko remti ir A. Nyką-Niliūną. 1947 m. lapkričio 13 d. laiške A. Nykai-Niliūnui jis rašė pasirinkęs jį globoti ir šv. Kalėdų proga siunčia maisto ryšulėlį[55]. L. Andriekus ir toliau rūpinosi A. Nykos-Niliūno šeimynos reikalais: 1948 m. rugpjūtį atsiuntė jiems du liudijimus – vienas dokumentas buvo skirtas *National Catholic Welfare Conference* (toliau – NCWC) organizacijai, o kitas – būsimam emigravimui. Jei nepavyktų susitarti su NCWC, gal būtų pagelbėjęs kitas dokumentas[56]. Vėliau L. Andriekus sužinojo, kad BALF’as rūpinasi savo tautiečių kelionių į JAV reikalais, tačiau taip pat per NCWC organizaciją. L. Andriekus patarė A. Nykai-Niliūnui užsiregistruoti NCWC organizacijos būstinėje Štutgarte, kadangi bus tiesioginis prašymas dėl emigracijos į Ameriką[57]. Kaip ir K. Bradūnui, L. Andriekus mėgo dovanoti A. Nykai-Niliūnui „Kalėdų senelio“ dovanėles, kurias įdėdavo į atvirutę[58]. Vėliau, 1949 m. pradžioje, kai A. Nykos-Niliūno šeimyna atvyko į JAV, L. Andriekus ir toliau jais rūpinosi, pakvietė A. Nyką-Niliūną bendradarbiauti kultūros žurnale „Aidai“. Tačiau tai nebuvo pastovus darbas, už kurį gaunamas reguliarus atlyginimas, tad L. Andriekus ir toliau ieškojo A. Nykai-Niliūnui kokio nors intelektualinio darbo, kad nereikėtų dirbti fabrikuose, kuriuose galima prarasti sveikatą. L. Andriekus A. Nykai-Niliūnui rašė: „Aš giliai tikiu, kad Dievas padės mums išeiti iš tų kepyklų bei fabrikų, kurie yra ne kas kita, kaip inteligento žmogaus kapinės“[59]. L. Andriekus, negalėdamas susitaikyti su tuo, kad A. Nyka-Niliūnas dirba prastą darbininko darbą, bandė jam rasti darbą kolegijose, kuriose šis būtų galėjęs dėstyti prancūzų kalbą ir literatūrą, tačiau tam buvo reikalingos bent minimalios anglų kalbos žinios. A. Nyka-Niliūnas dar nesijautė pakankamai mokąs anglų kalbą, tad atsisakė toliau ieškoti dėstytojo darbo, nors L. Andriekus jau beveik buvo sutaręs su viena kolegija dėl jo darbo pobūdžio. L. Andriekus A. Nykai-Niliūnui rašė: „jeigu Jūs jautėte, kad per anksti sėstis mokytojo kėdėn Amerikoje, gerai padarėte nebandęs“[60]. Jis tikėjosi, kad tokio pobūdžio darbų dar pasitaikys ir ateityje. Ieškodamas pedagoginio darbo A. Nykai-Niliūnui, L. Andriekus kartą

[53] Andriekus L. 1949 m. lapkričio 12 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[54] Andriekus L. 1949 m. lapkričio 29 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[55] Andriekus L. 1947 m. lapkričio 13 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[56] Andriekus L. 1948 m. rugpjūčio 10 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[57] Andriekus L. 1948 m. spalio 10 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[58] Andriekus L. 1948 m. gruodžio 7 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[59] Andriekus L. 1949 m. gruodžio 15 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[60] Andriekus L. 1950 m. spalio 29 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*

rado galimybę jam dirbti nesunkų darbą Bostone prie siuvinių[61], tačiau pastarasis buvo labiau linkęs tuo metu tęsti gyvenimą Baltimorėje ir neketino persikelti į kitą miestą[62].

L. Andriekus bendravo su įvairiais išeiviais iš Lietuvos, gyvenančiais ne tik Amerikoje, tačiau ir kituose žemynuose. Tarp jų buvo A. Maceina, pasilikęs gyventi Vokietijoje. Su juo L. Andriekus bendrauti laiškais pradėjo XX a. 6 dešimtmečio pradžioje. Tai aiškėja iš A. Maceinos laiškų prelatui Pranciškui Jurui (Liuima, 1997), kuriuose A. Maceina jam aiškina situaciją, susidariusią dėl jo knygos „Saulės giesmė: šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklys“ (1954) leidybos reikalų pranciškonų spaustuvėje, Brukline, 1952–1954 m. Parengti minėtą knygą spaudai užtruko ilgiau nei pusantrų metų, nes spaustuvė neteko vieno gero tekstų rinkėjo, vis atsirasdavo kitų neatidėliotinų spaudos darbų, tačiau 1953 m. balandžio mėn. „Saulės giesmė“ buvo išleista. A. Maceinos knygos leidyba asmeniškai rūpinosi L. Andriekus.

Atvykęs į Ameriką, L. Andriekus ne tik užsiėmė tarnystės reikalais, tautiečių perkėlimu iš Europos į JAV, bet ir kūryba. Atvykęs į JAV, iki pradėjo eiti Šv. Antano gimnazijos rektoriaus pareigas, jis išleido tris eilėraščių rinkinius: „Atviros marios“ (1955), „Saulė kryžiuose“ (1960) ir „Naktigonė“ (1963). 1952 m. pabaigoje L. Andriekus klausė A. Nykos-Niliūno nuomonės apie eilėraštį „Idilė“, kurį vėliau įtraukė į pirmąjį savo eilių rinkinį „Atviros marios“. Jis suabejojo, ar nebus kur nors iš pasąmonės iškilęs vaizdinys, kurį panaudojo minėtame eilėraštyje: „Buvo poilsiui sparnus suglaudęs vėjas“ (eil. „Idilė: *Jonui Aisčiui*“, AM, p. 64). L. Andriekus įtarė, kad galėjo būti kur nors ką nors panašaus perskaitęs, galbūt net A. Nykos-Niliūno poezijoje: „Neturėjau kantrybės perversti Tavo eilėraščius, kur draugauji su vėju. Bet manau Pats lengvai atsiminsi, ar esi taip kalbėjęs“[63]. Tokio įvaizdžio A. Nyka-Niliūnas nebuvo naudojęs, tad L. Andriekus savo eilėraštyje „Idilė“ (publikuotas rinkinyje „Atviros marios“) jį paliko. 1954 m. pradžioje L. Andriekus prašė A. Nykos-Niliūno būti jo pirmojo eilėraščių rinkinio, kuriam dar nebuvo sugalvotas pavadinimas, redaktorium. L. Andriekus atsižvelgė į A. Nykos-Niliūno bei kitų pasiūlymus eilėraščių atžvilgiu ir kai kuriuos išėmė, kitus patvarkė, tačiau ir pats savo valia išėmė ne vieną eilėraštį, kai kuriuos jų pakeitė naujais, „kad tik mažiau būtų to nereikalingo balasto“[64]. Pirmojo eilėraščių rinkinio pavadinimo niekas nepadėjo parinkti, todėl pats L. Andriekus apsisprendė jį pavadinti „Atviros marios“, kadangi į atviras marias yra „ilgai žiūrėjęs Kennebunke ir apskritai jas pamėgęs“[65]. 1954 m. balandžio 15 d. rašytame laiške A. Nykai-Niliūnui L. Andriekus pateikė preliminarius būsimos knygos skyrių pavadinimus,

---

[61] Andriekus L. 1950 m. gegužės 13 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[62] Andriekus L. 1950 m. birželio 22 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[63] Andriekus L. 1952 m. lapkričio 4 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[64] Andriekus L. 1954 m. balandžio 15 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[65] Ten pat.

kurie beveik nesiskyrė nuo išleisto rinkinio. Tremties eilėraščių skyrelį planavo pavadinti „Panardinti irklai“[66], tačiau galutiniu variantu tapo „Tolima laimė“. Visi kiti skyrių pavadinimai iš esmės liko tokie, kokie ir buvo suplanuoti, tik šiek tiek pakeisti: vietoje planuoto „Ugningos angos“ knygoje pavadinta „Ugningoje angoje“, o vietoje „Nežinomos žemės“ – „Nežinoma žemė“. L. Andriekus, parašęs pirmąją knygą, dar nesijautė užaugęs kūrybai. „Jis nieko nauja neįnešė į lietuvių raštiją, tik gal parodė, kaip vyresnio amžiaus žmogus persilaužia į meno pusę“ (Pakalniškis, 1994, p. 213).

L. Andriekus, rašydamas A. Nykai-Niliūnui apie savo būsimą antrąjį eilėraščių rinkinį, teigė, kad vis dar jaučia poreikį išsisakyti, tačiau grįžti prie tų maldų nebenori. Maldomis jis vadino rinkinio „Saulė kryžiuose“ eilėraščius, nors dar 1959 m. pabaigoje K. Bradūnas rekomendavo šį rinkinį pavadinti „Saulės ir kryžiai“, išpeikęs pirminį L. Andriekaus sugalvotą pavadinimą[67], kuris, manytina, ir buvo „Saulė kryžiuose“. A. Nykai-Niliūnui taip pat patikęs K. Bradūno siūlytas pavadinimas „Saulės ir kryžiai“, kadangi jis „ramesnis, nuosaikesnis“[68]. Tačiau L. Andriekus neatsižvelgė į K. Bradūno pasiūlymą ir nekeitė pavadinimo, motyvuodamas tuo, kad dailininkas T. Valius jau baigia rengti iliustracijas sugalvotam pavadinimui, o „kitokio pobūdžio pavadinimas verstų jį iš naujo dirbti“[69]. Kalbėdamas apie „Saulę kryžiuose“, L. Andriekus prisimindavo gimtąją Žemaitiją, kaip teko ją palikti, Antrojo pasaulinio karo peripetijas, visas nuotaikas, kurios buvo sutelktos rinkinio eilėraščiuose. Anot autoriaus, „eilėraščiuose laiko ribos sudyla, praeitis su dabartim ir ateitim suskamba. Visa knyga tampa lyg vienu eilėraščiu“ (AMR, p. 8). Apie eilėraštį „Ruduo“, publikuotą rinkinyje „Saulė kryžiuose“, labai palankiai yra atsiliepęs JAV rašytojas ir literatūros kritikas Charlesas Angoffas. Jo manymu, „tai vienas geriausių eilėraščių apie liūdnąjį metų laiką, parašytas per pastaruosius penkiasdešimt metų“ (Sužiedėlis, 1970, p. 97). Poezijoje L. Andriekui „svarbus ne vienas kuris elementas, bet keli. Pirmiausia, žinoma, poeto talentas ir jo tikėjimas tuo, ką sako, paskui eilėraščio aiškumas bei melodingumas“ (Peleckis, 1994, p. 13).

K. Bradūnas tik vieną kartą, ir tai prašomas paties L. Andriekaus 1960 m. rugpjūčio 29 d. laiške, literatūrinėje spaudoje recenzavo L. Andriekaus knygą – „Saulė kryžiuose“. Tuomet K. Bradūnas L. Andriekų „labai gražiai įvertino, išsamiau išanalizavo“ (Geda, 1993, p. 3) minėtą jo knygą. K. Bradūnas konstatavo, kad L. Andriekaus knygoje poezija yra be teologijos traktatų, kaip būtų galima tikėtis iš kunigo. „Todėl ir poeto santykis su Dievu yra visur ne išmoktiniai teologinės prasmės, bet labiau senelių – išminčių apmąstymai lietuviškos buities, lietuviško peizažo fone kur nors pavasario saulės atokaitoje, prieš akis regint sprogstančius

[66] Ten pat.
[67] Andriekus L. 1960 m. sausio 6 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
[68] Ten pat.
[69] Ten pat.

medžius, arimų tolumas, dunksantį piliakalnį, beržais apaugusias kaimo kapines ir tuos, kurie ten po darbų ilsisi“ (Bradūnas, 1960, p. 1). Taip pat minėtą recenziją komentavo išeivijos lietuvių žurnalistas Juozas Kojelis. Anot jo, K. Bradūnas „palygina Andriekaus sukurtąjį Dievo paveikslą su brazdžioniškuoju Keleiviu iš Edomo arba Andriekaus žmogų su Ad. Mickevičiaus žmogumi, bendraujančiu su Dievu“ (Kojelis, 1996, p. 323). Tai L. Andriekų paskatino toliau kurti ir padėjo atsistoti ant „kojų, nors jos dar nelabai tvirtos buvo“ (Geda, 1993, p. 3). Jis pokalbio metu minėjo labai vertinąs K. Bradūno literatūrinę pagalbą. Nors L. Andriekus draugavo su J. Aisčiu, kuris jam buvo labai artimas, tačiau J. Aisčiui 1958 m. II pusėje išvykus gyventi ir dirbti į Vašingtoną, JAV, Kongreso bibliotekoje (Kubilius, 1999, p. 245), jam nebepavyko taip artimai ir akivaizdžiai domėtis L. Andriekaus kūryba.

L. Andriekus, atvykęs į Ameriką, kultūrine ir švietėjiška veikla plėtė savo akiratį ir žengė pirmyn ir toliau dvasiškai tobulėjo. Remiantis L. Karsavinu galima teigti, kad asmenybė yra ne „pastovi konstanta“ (Карсавин, 1992, p. 106), o kintanti pagal gyvenimo aplinkybes. „Tai ji išsiplečia iki socialinės-asmenybinės savimonės, iki žmonijos ar visos kūrinijos būties savimonės, tai susitraukia iki grynos individualybės ar krinta žemiau savęs – į savo momentus“ (ten pat). Turint omenyje L. Andriekų, negalima tvirtinti, kad poetas atspindi L. Karsavino įvardytą asmenybės kreivės leidimąsi į momentus. L. Andriekaus asmenybei būdingas momentų susiliejimas į socialinę asmenybę ir jo savimonės plėtimasis tautos, žmonijos ir „visos kūrinijos būties savimonės“ link.

L. Andriekui nuolat teko keisti gyvenamąją vietą. Gimęs Barstyčiuose, mokėsi Sedos mokykloje, Kretingos pranciškonų gimnazijoje. Vėliau studijavo užsienyje – Austrijoje, Jugoslavijoje ir Italijoje, kur apsiginė daktaratą, paskui persikėlė (paskutinį kartą) gyventi ir dirbti į JAV. Nors teko daug keliauti ir pakeisti daug gyvenamųjų vietų, L. Andriekus išlaikė bendrystę su Dievu, kurio pagalbą visada jautė. Atvykęs į JAV, padėjo daugeliui lietuvių, kultūros ir literatūros asmenybių, išvykti iš DP stovyklų į Jungtines Amerikos Valstijas. Jis savo veiklą grindė krikščioniškuoju principu – rūpintis savo artimu.

2.2. Kennebunkporto Šv. Antano gimnazijos rektorius: religinio ir tautinio ugdymo puoselėtojas

Mokymas L. Andriekui buvo neatsiejamas nuo moralinio ugdymo. Jo mokymo samprata skyrėsi nuo JAV švietimo politikos formuotos sampratos. L. Andriekui mokymo procese buvo svarbi moralinė ugdymo nuostata, ugdytinį visokeriopai paruošianti gyvenimui. Šv. Antano gimnazijai (JAV) reikėjo prisiderinti prie jų švietimo politikos ir vaikus ugdyti anglų kalba. Šiaurės Amerikos švietimo sistema buvo pagrįsta amerikiečių filosofo ir psichologo Williamo Jameso (1842–1910) pragmatizmo idėjomis, kurias aktyviai iškėlė ir minėtoje sistemoje

įgyvendino amerikiečių filosofas, psichologas ir edukologas Johnas Dewey (1859–1952). Jo teigimu, mokyklos uždavinys yra mokinį paruošti tik visuomeniniam gyvenimui, neturint moralinių ugdymo tikslų (Eretas, 1965, p. 6). Ši švietimo nuostata buvo įgyvendinta per tris mokyklinio ugdymo kartas ir užvaldė beveik visas valstybines švietimo įstaigas. Privačios mokyklos skeptiškai vertino į J. Dewey'aus pedagoginius siūlymus, nes orientavosi ne tik į mokinių ugdymą, bet ir į auklėjimą (ten pat, p. 6).

Lietuviai pranciškonai, atvykę į JAV su antrąja emigracijos banga ir įsikūrę minėtame žemyne, siekdami užpildyti lietuvių išeivijos jaunosios kartos ugdymo spragą, ėmėsi kurti pranciškoniškąją berniukų gimnaziją. Buvo susirūpinta kultūrinio ir tautinio švietimo reikalais, siekta juos integruoti į JAV švietimo politikos ugdomąjį planą. Tuo lietuviai pranciškonai pasirodė esą lietuviškosios pranciškoniškosios gimnazijos tradicijų tęsėjai Amerikoje. Jie norėjo Lietuvoje įgytą gerąją patirtį pritaikyti Amerikoje ir perduoti lietuvių išeivių vaikams, gimusiems Amerikos žemyne arba pirmosiose įsikūrimo emigravus vietose. Tokios gimnazijos provaizdį jie turėjo Kretingoje, kur veikė Šv. Antano misijų kolegija. Pranciškonams Kennebunkporte nebereikėjo galvoti naujo pavadinimo savo steigiamai gimnazijai, ir, norėdami išlaikyti lietuviškas šaknis, jie gimnaziją pavadino Šv. Antano vardu. Iš kur buvo kilęs Kretingos gimnazijos neoficialus pavadinimas (Šv. Antano misijų kolegija), archyvuose aptikti nepavyko.

Pradėję galvoti apie gimnazijos statybą, pranciškonai susidūrė su esama situacija: reikėjo skolintis pinigų pastatui statyti, statyboms organizuoti, lėšų įplaukoms ir išlaidoms administruoti. Tai – visiškai žemiški dalykai, priešinga nei pranciškonų dvasinė veikla. Prieš statant gimnaziją, kilo klausimas, kur ją statyti. Šiaip ar taip vis tiek kam nors ji bus per toli visos JAV ir Kanados mastu. Gimnazija nebuvo statoma „patarnauti kokiam nors vienam miestui, bet sutelkti rimtam auklėjimui iš didmiesčių rinktinius jaunuolius, kurių vieni paskui vadovautų savo kartai, kiti papildytų lietuvių pranciškonų gretas“ (Andriekus, 1981, p. 329). Jau statant gimnaziją buvo tikimasi, kad ji išaugs į nuolatinį jaunuolių auklėjimo centrą. Šv. Antano gimnazija veikė nuo 1956 m. iki 1969 m., iš viso trylika mokslo metų.

Šv. Antano gimnazijos personalas susidėjo iš administracijos ir mokytojų. Gimnaziją administravo du vadovai – direktorius ir rektorius. Pastarasis buvo atsakingas už gimnazijos ugdomąją strategiją, o direktorius vadovavo gimnazijos ūkiui. Gimnazija atidaryta 1956 m. rugsėjo 12 d., jos direktoriumi 1956–1966 m. dirbo tėvas Gabrielius Baltrušaitis, o nuo 1967 m. iki uždarymo 1969 m. – tėvas Augustinas Simanavičius. Šv. Antano pranciškonų gimnazijos kūrimui ir veiklai iki 1964 m. vadovavo provincijolas (katalikų vienuolių ordino provincijos viršininkas, kuriam pavaldūs keli vienuolynai) Jurgis Gailiušis. Į lietuvių pranciškonų Šv. Kazimiero provinciją paskirtas provincijolas automatiškai tapdavo Šv. Antano gimnazijos rektoriumi, kadangi ši buvo tiesioginėje provincijolo žinioje. 1964 m. liepos mėn. buvo išrinkta

ir patvirtinta Šv. Kazimiero provincijos lietuvių pranciškonų vadovybė. Tai įvyko po kanoniškojo tėvo V. Cordano vizitacijos. Provincijolu buvo patvirtintas L. Andriekus, „patarėjai – Tėv. Jurgis Gailiušis, Tėv. Bernardinas Grauslys, Tėv. Juvenalis Liauba, Tėv. Paulius Baltakis“ (Aidų informacija, 1964, p. 335). L. Andriekus 1964–1970 m. buvo lietuvių pranciškonų provincijolu, Šv. Antano pranciškonų gimnazijos rektoriumi.

Nors L. Andriekus vadovavo gimnazijos ugdymui, tačiau jam rūpėjo ir gimnazijos finansiniai reikalai bei ištekliai. Nuo gimnazistų skaičiaus priklausė institucijos metinės lėšos, kurias reikėjo paskirstyti mokytojų atlyginimams, gimnazijos inventoriaus reikmėms ir banko paskolai padengti. Gimnazijos statyba kainavo apie 700 tūkst. dolerių, kurių dalis buvo surinkta iš lietuvių bendruomenės aukų pastato statybai ir jo vidaus įrangai[70]. 1963 m. gimnazijos pastatas buvo praplėstas: pristatytos patalpos bibliotekai, salė žaidimams, pamokų ruošimui ir miegamiesiems. Šv. Antano gimnazijos statyba, su vėliau atsiradusias priklausiniais, kainavo apie 1 mln. dolerių. Šiam sumanymui įgyvendinti pinigų pranciškonai neturėjo, tad teko imti banko paskolą, užstatant pranciškonų turtą, esantį JAV. Tačiau stengtasi ieškoti paskolos kuo palankesnėmis ir lengvesnėmis sąlygomis[71]. Be to, kai kurie gimnazijos dėstytojai buvo ne pranciškonai, o samdomi tarnautojai. Todėl buvo imamas metinis gimnazisto išlaikymo mokestis. Gimnazijos įkūrimo pradžioje jis buvo 300 dolerių per metus, vėliau padvigubintas iki 600 dolerių per metus, o paskutiniais metais, prieš uždarant gimnaziją, jis buvo dar kartą pakeltas, tik 50 proc. mažiau nei pirmą kartą, arba 25 proc. paskutinio mokesčio dydžio – iki 750 dolerių per metus už visišką gimnazisto išlaikymą (Andriekus, 1969, p. 3). Į gimnazisto išlaikymą įėjo: gyvenamosios vietos internate suteikimas, maitinimas, mokytojų išlaikymas, vadovėliai ir pan. Gimnazijoje dažniausiai studijuodavo ne daugiau kaip 100 mokinių per metus, tad ir tėvų duodamos lėšos už jų išlaikymą, bendrai paėmus, nebuvo labai didelės: nuo gimnazijos įkūrimo, kai buvo gaunama apie 30 tūkst. dolerių per metus, ir iki jos uždarymo, kai buvo surenkama apie 75 tūkst. dolerių. Iš tų pinigų pranciškonams dar tekdavo grąžinti paskolą su palūkanomis bankui ir apmokėti laisvai samdomų dėstytojų darbą.

Tėvai už savo atžalų mokymąsi Šv. Antano gimnazijai atsidėkodavo, kaip tik galėdavo: ne tik sumokėdavo privalomą metinį išlaikymo mokestį, bet dosniai aukodavo gimnazijai švenčių metu. Didžiausių dovanų gimnazija sulaukdavo per šv. Kalėdas. Kai kurie tėvai šv. Kalėdų proga gimnazijai atsiųsdavo 50 ar 100 dol. aukų, kiti – pyragų, sūrių ar gražių gėlių[72]. Taip pat Šv. Antano gimnazijos tėvų komitetas rengdavo labdaros renginius gimnazijai pristatyti ir

---

[70] Andriekus L. „Radijo klausytojai ir klausytojos...“. Sophie Barcus radijo programai 1967 m. balandžio 15 d. *OFM.*
[71] Andriekus L. „Ramybė ir gėris“. 1969 metų Kalėdos. *OFM.*
[72] Andriekus L. „Trys blogybės“. 1967 m. sausio 15 d. *OFM.*

remti[73].

Šv. Antano gimnazija organizavo ugdymo procesą, turėdama visus reikiamus JAV valdžios leidimus. Gimnazija savo auklėtinius ruošdavo stoti į JAV kolegijas. Dažniausiai mokytojai būdavo patys pranciškonai, bet pritrūkę dėstomų dalykų specialistų, kviesdavosi ir mokytojų pasauliečių. Gimnazijoje buvo dėstoma angliškai, o lietuvių kalba, kaip puoselėjamoji išeivių kalba, buvo oficialiai įtraukta į mokomųjų dalykų programą, jai skiriant 16 savaitinių pamokų. Jų metu buvo mokoma pagrindinių gimnazijos dėstomųjų dalykų – lietuvių kalbos, literatūros ir istorijos. Ugdytiniai gimnazijoje buvo suskirstyti pagal gebėjimus į 4 grupes, tad kiekvienai grupei tekdavo po 4 minėtas ugdymo valandas. Prie to dar prisidėdavo 2 dainavimo ir viena tautinių šokių pamoka per savaitę. Taigi, kiekvienai gebėjimų grupei tekdavo po 7 lietuviško švietimo valandas per savaitę[74]. Gimnazijoje mokėsi lietuvių vaikai iš visos JAV ir Kanados (Andriekus, 1965, p. 6). Atstumas iki gimnazijos iš daugelio JAV ir Kanados vietų buvo labai didelis, tad prie gimnazijos veikė internatas, kuriame galėjo gyventi apie 100 mokinių. Gimnazija savo veiklą pradėjo nuo vienos klasės, o 1959 m. joje jau mokėsi keturios gimnazijos klasės. Beveik kasmet besimokančiųjų gimnazijoje daugėjo. 1966 m. buvo išleistos devynios gimnazistų laidos, iš viso 110 abiturientų. Devintajai abiturientų laidai gimnazijos rektorius linkėjo tolesnių mokslo pasiekimų ir džiaugėsi, kad galėjo „duoti žinių apie Lietuvą, jos kultūrą ir kalbą“ (Andriekus, 1965, p. 6).

Šv. Antano gimnazijos rektorius L. Andriekus siekė, kad gimnazija būtų veikli ir neapsiribotų formaliuoju mokymu, neužsidarytų savyje, bet prisistatytų lietuvių išeivijos visuomenei. Gimnazija turėjo „visas mokymo bei auklėjimo priemones, kaip biblioteką, fizikos-chemijos laboratoriją, žaidimų sales, sporto įrankius“ (Masilionis, Petersonienė, 2000, p. 658). Gimnazijos užklasinė veikla buvo įvairi ir įdomi. Joje veikė daug įvairiausių būrelių. Metraščiui leisti gimnazijoje specialiai veikė žurnalistų būrelis: jie kasmet leisdavo Šv. Antano pranciškonų gimnazijos metraštį „Antonianum“ lietuvių kalba. Be lietuviško leidinio, kaip atestuota JAV gimnazija, ji privalėjo turėti leidinį ir anglų kalba, tačiau šis buvo mažesnės apimties nei metraštis lietuvių kalba. Be minėto žurnalistų būrelio, dar buvo choras, dramos klubas, tautinių šokių ansamblis ir krepšinio komanda, išgarsėjusi savo laimėjimais[75]. Pasitaikydavo gerų atsiliepimų neformalaus ugdymo atžvilgiu. Apie Šv. Antano gimnazijos chorą, išgirdusi jį koncertuojant Bostone, labai gražiai pasakė viena klausytoja: „Kiekvieną kartą, kada tik matau Šv. Antano gimnazijos mokinius dainuojant ar šokant, visuomet verkiu. <...> Taip, taip, verkiu iš

[73] Andriekus L. „Didis džiaugsmas ima...“. 1968 m. balandžio 27 d., Čikaga, Marquette parko salė. *OFM.*
[74] Andriekus L. „Šv. Antano gimnazijos lietuviškumo klausimu“. 1966. *VDU ISC*, f. 32, ap. 1–8, b. 9.
[75] Andriekus L. „Gerbiami Čikagos lietuviai“. Kalba „Margučio“ radijo programoje 1968 m. balandžio 26 d. *OFM*; Andriekus L. „Lietuvių pranciškonų provinciolo ir Šv. Antano gimnazijos rektoriaus Tėv. Leonardo Andriekaus žodis Čikagos lietuviams televizijos programoje“. 1967 m. balandžio 14 d. *OFM.*

džiaugsmo, nes man atrodo, kad tie jūsų vaikai nėra tokie, kaip kitų“[76]. L. Andriekus, pristatydamas lietuvių bendruomenėse Šv. Antano gimnaziją, minėdavo ne tik jos orientavimąsi į lietuviškumą, religiškumą ir rengimą amerikiečių kolegijoms, tačiau norėtų, kad tėvai, ne tik leidžiantys savo vaikus į gimnaziją, bet labiau neleidžiantys bei kitų lietuviškų organizacijų atstovai pamatytų „savo akimis, kaip tie mokiniai dailiai meldžiasi, kaip linksmai žaidžia, kaip gražiai dainuoja, kaip rūpestingai mokinasi, kaip giliai myli savo tėvų žemę Lietuvą ir kaip mielai mokosi lietuvių kalbos...“[77].

Labiausiai pranciškonų puoselėjamas vertybes buvo galima ugdyti konfesinėje mokykloje, kuriai ypač rūpėjo moraliniai ugdymo dalykai. Pasaulietinėje ugdymo institucijoje tiek nesidomima moraliniais dalykais, kiek į juos buvo gilinamasi pranciškonų įsteigtoje gimnazijoje. Moralinės vertybės gimnazijoje buvo labai svarbios nuo pat įkūrimo iki uždarymo. Šv. Antano gimnazija buvo specialiai įkurta lietuviams berniukams. Pradžioje gimnazija buvo sumanyta kaip „mažoji seminarija“, tačiau neilgai trukus, dėl labai mažo kandidatų skaičiaus, buvo perorganizuota į visiems lietuvių berniukams atvirą gimnaziją[78].

Pasaulietinė gimnazijos dvasia matyti iš jos tikslų – „mokyti bei auklėti jaunimą lietuviškoje dvasioje“ (Masilionis, Petersonienė, 2000, p. 658). Tačiau buvo tikimasi, kad atsiras vienuolių, kurie prisijungs prie lietuvių pranciškonų vienuolynų JAV, bet per 13 gimnazijos veiklos metų „neatsirado nė vieno pastovaus kandidato vienuolynui. <...> ypač žinant, kiek pastangų reikėjo tokiai gimnazijai pastatyti bei išlaikyti“ (Andriekus, 1983, p. 336). L. Andriekus rūpinosi, kad bent keli gimnazistai pasirinktų dvasininko kelią. 1964 m. kalėdiniame pamoksle „Po atsivėrusiu dangum“ jis užsiminė, kad pašaukimų problema tarp lietuvių išeivių vis dar nutylima[79], tačiau 1967 m. balandžio 8 d. Pašaukimų sekmadienio prakalboje mokiniams teigė, kad keli klierikai iš gimnazijos jau studijuoja Romoje. Jis mokiniams priminė, kad prieš pradėdami mokslo metus visi mokiniai užpildė stojimo į gimnaziją anketas. Vienas iš klausimų buvo toks: kokią profesiją planuojate rinktis stodami į aukštąją mokyklą? Atsakymų buvo įvairių: vieni nori tapti inžinieriais, kiti – mokytojais, gydytojais, ekonomistais, kiti dar neapsisprendę, bet iš visų užsirašiusių aštuoni ar devyni „užsirašė, kad nori būti kunigais ar vienuoliais“[80]. 1965 m. L. Andriekus apie nenorą rinktis dvasininko kelią apgailestaudamas rašė:

> Mūsų jaunimo abejingumas dvasiniam luomui šiuo metu gal yra pasiekęs pačią viršūnę. Lietuvių vyrų bei moterų vienuolijos prieauglio atžvilgiu atsidūrė painioj kryžkelėj. Klierikų stoką yra pajutusi ir popiežiškoji Šv. Kazimiero kolegija Romoje. Mūsų jaunimo atsiribojimas nuo dvasinio kelio yra nelauktas ir stačiai

---

[76] Andriekus L. „Didis džiaugsmas ima...“. 1968 m. balandžio 27 d., Čikaga, Marquette parko salė. *OFM.*
[77] Andriekus L. „Mieli radijos klausytojai...“, 1967 m. balandžio 16 d., Marquette Pk. Čikaga in: *OFM.*
[78] Andriekus L. „Brangieji...“. 1969 m. birželio 13 d. *OFM.*
[79] Andriekus L. „Po atsivėrusiu dangum“. 1964.XII.3. *OFM.*
[80] Andriekus L. „Mieli mokiniai“. 1967 m. balandžio 8 d. – II sekmadienis po Velykų – Pašaukimų diena. *OFM.*

nesuprantamas. Aukštąjį mokslą siekiančių lietuvių vyrų ir mergaičių skaičius tremtyje atrodo pats aukščiausias. Mūsų jaunimo, susitelkusio daugiausia į ateitininkų bei skautų organizacijas, religinė praktika yra pavyzdinga. Kovos su religija mūsuose beveik nepastebima. Šeimos, iš kurių gimė dabartinė karta, daugumoje tebesilaiko tradicinėje dorovės lygmėje. O vienok šiandien graudžiai tenka apgailestauti mūsų jaunimo atsitolinimas nuo aukštųjų krikščioniško gyvenimo idealų, kuriuos mes buvome įpratę įžvelgti kunigystėje ir vienuolystėje.[81]

Vėlesniais metais L. Andriekus apgailestavo, kad dvasinį luomą silpnina ne tik esamų dvasiškių amžius, tačiau ypač „pašaukimų nepriteklius“[82]. Tačiau minint gimnazijos dešimties metų jubiliejų tikimasi, kad, daugėjant mokinių, gali būti, kad pradės atsirasti ir pašaukimų į dvasinį luomą[83]. 1968 m. iš gimnazistų būrio atsirado keturi jaunuoliai, kurie pasiryžo savo tolesnį gyvenimą sieti su dvasiniu luomu[84]. Tačiau tolesnė situacija rodo, kad po Šv. Antano gimnazijos uždarymo pašaukimų, nors jau tuo metu buvo mažai, vėliau dar labiau mažėjo. L. Andriekus 1980 m. kalbėjo, kad lietuvių išeivijos jaunimas „liko šaltas kaip ledas kunigystės ir vienuolystės pašaukimui“[85], pasirinkęs pelningas inžinieriaus, chemiko, mechaniko, kompiuterių specialisto profesijas.

Gimnazijos vadovui L. Andriekui labai rūpėjo religinė ir tautinė vienybė. Jis lietuviškąjį tautiškumą siejo su krikščioniškuoju dvasingumu: be krikščionybės nebūtų nė lietuvybės. Todėl jam buvo ypač skaudu matyti, kad jaunuoliai lietuviai nenori stoti į vienuolijas, tapti vienuoliais ar kunigais, ir tai laikė lietuvių tautos problema, ženklu dvasinės krizės, kuri ištiko Lietuvą ir jos „išeivijos jaunimą, ypač ateitininkiją, nepajėgiančią savo tautai duoti nei kunigų, nei vienuolių“ (Andriekus, 1983, p. 336). L. Andriekus teigė tarp Kristaus ir tautos esant jungiamąjį ryšį, nes krikščionis vienija bendrystė su Dievu ir su Kristumi, o išeivius – bendra kalba ir kultūra[86]. Todėl tikėjimas neatsiejamas nuo tautiškumo. Apie tai yra kalbėjęs ir A. Maceina, pasak kurio, netgi santykyje su Dievu galima pamatyti, kiek asmuo „yra suaugęs su sava tauta“ (Maceina, 2002, p. 217).

Šv. Antano pranciškonų gimnazijoje auklėtiniams buvo ne tik suteikiama žinių, bet ir visokeriopai ugdomos jų asmenybės, nenutolstant nuo moralinių ugdymo vertybių. Nepamiršdami, jog tai – pranciškoniškoji gimnazija, daugelis gimnazistų dalyvaudavo ir šv. Mišiose. Vis dėlto gimnazijoje, kaip ir kiekvienoje bažnytinėje ar pasaulietinėje institucijoje, pasitaikydavo įvairiausių problemų. Jas galima skirstyti į keturias pagrindines grupes: 1) tingėjimas ir prastas mokymasis; 2) jaunesnių gimnazistų skriaudimas ir mušimas; 3) nepaklusnumas vadovybei ir gimnazijos tvarkai; svarbiausia – 4) lietuvių kalbos nebemokėjimas tarp gimnazistų.

---

[81] Andriekus L. „Jaunimo metų angoj“. 1965. *OFM.*
[82] Andriekus L. „1968 metų Kalėdos“. *OFM.*
[83] Andriekus L. 1965 m. gruodžio 16 d. aplinkraštis. *OFM.*
[84] Andriekus L. „Pax et Bonum – Ramybė ir gėris“. 1969 m. kovo 4 d. *OFM.*
[85] Andriekus L. „Apreiškimas“. 1980.VII.6. *OFM.*
[86] Andriekus L. „Ekumeninė ir tautinė vienybė“. Woodhavenas, 1973 m. sausio 14 d. *OFM.*

L. Andriekas siekė, kad gimnazija pasižymėtų aukštu ugdymo lygiu, kad gimnazistai gerai mokytųsi ir nebūtų gėda visuomenei pristatyti jų pasiekimus. Nepaisant šio siekio, gimnazijoje pasitaikydavo prasto mokymosi arba tingėjimo mokytis apraiškų. Apie tai L. Andriekus užsiminė jau 1965 m. m. pradžioje savo prakalboje gimnazistams. Joje rektorius kalbėjo apie gimnazistų tėvus, kuriems buvo pranešta, jog jeigu egzaminų neišlaikęs mokinys jų neperlaikys, turės palikti gimnaziją. Tačiau dauguma tėvų gimnazijos rektoriui rašė: „laikykite mano vaiką šitoje gimnazijoje, bauskite jį kiek begalėdami, kad tik užaugtų žmogus“[87]. Kai kurie tėvai laiškuose rektoriui prašė, kad jų vaikams, jei jie neišlaiko egzaminų ar yra nedrausmingi, būtų naudojamos ir fizinės bausmės, tačiau į tai L. Andriekus atrašė: „šv. Antano gimnazijoje niekas mokinių nemušė ir nemuš. Tai ne mūsų, kunigų, darbas. Jeigu nori, tegul muša patys tėvai, kai grįšite per Padėkos Dieną ar per Kalėdas namo, tegul jie baudžia...“[88]. L. Andriekus fizinių bausmių atsakomybę paliko patiems tėvams. 1966 m. prasto mokymosi tendencija dar labiau išryškėjo, nes dėl to iš gimnazijos teko išsiųsti dešimt mokinių, nors devyni iš jų galėjo bent vidutiniškai pabaigti tuos mokslo metus, jei nebūtų tingėję[89].

Gimnazijoje L. Andriekui buvo svarbu ugdyti moralines savybes. Pasitaikydavo, kad gimnazistai skriausdavo bei mušdavo jaunesnius ir silpnesnius, todėl L. Andriekus mokyklos auklėtiniams pabrėžė Kristaus atjautos sampratą. Apie tai jis užsiminė 1965 m. m. pradžioje, primindamas Šv. Tėvo vizitą į Niujorką ir ant Jungtinių Tautų pastato užrašytus lotyniškus žodžius „Pacem in terris“ (liet. „Taika žemėje“). L. Andriekus teigė, kad taika reikalinga ne tik globalioms organizacijoms, bet ir lokalioms, tokioms kaip Šv. Antano gimnazija, kurios didesnieji mokiniai kartais išsiugdo savo širdyje neapykantą mažesniesiems mokiniams, o pastarieji tarp savęs susimuša. Todėl užrašas „Pacem in terris“ reikalingas ir ant gimnazijos sienos[90]. Dar kartą apie tai L. Andriekus kalbėjo 1968 m. m. pradžioje pasakytoje prakalboje: „Mūsų gimnazijoje pasitaikė nemalonių dalykų. Kai kurie mokiniai nemylėjo savo mažųjų draugų, juos skriaudė ir net mušė. Mylėjo patys save. Malonu buvo atimti pinigus, mušti, gąsdinti...“[91]. Rektorius pripažino, kad ir pranciškoniškoje gimnazijoje, kaip ir pasaulietinėse, pasitaiko panašių problemų, tačiau tikisi jas iš gimnazijos pašalinti: „Buvo, taip, buvo pas mus nemalonių dalykų, bet toliau to negali būti“[92]. Pripažinti problemą – tai žengti į pirmąjį problemos sprendimo etapą. L. Andriekus neužmerkdavo akių prieš iškilusius sunkumus, bent jau gimnazijoje juos keldavo į viešumą ir bandydavo su jais kovoti.

L. Andriekus labai vertino drausmę, todėl ir gimnazijoje ji buvo svarbi. Vis dėlto kartais

[87] Andriekus L. „1965.XI.21“. *OFM.*
[88] Ten pat.
[89] Andriekus L. „Brangūs mokiniai“. 1966 m. vasario 5 d. *OFM.*
[90] Andriekus L. „Brangūs mokiniai...“. 1965 m. spalio 10 d. *OFM.*
[91] Andriekus L. „Mylėti Dievą ir artimą“. 1968 m. rugsėjo 29 d. *OFM.*
[92] Ten pat.

Šv. Antano gimnazijos rektorius ir mokytojai susidurdavo su auklėtinių nepaklusnumu. Tam tikru nustatytu laiku mokiniams buvo galima išeiti į miestą, tačiau šie kartais nesilaikydavo nustatytos tvarkos ir slapta išeidavo anksčiau, nei galima[93]. Tai atsiskleidė iš rektoriaus 1967 m. m. pabaigos ir pradžios prakalbų. L. Andriekus teigė kiek nustebęs, kai pamatė „prie gimnazijos mokinių būrelį, kurie plovė raudoną automobilį“[94], ypač todėl, kad kartais gimnazijoje pasitaikydavo nepažangumo, skriaudos atvejų bei gilėjo įprotis rūkyti[95]. Rektorius pagalvojo, kad tais metais gimnazijoje mokosi geri mokiniai, nes kaipgi „jie myli savo jauną mokytoją, kad net automobilį nuplauna“[96]. Po kurio laiko L. Andriekus pamatė tuos pačius mokinius plaunant ir jo paties automobilį, – to jis nebuvo regėjęs visus dešimt metų, kol dirbo gimnazijoje. Jau buvo benoris kaip nors pamaloninti vaikus, bet kažkas jam pasakė, kad „tie mokiniai plauna automobilius už bausmę. Jie išbėgo į miestą anksčiau negu buvo galima“[97]. Tuomet ir paaiškėjo visa tiesa apie mokinių plaunamus automobilius. Vis dėlto L. Andriekui labai patiko, kad minėtieji mokiniai šį darbą atliko linksmai, nepaniurę. Tuomet ir pats rektorius pagalvojo, „kad visas žmogaus gyvenimas yra ilgas, ilgas darbas už bausmę“[98]. Dar reikėtų išskirti keletą pasitaikančių šios kategorijos problemų – tai vėlavimas į pamokas, namų darbų neruošimas, triukšmavimas naktį internate ir pamokų metu, nešvara kambariuose, kabinetuose ir koridoriuose, mokytojų užgauliojimas, bendramokslių apstumdymas arba apkraustymas[99]. Šv. Antano gimnazijos statute, be kita ko, buvo pabrėžiama, kad draudžiama laikyti ir vartoti svaigalus, turėti pornografinės literatūros ir vogti. Tai gimnazijoje buvo netoleruojama. L. Andriekus šias tris blogybes minėjo 1967 m. m. pradžioje kalbėdamas gimnazistams: „Tie trys dalykai: girtybės, vagystės ir nešvari spauda gali labai žiauriai pakenkti mūsų gimnazijai“[100]. Nesilaikantys statuto būdavo šalinami iš gimnazijos, tačiau pasitaikydavo nedaug tokių atvejų.

L. Andriekus stengėsi gimnazijos veikloje puoselėti tautologinius dalykus – lietuvių kalbą, istoriją, etnologiją, kultūrą. Jam rūpėjo, kad gimnazistai kalbėtų lietuvių kalba, taip pat mokytųsi lietuvių kalba, kiek tai leido gimnazijos statutas. Tačiau einant metams vis mažiau gimnazistų mokėjo ir vartojo lietuvių kalbą. Ką tik įsteigus gimnaziją šios problemos nebuvo, nes daugelis gimnazistų dar buvo gimę pabėgėlių stovyklose lietuvių šeimose, kuriose lietuvių kalba buvo puoselėjama, tad jie gimtąją tėvų kalbą dar gana gerai mokėjo. Tačiau gimnazijai perkopus į antrąjį dešimtmetį šis klausimas darėsi vis opesnis, nes į gimnaziją atvykdavo tokių mokinių,

[93] Andriekus L. „Ramybė Jums“. 1967 m. balandžio 2 d. *OFM.*
[94] Andriekus L. „Work“. 1967 m. rugsėjo 16 d. *OFM.*
[95] Andriekus L. „Ramybė Jums“. 1967 m. balandžio 2 d. *OFM.*
[96] Andriekus L. „Work“. 1967 m. rugsėjo 16 d. *OFM.*
[97] Ten pat.
[98] Ten pat.
[99] Andriekus L. „Maži dalykai“. 1967 m. lapkričio 12 d. *OFM.*
[100] Andriekus L. „Trys blogybės“. 1967 m. sausio 15 d. *OFM.*

kurie lietuvių kalbos nebemokėdavo arba ją mokėdavo labai prastai. Bendrauti su jais reikėdavo jų vienintele vartojama – anglų kalba:

> <...> atvyksta į gimnaziją lietuvių mokinių, kurie nebemoka kalbėti lietuviškai arba labai mažai moka. Bendraujant su jais, nuolat reikia griebtis anglų kalbos. Iš šalies žiūrint, kasdienėje rutinoje, ypatingai grupiniuose pokalbiuose, lengvai gali susidaryti įspūdis, kad bendrabučio tvarkytojai su vaikais šneka tik angliškai. Bendrabučio vadovai gi labai gerai moka ir myli lietuvių kalbą. Vargas čia yra ne su mokytojais ar bendrabučio tvarkytojais, bet su mokiniais, kurie atvyksta jau galutinai užsikirtę tarp savęs vartoti anglų kalbą.[101]

Matant tokią kalbinę situaciją, galima sociologiškai kalbėti apie trečiąją ir ketvirtąją emigrantų gyvenimo fazes. Trečioji fazė paženklinta asimiliacijos, tėvų kalbos atsisakymo vis labiau perimant vietinę kalbą, kuri didina galimybes rasti darbo pagal įgytą profesiją ar išsilavinimą. Ketvirtajai fazei būdingas visiškas išeivijos pakrikimas: tuokiamasi su kitataučiais, vaikai auklėjami vietine kalba, – visiškai prisitaikoma ir susitapatinama su vietine civilizacija (Eretas, 1965, p. 8). Kitaip sakant, perimama svetima istorija ir kultūra (apie tai svarstė A. Maceina). Nors tarp išeivių lietuvybė dar buvo gyva, tačiau jų palikuonys ją ėmė prarasti, ypač su kiekviena nauja karta, kuri dažnai būna paženklinta kultūrų sampynos. Išeivijoje gimusiems lietuvių vaikams, kurie pažymėti „piligriminiu ženklu“, jau buvo sunkiau jausti prisirišimą „prie krašto, kurį pajunta žmogus, jame gimęs“[102]. Tai rodė ir noras atsisakyti lietuviškų vardų, nebedainuoti lietuviškų dainų. Kai kuriems lietuvių išeivių palikuonims labiau patikdavo dainuoti ne lietuviškas, bet grupės „The Beatles“ dainas[103].

Tam, kad lietuviai gimnazistai nebemokėjo lietuvių kalbos, tikrai neturėjo įtakos kitataučių, kurie nemokėdavo lietuvių kalbos, studijavimas gimnazijoje. Kitataučių gimnazistų buvo labai mažai. Vis dėlto pats faktas, kad lietuviškoje Šv. Antano gimnazijoje jų buvo, rodė L. Andriekaus krikščioniškojo universalizmo vertybes, ypač meilę, kuri reikalauja nedaryti skirtumo tarp įvairių tautų žmonių, nepriklausomai nuo jų rasės, lyties, įsitikinimų.

Šv. Antano gimnazija nenorėjo užsidaryti savyje, tačiau siekė, kad ugdytiniai ne tik baigtų gimnaziją, bet turėtų galimybę ir toliau studijuoti bei gilinti savo žinias. Todėl gimnazijai buvo svarbu integruotis į JAV mokymo sistemą. Kiek leido Šv. Antano gimnazijos statutas, joje nustatytą pamokų skaičių buvo mokoma lietuvių kalba. Kitą ugdymo dalį sudarydavo užsiėmimai anglų kalba, kuri buvo svarbi stojant į JAV kolegijas. Nežiūrint į tai, Šv. Antano gimnazijai spaudoje buvo priekaištaujama dėl dviejų dalykų: 1) gimnazistų neparengimo JAV kolegijoms ir 2) dėl lietuvybės puoselėjimo.

L. Andriekus siekė, kad visi baigusieji Šv. Antano gimnaziją įstotų į savo pasirinktą kolegiją ir specialybę, nors ji ir nebūtų susijusi su gimnazijos užsibrėžtu tikslu parengti išeivijai

---

[101] Andriekus L. „Šv. Antano gimnazijos lietuviškumo klausimu“. 1966. *VDU ISC*, f. 32, ap. 1–8, b. 9.
[102] Andriekus L. „Mūsų jaunimas“. *OFM.*
[103] Andriekus L. „Nesigėdykime būti lietuviais“. 1966. *OFM.*

naują dvasininkų kartą. Gimnazistams baigus mokslus ir neįstojus į kolegijas, buvo kaltinama gimnazija ir mokytojai, kurie neparuošė mokinio, kad jis įstotų į kolegiją. Jeigu mokiniai „šiaip taip pabaigia mokyklą – pažymiai blogi, nepriima į kolegiją. Tada jau mūsų gimnazija prasta – Matai siuntėme vaikus, o dabar nepriima į Kolegiją – kokia ta Jūsų gimnazija?“[104]. Į tai rektorius L. Andriekus savo prakalboje atsakė, kad „šiandien Kolegijos perpildytos! Nepriima“, tad, kol dar laikas, siūlė griebtis knygų, mokytis, kiek tik gali, kad pažymiai būtų geresni ir pavyktų įstoti į kolegiją[105]. Į minėtus priekaištus L. Andriekus jau kitų metų kalboje per lietuvių televiziją Čikagoje atsakė, kad visi Šv. Antano gimnaziją baigę gimnazistai buvo priimti į amerikiečių kolegijas[106].

Steigiant gimnaziją buvo jaučiama tam tikra priešprieša tarp siekio ugdyti lietuviškumą ir noro tapti gimnazija, kad jos auklėtiniai galėtų toliau mokytis. Visas Šv. Antano gimnazijos ugdymo planas ją kreipė į lietuvybės puoselėjimą. Jei gimnazijos įkūrėjai būtų norėję mokinius ugdyti tik lietuvių kalba, nebūtų galėję rinktis gimnazijos statuso, kuris gimnazistams suteikdavo galimybę toliau studijuoti kolegijose.

Pažymėtina, kad „saviškiai“ Šv. Antano gimnaziją peikė dėl lietuviškumo stokos. Kartais pranciškonų gimnazijai išeivijos spaudoje buvo priekaištaujama dėl lietuvybės puoselėjimo, ji netgi vadinta „lietuvių nutautinimo mokykla“[107], mat gimnazijos tikslas buvo dvilypis: „išlavinti jaunimą, kad jis patektų į Amerikos ir Kanados kolegijas, ir išauklėti jį sąmoningais lietuviais, kad gyvenime naudotų lietuvių kalbą ir reikštųsi tautinėje veikloje“[108]. Lietuvybės puoselėjimui buvo sudaromos kuo palankesnės sąlygos, nes gimnazijoje dirbo beveik vieni lietuviai mokytojai, visi turintys teisę dirbti šį darbą, o anglų kalbą ir kartais kai kuriuos kitus dalykus, pavyzdžiui, dailę, dėstydavo tik anglakalbiai mokytojai. Taigi mokiniai gerai išmokdavo anglų kalbą, kuri būtina norint įstoti į kolegijas, bet mokydavosi lietuviškoje aplinkoje: „gimnazijos klasės, salės, žaidimų patalpos, koridoriai, biblioteka, pamokų ruošimo auditorija išpuošta žymiųjų lietuvių dailininkų kūriniais – paveikslais bei skulptūromis“[109]. Nepaisant to, dėl lietuvybės puoselėjimo gimnazijoje buvo priekaištaujama ne tik viešai spaudoje, bet ir privačiai – laiškuose. B. Brazdžionis rašė apie lietuviškos idėjos piktnaudžiavimą ir „švento lietuviško žodžio“[110] išniekinimą, kai gimnazijos kultūrinėje ir literatūrinėje veikloje lietuvių kalbą pakeičia anglų kalba. B. Brazdžioniui pritarė K. Bradūnas ir teigė, kad gimnazistai kurė ir publikavo savo literatūrinę kūrybą gimnazijos metiniame leidinyje „Antonianum“ anglų kalba.

[104] Andriekus L. „Work“. 1967 m. rugsėjo 16 d. *OFM.*
[105] Ten pat.
[106] Andriekus L. „Mieli Čikagos lietuviai...“. Kalba per lietuvių televiziją Čikagoje 1968 m. balandžio 24 d. *OFM*; Andriekus L. „Gerbiami Čikagos lietuviai“. Kalba „Margučio“ radijo programoje 1968 m. balandžio 26 d. *OFM.*
[107] Andriekus L. „Šv. Antano gimnazijos lietuviškumo klausimu“. 1966. *VDU ISC*, f. 32, ap. 1–8, b. 9.
[108] Ten pat.
[109] Ten pat.
[110] Bradūnas K. 1967 m. sausio 21 d. laiškas Andriekui. Čikaga. *OFM.*

Poetas kaltino gimnazijos mokytojus ir patį rektorių prasta pedagogine kompetencija, nesugebėjimu gimnazistų auklėti lietuviškumo dvasia:

<...> šitaip darosi reklamuojamoj lietuviškoj gimnazijoj, kurios rektorium yra lietuvis poetas, bet kurioj lietuviai mokiniai nė posmelio lietuviškai neišmoksta parašyti, o angliškai jau eiliuoja kaip „genijai“. Negali, Leonardai, išsiteisinti, kad kitaip jau negalima, kad lietuviškai rašantis jaunimas jau nebeatkasamas. <...> Kalti mokytojai, kurie sąmoningai yra tokie arba yra tokie negabūs ir prasti pedagogai, kad jokios įtakos jaunimui neįstengia beturėti.[111]

Kaip pavyzdį, K. Bradūnas pateikė laikraštį „Ateitis“ bei įvairius lituanistinių mokyklėlių laikraščius, kuriuose lietuvių jaunimas savo kūrybą publikavo lietuvių kalba. K. Bradūnas priekaištavo gimnazijos rektoriui L. Andriekui: „verkti reikia, kai darant jūsų gimnazijai reklamą visuomenėje ir spaudoje, vis operuojama lietuviškumu...“[112].

Šv. Antano gimnazijoje buvo gerai išplėtoti viešieji ryšiai, kuriais rūpinosi pats L. Andriekus: jis formuodavo teigiamą nuomonę apie gimnaziją. Jau beveik prieš gimnazijos uždarymą, prieš paskutinius gimnazijos gyvavimo metus, L. Andriekus agitavo jaunimą mokytis gimnazijoje, kurdamas teigiamą jos įvaizdį: „Niekur čia nėra kitos gimnazijos, kurioj visi mokiniai būtų lietuviai, kurioje oficialiai būtų dėstoma lietuvių kalba ir už ją duodami kreditai“, ir konstatavo, kad gimnazijoje mokosi „gero elgesio ir gabūs jaunuoliai“ (Andriekus, 1968, p. 111).

L. Andriekui labai rūpėjo gimnazijos veikla ir jos likimas. Jis rūpinosi gimnazijos veiklos sklaida lietuvių išeivių bendruomenėse, tačiau bėgant metams ir nuolat mažėjant gimnazistų suprato, kad tokia gimnazija negalės ilgai gyvuoti. Šv. Antano gimnazija dėl finansinių problemų buvo uždaryta 1969 m. m. pabaigoje. Apie tai pranciškonų provincijolas tėvas L. Andriekus pranešė 1969 m. birželio mėn. spaudoje – „Aiduose“. Jis nurodė, kad 1969–1970 mokslo metams užsiregistravo tik vienuolika naujų mokinių, iš viso – 60 gimnazistų, – per mažai, kad būtų galima išlaikyti gimnaziją. Mokinių pradėjo mažėti prieš trejus metus, nors būtent tuo metu „aukščiausiai buvo iškelta Šv. Antano gimnazijos pedagoginė, lituanistinė ir sportinė programa“ (Andriekus, 1969, p. 3). Blogėjant gimnazijos finansinei padėčiai, pranciškonų vadovybė surengė specialų suvažiavimą tuo klausimu Kennebunporte ir nusprendė, kad gimnazija nebegali gyvuoti, nes ateinančių metų biudžeto deficitas siektų 40 tūkst. dolerių, todėl ji nebeveiksianti nuo 1969 m. rudens. 1967 m. buvo susidaręs 20 tūkst. dolerių, 1968 m. – net 30 tūkst. dolerių deficitas[113]. L. Andriekus pabrėžė, kad gimnazijos auklėtiniai įgydavo ne prastesnį išsilavinimą, nei tai būtų galėję padaryti kitose JAV gimnazijose, nors už mokslą

[111] Ten pat.
[112] Ten pat.
[113] Andriekus L. „Brangieji...“. 1969 m. birželio 13 d. *OFM*; Andriekus L. „Pax et Bonum – Ramybė ir gėris“ 1969 m. kovo 4 d. *OFM.*

reikėdavo mokėti perpus mažiau nei kitur: „tie trylika gimnazijos gyvavimo metų buvo kantrus bandymas patraukti lietuvių tėvų dėmesį, kad jie leistų savo vaikus ir už juos mokėtų atitinkamą sumą – bent pusę to, ką moka amerikiečiai už savo vaikų išlaikymą panašiose mokyklose“[114]. Kadangi gimnazijos veikla visuomet buvo nuostolinga (kuo toliau, tuo labiau), todėl teigta, kad būtų verta ją visai uždaryti, neklampinant pranciškonų brolijos į skolas. Taip pat apgailestauta, kad ji netapo tokia pat kaip Kretingos pranciškonų gimnazija nepriklausomybės laikais, kuri išugdė ne vieną vienuolį (Andriekus, 1981, p. 329).

L. Andriekus tikėjosi, kad galbūt pavyktų atgaivinti gimnaziją, jei ja labiau domėtųsi lietuviškos organizacijos, tačiau realių vilčių atgaivinti Šv. Antano gimnaziją nebepuoselėta. Jos rektorius ir anksčiau savo kalbose minėdavo per mažą kitų lietuviškų organizacijų dėmesį Šv. Antano gimnazijai. Per menkas būdavo ir pačių tėvų dėmesys gimnazijai. Įvairios lietuviškos organizacijos buvo uoliai remiamos, bet tarp jų nepatekdavo Šv. Antano gimnazija[115]. Pradėta galvoti pertvarkyti gimnazijos pastatą. Jį nuspręsta restauruoti ir paversti vasarnamiu[116].

Šv. Antano gimnazija nebuvo vienintelė institucija, mokiusi lietuvių išeivių vaikus lietuvių kalbos, tautos istorijos, kultūros, literatūros. Ar būtų galima kalbėti apie kokią nors konkurenciją Šv. Antano gimnazijai, įsikūrusiai Kennebunkporte? Ar gimnazijos uždarymas nebuvo susijęs su galima panašių institucijų konkurencija? Dar prieš statant šią gimnaziją, Marianapolyje jau veikė marijonų įkurta ir išlaikoma Marijonų gimnazija berniukams, bet ji nebuvo nukreipta vien į lietuvybės puoselėjimą ir vien lietuvių išeivių jaunimą. Galima teigti, kad su Šv. Antano gimnazija Marijonų gimnazija nekonkuravo, kadangi pastarojoje galėjo mokytis bet kurios tautybės asmuo ir ji nebuvo nukreipta į lietuviškumo puoselėjimą. Pranciškonai norėjo išeivių vaikus ugdyti lietuvybės dvasia. Čikagos lituanistinė mokykla, atidaryta 1959 m. spalio 17 d., orientavosi į savaitgalinį lituanistinį lietuvių išeivių vaikų lavinimą (Bielskis, 1997, p. 15, 17). Lietuviškoji Putnamo Šventosios Dvasios seserų mergaičių kolegija (1949–1973) buvo skirta vien mergaitėms. Šv. Antano gimnazijos konkurentė negalėjo būti ir Lampertheimo-Hüttenfeldo lietuviškoji Vasario 16-osios gimnazija (įkurta 1951 m. ir veikianti iki šiol), kuri buvo skirta lietuvių išeivių, pasilikusių Vokietijoje, vaikams.

Šv. Antano gimnazija veikė 13 mokslo metų, per kuriuos išleido nemažą būrį abiturientų. Rektoriaujant L. Andriekui, atsivėrė plačios galimybės tarp lietuvių gimnazistų ugdyti ir puoselėti lietuviškąsias vertybes. Lietuvių pranciškoniškosios berniukų gimnazijos auklėtiniai ne tik mokėsi pagal JAV švietimo sistemą anglų kalba, tačiau buvo mokomi lietuvių kalbos, literatūros ir kultūros. Gimnazistai buvo užsiėmę ne tik pamokų metu, buvo gerai išplėtota ir

[114] Andriekus L. „Pax et Bonum – Ramybė ir gėris“. 1969 m. kovo 4 d. *OFM.*
[115] Andriekus L. „Mieli Čikagos lietuviai...“. Kalba per lietuvių televiziją Čikagoje 1968 m. balandžio 24 d. *OFM.*
[116] Andriekus L. „Ramybė ir gėris“. 1969 metų Kalėdos. *OFM.*

užklasinė veikla, gausus įvairiausių būrelių pasirinkimas. Gimnazijos švietimo sistema buvo nukreipta į tautinį ir religinį ugdymą bei parengti gimnazistus stoti į JAV kolegijas. Gimnazijoje, kaip ir bet kurioje pasaulietinėje ugdymo įstaigoje, pasitaikydavo problemų, tačiau jas L. Andriekus spręsdavo pagal krikščioniškąją moralę. Nors gimnazija buvo įkurta siekiant išugdyti naują dvasininkų kartą, tik labai mažai gimnazistų pasirinko dvasininko kelią. Galbūt tai ir buvo viena, bet ne pagrindinė, priežastis, dėl kurios teko uždaryti gimnaziją. Pagrindine uždarymo priežastimi reikėtų laikyti gimnazijos skolas, kurios buvo didesnės už troškimą parengti lietuvių išeiviams naują dvasiškių kartą.

2.3. Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas: krikščioniškos asmenybės įtaka visuomeninei veiklai

Puoselėti krikščioniškąsias vertybes L. Andriekui buvo paranku vadovaujant pranciškonų švietimo įstaigai, tačiau krikščioniškąsias pažiūras sudėtingiau skleisti platesniuose visuomenės sluoksniuose. Lietuvių rašytojų draugija turėjo daugiau įtakos lietuvių išeivių visuomenei nei Šv. Antano gimnazija. L. Andriekus, būdamas poetas ir publicistas, dažnai susitikdavo ir bendraudavo su panašiomis asmenybėmis, palaikydavo įvairius ryšius, todėl, atstovaudamas krikščionybės pozicijoms, galėjo jomis dalytis su kitais lietuvių išeivių kultūrininkais.

L. Andriekus niekaip nebuvo susijęs su Lietuvių rašytojų draugija, veikusia Lietuvoje iki Antrojo pasaulinio karo. Tuo metu, norint įsitraukti į kokią nors profesionalią kūrybinę organizaciją, reikėjo toje kūrybinėje srityje būti nuveikus ką nors svaraus. Tačiau L. Andriekus dar gyvendamas tėvynėje nebuvo publikavęs periodinėje Lietuvos spaudoje savo kūrybos.

L. Andriekus, studijuodamas Italijoje (nors anksčiau jau pasitaikė pirmųjų kūrybinių bandymų), savo gyvenimo negalėjo susieti su Lietuvių rašytojų tremtinių draugija, kuri veikė Vokietijoje. Juos skyrė nemažas atstumas ir tai, kad L. Andriekus dar nebuvo publikavęs savo eilėraščių išeivijos periodinėje spaudoje. Atvykęs į Ameriką, jis iš karto netapo Šiaurės Amerikos lietuvių rašytojų draugijos nariu. Kai abi minėtos draugijos išeivijoje susijungė į Lietuvių rašytojų draugiją (LRD), neilgai trukus L. Andriekus buvo į ją priimtas. Jokiuose šaltiniuose ir literatūroje neapvyko aptikti informacijos, kelintais metais tai įvyko. Jo LRD pažymėjime Nr. 14 nurodyta, kad iš pradžių jis galiojo iki 1955 m. gruodžio 31 d., o vėliau buvo pratęstas iki 1958 m. pabaigos[117]. Atsižvelgiant į šiuos faktus būtų galima teigti, kad L. Andriekus į LRD buvo priimtas ne vėliau kaip 1955 m., išleidęs pirmąją knygą (viena iš sąlygų tapti Draugijos nariu – būti išleidus „nors vieną grožinės literatūros veikalą“ ar pasižymėjus „savaiminga kūryba“ (Lietuvių rašytojų draugija, 1972, p. 4)), ir ne anksčiau kaip

[117] Lietuvių rašytojų draugija. Liudijimas Nr. 14, pasirašyta LRD pirmininko Benedikto Babrausko, sekretoriaus Aloyzo Barono.

1952 m., išeivijos periodinėje spaudoje jau pasirodžius reikšmingoms poezijos publikacijoms (1946 m. „Šv. Pranciškaus varpelyje“, 1952 m. „Aiduose“), nes antrasis pažymėjimo galiojimo terminas buvo pratęstas trims metams, vadinasi, ir išdavus pirmą kartą jis turėjo galioti tiek pat laiko. Pagal LRD įstatus, L. Andriekus jau 1952 m. galėjo būti priimtas į Draugiją kaip „pasižymėjęs savaiminga kūryba“ (Lietuvių rašytojų draugija, 1972, p. 4).

Kalbant apie Lietuvių rašytojų draugiją vertėtų pažvelgti į jos ištakas ir istorinę raidą. Lietuvių rašytojų draugija buvo įkurta Lietuvoje 1932 m. ir veikė iki 1944 m., kol Tarybų valdžia ją uždarė. Daug pasitraukusių rašytojų Vokietijoje, Tübingeno mieste, susibūrę 1946 m. sausio 24–26 d. įkūrė Lietuvių rašytojų tremtinių draugiją, kurios pirmininku išrenkamas Stasys Santvaras. Jis minėtai Draugijai vadovavo iki 1950 m., telkė lietuvių išeivijos rašytojus ir organizuodavo literatūrinius vakarus. S. Santvaras buvo aiškiai suformulavęs Tremtinių draugijos įstatus, kuriais vėliau savo veikloje vadovavosi ir LRD. Šiaurės Amerikos lietuvių rašytojų draugiją 1948 m. įkūrė ir jai vadovavo J. Aistis, kol į JAV iš Europos emigravo dauguma lietuvių rašytojų. Lietuvių rašytojų draugija Jungtinėse Amerikos Valstijose, veikianti nuo 1950 m. gegužės 6 d., susijungė iki tol išeivijoje veikusioms Lietuvių rašytojų tremtinių draugijai ir Šiaurės Amerikos lietuvių rašytojų draugijai. Pirmuoju susijungusios Draugijos pirmininku buvo išrinktas J. Aistis (1950–1951 m.). Vėliau LRD pirmininkavo Benediktas Babrauskas (1951–1958 m.), Juozas Tysliava (1958–1961 m.), P. Naujokaitis (1961–1962 m., kaip vicepirmininkas užbaigdamas dėl mirties 1961 m. lapkričio 11 d. nutrūkusį J. Tysliavos terminą), B. Brazdžionis (1962–1966, 1980–1983 m.), Aloyzas Baronas (1966–1970 m.), Anatolijus Kairys (1983–1986 m.), Česlovas Grincevičius (1986–1988 m.), Paulius Jurkus (1988–1998 m.) ir Stasė Petersonienė (nuo 1998 m.).

L. Andriekus LRD pirmininkavo 1970–1980 m.[118] 1969 m. viduryje baigęs tvarkyti Šv. Antano gimnazijos uždarymo reikalus, jis turėjo daugiau laisvo laiko užsiimti kita visuomenine veikla ir, nebeslegiamas gimnazijos rūpesčių, galėjo kandidatuoti į LRD valdybą. L. Andriekus Draugijos pirmininku buvo tris kadencijas iš eilės. Tai – nemažas laikotarpis, liudijantis gana didelį rašytojų pasitikėjimą L. Andriekumi. Šis laikotarpis einant minėtas pareigas buvo ilgas jo visuomeninio darbo etapas po vadovavimo gimnazijai.

Nuo LRD veiklos pradžios JAV į jos veiklą – tapdami Draugijos nariais – įsijungė rašytojai, atvykę iš laikinų emigracijos vietų Europoje. Pradedant pirmininkauti L. Andriekui

[118] Literatūrologas Vytautas Martinkus (Lietuvių literatūros enciklopedija, 2001, p. 276), vardydamas LRD pirmininkus ir jų vadovavimo laikotarpius, nurodė, kad L. Andriekus pirmininkavo 1970–1976 m., o 1976–1980 m. priskyrė B. Brazdžioniui. Pats L. Andriekus autobiografijoje (Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. *OFM*) nurodė 1960–1970 m., o A. Žalys (Žalys A. (2005). Žemiškumo ir dieviškumo sąsajos Leonardo Andriekaus poezijoje, jų raiškos problemos. *Tiltai*, Nr. 3, p. 107) minėjo 1969–1979 m. Kitur parašyti 1970–1980 m. (Juškaitis J. (1989). Apie Kazimierą Leonardą Andriekų. *Literatūra ir menas*, rugsėjo 9, p. 8; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (2001). T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, p. 497).

LRD turėjo 87 narius. Jų kasmet sumažėdavo (dažniausiai dėl natūralios priežasties – mirties), bet buvo sulaukiama ir papildymo, kai pasiūlytus asmenis priimti į LRD nuspręsdavo esami nariai. Savo siūlymą priimti naujų narių LRD pirmininkas L. Andriekus išdėstydavo savo laiško apatinėje dalyje, atskirtoje nuo oficialiosios informacijos, arba atskirame lape, kuriame prašydavo prie kandidatuojančio į LRD pavardės, ties sąvokomis *sutinku* arba *nesutinku*, parašyti kryželį. L. Andriekui baigiant pirmininkauti, LRD turėjo 99 narius. Taigi, per dešimt pirmininkavimo metų jų pagausėjo 12 asmenų.

Lietuvių rašytojų draugiją sudarė Valdyba, Garbės teismas ir Revizijos komisija. Valdybos nariai būdavo pirmininkas, vicepirmininkas, iždininkas, sekretorius ir Valdybos nariai, kurie sprendė organizacinius Draugijos reikalus. Garbės teismas spręsdavo tarp rašytojų iškilusius ginčus, o Revizijos komisija atlikdavo Draugijos vidaus auditą. 1969 m. lapkričio 18 d. buvo išrinkta nauja Lietuvių rašytojų draugijos vadovybė, kurią sudarė Valdyba ir Revizijos komisija. Valdyba pareigomis pasiskirstė ir savo veiklą pradėjo 1970 m. vasario 15 d.[119] Išrinktoji Valdyba pareigomis pasiskirstė taip: pirmininkas – L. Andriekus, vicepirmininkas – Algirdas Landsbergis, sekretorius – Leonardas Žitkevičius, iždininkas – Jurgis Jankus, valdybos narė – Nelė Mazalaitė. Prie valdybos buvo priskirti dar du kandidatai, jei reikėtų pakeisti kokį nors valdybos narį – Ona Balčiūnienė-Audronė ir Petras Tarulis.

L. Andriekaus vadovavimo LRD istorija atskleidžia kai kuriuos rašytojų gyvenimo emigracijoje faktus, paties pirmininko žmogiškąsias savybes, jo gebėjimą visuomeninį interesą iškelti virš savų poreikių ir ambicijų. Minėta Valdyba dirbo net tris kadencijas, arba, paties L. Andriekaus žodžiais, net tris „trimečius“, vadovaudamasi S. Santvaro parašytais įstatais, „kurie buvo priimti 1947 metais rašytojų susirinkime Augsburge ir kuriais ji tebesitvarko iki šiai dienai“[120]. Iki 1972 m. LRD įstatai nebuvo išleisti atskiru leidiniu. Tai padarė L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, o „knygelės spausdinimo darbą iš pagarbos rašytojams atliko pranciškonų spaustuvė veltui“[121]. Apie trejų metų Valdybos kadenciją Lietuvių rašytojų draugijos įstatų 13 punkte rašoma: „Visuotiniai Draugijos susirinkimai šaukiami kas treji metai ne vėliau kaip birželio 21 d.“ (pataisa priimta 1966 m. visuotiniu narių balsavimu), nes visuotinis Draugijos narių susirinkimas, be kitų veiklos komponentų, atsižvelgiant į 10 punkto *f* papunktį, „renka Draugijos Valdybą, Garbės Teismą ir Revizijos Komisiją“ (Lietuvių rašytojų draugija, 1972, p. 5).

Dar 1972 m. pabaigoje, po pirmojo „trimečio“, pirmininkaujant L. Andriekui, LRD valdyba „nutarė nebekandidatuoti antram trimečiui“[122] ir tikėjosi, kad pavyks rasti norinčių

---

[119] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. *MLLM*-93499, K. Ostrausko fondas.
[120] Andriekus L. „Stasio Santvaro 70 m. amžiaus sukaktuvių pobūvy Bostone 1972 m. gegužės 27 d. vakarą“. *OFM.*
[121] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. *MLLM*-93499, K. Ostrausko fondas.
[122] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. *MLLM*-93499, K. Ostrausko fondas.

kandidatuoti Čikagoje, Vašingtone, Baltimorėje, Filadelfijoje ar Los Andžele. Tačiau nepavykus ten rasti norinčių, L. Andriekus rašė, kad 1973 m. sausio 13 d. „valdyba nutarė kandidatuoti antram trimečiui“[123]. L. Andriekus tų pačių metų sausio 14 d. laiške rašytojui Kostui Ostrauskui prašė jo sutikti „pabūti valdybos kandidatu, t. y. asmeniu atsargoje, kad, kam nors iš mūsų numirus, neliktų tuštumos“[124]. 1973 m. vasario 14 d. LRD rašte, kurį pasirašė pirmininkas L. Andriekus ir sekretorius L. Žitkevičius, konstatuota:

> <...> atsižvelgus į kliūtis, trukdžiusias sudaryti Lietuvių Rašytojų Draugijos naują vadovybę, dabartinė Draugijos valdyba savo posėdyje š. m. sausio 14 d. vieningai sutiko kandidatuoti antram trimečiui. Čia pateikiame balsuoti Jums dabartinės valdybos asmenų sąrašą, papildytą dviem naujais nariais, ir taip pat revizijos komisijos sąstatą. Balsuojama už paskirus asmenis, nepaisant jų dabartinių titulų. Po balsavimų jie patys pasiskirstys pareigomis. <...> Prie šio laiško prijungiamas balsavimo lapas su kandidatuojančių sąrašu. Apie jų kiekvieną reikia teigiamai arba neigiamai išreikšti nuomonę kryželiu.[125]

Buvo prašoma balsuoti iki kovo 25 d. Jau kovo 31 d. balsų skaičiavimo posėdyje paaiškėjo Valdybos rinkimų rezultatai. K. Ostrauskas atsisakė būti rezervo kandidatu, nes jo tarp gavusiųjų balsų nebuvo. „Visi išrinktieji valdybon balandžio 1 d. posėdyje bendru susitarimu pasiliko ankstesnėse pareigose: Leonardas Andriekus – pirm., Algirdas Landsbergis – vicepirm., Leonardas Žitkevičius – sekr., Jurgis Jankus – ižd., Nelė Mazalaitė – valdybos narė. Valdybos nariai kandidatai: Danguolė Sadūnaitė, Albinas Baranauskas, Ona Balčiūnienė-Audronė“[126]. L. Andriekus naujos Valdybos rinkimuose gavo 54 balsus, J. Jankus – 53, o A. Landsbergis – 48. Gal tai ir nulėmė, kad L. Andriekus liko pirmininku ir kiti toliau ėjo savo pareigas, nes pastarasis gavo daugiausiai balsų. Balsų skaičiavimo procedūra vyko pagal reglamentą, nes juos kovo 31 d. skaičiavo J. Ambrazevičius-Brazaitis, P. Jurkus ir LB Niujorko apylinkės pirmininkas Aleksandras Vakselis.

L. Andriekui teko ir antrą kadenciją iš eilės organizuoti Draugijos ir Valdybos veiklą. 1976 m. turėjo baigtis LRD Valdybos, kuriai pirmininkavo L. Andriekus, antroji kadencija. Apie tai LRD pirmininkas priminė 1976 m. sausio 1 d. laiške:

> Šiais metais turi įvykti naujos valdybos rinkimas. Dabartinė valdyba rūpinsis perduoti vadovystę kitai rašytojų grupei. Tai nebus lengvas žygis, kai daug kas nėra linkęs įsipareigoti ir imtis sunkesnės atsakomybės. Valdyba iš anksto prašo kolegas rašytojus bei rašytojas nesibaidyti vadovavimo naštos, nes ji būtina. Be valdybos nebus nė Draugijos. Jau dabar viltingai žvelgiame į didesnius rašytojų telkinius kai kuriuose miestuose, kur būtų įmanoma suorganizuoti naują valdybą.[127]

Tačiau tikėjimasis išrinkti kitą Valdybą nelabai pavyko. Pirmiausiai vėlavo rinkimo terminas. Atsižvelgiant į Įstatų 13 punktą, visuotinis Draugijos susirinkimas turėjo būti sušauktas ne

---

[123] Andriekus L. 1973 m. sausio 14 d. laiškas K. Ostrauskui. *MLLM*-93500, K. Ostrausko fondas.
[124] Ten pat.
[125] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1973 m. vasario 14 d. *MLLM*-93501, K. Ostrausko fondas.
[126] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1973 m. balandžio 10 d. *MLLM*-93502, K. Ostrausko fondas.
[127] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1976 m. sausio 1 d. *MLLM*-86860, A. Gustaičio fondas.

vėliau kaip birželio 21 d. Iš esmės tai ir įvyko tų metų sausio 1 d., kai LRD pirmininkas užsiminė apie tais metais turinčius įvykti naujus Valdybos rinkimus. Birželio 21 d. nauja Valdyba nebuvo išrinkta. Nebuvo sušauktas ir visuotinis Draugijos susirinkimas. Tai pirmininkas padarė 1976 m. lapkričio 20 d. laiške paskelbdamas „kandidatuojančių asmenų sąrašą naujai valdybai ir revizijos komisijai išsirinkti“[128]. Tos pačios dienos LRD laiške, skirtame J. Jankui, apačioje, buvo L. Andriekaus prierašas: „(Melskimės, kad nebeišrinktų – L. A.)“[129].

L. Andriekaus noras, kad jo neberinktų trečiajai kadencijai, visai suprantamas. Jeigu traktuosime, kad Valdybos pirmosios kadencijos pradžia buvo iš karto po išrinkimo 1969 m. lapkričio pabaigoje, antrosios kadencijos pabaigoje vėluojant nauji rinkimai buvo paskelbti tik 1976 m. lapkričio pabaigoje, o patys rinkimų balsavimo rezultatai tapo aiškūs tik 1977 m. sausio 22 d., tuomet galėsime sakyti, kad LRD Valdyba, kuriai pirmininkavo L. Andriekus, jau buvo dirbusi 7 metus ir beveik 2 mėnesius. Tai išties netrumpas laikotarpis.

Vadovauti organizacijai, kurios nariai yra ne tik lietuvių rašytojai JAV, bet ir visame likusiame laisvame pasaulyje, ribojamame valstybių sienų ir didelių atstumų, išties nemenkas darbas, reikalaujantis ne tik fizinių, bet ir labai daug dvasinių jėgų. LRD pirmininkas L. Andriekus 1977 m. vasario 22 d. laiške rašytojus informavo, kad sausio 22 d. buvo suskaičiuoti naujos Valdybos rinkimo balsai. Balsavo 59 nariai. L. Andriekus gavo daugiausiai balsų – 53, kaip ir ankstesniuose dvejuose Valdybos rinkimuose. Sausio 28 d. Valdybos pasiskirstymas pareigomis: L. Andriekus – pirmininkas, P. Jurkus – vicepirmininkas, L. Žitkevičius – sekretorius, J. Jankus – iždininkas, A. Vaičiulaitis ir A. Landsbergis – Valdybos nariai. A. Landsbergiui teko atstovo ryšiams su kitataučiais pareigos. Surinkus daugiausiai balsų, net trečią kadenciją iš eilės L. Andriekui reikėjo pirmininkauti LRD.[130]

Pasibaigus trečiajai Valdybos ir pirmininko kadencijai, visi jos nariai jautė nuovargį. Todėl Valdyba vieningai nusprendė, kad ketvirtajai kadencijai tikrai nekels savo kandidatūrų. Darbo patirtis Valdyboje yra labai svarbi, tačiau, išrinkus naują Valdybą, atsirastų daugiau energijos ir naujų idėjų. Taigi, LRD pirmininko L. Andriekaus 1979 m. lapkričio mėn. rašytame laiške siūloma balsuoti už naujos sudėties Valdybą:

> Lietuvių Rašytojų Draugijos valdybos trečiasis trimetis baigiasi 1980 m. pradžioje. Į naują valdybą sutiko kandidatuoti Kalifornijos rašytojai, būtent Alė Rūta-Arbienė, Bernardas Brazdžionis, Alfonsas Gricius, Bronys Raila ir Tomas Venclova; į revizijos komisiją – Andrius Mironas-Norimas, dr. Elena Tumienė ir Pranas Visvydas.
>
> Visi LRD nariai yra maloniai prašomi būsimosios valdybos atžvilgiu išreikšti savo nuomonę slaptu balsavimu ant šio lapo antrosios dalies. <...> Balsuojama ne už paskirus narius, bet už abu sąrašus, nes juose yra tik

[128] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1976 m. lapkričio 20 d. *MLLM*-50344, S. Santvaro fondas.
[129] Ten pat.
[130] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1977 m. vasario 22 d. *MLLM*-50346, S. Santvaro fondas.

tiek kandidatuojančių, kiek reikia valdybai ir revizijos komisijai. Po rinkimų naujoji valdyba pasiskirstys pareigomis[131].

Renkant naują Valdybą balsavo 60 narių. Nauja Valdyba ir Revizijos komisija išrinktos beveik vienbalsiai. Balsai buvo skaičiuojami 1980 m. sausio 8 d., tai atliko senoji Valdyba, kuriai pirmininkavo L. Andriekus. Pastarasis paskutinį kartą kaip LRD pirmininkas 1980 m. sausio 20 d. laiške LRD Valdybos vardu atsisveikino po 10 vadovavimo metų. Taip ilgai Valdyboje išbūta „ne iš noro užimti aukštas pareigas, bet labiau iš reikalo, nes neįmanoma buvo suorganizuoti naujas valdybas“. Jis džiaugėsi, kad „mūsų kolegos iš Kalifornijos pasigailėjo ir sutiko vadovauti LRD“[132].

Baigęs savo aktyvią veiklą einant LRD pirmininko pareigas, L. Andriekus ryšių su Draugija nenutraukė – liko LRD narys, be to, 1985 m. tapo tarptautinio PEN klubo tremties rašytojų centro Amerikos filialo nariu. Nuo 1988 m. rudens L. Andriekus buvo išrinktas į naujos Valdybos sudėtį. Ji 1989 m. gegužės 7 d. taip pasiskirstė pareigomis: pirmininkas – P. Jurkus, vicepirmininkas – A. Landsbergis, iždininkas – poetas ir prozininkas Leonas Lėtas, Valdybos narys – L. Andriekus[133]. Naujoji Valdyba, kaip ir L. Andriekui einant LRD pirmininko pareigas, išbuvo tris kadencijas iš eilės. L. Andriekus nuo 1989 m. iki 1998 m. buvo Valdybos narys. Daugiausia ir aktyviausiai pastarosios Valdybos veikloje dvi kadencijas paeiliui dalyvavo P. Jurkus ir L. Andriekus. Jie ir gyveno netoli „Kultūros židinio“ Brukline. 1995 m. L. Andriekus iš Bruklino buvo perkeltas į Kennebunkporto vienuolyną atlikti tenykščio viršininko pareigoms. Tačiau išrinkti Valdybos nariai paskirtą misiją atsakingai atliko iki trečiosios kadencijos pabaigos.

Dalyvaudamas Draugijos veikloje kaip Valdybos narys, L. Andriekus du kartus buvo apsilankęs Lietuvoje. Atvykęs pirmą kartą, 1989 m. rudenį, Vilniaus rašytojų ir menininkų namuose dalyvavo autoriniame kūrybiniame vakare, kurį inicijavo Lietuvos rašytojų sąjunga. 1993 m. rudenį jis dalyvavo Lietuvos rašytojų sąjungos susirinkime Vilniuje ir pasakė kalbą, raginančią rašytojus suvokti savo pašaukimą: tai „yra savotiška kunigystė dviem atžvilgiais“[134]. Anot jo, pirma, retai žmonės tampa kunigais ir rašytojais; antra, ypatingu talentu apdovanoti rašytojai pasiekia giliausias savo skaitytojų sielos gelmes: „Vargu kada gims toks kunigas, kuris savo pamokslu taip pataikytų į žmogaus širdį, kaip rašytojas kūrybiniu žodžiu“.[135]

Vėliau Lietuvių rašytojų draugijos veikla nenutrūko, nors ir buvo bandymų sujungti Draugiją su Lietuvos rašytojų sąjunga. 1997 m. sausio 30 d. tuometinis Draugijos pirmininkas

[131] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. lapkritis. *MLLM*-47391, S. Santvaro fondas.
[132] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1980 m. sausio 20 d. *MLLM*-47395, S. Santvaro fondas.
[133] Andriekus L., Jurkus P., Landsbergis A. Naujo LRD aplinkraščio Nr. 2 metmenys. 1997 m. gruodžio 1. *OFM.*
[134] Andriekus L. „Rašytojų susirinkime Vilniuje“. 1993 m. lapkričio 24 d. *OFM.*
[135] Ten pat.

P. Jurkus įgaliojo B. Brazdžionį dalyvauti pokalbyje su Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininku Valentinu Sventicku dėl Lietuvių rašytojų draugijos ir Lietuvos rašytojų sąjungos susijungimo. Tačiau, pasak P. Jurkaus, dėl abiejų organizacijų susijungimo „sprendžiamąjį balsą turi LRD nariai“[136]. Susijungimui nebuvo pritarta. Nuo 1998 m. Lietuvių rašytojų draugijai vadovavo S. Petersonienė.

Trys kadencijos einant LRD pirmininko pareigas ir būnant pačios Valdybos nariu – netrumpas laikotarpis, per kurį nuveikta nemažai darbų. L. Andriekus, pradėjęs pirmininkauti Draugijai, siekė išlaikyti ankstesnių LRD pirmininkų veiklos tęstinumą ir kryptingumą. Jis nereformavo Draugijos, tačiau ėmėsi tam tikrų pertvarkų: stengėsi pritraukti daugiau lėšų LRD veiklai, organizuoti rašytojų susitikimus ir susirinkimus įvairiose geografinėse srityse, rengti literatūrinius vakarus.

L. Andriekus tęsė ankstesnių LRD pirmininkų strategiją Draugijos valdybą rinkti susirašinėjant. Jis pirmininkaudamas pasinaudodavo įstatų suteikta teise visuotinio susirinkimo reikalus spręsti laiškais. Šią teisę suteikia Įstatų 16 punkto trečioji dalis: „Negalint sušaukti visuotinio susirinkimo, Draugijos reikalai sprendžiami korespondenciniu būdu balsavusių narių dauguma“ (papildyta 1956 m.). 17 punkte teigiama, kad „Visuotinis Draugijos susirinkimas iš siūlomų kandidatų išsirenka slaptu balsavimu[137] trejiems metams ne mažiau kaip penkių narių ir dviejų kandidatų Draugijos Valdybą. Draugijos Valdyba išsirenka pirmininką, vicepirmininką, iždininką ir sekretorių. Draugijos Valdyba, Garbės Teismas ir Revizijos Komisija gali būti renkami ir korespondenciniu būdu“ (ten pat, p. 6). Paskutinio sakinio papildymas priimtas 1952 m. Taip LRD pirmininkas L. Andriekus pasielgė 1973, 1976 ir 1979 m.

L. Andriekus stengėsi, kad LRD nariai Draugijos reikalus tvarkytų ne tik susirašinėdami, bet ir atvykę į visuotinį susirinkimą (tai nutikdavo retai). Svarbu buvo sušaukti visuotinį LRD narių susirinkimą, kadangi korespondentinio bendravimo nepakako tiesioginiam rašytojų santykiui palaikyti. Nors būta gerų ketinimų sukviesti LRD visuotinį susirinkimą iš karto po to, kai buvo išrinkta Valdyba ir paskirtas Draugijos pirmininkas L. Andriekus, tačiau paties visuotinio susirinkimo reikėjo laukti beveik trejus metus. LRD pirmininkas L. Andriekus ir Valdyba norėjo Draugijos narių visuotinį susirinkimą priderinti prie kokio nors svarbaus lietuvių išeivijai renginio, kad šį susirinkimą būtų paprasčiau suorganizuoti. Į vienu metu vykstančius renginius yra daugiau galimybių sukviesti ne tik rašytojus, bet ir kitus visuomeninius veikėjus. Taigi, toks susitikimas prasmingesnis ir turi didesnį rezonansą.

---

[136] Lietuvių rašytojų draugija. Įgaliojimas. 1997 m. sausio 30 d. *OFM.*

[137] Galima palyginti su Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus Įstatų 4.3 papunkčio *c* dalimi, kurioje teigiama, kad Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus visuotinis narių susirinkimas „atviru balsavimu paprasta balsų dauguma“ renka „skyriaus pirmininką 4 metų laikotarpiui“ (Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. lapkričio 16 d. įsakymas Nr. 2846 „Dėl įstatų įregistravimo“).

Jei LRD istorijoje pavykdavo suorganizuoti visuotinį Draugijos susirinkimą, tai beveik visi jos rašytojai susitikdavo tiesiogiai. L. Andriekus, būdamas dvasininkas, aiškiai suvokė, kad labiausiai bendraminčių bendrystė atsiskleidžia visiems susitikus. Visus labiau vienijo gyvas bendravimas. Į Draugiją rašytojai ne tik įstodavo, bet ir iš jos išstodavo. 1970 m. taip planavo pasielgti ir K. Barėnas. Naujosios Valdybos iždininkas J. Jankus jam parašė ir bandė nuo tokio žingsnio atkalbėti:

> Tiesa, mes esame padriki, gyvename kas sau, bet kažin kaip smagiau, kai ir padrikume jautiesi esąs krūvoje. Tam padrikumui išblaškyti rengiuosi rašyti Andriekui <...>, kad mėgintumėm sušaukti rašytojų suvažiavimą. Visi suvažiuoja, kodėl mes negalėtumėm. Kažin ko nepadarysim, bet gera būtų pažiūrėti vienas kitam į akis iš arčiau. Vis dėl to ir aš jungiuos prie Andriekaus ir būčiau smagus, kad iš Draugijos neskubėtum. Yra ir anksčiau iš Draugijos išstojusių, bet mūsų noras juos atgal sukviesti, o kartu ir jaunuosius mėginti būrin traukti.[138]

L. Andriekus stengėsi visus rašytojus suburti Lietuvių rašytojų draugijoje. Jam buvo svarbu, kad profesionaliai rašantys kūrėjai priklausytų LRD ir jai atstovautų ne tik lietuvių išeivijos visuomenėje, bet ir tarptautiniame lygmenyje.

Surengti visuotinį LRD narių susirinkimą buvo nelengva. LRD Valdyba ir jos pirmininkas L. Andriekus jį bandė sukviesti 1973 m. rugsėjo 2 d. Pasaulio lietuvių bendruomenės (toliau – PLB) IV Seimo metu Vašingtone, o ne korespondentiniu būdu. LRD Valdyba tų metų sausio 28 d. laiške prašė leisti surengti literatūros vakarą PLB Seimo programoje. PLB Valdyba tokiam žingsniui pritarė ir pasiūlė jį surengti rugpjūčio 30 d., ketvirtadienį, vakare[139]. LRD Valdyba 1973 m. balandžio 10 d. laiške džiaugėsi, kad PLB Valdyba pritarė idėjai surengti LRD literatūros vakarui PLB Seimo metu. Tačiau dar labiau „Valdyba jaustųsi laiminga, jei tuo metu Washingtone būtų galima sukviesti ir visuotinį mūsų Draugijos narių suvažiavimą“[140]. LRD pageidavo literatūrinį renginį organizuoti rugpjūčio 31 d., penktadienį, vakare[141]. Ta proga LRD pirmininkas L. Andriekus paprašė K. Ostrausko, kaip bibliotekos darbuotojo, parengti LRD susirinkimui „pranešimą apie mūsų literatūrą Lietuvoje. <...> Mums reikia suglausto vaizdo, kaip rašytojai laikosi Lietuvoje, jų veržimasis laisvėn kūryboje ir statomos kliūtys... <...> Komunistai gi labai nemėgsta, kai kalbama apie jų šunybes“[142]. 1973 m. birželio 5 d. laiške LRD savo narius kvietė atvažiuoti į Vašingtoną ir dalyvauti Draugijos visuotiniame susirinkime, kuris buvo numatytas rugsėjo 1 d. popiet[143]. Neaišku, kodėl pasikeitė literatūrinio renginio laikas, o iš PLB 1973 m. birželio 28 d. laiško LRD Valdybai paaiškėjo, kad tai buvo dar ne

---

138 Peleckis-Kaktavičius L. (2008). *Jurgis Jankus: gyvenimas ir kūryba*, Šiauliai: Varpai, p. 254.

139 Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. kovo 22 d. laiškas L. Andriekui. *MLLM*-P49339, A. Vaičiulaičio fondas.

140 Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. balandžio 10 d. *MLLM*-93502, K. Ostrausko fondas.

141 Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. birželio 28 d. laiškas L. Andriekui. *MLLM*-P49340, A. Vaičiulaičio fondas.

142 Andriekus L. 1973 m. birželio 6 d. laiškas K. Ostrauskui. *MLLM*-93504, K. Ostrausko fondas.

143 Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. birželio 5 d. *MLLM*-78753, A. Vaičiulaičio fondas.

paskutinis LRD laiko pakeitimas. PLB Valdyba LRD literatūriniam vakarui ir premijos įteikimui norėjo „sudaryti kuo iškilmingiausias sąlygas: siūlo premijos įteikimo iškilmes nukelti į Seimo banketą ir joms čia skiria pusę valandos“[144]. Seimo banketas įvyko rugsėjo 2 d. vakarą. Jo metu JAV lietuvių bendruomenės valdyba įteikė premijas kompozitoriams Jeronimui Kačinskui ir Juliui Gaideliui, rašytojams A. Landsbergiui ir Anatolijui Kariui, o Lietuvių fondas, kaip literatūros premijų mecenatas, LRD įteikė 1 000 dolerių premiją. Tačiau PLB metu sušaukti visuotinį LRD susirinkimą nepavyko (Iš LRD istorijos..., 1982, p. 291), nes užsiregistravo per mažai rašytojų, nesusidarė kvorumas ir neprireikė K. Ostrausko pranešimo apie literatūros situaciją Lietuvoje.

Neišėjus suorganizuoti visuotinio LRD narių susirinkimo, Valdyba ėmė galvoti apie kitokią rašytojų susirinkimų strategiją. Nepavykus PLB Seimo metu surinkti LRD narių kvorumo, Valdyba su L. Andriekumi priešakyje pradėjo mąstyti apie „sritinius narių susirinkimus miestuose, kur gyvena didesni būreliai rašytojų“[145]. Pirmas toks susirinkimas buvo planuojamas Los Andžele 1974 m., dalyvaujant LRD pirmininkui. Tokių susitikimų minėtais metais įvyko net penki – Los Andžele, Čikagoje, Monrealyje, Klivlande ir Niujorke. Visuose sričių narių susirinkimuose dalyvavo LRD pirmininkas L. Andriekus[146]. Jis, anot S. Goštauto, „labai sumaniai mokėjo pasinaudoti savo oficialiomis pareigomis“ (Goštautas, 2003, p. 3), rūpindamasis lietuvių poetais, rašytojais, menininkais. L. Andriekaus sumanumas pasinaudoti savo tarnybine padėtimi visiškai nereiškė piktnaudžiavimo suteiktomis galimybėmis. Anaiptol, jo sumanumas padėjo produktyviai vadovauti LRD ir nuveikti daug darbų, išleidžiant kuo mažiau Draugijos lėšų. Vykdamas į sričių Draugijos susirinkimus, L. Andriekus naudojo ne LRD lėšas, bet pranciškonų vienuolijos išteklius. Sričių susitikimai buvo galimybė neatitrūkti nuo lietuvių išeivių rašytojų gyvenimo realijų, kurios L. Andriekui rūpėjo.

Pirmininkaudamas Draugijai, L. Andriekus stengėsi organizuoti įvairius renginius: literatūros vakarus, sričių susirinkimus, rašytojų jubiliejų paminėjimus ir kt., taip pat renginius, susijusius su organizacijos veikla, rašytojų jubiliejais ir knygų pristatymais. Pradėta rūpintis artėjančiu Draugijos jubiliejumi – trisdešimties metų veikla išeivijoje. Jau 1973 m. pabaigoje LRD pirmininkas L. Andriekus pradėjo galvoti apie Lietuvių rašytojų draugijos atsikūrimo trisdešimtmetį tremtyje, Tübingene, ir jo iškilmingą paminėjimą. Iki jubiliejaus dar buvo likę šiek tiek daugiau nei dveji metai, tačiau 1974 m. sausio 1 d. metiniame pranešime jis jau minėjo šią sukaktį ir kai kurių narių pasiūlymą „ta proga išleisti metraštį ar almanachą“[147]. Pirmininkui

[144] Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. birželio 28 d. laiškas L. Andriekui. *MLLM*-P49340, A. Vaičiulaičio fondas.
[145] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d. *MLLM*-86858, A. Gustaičio fondas.
[146] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1975 m. sausio 1 d. *MLLM*-41075, J. Jankaus fondas.
[147] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d. *MLLM*-86858, A. Gustaičio fondas.

kilo klausimas, ar kas nors apsiimtų tokį dalyką parengti ir ateinančio jubiliejaus proga išsakytų savo nuomonę, kaip jį paminėti. Taip pat LRD trisdešimtmečio paminėjimo klausimas buvo svarstomas 1974 m. Draugijos sričių susirinkimuose Los Andžele, Čikagoje, Monrealyje, Klivlande ir Niujorke. Šių susitikimų metų rašytojai galėjo išreikšti savo nuomonę jubiliejaus minėjimo klausimu tiesiogiai organizacijos pirmininkui. Tačiau ir po susitikimų LRD atsikūrimo minėjimas neįgavo aiškios formos. Prieita prie bendros nuomonės „neleisti atskiro literatūrinio almanacho ar antologijos, o pasitenkinti informaciniu leidinėliu, kur būtų iškelta Draugija ir apibūdinti rašytojai“[148]. Tačiau dar reikėjo paskirti leidinio redaktorių ir gauti lėšų. LRD pirmininkas, apžvelgdamas Draugijos veiklą 1976 m., pastebėjo, kad jokių LRD jubiliejaus renginių neįvyko, tačiau minėta sukaktis prisiminta išeivijos spaudoje. Apie LRD jubiliejų buvo rašyta leidiniuose „Aidai“, „Darbininkas“, „Draugas“, „Europos lietuvis“, „Keleivis“, „Tėviškės žiburiai“ ir Australijos lietuvių spaudoje. Okupuota Lietuva apie jubiliejų buvo informuota dviem penkių minučių transliacijomis iš Müncheno per Laisvės radiją[149].

L. Andriekus, vadovaudamas Draugijai, dėmesio skyrė ne tik renginiams, bet ir įvairių leidinių bei rašytojų raštų leidybai. Valdyba pripažino negebanti suorganizuoti Draugijos trisdešimtmečio minėjimą, tačiau, prisiminusi įsipareigojimą išleisti jubiliejinį leidinį apie LRD, nusprendė parengti specialų leidinį apie Lietuvių rašytojų draugiją, kuriame būtų pateikiama visa LRD istorija išeivijoje. Rengiant tokį leidinį kiekvieno Draugijos nario paprašyta atsiųsti dviejų puslapių tekstą „apie savo gyvenimą ir kūrybinį Credo“ bei nepamiršti kokybiškos nuotraukos[150]. Tai prašyta padaryti iki 1977 m. rugsėjo 1 d., tačiau kitame metiniame pranešime LRD pirmininkas L. Andriekus pranešė, kad iki 1978 m. sausio 1 d. į šį prašymą atsiliepė tik apie 10 proc. visų Draugijos narių. Tad prieita prie išvados, kad toks leidinys neaktualus, neįdomus ir nereikalingas, ir nebeprašyta siųsti savo gyvenimo aprašymų ir kūrybinio *credo*, nes leidinys nebeplanuotas rengti. Vis dėlto buvo laukiama rašytojų asmeninių ir kitokių nuotraukų, susijusių su Draugijos veikla.

Nebesulaukusi rašytojų gyvenimo aprašymų leidiniui LRD trisdešimtmečiui paminėti, Valdyba nusprendė, kad atėjo laikas parašyti išsamią Lietuvių rašytojų draugijos istoriją, apimančią Lietuvos nepriklausomybės ir tremties laikotarpį. Aišku, lengviausia buvo paruošti tik informacinio pobūdžio brošiūrą, tačiau ji nebūtų turėjusi išliekamosios vertės, todėl siekta susitelkti ties rimtu kultūros istorijos veikalu. LRD istorijos laikotarpį nuo jos įsikūrimo Lietuvoje iki tremties laikų galėjo aprašyti S. Santvaras, tačiau buvo neaišku, kas imtųsi aprašyti tremties laikotarpį – galbūt kokie nors kultūros istorikai, susidomėję LRD istorija tremtyje[151].

---

[148] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1975 m. sausio 1 d. *MLLM*-41075, J. Jankaus fondas.
[149] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1977 m. vasario 22 d. *MLLM*-50346, S. Santvaro fondas.
[150] Ten pat.
[151] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. *MLLM*-54837, J. A. Jūragio fondas.

Vis dėlto 1979 m. sausio 1 d. LRD pirmininkas L. Andriekus Valdybos vardu konstatavo, kad LRD „istorijos rašymas bei išleidimas šiai valdybai nebeįmanomas“[152]. Tai palikta spręsti ir vykdyti naujajai Valdybai.

L. Andriekui pirmininkaujant LRD reikėjo tvarkyti ne tik vidinius ir organizacinius, bet ir buitinius Draugijos reikalus. Draugijai, kaip organizacijai, veikti buvo reikalingi finansiniai ištekliai, be kurių organizacija neišsilaikytų. Draugijos minimaliai veiklai palaikyti buvo renkamas LRD metinis nario mokestis. Nuo 1950 m., kai buvo įkurta LRD, iki 1971 m. pabaigos LRD metinis nario mokestis buvo tik 3 dol., todėl L. Andriekus Valdybos vardu, atsižvelgdamas į per tokį ilgą laikotarpį pasikeitusią dolerio vertę (jis nuvertėjo), paprašė, kad kiekvienas Draugijos narys suprastų esamą situaciją „ir be jokių formalinių atsiklausimų nuo šiol mokėtų 5 dol.“[153]. Nurodyta, jog, padidinus įnašą, būtų galima nuveikti daugiau naudingų reikalų rašytojų labui, pavyzdžiui, išleisti jau mirusių rašytojų raštus. Dar kartą nario mokestis buvo padidintas jau LRD vadovaujant B. Brazdžioniui. Nario mokestis LRD visuotiniame susirinkime 1982 m. pakeltas iki 10 dolerių per metus (Andriekus, 1982, p. 286).

L. Andriekaus pirmininkavimo laikotarpiu pagausėjo pačių rašytojų testamentinių palikimų Draugijai. LRD sunkiai vertėsi iš surenkamo nario mokesčio, tačiau pasitaikydavo atvejų, kai, mirus kokiam Draugijos nariui, pastarasis testamentu būdavo palikęs savo turto dalį Draugijai. 1971 m., prieš mirtį, dr. Konstancija Rudaitytė savo testamentu užrašė 12 000 dolerių išeivijos rašytojui, kuris jos mirties metais bus pripažintas geriausiu rašytoju. Testamentu pinigus K. Rudaitytė užrašė Lietuvių fondui, todėl minimas jos palikimas buvo įvardijamas kaip *Lietuvių fondo K. Rudaitytės literatūros premija*. Lietuvių fondas, pats negalėdamas įvykdyti jam iškeltos misijos, pagalbos paprašė Lietuvių rašytojų draugijos. Geriausiu 1971 m. išeivijos rašytoju buvo pripažintas Jonas Aistis, o visi testamente nurodyti palikimo pinigai „skirtini visiems velionio raštams išleisti, kurie sudarytų apie 4–5 tomus“[154]. Šį LRD nutarimą patvirtino Lietuvių fondas. LRD, nuo 1972 m., didindama nario mokestį, tikėjosi, kad taip pavyks svariau prisidėti prie rašytojų raštų suredagavimo ir leidybos, literatūrinių knygų vertimo jau po autorių mirties. LRD pirmininkas teigė: „jei turėtume pinigų, galėtume žymiau prisidėti prie Fausto Kiršos pomirtinės kūrybos išleidimo“[155]. LRD buvo įsipareigojusi išleisti F. Kiršos, mirusio 1964 m., raštus. F. Kirša LRD testamentu paliko 1 704 dol.[156] 1977 m. sausio 15 d. Pasadenoje, Floridoje, mirė LRD narys Antanas Tulys, kuris savo testamentu LRD paliko 20 tūkst. dol.[157] 1978 m. sausio 1 d. LRD pirmininkas L. Andriekus pasiūlė pasiturintiems rašytojams nepamiršti

---

[152] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. sausio 1 d. *MLLM*-54838, J. A. Jūragio fondas.
[153] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 3, 1971 m. gruodžio 20 d. *MLLM*-93498, K. Ostrausko fondas.
[154] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d. *MLLM*-86858, A. Gustaičio fondas.
[155] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 3, 1971 m. gruodžio 20 d. *MLLM*-93498, K. Ostrausko fondas.
[156] Mickevičienė G. 1972 m. birželio 5 d. laiškas L. Andriekui. *MLLM*- P40188, S. Santvaro fondas.
[157] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. *MLLM*-54837, J. A. Jūragio fondas.

A. Tulio ir K. Rudaitytės pavyzdžio, kurie savo turtą testamentais užrašė LRD[158], arba bent jau kiek gali, patys duotų didesnį, nei nustatytas nario mokestis, įnašą ar paremtų kokia nors auka.

L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, atstovavo krikščioniškosioms vertybėms: kelionėms apmokėti naudojosi ne LRD, bet pranciškonų vienuolijos lėšomis. Jei tuo metu, kai buvo pradėti organizuoti sričių susitikimai su rašytojais, L. Andriekus būtų vykęs LRD turimomis lėšomis, kažin ar jų būtų pakakę, nes buvo ir kitų reikalų, ne tik kelionės į rašytojų susitikimus: buvo plėtojami ir tarptautiniai ryšiai, leidžiami raštai ir kiti leidiniai. Tad LRD pinigų reikėjo būtent tiems reikalams, todėl L. Andriekus, būdamas doras ir nepiktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, kiek įmanydamas stengėsi neimti pinigų kelionėms iš LRD kasos, kad jų liktų kitiems Draugijos reikalams.

Drauge L. Andriekus neapleido savo, kaip dvasininko, pareigų, toliau jas uoliai vykdė ir bandė Lietuvos bei LRD labui nuveikti daug daugiau darbų, nei priklausė pagal pareigas. L. Andriekus į pasaulį žvelgė plačiai. Jam ypač rūpėjo Lietuva ir jos likimas, todėl, pasinaudodamas savo, kaip LRD pirmininko, statusu, bandė paveikti Lietuvos tarptautinius politinius procesus. L. Andriekus, patyręs, ką reiškia gyventi ne savo žemėje ir neturėti galimybių į ją sugrįžti, suvokė, kad Lietuva ir kitos mažos valstybės po Antrojo pasaulinio karo tapo „globalinės katastrofos dalimi“[159]. Ši pasaulinė katastrofa daugelį tautų pastūmėjo vergijon, jos buvo per silpnos, kad atsilaikytų prieš tokią tironiją. Gindamas Lietuvos ir kitų dviejų Baltijos valstybių – Latvijos ir Estijos interesus, L. Andriekus kaip LRD pirmininkas parašė laišką Australijos ministrui pirmininkui Goughui Whitlamui, kaltindamas Australijos poziciją Baltijos valstybių atžvilgiu:

> Jūsų dokumente teigiama, kad, pavyzdžiui, Sovietų Sąjungos „veiksminga jurisdikcija“ Baltijos šalyse veikia ir po 30 metų. Žodis „jurisdikcija“, kaip jūs gerai žinote, yra susijęs su „teise“ ir „teisėmis“. Tačiau tai, ką šiandien Baltijos šalyse daro Sovietų Sąjunga, nėra „jurisdikcija“, bet tankų, karių, žvalgų ir žandarų invazija. Tarptautinis nusikalstamumas dėl Baltijos šalių įtraukimo, vykdant Stalino–Hitlerio paktą, šiandien netapo labiau „teisėtas“ arba „teisiškas“, nei tai buvo prieš 30 ar 33 metus.
>
> Mes tikimės, kad Jūsų Vyriausybė pripažins šią sunkią klaidą ir atlygins žalą.[160] (Aut. vert.).

Šis L. Andriekaus laiškas iš tiesų liudija labai platų jo žvilgsnį į pasaulį ir ne tik Baltijos šalių, bet ir pasaulinės politikos sampratą.

[158] Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. *MLLM*-54837, J. A. Jūragio fondas; Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. sausio 1 d. *MLLM*-54838, J. A. Jūragio fondas.

[159] Andriekus L. „Malonūs Broliais ir Seserys...“. Apreiškimas 1990 m. lapkričio 18 d. *OFM*.

[160] Andriekus L. Letter for Prime Minister of Australia Mr. Gough Whitlam, September 1, 1974. *VDU ISC*, f. 1, ap. 1–7, b. 8421-2152. „Your document states, for instance, that the Soviet Union has after 30 years „effective jurisdiction“ in the Baltic States. The word „jurisdiction“, as you well know, has to do with „right“ and „law“. Yet what the Soviet Union has in the Baltic States today is not „jurisdiction“ but tanks, troops, spies and gendarmes. The international crime of the incorporation of the Baltic States, in fulfilment of the Stalin-Hitler pact, has not become any more „rightful“ or „lawful“ today than it had been 30 or 33 years ago. We hope that your government will recognize this grievous error and redress it in time“.

L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, turėjo aiškią Draugijos viziją ir kryptingai siekė ją įgyvendinti. Savo darbo metus LRD jis apibūdino kaip įdomius veiklos metus, nes teko rūpintis LRD „literatūrinėmis premijomis, jų finansais ir įteikimo vietomis bei iškilmėmis, naujų narių priėmimu, mirusių rašytojų raštų saugojimu bei išleidimu, metiniais sąjungos narių suvažiavimais, ryšiais su Amerikos bei kitų šalių rašytojais ir t. t.“[161]

Galima teigti, kad kiekvieną savo darbą L. Andriekus vertino kaip pašaukimą ar tarnystę Dievui. Kad ir kokias pareigas ėjo – Šv. Antano gimnazijos rektoriaus ar LRD pirmininko, tai darė iš krikščioniškojo pašaukimo. L. Andriekus, pirmininkaudamas Valdybai, tęsė ankstesnių LRD Valdybų veiklą, tačiau įnešė ir tam tikrų naujovių: padidino metinį nario mokestį, skatino rašytojus testamentu palikti dalį savo turimų lėšų LDR reikmėms, organizavo ir dalyvavo sričių Draugijos susitikimuose. L. Andriekaus asmenybė darė teigiamą įtaką LRD organizacijos veiklai. Jis siekė, kad glaudžiau bendradarbiautų ir artimiau bendrautų patys rašytojai. Nors per visą pirmininkavimo laikotarpį taip ir nepavyko suorganizuoti LRD visuotinio susirinkimo vienoje vietovėje, tačiau sričių rašytojų susirinkimai suteikė galimybę rašytojams tiesiogiai susitikti ir artimiau bendrauti.

2.4. Kultūros žurnalo „Aidai“ vyr. redaktorius: kultūros teologijos atstovas

Slenkant amžiams, Visuotinė Bažnyčia užsiėmė ne tik švietimu, bet drauge puoselėjo kultūrą, literatūrą, dailę bei kitus menus. L. Andriekus suvokė, kad per spausdintą žodį galima pasiekti ne tik žmogaus sielos religines gelmes, tačiau ir žadinti jo tautinę savimonę bei norą pažinti. Būdamas pranciškonų vienuolis, L. Andriekus spaudoje pirmiausiai propagavo dvasines krikščioniškąsias vertybes, tačiau svarbią vietą jo publicistikoje užėmė ir tautiškumo žadinimas.

L. Andriekaus gyvenimas buvo pažymėtas glaudaus bendradarbiavimo su įvairia išeivijos spauda. Dar gyvendamas Lietuvoje, jis labai trumpai bendradarbiavo su „Šv. Pranciškaus varpeliu“[162], o 1948–1953 m., jau gyvendamas JAV, dirbo „Šv. Pranciškaus varpelio“, kurio leidybą jau pačioje veiklos pradžioje atnaujino lietuviai pranciškonai, redaktoriumi. Tolimesnis bendradarbiavimas prasidėjo palikus Lietuvą ir išvykus studijuoti į užsienį, tačiau taip pat ne iš karto. Studijuodamas Austrijoje ir Jugoslavijoje, L. Andriekus neturėjo ryšių su lietuvių išeivijos spauda. Pirmasis sąlytis su išeivijos periodine spauda atsirado Italijoje, kur jis trumpai, 1945 m. ir 1946 m. pradžioje, iki išvykstant į JAV, buvo Italijoje leisto mėnesinio žurnalo „Lietuvių balsas“ redakcinės komisijos nariu. L. Andriekus spėjo įsitraukti į septynių „Lietuvių balso“ numerių rengimą („Lietuvių balsas“ ėjo 1945–1947 m.). Į žurnalo redakcinę kolegiją, be L. Andriekaus, dar įėjo Ladas Tulaba ir Juozas Gaurilius. „Lietuvių balsą“ leido Lietuvių

[161] Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. *OFM.*
[162] *Žurnalistikos enciklopedija.* (1997). Vilnius: Pradai, 1997, p. 398.

centrinis komitetas Italijoje ir draugija „Lituania“[163]. Vėliau L. Andriekus bendradarbiavo su leidiniais „Aidai“, „Ateitis“, „Darbininkas“, „Dirva“, „Draugas“, „Į laisvę“, „Lietuvių dienos“, „Lux Christi“, „Pasaulio lietuvis“, „Tėviškės žiburiai“, „Šv. Pranciškaus varpelis“ ir kitais; daugiausiai straipsnių parašė į žurnalą „Aidai“, nes su juo buvo susijęs net 41 metus.

Atstovaudamas dvasininkų luomui, jis pradėjo straipsnius rašyti religine tematika, tačiau netrukus palietė ir lietuvybę bei tremtinių gelbėjimą. Žvelgiant į L. Andriekaus straipsnių bibliografiją, apie pusė jų parašyti religine tematika, – tai ženkli persvara kitos tematikos straipsnių atžvilgiu. Kitą pusę jo straipsnių sudarė menotyriniai, literatūrologiniai bei kt. Į tam tikrą leidinių grupę L. Andriekus rašydavo tik religine tematika – tai „Lux Christi“, kuris įvardijamas kaip biuletenis kunigams, ir „Šv. Pranciškaus varpelis“, kuris, kaip matyti iš pavadinimo, buvo skirtas skleisti Pranciškonų ordino misijai.

L. Andriekui buvo svarbus lietuviškos spaudos išeivijoje lygis, ypač katalikiškosios spaudos, kuris „jokiu būdu negali būti žemesnis už kairiosios spaudos“[164]. Reikalinga buvo ne leisti daug leidinių, o kokybiškus. Anot L. Andriekaus, Amerikoje katalikiškų leidinių buvo daugiau nei pakankamai, tačiau reikėjo išlaikyti jų intelektualinį lygį.

Kalbėdamas apie išeivijos spaudą, L. Andriekus pabrėžė dėmesį skaitančiai auditorijai. Egzilio periodikoje būta nemažai katalikiškos pakraipos spaudos, skirtos įvairioms auditorijoms: kunigams, moterims, jaunimui bei kitiems:

> Kunigai turi Lux Christi; vargonininkai – Muzikos žinias; jaunimas – Ateitį, Vytį, Karį; moterys – Moterų dirvą; besidomintieji krikščionišku visuomeniniu bei politiniu gyvenimu – Tėvynės Sargą ir Į laisvę; pamaldesnieji – Varpelį, Žvaigždę, Kristaus Karaliaus laivą; pagaliau yra dar mokslo žurnalas „Aidai“ ir du geri informacinio pobūdžio leidiniai dienraštis „Draugas“ ir pusdienraštis „Darbininkas“, žinoma, nenutylint ir „Garso“.[165]

Pagal kiekvieną kategoriją leidinys ir buvo pritaikomas, kad nebūtų nuobodus ar pernelyg moksliškas.

L. Andriekaus supratimu, nors katalikiškų leidinių buvo gana daug, palaikytas jų intelektualinis lygis, tačiau skaitytojų vis mažėjo. Kokios buvo to priežastys? Viena iš jų ta, kad lietuvių emigrantų vaikai nebepuoselėjo lietuvių kalbos (tai parodė Šv. Antano gimnazijos vykdyto švietimo analizė). Tai – tik viena problemos pusė. Kita pusė – kita emigrantų karta, kuri nebepasipildė, tad automatiškai mažėjo ir skaitytojų. Tuomet kai kurie leidiniai ne tik tapo nuostolingi, nes jų niekas nebepirkdavo ir neužsisakydavo, bet paprasčiausiai pasidarė nebereikalingi. Dėl kelių pirkėjų ar prenumeratorių leidinys negali būti leidžiamas. Jaunimo atžvilgiu buvo rastas tam tikras sprendimo būdas – leisti dvikalbius leidinius arba leidinius

[163] *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 279.
[164] Andriekus L. „Dvasiškija ir lietuviškoji spauda“. *OFM.*
[165] Ten pat.

anglų kalba, bet perteikiančius lietuvišką dvasią, vis dėlto tokia „atsiradusi spauda nesužavėjo čia gimusios jaunosios kartos“[166].

Glaudūs, nepertraukiami bendradarbiavimo ryšiai siejo L. Andriekų ir kultūros žurnalą „Aidai“. Jis ilgą laiką dirbo minėto žurnalo techniniu redaktoriumi, taip pat ėjo literatūros, apžvalgos ir religijos skyrių redaktoriaus pareigas. L. Andriekus savo publicistinius gebėjimus labiausiai išnaudojo „Aidų“ labui. Nors šį žurnalą leidžiant Vokietijoje tiesiogiai nedalyvavo, jis sekė žurnalo tendencijas, skaitė jame publikuojamus straipsnius. L. Andriekus labai palaikė „Aidų“, kurie kėlė lietuvybės dvasią išeivijoje, sklaidą ir atliko svarbų vaidmenį „Aidus“ leidžiant ir susiklostant jų likimui.

Vertėtų pažvelgti į „Aidų“ ištakas ir istorinę raidą. Kultūros žurnalas „Aidai“ tarpukario Lietuvoje nebuvo leidžiamas, tačiau, galima teigti, jis tęsė „Židinio“ ir „Naujosios Romuvos“ pradėtą lietuvių kultūros puoselėjimo tradiciją. „Aidai“ pradėti leisti pirmoje emigracijos stotelėje – Vokietijoje. Šiuo laikotarpiu „Aidų“ redaktoriais buvo K. Bradūnas (1944–1948 m.), P. Jurkus (1949–1950 m.) ir J. Grinius (1950 m.). L. Andriekus 1947 m. lapkričio 14 d. savo laiške sveikino K. Bradūną redaguojant žurnalą „Aidai“, „taip sėkmingai sutraukusį mūsų tremties inteligentiją didžiam kultūros labui“[167].

Daugelis tremtyje ėjusių leidinių nunyko per keletą metų, kai į įvairias pasaulio šalis išvyko gyventi jų leidėjai, redaktoriai ir bendradarbiai. 5 dešimtmečio pabaigoje žurnalui „Aidai“ Vokietijoje grėsė būti uždarytam, kadangi daugelis bendradarbių emigravo kitur. 1949 m. spalio 4 d. lietuviai pranciškonai perėmė „Aidų“ leidybą ir finansavo paskutinius du numerius, dar išėjusius Vokietijoje (Andriekus, 1985, p. 204). Pasak L. Andriekaus, „pranciškonai, apsiėmę leisti žurnalą, tuojau suėjo į glaudų kontaktą su visa išeivijos šviesuomene, ir tai turėjo daug reikšmės visoje jų veikloje“[168]. Anot „Aidų“ leidėjų, „nors žurnalas, redaguojamas Kazio Bradūno, buvo aukšto lygio, tačiau jį leisti šioje Atlanto pusėje entuziastų neatsirado“ (Aidų leidėjai, 1980, p. 1). Tą patį patvirtino ir L. Andriekus viename savo tekste, teigdamas, kad „niekas nenorėjo pasiimti“ kultūros žurnalo „Aidai“ leidybos naštos, kuria apsiėmė rūpintis pranciškonai, įsitikinę, „jog pasitarnauja savo tautai, nieko kito neprašydami – tik prenumerata paremti jų pastangas“[169]. „Aidų“ leidybą perkėlus į JAV, jo redaktoriais, be L. Andriekaus, dar buvo A. Vaičiulaitis (1950–1964 m.) ir J. Girnius (1965–1980 m.). „Aidams“ atsiradus Amerikos žemėje, nutrūko iliustruoto kultūros žurnalo „Naujoji aušra“ (ėjo 1947–1949 m., jį redagavo Anatolijus Kairys) leidyba. Buvo motyvuota tuo, kad

---

[166] Ten pat.
[167] Andriekus L. 1947 m. lapkričio 14 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106261, K. Bradūno fondas.
[168] Andriekus L. „Juozo Girniaus 75 metų amžiaus jubiliejuje Bostone“. 1990 m. birželio 3 d. *OFM*.
[169] Andriekus L. „Gerasis Ganytojas“. *OFM*.

neberandama „prasmės toliau eiti“, nes šią kultūrinę nišą užpildys „Aidai“ (Antanaitis, 1992, p. 783).

Pranciškonai, nenorėdami, kad kairioji spauda plėstų savo įtaką lietuvių išeiviams, nusprendė įkurti savo leidyklą, kurioje būtų galima spausdinti ne tik periodinius leidinius, bet ir leisti knygas. 1950 m. lietuviai pranciškonai perėmė laikraščio „Darbininkas“ spaustuvę, o minėtas laikraštis buvo sujungtas su Brukline ėjusiu leidiniu „Amerika“, Pitsburge – „Lietuvių žiniomis“. Perėmus „Darbininko“ ir „Aidų“ leidybą, Brukline teko įsteigti vienuolyną ir perkelti spaustuvę iš Bostono (Andriekus, 1981, p. 328). Taip pat minėtoje leidykloje buvo leidžiami „Aidai“, „Ateitis“, „Karys“, „Į laisvę“, „Šv. Pranciškaus varpelis“, „Tėvynės Sargas“ bei kiti katalikiški leidiniai ir knygos.

L. Andriekus kultūros žurnalo „Aidai“ vyr. redaktoriaus pareigas ėjo 1980–1991 m. Jis žurnalo redagavimą perėmė iš J. Girniaus nuo 1980 m. 4 numerio. Pastarasis ir toliau būtų vadovavęs „Aidams“, tačiau dėl širdies priepuolio „iš redaktoriaus pareigų pasitraukė“ (Aidų leidėjai, 1980, p. 181). Tuomet juo tapti buvo pakviestas daug redagavimo patirties turintis L. Andriekus. Jo kompetencija buvo neabejojama, kadangi jis žurnale dirbo nuo tada, kai šis buvo perkeltas į JAV, o dar anksčiau, prieš tris dešimtmečius, redagavo „Šv. Pranciškaus varpelį“. Negalima teigti, kad redaguoti „Aidus“ L. Andriekui buvo nauja patirtis. Jis visą gyvenimą buvęs susijęs su „Aidais“ – nuo jų perėmimo pranciškonų dispozicijon, mokėsi iš A. Vaičiulaičio ir J. Girniaus, kurie ilgą laiką vadovavo „Aidams“. Jis turbūt bene geriausiai žinojo kultūros žurnalo „Aidai“ vidinę specifiką už visus kitus jame dirbusius ir su juo bendradarbiavusius žmones.

9 dešimtmečio pradžioje, L. Andriekaus vadovavimo laikotarpiu, „Aidai“ buvo vienas iš nedaugelio lietuvių išeivijos leidinių, leistas taip ilgai ir be pertrūkio. Leidžiant šį kultūros žurnalą, keitėsi jo periodiškumas. Prieš L. Andriekui perimant vadovavimą „Aidams“, nuo 1950 m. kasmet pasirodydavo dešimt numerių, liepos ir rugpjūčio mėnesiais atostogaujant. Nuo 1980 iki 1985 m. pabaigos „Aidai“ buvo leidžiami šešis kartus per metus, kas du mėnesius. Žurnalo leidėjai 1980 m. taip paaiškino, kodėl „Aidai“ pradėti leisti šešis kartus:

> <...> leidėjai nori kuo ilgiau išlaikyti AIDUS tinkamoje aukštumoje, ir net juos dar labiau sustiprinti. Tai atlikti galima tik padarant žurnalą dvimėnesiniu leidiniu. Per ilgesnį tarpą nuo vieno numerio iki kito yra lengviau paruošti bei sutelkti svarią medžiagą, negu nuolat skubant. Kiek lengvesnis tempas gali sutaupyti jėgas leidėjams, redaktoriams ir bendradarbiams ir tuo prailginti žurnalo amžių (Aidų leidėjai, 1980, p. 1).

Nuo 1986 m. „Aidai“ pradėti leisti 4 kartus per metus, kitaip sakant, tapo ketvirtiniu žurnalu. Apie tai iš anksto informavo „Pranciškoniškos spaudos apaštalavimo“ komisija savo 1985 m. spalio 1 d. pranešime: „Komisija siūlo, kad žurnalas „Aidai“ nuo 1986 m. būtų leidžiamas kas

ketvirtį. Tai palengvintų redaktoriaus darbą, kuriam yra 71 metai“ (aut. vert.)[170]. L. Andriekus apie „Aidų“ periodiškumo retėjimą 1985 m. pabaigoje užsiminė laiške J. Gimbutui: „Pasikeitus emigracinei mūsų padėčiai – tiek bendradarbių, tiek prenumeratorių atžvilgiu – Aidai nuo 1986 pradžios išeis 4 kartus metuose. <...> Tai palengvins redagavimą, o spaudai (kultūrinei) abejingos visuomenės lektūros poreikius, atrodo, irgi pilnai patenkins“[171]. Žurnalo numerių retėjimo tendenciją lėmė bendradarbių mažėjimas ir prenumeratorių stoka.

„Aidams“ žengiant į penktąjį gyvavimo dešimtmetį L. Andriekus džiaugėsi, kad JAV buvo nemažai Lietuvos kultūrininkų: „Aidai jokiu būdu nebūtų galėję išeivijoje gyvuoti, jeigu toks žymus nuošimtis rašytojų ir mokslo bei meno žmonių per karą nebūtų iš tėvynės pasitraukęs į laisvąjį pasaulį“ (Andriekus, 1985, p. 202). Tai nėra džiūgavimas, kad daugeliui kultūros žmonių teko palikti tėvynę, tačiau džiaugsmas, kad pasitraukę jie išeivijoje nuveiks daug daugiau, nei būtų galėję pavergtoje Lietuvoje.

Didžiausia pagalba leidiniams buvo nuolatiniai bendradarbiai. Paskutinio „Aidų“ dešimtmečio apžvalgų mokslinio skyriaus redaktoriumi buvo kunigas ir psichologijos profesorius Kęstutis Trimakas, visuomeninio skyriaus redaktoriumi – rašytojas Vytautas Volertas, literatūros skyriaus redaktoriumi – A. Landsbergis, dailės reikalams vadovavo V. Vizgirda, o iki 1980 m. 4 numerio religinio skyriaus ir techniniu redaktoriumi buvo L. Andriekus, kol dar vyriausiuoju redaktoriumi dirbo J. Girnius (Aidų leidėjai, 1980, p. 1). Perėmus „Aidų“ redagavimą, L. Andriekui išties padaugėjo darbo, nes, be vyr. redaktoriaus pareigų, jis ir toliau ėjo techninio redaktoriaus bei religinio skyriaus redaktoriaus pareigas. Svarbiausi ir pagrindiniai paskutinio dešimtmečio „Aidų“ bendradarbiai buvo M. Stankus-Saulaitė, K. Trimakas, J. Gimbutas, Juozas Žygas, Kęstutis K. Girnius, V. Volertas, Saulius Pašilis, A. Landsbergis, Vincas Natkevičius, Antanas Rubšys, A. Maceina, Juozas Liepinis, Juozas Prunskis ir A. Vaičiulaitis. Jau paskutiniame „Aidų“ numeryje L. Andriekus paminėjo pačias iškiliausias asmenybes, palaikiusias glaudžius ryšius su „Aidais“ visu jo leidybos laikotarpiu: tai A. Maceina, istorikas ir filosofas Zenonas Ivinskis, J. Girnius, J. Grinius, P. Jurkus, J. Gimbutas ir kalbininkas Pranas Skardžius (Andriekus, 1985, p. 254).

„Aidų“ leidybai einant į pabaigą, L. Andriekus liko vienintelis žurnalo redaktorius. Nors turėjo pastovių bendradarbių, jie, dirbdami fizinius darbus, rašydavo ir kurdavo tik poilsio valandomis po darbo (Andriekus, 1985, p. 202). Trūko lėšų mokėti honorarams: tai aišku iš L. Andriekaus laiško J. Gimbutui, kuriame L. Andriekus perkeltine prasme tvirtina, kad

---

[170] „The Commision of Franciscan Press Apostolate“, September 1, 1985. *OFM.* „The commission suggests that from 1986 the Magazine Aidai be published as a quarterly. It would ease the work of present editor, who is 71 years old“.
[171] Andriekus L. 1985 m. gruodžio 12 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.

profesorius vertas „tūkstantinio honoraro“, tačiau prašo „priimti bent tiek, kiek Aidai išgali“[172]. Dėkojant už bendradarbiavimą pažadėta pasirūpinti atsilyginimu[173] ir leidžiama nemokėti „Aidų“ prenumeratos mokesčio: „Prašau nesirūpinti Aidų prenumeratos mokesčiu“[174]. Bent taip buvo galima atsilyginti pastoviems bendradarbiams, stokojant lėšų honorarams.

Kultūros žurnalui „Aidai“ perkopus į 5 dešimtmetį, ėmė retėti jo bendradarbių gretos. Jau 1983 m. sumažėjo „Aidų“ senųjų bendradarbių, o naujų ir jaunų asmenybių, rašančių į šį žurnalą, atsirasdavo labai retai. Senųjų bendradarbių dažniausiai sumažėdavo dėl mirties arba šiems labai susenus, rečiau – dėl kokių nors kitų priežasčių. Dar pasitaikydavo tokių bendradarbių, kurių „rašymas yra palaidas ir su dideliais plyšiais“[175]. 1985 m. L. Andriekus taip pat minėjo esant bendradarbių problemą, tačiau jos sprendimu laikė tik tokį atvejį, jei „Aidams“ imtų vadovauti jaunas redaktorius, galintis aplink save suburti jaunų bendradarbių ratą: „Reikalingas naujas, jaunesnis redaktorius, kuris pagal susiklosčiusias aplinkybes pajėgtų Aidus ne vien tęsti, bet ir gaivinti naujais bendradarbiais bei žvalesniais kultūriniais polėkiais“. Tačiau apgailestauta, kad, „deja, tokio asmens dar vis nepasiseka surasti“ (Andriekus, 1985, p. 203). Bendradarbių mažėjimo tendencijos ir stringanti naujo redaktoriaus paieška nieko gero nežadėjo „Aidų“ leidybos tęstinumui.

Kultūros žurnalui „Aidai“ grėsė visiškai išnykti arba geriausiu atveju sujungti su kokiu nors kitu žurnalu, leidžiamu Lietuvoje. 1992 m. „Aidai“ buvo perkelti į Lietuvą ir sujungti su „Naujuoju židiniu“, kuris nuo 1991 m. sausio tęsė ikikarinio „Židinio“ tradiciją. Simboliška, kad pokario laikotarpiu „Aidai“ tęsė „Židinio“ tradiciją, o perkelti į Lietuvą buvo sujungti su „Naujuoju židiniu“. Pastarasis tokiu savo pavadinimu ėjo vienerius metus, tačiau nuo 1992 m. sausio su juo susijungus „Aidams“, ir tapo „Naujuoju židiniu-Aidais“. Tad 1991 m. 4 numeris buvo paskutinis „Aidų“ numeris. Jo įžanginiame žodyje L. Andriekus rašė:

> Šis Aidų numeris Amerikoje yra jau paskutinis. Leidėjai ir redaktorius atsisveikina su šio žurnalo prenumeratoriais, bendradarbiais ir rėmėjais – atsisveikina be ašarų, bet su džiaugsmu, kad štai jau Lietuva nepriklausoma, Aidų leidimo žygis laimingai atliktas, jo ateitis tėvynėje užtikrinta. Belieka tik nuoširdžiai dėkoti visiems Aidų bičiuliams, o naujiems jungtinio žurnalo leidėjams linkėti dangiškos globos laisvoje tėvynėje (Andriekus, 1991, p. 254).

Galima teigti, kad nuo to laiko „Aidų“, kurie ėjo gana ilgai – 1944–1991 m. (iš viso 47 metus), nebeliko. Juos perkeliant į Lietuvą, L. Andriekus ir žurnalo leidėjai buvo „įsitikinę, kad toks jungtinis žurnalas sėkmingai tęs „Aidų“ kultūrinę misiją“ (ten pat, p. 254). Tačiau šia „Aidų“ transformacija labai buvo nepatenkintas B. Brazdžionis: „Naujasis židinys-Aidai“ jau ne tas visiškai. „Aidų“ nebėra <...> Bet, matai, nebenorėjo redaguoti Leonardas Andriekus, atsikratė ir

---

[172] Andriekus L. 1987 m. gruodžio 29 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
[173] Andriekus L. 1989 m. liepos 16 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
[174] Andriekus L. 1987 m. gruodžio 29 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
[175] Andriekus L. 1983 m. spalio 18 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.

viskas. Aš manau, kad Bradūnui dėl šito labai gaila. Jis tiek daug įdėjęs...“ (Peleckis-Kaktavičius, 2002, p. 17). B. Brazdžionis 1998 m. kalėdiniame sveikinime drauge parašė trumpą laiškelį L. Andriekui, kuriame apgailestavo dėl „Aidų“ likimo:

> Bradūnas tikrai nesidžiaugia tuo, kad „Aidai“ buvo perleisti Lietuvai, kur juos sužlugdė ir nutildė (o „Metmenys“ ir „Akiračiai“ ir liko išeivijos kultūriniu balsu). Vis mažiau ir mažiau mūsų bereikia Lietuvoj, vis geriau ir geriau, kad nebūtų mūsų nei garso, nei aido...[176]

Galima suprasti ir L. Andriekaus padėtį prieš sujungiant „Aidus“ su „Naujuoju židiniu“: dar 1986 m., kai „Aidai“ tapo ketvirtiniu žurnalu, L. Andriekui jau buvo 71 metai, o 1991 m., sulaukus 76 metų, jam tapo dar sunkiau redaguoti žurnalą, be to, neatsirado, kas būtų galėjęs pakeisti L. Andriekų. Tikriausiai jis dar labiau nei K. Bradūnas gailėjosi, kad reikia perkelti „Aidus“ į Lietuvą ir atsisakyti juos redaguoti, nes su „Aidais“ buvo susijęs 41 metus, o K. Bradūnas – 5 metus. „Aidus“ sujungus su „Naujuoju židiniu“, jų nebeliko – iš dviejų žurnalų atsirado vienas jungtinis, šiek tiek išlaikęs „Aidų“ dvasią, tačiau lietuviai neteko savo žurnalo išeivijoje.

L. Andriekus ryšių su „Aidais“ nenutraukė, juos perkėlus į Lietuvą ir sujungus su „Naujuoju židiniu“, nes buvo pažadėjęs jungtiniam žurnalui pradžioje kiek galėdamas padėti: paraginti prenumeratorius užsiprenumeruoti „Naująjį židinį-Aidus“, priimti prenumeratorių užsakymus ir juos persiųsti į Lietuvą. Dar 1999 m. pavasarį L. Andriekus laikraščiuose „Draugas“, „Darbininkas“ ir „Dirva“ parašė straipsnį apie būtinybę gelbėti katalikišką žurnalą „Naujasis židinys-Aidai“, nes Lietuvos demokratinės darbo partijos kultūros politikoje minėtam žurnalui vietos nebeliko: įkūrus Spaudos rėmimo fondą, šis žurnalas buvo diskriminuojamas (Andriekus, 1999, p. 2, 4, 5). Jo leidyba buvo sustojusi 1998 m. rudenį, tačiau vėliau situacija susitvarkė, nes leidėjai pažadėjo netrukus pasirodysiant naują žurnalo numerį.

Kultūros žurnalas „Aidai“ orientavosi į literatūros, mokslo, meno ir visuomeninio gyvenimo aktualijas, puoselėjo krikščioniškąją pasaulėžiūrą. Žurnalo tikslas buvo ugdyti krikščioniškosios kultūros sampratą tarp lietuvių išeivių, pasisakyti aktualiais tautiniais ir krikščioniškais klausimais.

Leidžiant leidinį svarbus jo pobūdis – kam jis skirtas, kokie straipsniai jame bus publikuojami ir pan. Kultūros žurnalas „Aidai“ plačiai žvelgė į pasaulį. Jis buvo skirtas ne tik tikintiesiems, bet ir pasauliečiams, siekiant patraukti juos krikščionybės pusėn. Nors žurnale vyravo straipsniai kultūros temomis, tačiau nemažą dalį užėmė religija, literatūra, visuomenės ir politikos aktualijos. Kunigas pranciškonas Saulius Bytautas pabrėžė „Aidų“ švietėjišką mintį, kuri liudijo dvasinius ir kūrybinius lietuvių išeivijos turtus, nes „Aidai“ visų pirma „buvo

[176] Brazdžionis B. Kalėdinis sveikinimas Andriekui. 1998. *OFM.*

tremties kultūros gyvenimo veidrodis“, tačiau „publikavo istorinius, kultūros straipsnius, nušviesdavo sovietų okupacijos padarinius Lietuvoje“ (Bytautas, 2011, p. 81). Nors ir neteikė pirmenybės literatūrinei kūrybai, žurnalas „Aidai“ skirdavo ištisus numerius lietuvių klasikų kūrybai ir jų gyvenimo laikmečiui aktualizuoti bei nagrinėti. „Maironiui ar Kristijonui Donelaičiui skirtuose numeriuose buvo išspausdinti gal patys svarbiausi darbai sukaktuviniams šių klasikų darbams paminėti“ (Antanaitis, 1992, p. 795).

L. Andriekui itin rūpėjo kultūros žurnalo „Aidai“ meninis lygis. Jis norėjo, kad žurnalo puslapiuose pasirodytų ne tik lietuvių išeivių menininkų kūrinių reprodukcijų ir literatūrinių tekstų, bet drauge nebūtų ignoruojama pasaulinio lygio menininkų kūryba. Pranciškonams perėmus žurnalo leidybą, nuogąstauta, kad „jis bus grynai religinis arba, jei išliks kultūrinis, pasidarys žemo lygio“[177]. L. Andriekus bendradarbiavo su lietuvių išeivių dailininkais: A. Galdiku, V. Vizgirda, Telesforu Valiumi, Antanu Mončiumi, Kazimieru Žoromskiu, Petru Kiaulėnu, Vytautu Kazimieru Jonynu, Viktoru Petravičiumi, Vytautu Ignu (Ignatavičiumi), Jonu Rimša, Vytautu ir Aleksandra Kašubomis bei kt., o jų kūrinių reprodukcijas, straipsnius apie juos, jų parodų recenzijas publikuodavo „Aiduose“. Jis buvo „įsitikinęs, kad kiekvienas rašytojas privalo bendrauti su kitu sričių kūrėjais – dailininkais, aktoriais, dainininkais, muzikais ir dalytis jų kūrybos vaisiais“ (Pakalniškis, 1994, p. 219). „Aidai“ netapo žemo meninio lygio, bet vis dėlto atsirado kunigų ir kitų skaitytojų, teigiančių, kad žurnalo iliustracijos esančios pernelyg modernios ir bjaurios. Tad L. Andriekus primygtinai prašė K. Bradūno: „spaudoje reikėtų pažymėti, kad meninės dalies prižiūrėtojas yra vienas iš žymiausių dailininkų [A. Galdikas – aut. past.], kad iliustracijų autoriai yra gavę premijas užsienio parodose, kad pagaliau jų darbai atsiremia mūsų liaudies kūryba, kuri padės išlaikyti lietuvybę tremtyje“[178]. L. Andriekus su A. Vaičiulaičiu ir pranciškonais tikėjosi, kad, perėmę „Aidus“, jungs „vieningam darbui visas kūrybiškas pajėgas, o labiausiai gi nekatalikiškojo sparno“[179].

Rūpinantis žurnalo meniniu lygiu kiekviename numeryje buvo publikuojamos kelios ar bent dvi recenzijos grožinės literatūros arba kultūrinės tematikos knygai. Tačiau bėgant laikui buvo sunku rasti jas galinčių parašyti autorių. Kartais patys knygų autoriai imdavo recenzuoti savo knygas, pasirašydami slapyvardžiais. Tarp tokių paminėtinas Stasys Maziliauskas, kuris norėjo, kad jo istorinis romanas „Merkelis Giedraitis: žemaičių vyskupas, kunigaikštis, Vilniaus akademijos protektorius, ir jo ypatingieji laikai“, išleistas 1979 m.[180], būtų recenzuojamas

---

[177] Andriekus L. 1950 m. vasario 22 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-P59540, K. Bradūno fondas.
[178] Andriekus L. 1950 m. balandžio 22 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106271, K. Bradūno fondas.
[179] Andriekus L. 1951 m. sausio 1 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-P59541, K. Bradūno fondas.
[180] Tikslūs leidimo metai JAV nėra aiškūs, nes *Chicago Public Library* interneto tinklalapyje (http://www.chipublib.org/search/details/cn/661891, 2011-01-10) nurodomi 1979 leidimo metai su klaustuku; *Yale University Library* tinklalapyje (http://yufind.library.yale.edu/yufind/Record/874325, 2011-01-10) taip pat minimi 1979 leidimo metai, bet irgi su klaustuku; tinklalapyje *Postilei 400* (http://postilla.mch.mii.lt/Tevuzeme

„Aiduose“. Tačiau, L. Andriekaus nuomone, S. Maziliausko romanas nėra literatūriškai pavykęs ir kritikai nenorės jo recenzuoti[181]. Galiausiai L. Andriekus padarė išvadą, „kad įdėjus neigiamą recenziją, autorius labai triukšmautų. Tokių vidutinių knygų su pretenzingais autoriais kartais geriau nerecenzuoti“[182]. Tačiau pats S. Maziliauskas buvo kitos nuomonės, kurią susidarė iš to, kad J. Gimbutui knyga patikusi. Tad L. Andriekus nusprendė paprašyti recenzijos iš J. Gimbuto, visai nenorėdamas jo įpainioti į sunkumus. „Bet atsitiko taip, kad autorius, negavęs recenzijos iš Jūsų, pats ją parūpino. Kiek suprantu – jo paties parašytą“[183]. Vis dėlto L. Andriekus į tai S. Maziliauskui nieko nebeatsakė ir recenzijos nepublikavo. Vyr. redaktoriaus manymu, yra atėję tokie „laikai, kad kritiškesnis žodis romano personažui laikomas didžia užgaule pačiam autoriui. Ypač šiuo metu netrūksta autorių, norinčių aštriai polemizuoti su savo knygų recenzentais“ (Andriekus, 1985, p. 203). Tai buvo aiškiai suvokiama ir J. Gimbutui.

L. Andriekus, perėmęs vyr. redaktoriaus pareigas, stengėsi išlaikyti žurnale publikuojamų straipsnių įvairovę. Jis „Aidų“ puslapiuose aktualizavo religijos, kultūros, kultūrinio paveldo, literatūrines, visuomenines, politines temas. Einant metams pradėjo stigti straipsnių. L. Andriekus 1983 m. pradžioje laiške J. Gimbutui apgailestavo: „<...> išmirus bei susenus pagrindiniams Aidų bendradarbiams, pradėjo labai stigti medžiagos. Kaip žinote, jaunų bendradarbių mažai teprisidėjo. Padėtis tapo tokia, kad imu galvoti apie staigią žurnalo mirtį“[184]. Jis paprašė J. Gimbutą iki metų pabaigos parengti straipsnį apie Lietuvos bažnyčių architektūrą, nes bijojęs „į 1984 metus įžengt tuščiomis rankomis“[185].

L. Andriekus su „Aidais“ į 1984 m. neturėjo įžengti visai tuščiomis, kaip teigė J. Gimbutui. Jau minėtų metų pradžioje jis prašė istoriko Broniaus Nemicko parašyti straipsnį ir pakomentuoti politiniu atžvilgiu rašytojo George’o Orwello knygoje „1984-ieji“ iškeltas „pranašystes“. Pasak paties L. Andriekaus, „pradėjome George Orwell’io išpranašautus 1984-uosius metus“[186]. Jis abejojo, ar Lietuvoje, kuri gyvuoja sovietų priespaudoje, ta knyga yra žinoma: „lietuvių visuomenė (vyresnioji karta) apie tą knygą turbūt mažai težino, nes yra susitelkusi į lietuviškąjį pasaulį“[187]. Tam tikra visuomenės dalis tą knygą turėjo žinoti, tačiau plačioji lietuvių visuomenės dalis ją pamatė tik 1991 m., išleistą leidyklos „Vyturys“[188]. Vis

/kraziai.htm, 2011-01-10) nurodoma, kad knyga išleista 1976 m., o Molėtų krašto muziejaus tinklalapyje (http://muziejus.moletai.lt/muziejaus_leidiniai/35.html, 2011 01 10) pateikiami 1978 leidimo metai ir teigiama, kad „pirmą kartą ji pasirodė JAV 1978 m., minint Vilniaus universiteto keturių šimtų metų jubiliejų“, tačiau manytina, kad romanu norėta pažymėti M. Giedraičio 400 metų vyskupystės jubiliejų.

[181] Andriekus L. 1981 m. birželio 12 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.

[182] Ten pat.

[183] Andriekus L. 1981 m. birželio 12 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.

[184] Andriekus L. 1983 m. balandžio 25 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.

[185] Ten pat.

[186] Andriekus L. 1984 m. sausio 5 d. laiškas B. Nemickui. *VDU ISC*, f. 24, ap. 1–2, b. 6.

[187] Andriekus L. 1984 m. sausio 5 d. laiškas B. Nemickui. *VDU ISC*, f. 24, ap. 1–2, b. 6.

[188] Pastaroji leidykla kartu su romanu „1984-ieji“ vienoje knygoje išleido ir apysaką „Gyvulių ūkis“, kuri turi daug sąsajų su „1984-aisiais“.

dėlto B. Nemickas straipsnio apie „1984-uosius“ neparašė. Jo ėmėsi K. Trimakas ir pavadino „George Orwell’io spėjimai apie 1984 metus: išsipildė ar ne?“ Šiame straipsnyje K. Trimakas G. Orwello romano pranašystę ir spėjimus rašė kabutėse. Anot jo, autorius nepranašavo ne tik apie 1984-uosius metus, bet ir apskritai apie pasaulio ateitį. „Nežiūrint to, kad Orwell faktiškai nepranašavo, o tik pavaizdavo galimybę, jo nuovoka buvo įsidėmėtinai tiksli...“ Straipsnį K. Trimakas užbaigė išvada, kad „smegenų plovimas“, psichiatrinės ligoninės, kalėjimai ir kankinimai – irgi nėra vien „1984“ autoriaus fantazijos padaras, o 1984 metų realybė Sovietų Sąjungoj <...>, kur visa valstybė paversta kone į paranoiškai saugumiečių prižiūrimą kalėjimą“ (Trimakas, 1984, p. 119).

Vis dėlto L. Andriekus tebelaukė J. Gimbuto studijos apie Lietuvos medines bažnyčias ir varpines. Iš laiško L. Andriekui, parašyto 1985 m. pabaigoje, aišku, kad J. Gimbutas pablogėjus sveikatai studijos neparengė, bet to neužmiršo: „ačiū ir už tai, kad nepamiršote Lietuvos bažnyčių studijos Aidams. Neskubėkite, nes sveikata ir gyvybė brangesnė už viską“[189]. L. Andriekus atsiskleidė kaip suprantantis ir atjaučiantis krikščionis ir jau kitame tų pačių metų laiške dėkojo J. Gimbutui „už ryžtą būti oficialiu Aidų redakcijos ramsčiu“[190]. 1986 m. pradžioje L. Andriekus reiškė padėką J. Gimbutui jau už atsiųstą Lietuvos bažnyčių studiją:

> Prieš keletą dienų gavau Jūsų studiją apie medines bažnyčias ir varpines Lietuvoje. Galite suprasti, kiek tai man suteikė džiaugsmo. Tos studijos juk laukiau kelis metus. Dabar belieka rūpintis, kaip ją deramai paskelbti. Gal visą numerį paskirti toms gražioms iliustracijoms ir straipsniui, gal dalyti pusiau... Pamažu paaiškės. Bet studija tikrai svari ir įdomi.[191]

L. Andriekus J. Gimbuto studiją „Būdingosios medinės bažnyčios ir varpinės Lietuvoje“ padalijo į dvi dalis ir publikavo 1987 m. dviejuose „Aidų“ numeriuose, kiekvienai skirdamas po keliolika puslapių.

L. Andriekus pats rašė nemažai straipsnių „Aidams“, pasirašinėdamas slapyvardžiais J. Gendr., J. Gendrutis, L. Gendrutis, M. Gendrutis ir trumpiniais A. L. arba L. A. Visais šiais slapyvardžiais ir trumpiniais jis pasirašinėdavo tik žurnale „Aidai“. Daugiausiai straipsnių jis rašė „Aidams“ ir, kad neatrodytų, jog kiekviename numeryje labai daug vieno autoriaus darbų, pasirašinėdavo slapyvardžiu arba trumpiniu. Net žinant, kad L. A. arba A. L. buvo L. Andriekus, tai ne taip krisdavo į akis. Minėtus slapyvardžius žurnale jis naudojo iki 1957 m. pabaigos, vėliau – tik trumpinius L. A. arba A. L.

L. Andriekaus straipsnių temos „Aiduose“ buvo įvairios. Būtų galima išskirti religines, literatūrines, kultūrines, politines bei lietuvybės puoselėjimo temas, kurias galima skirstyti į potemes. Tarp literatūros potemių vyravo užsienio autorių kūrinių pristatymai, pasisakymai apie

---

[189] Andriekus L. 1985 m. lapkričio 11 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
[190] Andriekus L. 1985 m. gruodžio 12 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
[191] Andriekus L. 1986 m. vasario 9 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.

literatūrinę kūrybą; tarp kultūrinių potemių daugiausiai buvo straipsnių apie dailėtyrą, tačiau pasitaikydavo teatrologinių, kultūros apžvalgos, PEN klubo susirinkimo ir kt.; tarp politinių potemių būtų galima išskirti valstybinių švenčių minėjimus, politikos apžvalgos straipsnius. Atstovaudamas tam tikram socialiniam luomui – dvasininkijai, L. Andriekus pirmiausiai ėmėsi religinių temų, tačiau netrukus pradėjo rašyti straipsnių ir apie lietuvybę bei tremtinių gelbėjimą. Jau vėliau, vis labiau įsiliedamas į visuomeninį ir kultūrinį lietuvių išeivių gyvenimą JAV, pradėjo rašyti straipsnių ir literatūrine, kultūrine bei politine tematika.

Žurnalas „Aidai" buvo leidžiamas ir kitos lietuvių išeivijos kultūrinės spaudos kontekste. Tvirtą poziciją ir pastovią skaitytojų auditoriją egzilio periodikoje turėjo leidiniai „Akiračiai" ir „Metmenys". Atviro žodžio mėnraštyje „Akiračiai" skleidėsi įvairios temos – nuo literatūros iki kultūros, nuo visuomeninio gyvenimo iki politikos, nuo polemikos iki tolerancijos. Žurnalas su dideliu susidomėjimu sekė įvykius gimtajame krašte – Lietuvoje. Dėl atviro žodžio jis buvo kaltinamas tiek dešiniųjų, tiek kairiųjų. „Metmenys" buvo leidžiami du kartus per metus. Pirmuosiuose „Metmenų" numeriuose, greta poezijos, prozos, istorijos, literatūros kritikos, buvo analizuojamos ir politinės temos. Gvildenti lietuvio išeivio santykiai su lietuviais, pasilikusiais okupuotoje Lietuvoje. Kultūros žurnalo „Aidai" kultūrinė misija buvo kiek kitokia. Leidinys nebuvo skirtas vien religingų skaitytojų ratui, bet pasižymėjo įvairiomis temomis, panašiai kaip „Akiračiai" ar „Metmenys". Žurnalui buvo artimos krikščioniškosios vertybės, ir tai buvo matyti iš jo pozicijos.

Kultūros žurnalas „Aidai" buvo skirtas plačiajai visuomenės daliai, ne vien krikščioniškajai auditorijai. Du sykius atsidūręs tiek išnykimo riba, šio likimo išvengė. Nors antrąjį kartą, žurnalą perkėlus į Lietuvą, autentiški „Aidai" nebuvo išsaugoti, tačiau nenuėjo užmarštin. L. Andriekui, susijusiam su „Aidais" nuo jų leidybos pradžios JAV, buvo sunku galvoti apie žurnalo uždarymą, tačiau senkant žmogiškoms jėgoms teko nutraukti „Aidų" leidybą Amerikoje, juos perkelti į Lietuvą ir sujungti su „Naujuoju židiniu". Žurnalas „Aidai" savo straipsniais ir publikacijomis ugdė ir formavo lietuvių išeivių skaitytojų aukšto lygio meninį skonį. Nesitenkinta paviršutiniškomis žiniomis ir aktualijomis, buvo siekiama skaitytojo žvilgsnį kreipti į lietuvių tautos kultūros, literatūros ir istorijos klodus, turinčius išliekamąją vertę. „Aidai", vadovaujant L. Andriekui, išlaikė žurnalo tęstinumą, tradiciją, kuri formavosi jį redaguojant A. Vaičiulaičiui ir J. Girniui. Į kultūros žurnalą „Aidai" Amerikoje reikėjo lygiuotis kitiems katalikiškos krypties leidiniams, nenutolstant nuo kultūrinių žmogaus poreikių.

3. KRIKŠČIONIŠKOJO UNIVERSALIZMO KATEGORIJOS L. ANDRIEKAUS KŪRYBOJE

Fundamentalieji dalykai, jungiantys visus krikščioniškojo universalizmo kategorijų tyrimų aspektus, yra laikas ir erdvė. Universalizmo ir tikrovės jungties tyrimai yra sudėtinga užduotis. L. Andriekaus kūryboje tokį žvilgsnį į erdvę ir laiką sąlygoja minėtų kategorijų ontologinis suvokimas. Jo poezijai būdingas dvasinis laiko ir erdvės turinys, taip pat realiai egzistuojantys pavidalai, erdvės elementai, kultūros suvokimas ir teologinių apmąstymų patirtis. Šioje darbo dalyje analizuojamos literatūros tyrinėtojų, literatūrologų ir recenzentų mažiau liestos temos apie L. Andriekaus poezijos laiką *kairos*, sakraliąsias erdves, žmogiškosios būties prasmingumą, mirtį, pomirtinį gyvenimą. Laikas L. Andriekaus poezijoje skirstomas į *kairos* ir *chronos*. Didesnioji kūrybos dalis atiduodama laikui *kairos*. Savo vietą poeto kūryboje randa sakraliosios erdvės, brėžiamos paralelės tarp Lietuvos ir Palestinos šventųjų vietų. Šioje dalyje analizuojama ir žmogiškoji būtis, įprasminta L. Andriekaus kūryboje. Interpretacinė dalis užbaigiama mirties ir pomirtinio gyvenimo, susidedančio iš prisikėlimo, Paskutinio teismo ir amžinojo gyvenimo, L. Andriekaus poezijoje analize.

3.1. Laikas *kairos* ir *chronos*

Žemiškasis ir žmogiškasis laikas vadinamas *chronos*, o dieviškasis laikas – *kairos*. Dar kitaip *kairos* galime įvardyti kaip kokybinį laiką, o *chronos* – kiekybinį (Tillich, 1967, p. 369). *Chronos* matuojamas sekundėmis, minutėmis, valandomis, paromis, dienomis, savaitėmis, mėnesiais, metais ir taip toliau. Kitaip sakant, tai – ciklinis laikas, kuris praėjus tam tikram *chronos* laiko tarpui, vėl kartojasi. Anot Mircea Eliade'ės, joks įvykis pasaulyje nėra negrįžtamas, nes archetipiškai viskas kartojasi, todėl iš tikrųjų pasaulyje nevyksta nieko naujo (Eliade, 1996, p. 86). Tai savo laiku jau buvo minėjęs Ekleziastas: nieko naujo nėra po saule, o tai, kas buvo, vėl įvyks (Mok 1, 9).

Dievo egzistenciją nusako laikas *kairos*, kurį galima suprasti kaip amžinybės laiką, arba laiką, praleistą meldžiantis ar būnant kartu su Dievu. M. Eliade savo knygoje „Šventybė ir pasaulietiškumas“ (1997) brėžia ribą tarp laiko *sacrum* ir *profanum*, leisdamas suprasti, kad *sacrum*, arba laiką su Dievu, galima patirti šventykloje, tačiau, išėjęs iš jos, asmuo vėl patenka į laiką *profanum*, kaip buvo ir iki tol. Žmogiškasis likimas ir lemtis *chronos* sferoje vis dėlto yra kreipiami iš sferos *profanum* į sferą *sacrum*. *Chronos* mus kreipia į *kairos*. Laikinumas projektuojamas į amžinybę.

Naujojo Testamento graikiškoje terminologijoje vartojami terminai *chronos* ir *kairos*,

kurių reikšmė ne tokia aiški lietuviškame Naujojo Testamento vertime. Terminu *kairos* graikiškame Naujajame Testamente apibūdinamas laikas, periodas, epocha; geras laikas; nustatytas laikas arba metas; Dievo nustatytas laikas; galimybė, patogus atvejis; paskutiniai laikai, laikų pabaiga. Terminu *chronos* apibūdinamas ilgas laikotarpis; tam tikras laikotarpis; laikas iki pasaulio sukūrimo, iki laikų pradžios; laikas, metas; užtrukimas, atidėjimas, uždelsimas (Греческо-русский словарь Нового Завета, 2008, p. 111, 228). Šnekamojoje graikų kalboje *kairos* reiškia bet kokį praktinį veiksmą, kuris įvairiose situacijose suteikia malonumo galimybę (Tillich, 1967, p. 369). Lietuviškame Naujojo Testamento vertime terminas *kairos* dažniausiai verčiamas žodžiu *metas* (mano metas – Jn 7, 6; tuo metu – Apd 7, 20; Apd 19, 23; skirtu metu – Rom 5, 6), taip pat *kartkartėmis* (Jn 5, 4) ir *apie tą laiką* (Rom 9, 9); terminas *chronos* dažniausiai įgauna *amžinųjų laikų* reikšmę (prieš amžinuosius laikus – 2 Tim 1, 9, Tit 1, 2; per amžinuosius laikus – Rom 16, 25), taip pat verčiamas žodžiais *kurį laiką* (1 Kor 16, 7), *nuo seniai* (Mk 9, 21) ir sąvoka *ilgai* (Lk 18, 4). Jėzus evangelijoje pagal Joną sako: „Mano metas dar neatėjo, o jums metas visada tinkamas“ (Jn 7, 6). Jėzaus laikas, kitaip sakant, Jo laikas *kairos*, atėjo vėliau, išsipildant laikams, kai jis buvo nukryžiuotas. Anglų kalboje terminas *timing*, reiškiantis konkretaus laiko pasirinkimą, tam tikra prasme išreiškia kokybinio laiko charakterį. Jeigu kalbėtume apie Dievo *timing* jo veikloje, šis terminas būtų artimas *kairos* sampratai. P. Tillichas laiką *kairos* apibūdina kaip *laikų išsipildymą* arba *laikų pabaigą* (ten pat, p. 369).

Dievo kūrybos procesas yra neatskiriama *kairos* dalis, Jis kuria dieviškajame laike, kuris nepavaldus *chronos* dabarčiai. Dievo *kairos* be jokių apribojimų gali įsilieti į *chronos* esamąjį laiką. Dievo kūrybos procesas, siejamas su laiku *kairos*, truko septynias Viešpaties dienas. Santykinai vartojame skaičių „septyni“ Dievo kūrybos procesui apibūdinti, kadangi kitais laiko matais neįmanoma apibūdinti laiko *kairos*. Kai kurie teologai teigia, kad tas kūrybos procesas užtruko septynias žemiškas *chronos* laiko dienas tiesiogine šių žodžių prasme. Galbūt labiau tiktų tai vadinti septyniais laikotarpiais, jų neįvardijant dienomis. Kalbant apie terminą *kairos*, galima pasitelkti apaštalo Petro ir karaliaus Saliamono turėtą sampratą – kad viena diena pas Dievą yra kaip tūkstantis metų žemėje, ir atvirkščiai (2 Pt 3, 8; Ps 90, 4). Dievui, esančiam laike *kairos*, nėra jokių neįmanomų dalykų laike *chronos*, kadangi Jis yra ir *chronos* kūrėjas.

J. Ratzingeris savo studijoje „Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas“ (1996) kreipė skaitytoją į laiką *kairos*, kuris mus ištinka pasibaigus žemiškajai egzistencijai. Jis etapas po etapo analizavo procesą nuo mirties iki amžinojo gyvenimo per mirusiųjų prisikėlimą, antrąjį Kristaus atėjimą ir Paskutinįjį teismą, po kurio laukia amžinybė. P. Tillichas kultūros teologijoje aiškinosi krikščionybės vietą moderniojoje kultūroje, analizavo Europos kultūros ir europiečių likimą iš Gerosios naujienos perspektyvos. Nepaisant to, kad moderniojo meno formos gali

pasauliui neperduoti jokios žinios, P. Tillichas teigė, kad teologija turi tenkinti du pagrindinius poreikius: teigti Evangelijos tiesą ir ją aiškinti kiekvienai naujai kartai (Tillich, 1967, p. 5). *Chronos* apima laikotarpį nuo gimimo iki mirties. Tuomet *kairos* turi žymėti laiką iki gimimo ir po mirties, kuris egzistuoja už mūsų tikrovės ribų.

Laikas *kairos*. Ankstesni L. Andriekaus kūrybos tyrinėtojai yra pastebėję jo pomėgį laiką poezijoje traktuoti pagal dvi skirtingas sampratas: kaip kokybinį ir kiekybinį. A. Landsbergis, analizuodamas L. Andriekaus kūrybą, nurodė, kad jo poezijoje „koegzistuoja du labai skirtingi laikai ir pasauliai“ (Landsbergis, 1986, p. 1). Pirmąjį laiką kritikas įvardijo kaip pirminį ir šventąjį laiką, kitaip dar vadinamą *illud tempus* (lot. anas laikas), kurį galima traktuoti kaip laiką prieš pirminę nuodėmę. Antrasis laikas – tai jau žmonijos istorinis laikas po pirmosios nuodėmės (Landsbergis, 1986, p. 1).

L. Andriekus viename savo pamoksle teigė, kad beveik visą žmogaus gyvenimo laiką užima visokiausi darbai, kurie palieka labai mažai laiko *kairos* – prisilietimo prie Kristaus gimimo, todėl visai pagrįstas atrodo amžinų Kalėdų, kaip laiko *kairos* įkūnijimo, troškimas[192]. L. Andriekaus lyrinis subjektas suvokia, „kad apie vidudienį sudegs / Visi pasaulio miestai, karalystės...“ (eil. „Sausra“, AM, p. 67). Taigi, laikas *kairos* yra pagrįstas visa ko žinojimu. Dievas, kaip Pirmasis ir Paskutinysis, kaip visatos Kūrėjas ir Valdytojas, žino viską nuo pradžios iki pabaigos, nuo *alfos* iki *omegos* (Apr 1, 8; 21, 6; 22, 13). Tas žinojimas kankina, nes viskas aišku, kas bus nuo sukūrimo iki perkeitimo. Atskleidžiama pasaulio pabaigos simbolika: „Kankina amžiais jį žinojimas, / Jog po vienos nakties / Saulėtekio nebus“ (eil. „Saulėtekis“, NG, p. 85). Po pabaigos jau nieko neturėtų būti. Pats žodis nusako visa ko galą. Tačiau Apreiškimo knygos pabaigoje skelbiama Evangelija, geroji žinia apie tai, kad pabaiga – ne pabaiga, o tik nauja pradžia (Apr 21, 1–4). Tai nauja pradžia tikintiems Dievą. Žemė iš naujo bus padaryta kaip *tabula rasa*. Apie tai ir kalbama Apokalipsėje – bus nauja žemė be skausmo ir verksmų. L. Andriekaus lyrinis subjektas svajoja „vieną kartą nukeliauti“ (eil. „Vieux Roi: *Georges Rouault*“, AM, p. 80) į tą Pažadėtąją žemę. Joje nebereikės lieti ašarų už nuodėmes ar širdims kraujuoti „lig Paskutinio Teismo“ (eil. „Pervėrimas“, SK, p. 15; „Ant kryžiaus“, Sk, p. 58), kadangi jau bus įvykusi transfigūracija, pasaulis bus perkeistas.

L. Andriekus Dievo kūrybos procesą kildina iš jo viršlaikiškumo, arba buvimo laike *kairos*. Visą savo kūrybos procesą, žemiškos istorijos eigą, Dievas gali sutalpinti į vieną akimirksnį, perverdamas „žvilgsniu dienų ir metų lukštą“ (eil. „Apvaizdos akis“, AM, p. 19), bet kuriame istorijos taške galėdamas pamatyti bet kurį savo kūrinį:

---

[192] Andriekus L. „Amžinos Kalėdos“. *OFM.*

> Kai vandenis ir žemę kūrei,
> Jau, Viešpatie, matei tada,
> Jog šiandien išsilies į jūrą
> Vienos širdies malda. (eil. „Rauda“, AM, p. 16).

Jau kūrybinio proceso stadijoje Dievas aiškiai matė visą istorijos eigą. Jam nėra paslėptų dalykų. Dievas savo „pirmuoju amžinu žvilgsniu“ (Eckhart, 1998, p. 149) numatė pasaulio tvarką ir jo taisykles, kurių turės laikytis žmonės, gyvensiantys pasaulyje. Anot filosofo, teologo ir mistiko mokytojo Johanno Eckharto, Dievas veikia ne dėl kokios nors aiškios priežasties, nes pirmuoju žvilgsniu viską jau aprėpė: viskas iš anksto buvo numatyta.

L. Andriekaus poezijoje laikas *kairos* sutapatinamas su akimirka. Tai galima pastebėti eilėraščiuose „Šypsnis“[193], „Apvaizdos akis“ (AM, p. 19) bei dviejuose skirtinguose eilėraščiuose tuo pačiu pavadinimu „Akimirka“ (SK, p. 171; UVV, p. 10). Akimirka reiškia daug daugiau nei kosminiai šviesmečiai, metai ar dienos: „Tarp kosminių dienų bei metų / Akimirka daugiausiai reiškia“ (eil. „Akimirka“, SK, p. 171). G. Bachelard’o teigimu, „tiktai sustabdytos akimirkos vertikaliame laike poezija randa savo ypatingą dinamiką“ (Bachelard, 1993, p. 516). Poezijoje laiko dalis tampa svarbesnė už jo visumą, akimirka tampa svarbesnė už laiką *chronos*. Akimirką galima palyginti su laiku *kairos*, kadangi joje sutelpa visa būtis su antgamte: „Akimirkoj galiu visatą / Kas naktį perlaužti, / Lyg begalinę ostiją <...>“ (eil. „Akimirka“, SK, p. 171). Pastaroji citata atskleidžia akimirkos begalybę, jos sąsajas su amžinybe. Akimirką galima lyginti su amžinybe. Amžinybė – tarsi niekada nesibaigianti akimirka, kurioje telpa viskas *čia ir dabar*: praeitis, dabartis ir ateitis. Laike *chronos* šios trys dimensijos yra atskirtos savo laikiškumo: praeinamumo, esamumo ir būsimumo, o laike *kairos* susilieja ir tampa akimirka arba amžinybe: „Ar nekeista, / Ar nenuostabu – / Vienoj akimirkoj, / Labiau nei milijonuos metų, / Glūdi mano laimė“ (eil. „Akimirka“, SK, p. 172). Pasak G. Bachelard’o, „visa, kas nuvertina tiek praeitį, tiek ir ateitį, glūdi poetinėje akimirkoje“ (Bachelard, 1993, p. 514). Nors kartais akimirka „amžiną liūdesį liudija“ (eil. „Akimirka“, UVV, p. 10), ji siejama ir su Apvaizdos akimi. Apvaizda sietina ne tik su nulemta laime ar džiaugsmu, bet ir su liūdesiu. Dievo Apvaizdos akis mirktelėjimu gali aprėpti visą žemiškąją istoriją, Jam nėra paslėptų ar nežinomų dalykų. Dievo žvilgsnis veria kiaurai visą istoriją ir jos kūrinius:

> Kai perveri žvilgsniu dienų ir metų lukštą,
> Aiškiausiai viename akimirksnyje pamatai:
> Kada kokia banga turėtų jūroj lūžti,
> Kada kokie nugriūti į gelmes krantai.
>
> Tas visagalis žvilgsnis eina kiaurai
> Per žemę, vandenis, per širdį ir mintis. (eil. „Apvaizdos akis“, AM, p. 19).

[193] Andriekus L. „Šypsnis“. Brooklynas, 1961 m. sausio 10 d. *OFM.*

L. Andriekaus poezijos Rūpintojėlis spinduliuoja liūdesį, tačiau jis dieviškas, persmelktas laiko *kairos*, kadangi Dievas po tvano gailėjosi baudęs žmogų ir liko „liūdėt su juo" (eil. „Dėl žmogaus kaltės", AMR, p. 36) ne tik šventyklose, bet ir lietuviškuose pakelių koplytstulpiuose. Ilgainiui koplytstulpių stogai prakiūra, o stogelio užkloti atskuba „eteriniais delnais angelai" (eil. „Koplytėlėj", AMR, p. 17). A. Maceina teigė, kad L. Andriekaus „lietuviškoji kristologija" yra lietuviška būtent gamtovaizdžiu, kurioje Rūpintojėlis būna[194].

Prie laiko *kairos* paprastam žmogui priartėti galima per laiką *sacrum*, praleidžiamą ar praleistą būnant su Dievu, meditacijoje, dvasinėje plotmėje. Šis buvimas *sacrum* nėra tik buvimas kokioje nors šventykloje ar šventovėje. Buvimas *sacrum* aplinkoje asmens dar nepriartina prie laiko *kairos*. Būdamas bažnyčioje, asmuo nebūtinai yra šventas ar priartėjęs prie *sacrum* buvimo, kreipiančio į laiką *kairos*. Tik panirdamas į meditaciją, dvasinius dalykus asmuo pereina iš laiko *chronos* ir *profanum* į laiką *sacrum* ir *kairos*. *Sacrum* laikas nebūtinai patiriamas tradiciškai šventoje vietoje. Jį galima patirti ir netradicinėse vietose: „po viena liepa", kur „tebėra pavėsis", kadangi ten vienam Dievui „galėsiu / Pasakyt, ko niekam žemėj nesakiau" (eil. „Nebaugu", AMR, p. 46); taip pat laukuose, kur dirbami įvairūs darbai (eil. „Anksti", SK, p. 177; „Žolė", SK, p. 129; „Gyvybė", SK, p. 149); ten galima pakalbėti ir apie „palaimią ateitį" (eil. „Pokalbis", NG, p. 67). *Palaimi ateitis* kreipia žmogaus žvilgsnį į amžinuosius laikus, kai, išsilaisvinęs iš kūniškos priklausomybės, jis pereis į dvasinę amžinos būties sferą.

Laikas *kairos* atitinka dvasinę sferą, arba vertikalųjį laiką, o laikas *chronos*, persunkdamas žmogaus fizinę egzistenciją, atitinka horizontalųjį laiką. Norint išsivaduoti iš horizontalaus laiko gniaužtų, reikia peržengti laiko socialines, fenomenalias ir vitališkąsias ribas (Bachelard, 1993, p. 513). P. Tillichas pabrėžė, kad mokyme apie laiką *kairos* „dalyvauja ne tik horizontali istorinio proceso dialektika, tačiau ir vertikali dialektika, veikianti tarp besąlygiškumo ir sąlygotumo" (Tillich, 1957, p. 48). Vertikalusis laikas tam tikrame taške susitinka su horizontaliuoju, sudarydamas apverstą T raidę; arba jei vertikaliąją tiesę brėžtume toliau, gautume X arba kryžių. Laikas *kairos*, atitikdamas vertikalųjį laiką, tam tikrame istorijos taške įsiterpia į *chronos*, horizontalųjį laiką, ir dvasinę tikrovę įformina žemiškoje istorijoje. Laiko *kairos* įsikūnijimu laike *chronos*, arba vertikaliojo laiko susijungimu su horizontaliuoju, galime laikyti Kristaus gimimą Betliejuje. Remiantis italų rašytoju ir filosofu Umberto Eco, laiko *chronos* pradžia galima laikyti tą akimirką, kai Adomas suvalgė uždraustą vaisių. Prieš nepaklūstant draudimui būta laiko *kairos*, o po to prasidėjo žemiškoji istorija laike *chronos* (Eco, 2004, p. 298). Kristus tampa laiko *kairos* signifikatu pasaulyje, laike *chronos*. Krikščionims tai yra svarbiausias signifikatas Žemės istorijoje, šalia kitų ženklų, kurie nurodo į pasaulio pabaigą. Anot G. Bachelard'o, „vertikaliu laiku – kildami aukštyn – patiriame

[194] Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas L. Andriekui. *OFM.*

beviltišką paguodą, globėjo neturintį keistą autochtoninį nusiraminimą“ (Bachelard, 1993, p. 514). Šį signifikatą P. Tillichas įvardijo *didžiuoju kairos* ir pažymėjo, kad Kristaus atėjimas į šį pasaulį krikščionims tapo žemiškosios istorijos centru (Tillich, 1967, p. 370). Įvairūs karai, badai, marai, žemės drebėjimai bei kiti ženklai yra susiję su istorija ir reikalauja budėti iki antrojo Kristaus atėjimo, tačiau nenurodo pasaulio pabaigos konkrečios datos. Anot J. Ratzingerio, visi minėti signifikatai reiškia, kad pasaulio pabaiga visada šalia, pasaulis liečiasi prie kito, užbaigsiančio jį kaip laiką *chronos* (Ratzinger, 1996, p. 189). Pasak P. Tillicho, pasaulio pabaigos data, pranašauta patiriant laiką *kairos*, niekada nebuvo teisinga, o norint atpažinti ir suvokti šį „didįjį *kairos*“, reikia gebėti ne matyti, bet regėti „laikų ženklus“, demaskuojant priešus, nereginčius šių ženklų (Tillich, 1967, p. 371, 370).

L. Andriekus pabrėžė antrąjį Kristaus atėjimą ir jį simboliškai siejo su laiko *kairos* sugrįžimu amžinai būčiai. Antrasis Kristaus atėjimas sugrąžina pasauliui visa apimantį laiką *kairos*, kuris užbaigia *chronos*, arba kitaip – žemiškąjį istorijos laiką, paversdamas jį negrįžtama praeitimi. Tai siejama su Dievo išminties apsireiškimu žemėje:

Ateina tas, kurio taip laukėte,
Ir plakami, ir žudomi.
Dejuoti, broliai, liaukitės
Ir skųstis savo žaizdomis.

Ateina jis visų išgydyti,
Užtart, ramint, paguost. –
Tuojau matysim Dievo išmintį
Visuos daiktuos. (eil. „Juodasis paukštis“, PTDM, p. 109).

Laikas *kairos* yra glaudžiai susijęs su Dievo nustatytu laiku žmogui, žmonijai, Žemei. Saliamono žodžiais, viskam yra laikas po dangumi (Mok 3, 1–8). Yra Dievo skirtas laikas gimti, augti ir mirti. Panašiai vyksta ir paprasto žmogaus gyvenime, kuris kreipiamas į žemišką mirtį ir amžinąjį gyvenimą (eil. „Žvaigždei krintant“, NG, p. 20; „Pabaiga“, NG, p. 77; „Keleivis“, AM, p. 83; „Vienuma“, AM, p. 121; „Liepsnelė“, UVV, p. 15; „Allegro“, UVV, p. 75). Žmogus, patirdamas visas švento gyvenimo sakramentalijas, kuriose pasitaiko Didžiųjų Penktadienių (eil. „Paslaptis“, SK, p. 59) ar šventų naktų (eil. „Bernelių mišios“, SK, p. 52), ir pereidamas profaniško gyvenimo fazes, juda „lig laimingos pabaigos“ (eil. „Pabaiga“, NG, p. 77), kuri kreipia mus į amžinybę ar begalybę, nors ir bijoma, „kad neišmuštų / Ta nelemtoji valanda mums skirtis“ (eil. „Atsiskyrimas“, NG, p. 103). Visas žemiškasis gyvenimas yra kelionė nuo gimimo iki mirties akimirkos. L. Andriekaus eilėraščių „aš“ keliauja ne tik per artimas ar tolimas šalis, norėdamas pamatyti, kaip ten gyvenama, koks jų grožis, tačiau ir per savo paties gyvenimą. Savo žemišką kelionę jis gali baigti kur nors profaniškoje svečioje šalyje arba dvasinėje kelionėje į save. Tuomet lieka konstatuoti, kad lyrinis subjektas „baigė savo paskutinę

psalmę, / Palaiminęs žemynus ir marias“ (eil. „Keleivis“, AM, p. 83). Nesvarbu, kur baigsis kelionė, tačiau L. Andriekaus lyrinis subjektas yra užtikrintas savo amžinuoju gyvenimu, kadangi yra santaikoje su Dievu.

Dievo numatymą kiekvienam jo kūriniui galima įvardyti kaip lemtį, kurios pakeisti neįmanoma (keisti galima likimą). Eilėraščiuose „Pajacas“ (PTDM, p. 179) ir „Amžiai“ (AMR, p. 18) lemtis tvirtai susiejama su fizinės egzistencijos baigtimi – mirtimi: „Siūbuos galerijos, / Sutriks melodijos – / Ir mirsi tu...“ (PTDM, p. 179); „Tavo amžiai, valandos, minutės / Po Apvaizdos lemtimi nutilo“ (AMR, p. 18). Žemiškasis, individualus laikas *chronos*, apibūdinamas kaip „amžiai, valandos, minutės“, kreipiamas į Apvaizdos lemtį, kuri nutildo fizinį egzistencijos būvį, perkeldama dvasinę egzistenciją į *kairos*, dieviškąjį amžinybės laiką. Juk, kaip teigė A. T. Antanaitis recenzijoje „Eiliuoto žodžio mišrainė“ (1976), visa žmogiškoji egzistencija kreipiama į „masinančią amžinybės šviesą“ (Antanaitis, 1976, p. 6). Ši A. T. Antanaičio minima šviesa idealiai siejasi su laiko *kairos* atsivėrimu žemėje.

Laikas *chronos*. L. Andriekaus poezijoje šalia laiko *kairos* nemažą dalį užima laikas *chronos*, susijęs su žmogiškosios veiklos apraiškomis. *Chronos* – tai žemės istorija nuo jos sukūrimo iki paskutinių laikų, iki laikų pabaigos, iki pasaulio galo. Laikų pabaiga, kaip jau anksčiau išsiaiškinome, yra laiko *kairos* dalis. Todėl visoks kitoks laikas, jeigu jo neperkerta *kairos* vertikalė, yra *chronos* arba *profanum*. Visas asmeninis žmogaus gyvenimas nuo gimimo iki mirties taip pat yra persunktas laiko *chronos* ir *profanum*, jeigu nesusikerta su *sacrum* laiku, kuris nukreipia į laiką *kairos*.

L. Andriekaus poezijoje ne tik akimirka lyginama su amžiais ar begalybe, tačiau įpoetinami ir iš tiesų ilgi laikotarpiai, periodai ar net epochos, kurie nurodo Kristaus buvimą mūsų kultūroje, mūsų kasdienybėje (eil. „Amžiai“, SK, p. 27; „Ranka“, SK, p. 37; „Dabar“, SK, p. 133; „Nuodėmė“, SK, p. 140). Eilėraštyje „Amžiai“ Dievas suvokiamas kaip esantis mūsų tautos istorijoje:

> Kūlėm spragilais javus,
> O nuilsę, balsiai nedejavom.
> <...>
> Tavo amžiai, rytvėjui smarkiau papūtus,
> Mūsų girnom,
> Mūsų žagrėm,
> Mūsų kluonų spragilais,
> Tartum kanklės,
> Nuolankiais akordais aidi. (eil. „Amžiai“, SK, p. 27–28).

L. Andriekaus poezijoje ilgi laikotarpiai, periodai ar epochos siejasi su lietuvių tautos atsiradimu ir likimu, arba krikščioniškosios epochos apibūdinimu nuo Kristaus laikų iki L. Andriekaus gyvento laikotarpio.

Savo poezijoje L. Andriekus, įvardydamas įvairius laikotarpius, vartoja tam tikrus žodžius, tarp kurių galima surasti ne tik įprastą žodį „metai“, bet neįprastą – „anga“. Pastarąjį žodį L. Andriekaus kūryboje galima suprasti kaip tam tikrą laikotarpį: „Pažiūrėkim į rugių miegūstus pėdus, / Į naujos dienos plačiai atvertą angą“ (eil. „Saulei tekant“, AM, p. 63). Žodis „anga“ šiame eilėraštyje įgauna plačią prasmę. Galima suvokti, jog tai – sąmonėje iškilę atsiminimai apie tėvynę. L. Andriekus ir sakomų kalbų pavadinimuose yra ne kartą vartojęs šį žodį[195]. Jam anga asocijuojasi su nauja atsiveriančia būtimi: tai gali būti naujų metų anga, naujo laikotarpio arba naujos dienos anga. Tai anga, kuri apima pačius švenčiausius prisiminimus, kurie kartais iškyla į sąmonės paviršių. Anot L. Karsavino, prisiminimai yra dimensija, padedanti asmenybei susijungti su praeitimi ir pasijusti dar labiau susivienijusiai su praeitimi. Prisiminimai asmenybę praturtina (Карсавин, 1992, p. 59).

Laikas *chronos* L. Andriekaus poezijoje išreiškiamas metų laikais. Ruduo yra labiausiai įpoetintas metų laikas jo kūryboje. Ruduo siejamas su trumpėjančiomis dienomis ir ilgėjančiais vakarais, kurie prišaukia mirtį (eil. „Sielvartas“, UVV, p. 30; „Mano vasaros“, UVV, p. 35; „Kaip ilgai“, UVV, p. 37; „Žiedas“, UVV, p. 38; „Paukščiai“, SK, p. 117; „Ruduo“, SK, p. 179). Tad ruduo yra paženklintas mirties spalvų: klevas „puolęs nuomariu“ (eil. „Ruduo“, SK, p. 179), išskridę į šiltus kraštus žiemoti paukščiai, kad nesušaltų (eil. „Paukščiai“, SK, p. 117), per anksti užklupusios šalnos, nuo kurių mirs „broliai žiedai“ (eil. „Žiedai“, UVV, p. 44). Kartais ištinka ir nuostaba, kai niekas kurį laiką rudenį nemiršta. Tuomet kyla klausimas: „Kaip ilgai gyvensim be gėlos“ (eil. „Kaip ilgai?“, UVV, p. 37). Tačiau ši nuostaba būna trumpalaikė, nes netrukus L. Andriekaus lyrinis subjektas konstatuoja: „Šis ruduo jau paruoštas / Šermenims“ (eil. „Mano vasaros“, UVV, p. 35).

L. Andriekaus poezijoje žmogaus žemiškojo gyvenimo laikas palyginamas su beribiu kosmosu ir žvaigždėmis. Jis, palyginti su visatos amžiumi, kosmoso begalybės kontekste yra lyg akimirka (žr. apie laiką *kairos*). Laiko *chronos* akimirkoje visatos masteliu L. Andriekaus lyrinis „aš“ gali pasigrožėti tuo, „ką naktis atvėrė / Žmogaus akims“ (eil. „Nakties stebuklas“, UVV, p. 74).

Laiką *chronos* L. Andriekaus poezijoje pakylėja tai, kad pats Dievas jame esti. Krikščionims laiko *kairos* atsivėrimas žemėje buvo Kristus, kuris įprasmino būtį laike *chronos*. L. Andriekaus eilėraščiuose žvelgiama į tą metą, į tą laikotarpį, kai žemėje kūnišku pavidalu dar gyveno Kristus. Prisimenami kalavijai, rykštės, vinys, „Drobės, kapas akmeninis“ (eil. „Aleliuja“, UVV, p. 16), erškėčių kruvinas vainikas (eil. „Septynios upės“, UVV, p. 7), tas, kuris „mus pakrikštijo / Šilto kraujo srove“ (eil. „Laimėjimas“, UVV, p. 14). Neužmirštami ir kirčiai, kurie Kristui „į kūną sminga“ (eil. „Skausmas“, SK, p. 66). Įvardijamas Kristaus

[195] Andriekus L. „Jaunimo metų angoj“. *OFM*; Andriekus L. „Naujų metų angoj“. 1948 m. *OFM*.

išdavikas, primenant tą naktį, kai tai įvyko: Kristus buvo „pabučiuotas Judo“ dėl „tų vylingų sidabrinių“ (eil. „Žvaigždės“, SK, p. 127). Tai nuoroda į šventojo laiko atsivėrimą, Kristaus įsikūnijimą, realų atsiradimą istoriniame laike.

Nors *kairos* ir *chronos* linijos eina skirtingais keliais, tačiau istorijoje neišvengiamai susikerta. Kartais L. Andriekaus eilėraštyje, pavyzdžiui, „Princep Pacis“, kuris rastas OFM archyve, *kairos* ir *chronos* sugyvena darniai:

> Kai gimė, Jo nepagerbė patrankų šūviai,
> Ir linksmos minios neužplūdo miestų aikščių,
> Nekėlės nė vergai, amfiteatruos žuvę,
> Pasveikinti taikos ir meilės Kunigaikščio.
>
> Taip neseniai prieš imperatorių iškėlę skydą,
> Jie šaukė: Ave... morituri te salutant,
> Bet jau išpranašauto aukso amžiaus neišvydo,
> Nematė, kaip avelės ganosi su liūtais...
>
> O Viešpatie, ne, mes nematėme dar tokio vaizdo,
> Per daug nugrimzdę į gimtų laukų idilę –
> Juk tai šalis, kur nuo ramunių gyja žaizdos,
> Šalis, išgarbinta giesmėm garsių vaidilų![196]

Eilėraštis pradedamas nuo Kristaus gimimo laike *chronos*, tačiau kalbant apie gimimą akivaizdi laiko *kairos* intencija, jis yra numanomas. Pirmajame posme projektuojama situacija, kurioje tampa aišku, kad gimęs Kristus nebuvo atpažintas. Yra dvi žmonių egzistencijos akimirkos, kai visi žmonės tampa lygūs: gimimas, kai dar neaišku, koks tas žmogus bus, ir mirtis, kuri taip pat visus sulygina. Todėl „minios neužplūdo“ pasveikinti gimusio Kristaus, nes tik nedaugeliui buvo apreikšta apie jo gimimą. Antrasis posmas mus nukelia į laikų pilnatvę, kai per žmonijos kūrybinę galią ir Dievo inicijuotą pasaulio perkeitimą įsigalės laikas *kairos*. Minėto laiko išraiška bus avelių ir liūtų draugiškas bendravimas. Trečiasis posmas parodo, kad laiko *kairos* laukia ne tik krikščionys, tačiau ir visas likęs įvairius tikėjimus išpažįstantis pasaulis.

L. Andriekaus poezija yra persunkta laiko *kairos*, kuris istoriniame žemės laike susijungia su laiku *chronos* per Kristaus įsikūnijimą. L. Andriekaus lyriniam subjektui akimirkos atitikmuo yra amžinybė. Pastaroji siejama su *kairos*. *Kairos* amžinybė – tai tarsi *chronos* akimirka. L. Andriekus buvimą laike *chronos* sieja su asmens likimu, kuris kreipiamas į laiko *kairos* pilnatvę. *Chronos* L. Andriekaus kūryboje tapatinamas su žemiškuoju žmogaus gyvenimu, metų laikais arba ilgais periodais ar epochomis. Žmogui Žemėje skirta būti laike *chronos*, tačiau jo siekiamybė yra laiko *kairos* pilnatvė. L. Andriekaus kūryboje svarbus tiek kiekybinis, tiek kokybinis laikas, tačiau subtiliausiai jo poeziją išreiškia laiko *kairos* pilnatvė.

[196] Andriekus L. „Princep Pacis“. *OFM.*

3.2. Sakraliosios erdvės

Įvairios erdvės Žemėje ir visatoje yra neatskiriama laiko *chronos* dalis. Šiame skyrelyje analizuojama krikščioniškosios patirties sakraliųjų erdvių sklaida, atsiverianti L. Andriekaus poezijoje. Kiekvienas individas gali turėti tam tikrą savo sakralią erdvę. Ne visos jos būna susijusios su religine patirtimi. Kalbant apie religinę patirtį sukeliančias sakraliąsias erdves, reikėtų skirti įvairių religijų sakraliąsias erdves. Sakraliosios erdvės skirtos tam, kad žmogus jose galėtų atsiriboti nuo kasdienio pasaulietiško gyvenimo ir atsigręžtų į dvasinį pasaulį (Šeputytė-Vaitulevičienė, 2009, p. 38).

L. Andriekaus vaikystėje ir paauglystėje Žemaitija dar tebedvelkė sakraliu senoviškumu. 1985 m. rašytuose atsiminimuose L. Andriekus nostalgiškai atsiliepė apie savo gimtąjį kraštą: „Žengdamas vargų takais, bent žinojai, kad gyveni šventoje žemėje, kuri skamba budynių, laidotuvių ir Graudžių verksmų giesmėm, plevėsuoja Dievo Kūno procesijų vėliavom – kur nuotakos graudžiai rauda prie altorių...“ (AMR, 1985, p. 6). L. Andriekui ne tik Žemaitija, bet ir Lietuva buvo šventa žemė. Savo gimtojoje žemėje visada galima rasti šventų vietų, kurios įauga žmogaus sieloje.

Vandens sakralumas. Vanduo, kaip žinoma, yra pirmapradis elementas: „Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę. O žemė buvo padrika ir dyka, tamsa gaubė bedugnę, ir dvasia iš Dievo dvelkė viršum vandenų“ (Pr 1, 1–2). Be vandens neatsirado nieko, kas tik yra atsiradę. Kadangi vanduo yra visa ko gyvybės šaltinis, jį galima laikyti pačiu svarbiausiu ir sakraliausiu elementu žemėje. Daug apie vandens sakralumą liudija tai, jog tikima stebuklingais šaltiniais, įvairios šventovės statomos prie vandens telkinių, o pats vanduo yra gyvybės teikėjas.

Kada vandens telkinys, kad ir koks jis būtų, tampa sakralia erdve? Nuo ko tai priklauso? Pats savaime vandens telkinys negali būti sakralus. Jį tokį padaro koks nors įvykis ar su tuo įvykiu susijęs asmuo, pavyzdžiui, Kristaus krikštas Jordano upėje (Mt 3, 13–17; Mk 1, 9–11; Lk 3, 21–22; Jn 1, 32–34), ligonių, aklų, raišų, išsekusių išgydymai Betzatos maudyklėje (Jn 5, 2–4), neregio išgydymas Siloamo tvenkinio vandeniu (Jn 9, 6–7) arba Kristaus ėjimas Genezareto ežero paviršiumi (Mt 14, 22–33; Mk 6, 45–52; Jn 6, 16–21).

L. Andriekaus poezijoje brėžiamos paralelės tarp Palestinos sakraliųjų ir konkrečių Lietuvos vandens telkinių. Genezareto ežeras gretinamas su Baltijos jūra, o Kedrono slėnis – su Cedrono upeliu. L. Andriekaus eilėraščio „aš“ Genezareto ežerą supriešina su Baltijos jūra, su įlanka, netoli kurios gimė ir užaugo:

> Čia ne ūmus Genezaretas,
> Kuriuo per audrą žingsniavai, –
> Čia mano įlanka <...> (eil. „Sugrįžk“, AMR, p. 116)[197].

[197] Pirmoji šio eilėraščio versija, paskelbta rinkinyje „Saulė kryžiuose“ (1960), buvo tokia: „Čia ne baugus Genezaretas, / Kurį audroj Tu raminai – / Čia mano įlanka“ (SK, p. 185).

Kristus ėjo per audringą Genezareto ežerą ir taip padarė tą vietą sakralią savo mokiniams. Vėliau Genezareto sakralumas per rašytinius šaltinius – Evangelijas – tapo sakralia erdve ir kitiems krikščionims. Anot A. Bukonto, L. Andriekus Evangelijos apreiškimus perkėlė iš Palestinos į Lietuvą: „Judėjos šlaitai ir Genezareto ežeras virsta Baltijos jūra, lankomis prie Nemuno“ (Bukontas, 1992, p. 8).

Įvairiose L. Andriekaus naudojamuose vandens įvaizdžiuose galima įžvelgti sakralinę reikšmę. Po pasaulio pabaigos Dievas sutversiąs naują žemę. Joje tekės „krikšto upės“ ir „Dievo sodų fontanai“ (eil. „Troškulys“, UVV, p. 9) jau bus arti, jais tekės gyvybės vandenys ir bus tiesus kelias „lig fontano“ (eil. „Fontanas“, NG, p. 32). Naujoje žemėje augs „gyvybės medis“, pro kurį tekės gyvybės vandens upė. Nuo gyvybės medžio kris „šią vasarą prinokę / Vaisiai“ (eil. „Pilnatvė“, SK, p. 116), o pagal Apreiškimą Jonui, pats medis duos dvylika derlių per metus: „Aikštės viduryje, tarp upės atšakų, auga gyvybės medis, duodantis dvylika derlių, kiekvieną mėnesį vedantis vaisių, o to medžio lapai tinka tautoms gydyti“ (Apr 22, 2). Eilėraštyje „Anoj šaly“, kuris nepateko į jokius rinkinius, taip pat kalbama apie gyvybės medį, kuris siejamas su Lietuva: „Čia mano džiaugsmą šilas matęs / Gyvybės Medžio syvais žvilga“[198].

L. Andriekaus poezijoje vandens sakralumas kreipia žmonijos žvilgsnį į amžinybę naujoje žemėje. Paprasto vandens sakralizavimas kokiu nors įvykiu rodo, kad, Dievui perkeitus žemę, nebebus nesakralaus vandens. Naujoje žemėje gyvybės vanduo tekės nuo Dievo sosto, kuris visiems teiks dievišką gyvybę.

Sakraliosios vietovės. Sakraliąsias vietoves L. Andriekaus poezijoje galima skirstyti į vietoves iš Senojo ir Naujojo Testamentų. Iš Senojo Testamento minimas Terebintų slėnis ir Pažadėtoji žemė, o iš Naujojo – Galilėja, Raudų siena ir Juozapato slėnis, dar kitaip vadinamas Kedrono slėniu.

Senajame Testamente minimą Terebintų slėnį sakralų padarė jaunojo Dovydo pergalė prieš galiūną milžiną Galijotą. L. Andriekaus eilėraštyje „Dvikova“ tai – tarsi asmeninės kovos su mirtimi provaizdis, išreikštas Dovydo lūpomis: „Atėjo paskutinė valanda puikybės nuodėmę krauju nuplauti / Ir tavo kūną Terebintų slėnio dulkėse ištiest“ (AM, p. 126). Nors šitos dvikovos baigtis aiški – nugalės mirtis, tačiau tai, kad į dvikovą einama be ginklo, daug ką pasako apie lyrinio subjekto vidinę dvasinę būseną.

Apie Pažadėtąją žemę kalbama eilėraštyje tokiu pačiu pavadinimu „Pažadėtoji Žemė“, kuriame primenama visa izraelitų tautos išėjimo istorija:

[198] Andriekus L. „Anoj šaly: vasario 16-osios garbei“. Kennebunkportas, 1975 m. sausio 12 d. *OFM.*

Dėl jos išėjo iš Harano žemės Abraomas,
Palikęs gimtą slėnį, palapinę, kaimenes
<...>

Dėl jos Sinajaus tyruose daug išrinktųjų žuvo –
Jų tūkstančius kelionėj nukankino troškulys,
Net pačią saulę stabdė Gabaono mūšyje Jozuė,
Ir rodėsi, jog palmės tos dienos kaitroj nuvys.[199]

Šiame eilėraštyje minimos net kelios vietos iš Senojo Testamento, tačiau ne visos jos turi sakralumo bruožų. Charanas – tai gimtoji Abramo, vėliau tapusio Abraomu, žemė, iš kurios jis iškeliavo dėl Dievo pažado pagausinti jo palikuonis ir duoti naują Pažadėtą žemę. Sinajaus kalną galima traktuoti kaip dvasinės Pažadėtosios žemės provaizdį. Ant Sinajaus kalno įvyko Kristaus atsimainymas, perkeitimas, kuris laukia ir L. Andriekaus lyrinio subjekto, kai jis pasieks šią žemę, perėjęs iš laiko *chronos* į laiką *kairos*. Gabaono mūšyje ryškėjo „pažadėtos žemės kontūrai žali“[200], kai Jozuė sustabdė saulę, kad izraelitai galėtų nugalėti mūšyje. Reikėtų skirti dvi Pažadėtosios žemės koncepcijas. Viena jų tiesiogiai ir konkrečiai kalba apie realią ir šiuo metu egzistuojančią Pažadėtąją žemę, į kurią Dievas veda savo tautą, kad galėtų joje apgyvendinti. Pagal antrąją koncepciją, yra dvasinė Pažadėtoji žemė, į kurią Dievas L. Andriekaus lyrinį subjektą veda laiku *chronos* per įvairias kovas, kol mirties akimirką lyrinis „aš“ pasiekia kiekvienam asmeniškai skirtą Pažadėtąją žemę amžinybėje.

Apie Pažadėtąją žemę rašoma ir eilėraštyje „Gyvenimas“, rastame OFM archyve:

Nebesirodyk iškilminguos rūbuose Melchizedeko
Su duona ir su vyno indu auksiniu –
Mes nelaimėjome kovos, mums pasitraukti teko
Iš Pažadėtos Žemės slėnių ir kalnų.

<...>

Dabar, iš didžio skausmo užsivilkę storą ašutinę
Ir pasibarstę savo galvas pelenais,
Nuliūdę kelsim ašarų ir kraujo kieliką auksinį,
Kad grįžtų Pažadėtos Žemės slėniai ir kalnai
Ir nenusvirtų rankos nuo grandinių...[201]

Eilėraštyje lyrinis subjektas pranašišku žvilgsniu žvelgia į Senojo Testamento laikmetį, kai izraelitai keliavo į Pažadėtąją žemę ir kovėsi su priešais. Eilėraščio „aš“ į visa tai žvelgia iš esamojo laiko pozicijų. Šį požiūrį išreiškia *ašarų ir kraujo kielikas auksinis*. Eilėraštyje suvokiama, kad realus Pažadėtosios žemės buvimas – tai ne ta siekiamybė, kurios reikėtų trokšti. Kalbama apie dvasinę Pažadėtąją žemę, kurios neturėjo ne tik Senojo Testamento laikų, tačiau ir dabartinių laikų žmonės. Kreipiamas žvilgsnis į būsimąjį laiką *kairos*, kai fizinę

[199] Andriekus L. „Pažadėtoji Žemė“. Kennebunk Port, Maine, 1949 m. birželio 17 d. *OFM.*
[200] Ten pat.
[201] Andriekus L. „Gyvenimas“. Kennebunkport, Maine, 1950 m. vasario 18 d. *OFM.*

Pažadėtąją žemę pakeis dvasinė. Lyrinis subjektas atsiduria universaliame poetiniame laike, kuris sujungia įvairius laikmečius ir epochas. Taip esamasis laikas susijungia su praeities kovomis ir žvilgsniu į Pažadėtosios žemės ateitį, kuri dvasinėje plotmėje simbolizuoja amžinybę.

Kovos tema toliau plėtojama kalbant apie Raudų sieną eilėraštyje „Pabaiga“ (NG, p. 77), kuris siejamas su kūniškos egzistencijos pabaiga ir perėjimu „Lig laimingos pabaigos“ į nenykstančią būtį. Teigiama, kad galiausiai L. Andriekaus lyrinis subjektas, „Kaip suvargęs žydas“, galės atremti kaktą ir priglausti delnus „Prie senosios Verksmo sienos“ (eil. „Pabaiga“, NG, p. 77).

Nepamirštas L. Andriekaus poezijoje ir veiklos arealas – Galilėjos žemė, kurioje Kristus gimė, gyveno ir skelbė Gerąją naujieną. Apie tai L. Andriekus rašė eilėraštyje „Pasilikom vieni visam laikui...“, rastame OFM archyve:

> Pasilikom vieni visam laikui –
> Atsitolinus saulė negrįš,
> Atsisveikinęs Kristus
> Akyse Emaus brolių
> Nulingavo naktin
> Galilėjos kalvom[202].

Ne kartą Kristus darė stebuklus Galilėjos žemėje. Ji Kristaus išvaikščiota skersai ir išilgai, ten pasakyta daug pamokymų ir palyginimų. L. Andriekaus poezijos lyriniam subjektui, kaip ir mokiniams Emause, kur sutiko Kristų, sunku patikėti, kad Kristus gyvas ir vaikšto Galilėjos keliais. Mokiniams galiausiai suvokus, kad jiems apsireiškė pats Kristus, jis iškeliauja „naktin / Galilėjos kalvom“, nes dar turi kitų darbų, kuriuos reikia nuveikti iki paėmimo dangun.

L. Andriekaus poezijoje galima pamatyti Kedrono slėnio (Palestina), Cedrono upelio (Ukmergės rajonas) ir Cedruono upelio (Skuodo rajonas) Lietuvoje sąsajų. Lyrinis subjektas „mato per Cedrono upelio lieptą / Su stigmom einančias minias“ (eil. „Stigmos“, AM, p. 93). Cedrono upelis yra Veprių miestelio teritorijoje, tyvuliuoja Veprių Kalvarijų kelyje ir yra penktoji kryžiaus kelio stotis. Šioje stotyje brendama per Cedrono upelį ir jame prausiamasi, po to renkama ir parsinešama namo upelio akmenėlių (Motuzas, 2005, p. 30, 40). Tikima, kad jo vanduo turi gydomąją galią. Kedrono slėnis Palestinoje yra tarp Alyvų kalno ir Jeruzalės senamiesčio sienų. Pavasarį Kedrono slėnis prisipildo vandens. Nuo Alyvų kalno pasiekiami Getsemanės sodai. Į kairę nuo Alyvų kalno plyti gilus Kedrono slėnis, kuriame, remiantis Šv. Raštu, įvyks Paskutinysis teismas. Alyvų kalnas yra iškilęs virš Kedrono slėnio, rytinėje Jeruzalės dalyje.

[202] Andriekus L. „Pasilikom vieni visam laikui…“. *OFM.*

Visos vietovės projektuojamos į Paskutiniojo teismo dieną Juozapato slėnyje. Šis slėnis dar kitaip vadinamas Kedrono slėniu. Jame bus atverta Gyvenimo knyga, iš kurios L. Andriekaus eilėraščio lyriniam subjektui paaiškės, kas bus prikeltas džiaugsmui, o kas – ne. Tai akivaizdu OFM archyve rastame eilėraštyje „Ak, vargu, vargu jau mano balsą...“:

> Aš dainuoju ir tikiuosi,
> Kad nebūsi Teismo dieną
> Mums rūstus,
> Su atvožta nuodėmių knyga
> Pasirodęs Juozapato slėny,
> Ir prikelsi mus į džiaugsmą iš karstų
> Savo žvilgsnio,
> Savo piršto
> Amžina jėga.[203]

Lyrinis „aš“ minėtame eilėraštyje regi Dievą Teismo dieną Juozapato slėnyje su „atvožta nuodėmių knyga“. Ši „nuodėmių knyga“ mums sufleruoja, kad yra ir kita – Gyvenimo knyga, kurioje surašyti visi, kuriems skirtas amžinasis gyvenimas. Kas nepatenka į Gyvenimo knygą, tas, anot eilėraščio lyrinio subjekto, įrašytas „nuodėmių knygoje“. Lyrinis subjektas tikisi, kad Viešpats teismo dieną nebus rūstus, pritildys savo trimitus, kad „nesakytų minios Juozapato slėnyje: / Antai, kaip rausta nusidėjėliai, / Kuriuos Tu numylėjai!“ (eil. „Teismo dieną“, AMR, p. 68). Pingvinus „ledynų dykumoj“ poetas palygina su Paskutiniojo teismo vėlėmis Juozapato slėnyje:

> Stovės pingvinai
> Ledynų lygumoj,
> Kaip vėlės Juozapato slėnyje –
> Kaip vėlės,
> Kaip nelaimingos nusidėjėlės,
> Rūstaus teisėjo balso laukdamos.[204]

L. Andriekaus lyrinis subjektas žino, „kur šiaurė / Kur Juozapato slėnis“[205]. Minėtas slėnis jam asocijuojasi ne tik su išlaisvinančiu džiaugsmu nuo gyvenimo laike *chronos* pančių ir perėjimu į Pažadėtosios žemės amžinybę, bet ir su nusidėjusių vėlių neviltimi laukiant „rūstaus teisėjo balso“[206].

Ryšys tarp žemės ir dangaus. Anot M. Eliade’ės, įvairioms pasaulio tautoms ne tik kalnai, bet ir šventyklos „turi idealų prototipą danguje“ (Eliade, 1996, p. 10–11). Dažnai simetriški šventyklų brėžiniai aptinkami tarp danguje išsidėsčiusių žvaigždžių. Architektūros statinio pavyzdys ne tik pirmesnis už statinį, bet yra idealioje dangiškoje sferoje. Jahvės įsakymą

[203] Andriekus L. „Ak, vargu, vargu jau mano balsą...“. Kennebunkportas, 1958 m. rugsėjo 17 d. *OFM.*
[204] Andriekus L. „Gedulas“. Brooklynas, 1961 m. vasario 27 d. *OFM.*
[205] Andriekus L. „Atsiskyrimas“. Brooklynas, 1961 m. balandžio 4 d. *OFM.*
[206] Andriekus L. „Gedulas“. Brooklynas, 1961 m. vasario 27 d. *OFM.*

statyti Šventyklą pagal dangiškąją Padangtę gauna ir Saliamonas (Išm 9, 8). Taigi, lipimas ar buvimas kalnuose atitinka aukštesnįjį lygmenį.

L. Andriekaus poezijoje svarbią vietą užima kalnų įvaizdžiai. Jie yra jungiamoji grandis tarp žemės ir dangaus. Šis ryšys „tarp žemės ir dangaus“ (eil. „Kraujas ir vanduo“, AM, p. 21) įvardijamas kaip kalnas ar kalnai, kurie priartina dvasinę egzistencijos plotmę. Minimą ryšį galima apibūdinti kaip šventą kalną. Krikščionių įsitikinimu, „pasaulio centre stūksojo Golgota, nes ji buvo kosminio kalno viršūnė ir kartu vieta, kur buvo sukurtas ir palaidotas Adomas“ (Eliade, 1996, p. 17).

Vienas iš kalnų, kuris minimas eilėraščiuose, yra Ararato kalnas, kurio sakralumas siekia Senojo Testamento laikų Pradžios knygą. Ararato kalno sakralumas tiesiogiai siejasi su Nojaus istorija – jo pastatyta arka ir tvanu (Pr 6–8) – ir pasireiškia Dievo galybe užtvindyti ir išgelbėti. Tai atsiskleidžia eilėraštyje „Tvanas“:

> Jau nelaukėm,
> Kad balandis,
> Lyg į Nojaus arką, čia atskristų
> Su žalia alyvų šakele,
> Atslūgus tvanui.
> Tu visus paukščius buvai išleidęs, Kristau,
> Į pavasarių atgaivią erdvę,
> Ant saulėto Ararato kalno... (SK, p. 14).

Šiame eilėraštyje glaudžiai jungiamos Senojo ir Naujojo Testamentų paralelės per balandžio įvaizdį. Eilėraštyje veikia ne tik Nojus, bet pasirodo ir Kristaus personažas. Nojui balandžiai praneša, kad žemėje vanduo jau nusekęs, todėl ją vėl galima apgyvendinti. Tai – balandžių žinia apie fizinę žemės būklę. Kristaus atveju balandis praneša dvasinę naujieną, kuri susijusi su Jo misija. Taigi, perteikiamos abiejų Testamentų gerosios balandžių žinios, kalbama apie fizinę ir dvasinę žmonijos egzistencijos prasmę. Ararato kalnas tampa dvasinės Kristaus misijos provaizdžiu.

Kitas kalnas, kurį randame L. Andriekaus poezijoje, yra labai svarbus krikščioniškoje kultūroje – tai Naujojo Testamento Palaiminimų kalnas, ant kurio Kristus pasakė savo žymųjį Kalno pamokslą. Tai „aštuonių palaiminimų“ kalnas, kurio „viršūnėj stosis Kristus – / Su ilga pašukine tunika, / Vienplaukis, basas...“ (eil. „Džiaugsmo lašas“, NG, p. 72, 73). Ant Palaiminimų kalno Kristus laimino turinčius vargdienio dvasią, romiuosius, alkstančius ir trokštančius teisumo, gailestinguosius, tyraširdžius, taikdarius, persekiojamus dėl teisumo (Mt 5, 3–10). Šį kalną sakralų padaro aštuoni Kristaus palaiminimai žmonijai, lydėsiantys juos per kartų kartas.

Svarbiausiu L. Andriekaus poezijos akcentu galima laikyti sakralųjį Kalvarijos (Golgotos) kalną. Sakralus kalnas, kaip bet kuri šventykla, šventasis miestas ar rūmai, įgyja centro

simboliką (Eliade, 1997, p. 27–28; 1996, p. 15). Anot M. Eliade'ės, ne tik Golgotos, bet ir Taboro kalną galima laikyti žemės bamba bei pasaulio centru (Eliade, 1996, p. 17), kadangi ties jais susitinka dangus ir žemė. L. Andriekus poetiniuose tekstuose mini Taborą ir Kalvariją, nors „po lietaus nenusigiedrino dangus" (eil. „Šventovė", AM, p. 14), kad tuos kalnus būtų galima išvysti savomis akimis. Kristaus atsimainymas ant Taboro kalno buvo tarsi projekcija žmonijos išganymui Kalvarijoje.

Golgota L. Andriekaus poezijoje siejama su saulėlydžiu ir žemės drebėjimu, su sopulingąja Motina Žeme, su žmonijos išganymo troškimu. Taip pat Golgota siejama su kankinių šventumu, pasaulio Išganytojo tyla, kadangi Jis žiemos agonijoje nebešaukia, kaip atiduodamas gyvastį Golgotoje. Kalvarijos kalnas pasirodo keliuose L. Andriekaus eilėraščiuose – žymi galutinę ir centrinę kryžiaus kelių stotį. Eilėraštyje „Aleliuja" galutinė Kristaus gyvenimo vieta poetizuojama labai realistiškai ir koncentruotai:

> Buvo aštrūs kalavijai,
> Ilgos rykštės, bukos vinys,
> Buvo kalnas Kalvarijos,
> Drobės, kapas akmeninis. (UVV, p. 16).

Frazė „bukos vinys" paryškina Kristaus kančią ant kryžiaus. Visa Kristaus nukryžiavimo istorija pateikiama viename ketureilyje: jos koncentracija tokia didelė, kad keturiose eilutėse apimama kelių dienų Kristaus istorija nuo Jo išdavimo akimirkos iki palaidojimo oloje.

Golgota ir Kalvarija – tas pats kalnas, tačiau jis L. Andriekaus poezijoje projektuojamas ne tik į istorinę Kristaus nukryžiavimo vietą, bet ir tikriausiai į Lietuvos Kryžių kalną. Galimas dalykas, kad L. Andriekus Golgotą ir Kalvariją įvardija kaip Kryžių kalną ne tik dėl to, kad vienu metu su Kristumi buvo nukryžiuoti du nusikaltėliai, bet ir dėl to, kad Kaukolės vieta (Golgota) buvo nuolatinė romėnų valdžios egzekucijų vieta, kurioje buvo nukryžiuojami įvairūs nusikaltėliai – tiek prieš Kristų, tiek po jo. Kryžių kalnas primena Kristaus kančią, kai „džiūgauja minia <...> / Lyg būtum pralaimėjęs tu ir mes" (eil. „Prie tavo kryžių", AMR, p. 35). Taip pat L. Andriekaus lyrinis subjektas planuoja kelionę „Į Kryžių kalną" (eil. „Prisikėlimas", AMR, p. 112). Tik tokioje kelionėje jis gali save pažinti „Sykiu su Kristumi" (eil. „Balsai tie iš anapus...", BIA, p. 7). Tik jam pažinus Kristų, formuojasi krikščioniškasis identitetas.

Be kalnų, aptinkamų Senojo ir Naujojo Testamento istorijose, L. Andriekaus poezijoje kalbama dar apie du kalnus ir riedulį, kurie sakralumo įgavo per šv. Pranciškų Asyžietį. Jis gimė Asyžiuje, kuris yra įsikūręs Umbrijoje, centrinės Italijos regione, ant vakarinės Subasio kalno pašlaitės, apie kurią eilėraštyje „Transitus" rašė L. Andriekus (AM, p. 26). Minėtame eilėraštyje lyrinis subjektas kalba apie savo gyvenimo etapą, praleistą Italijoje, kurioje turėjo laiko ne tik studijuoti Romos šv. Antano universitete, eiti kapeliono pareigoms Emilijos Redžo stovykloje,

bet ir apsilankyti šv. Pranciškaus gimtojoje vietoje. Antrojo pasaulinio karo metus L. Andriekus praleido Italijoje, todėl simboliškai rašė apie mirtį: „sesuo mirtis ateina Umbrijos keliais!“ (eil. „Transitus“, AM, p. 25). Pats šv. Pranciškus mėgo daug laiko praleisti gilioje maldoje ant Alvernos kalno, Italijoje, šalia Sasso Spicco riedulio. Šį kalną su rieduliu sakralius padarė šv. Pranciškaus maldos. L. Andriekus lankėsi Alvernos kalne, daug sykių praėjo pro Sasso Spicco riedulį, todėl jo poezijoje šios sakralios vietos minimos ne vieną kartą.

Sakralieji miestai. Nors daugelio religijų atstovai turi savo maldos namus (sakralią erdvę), tačiau sakralios erdvės jiems yra skirtingi miestai: musulmonams – Meka, o krikščionims – Jeruzalė.

Miesto santykis su jo aplinka gali būti dvejopas: „ne tik izomorfiškas valstybei, bet ir įkūnyti ją“ (Lotman, 2004, p. 332). Anot rusų literatūros tyrinėtojo ir kultūros semiotiko Jurijaus Lotmano, Roma yra miestas, tačiau drauge ir pasaulis. L. Karsavino teigimu, į miestą įeidavo ir visa apylinkė: ne tik pilis, kaip centrinė valstybės ašis, bet ir aplink pilį bei už jos sienų esanti teritorija (Karsavinas, 1991, p. 4–5). Miestas ir pasaulis gali būti suvokiami kaip du skirtingi dalykai. Tai primena pirmąjį miesto statytoją Kainą. Jis ne tik pastatė pirmąjį miestą, bet ir suteikė jam vardą: „Kainas pažino savo žmoną, ji pastojo ir pagimdė Henochą. Vėliau jis pastatė miestą, kurį pavadino Henochu, savo sūnaus Henocho vardu“ (Pr 4, 17).

Kalbant apie sakraliuosius miestus, centrinę vietą L. Andriekaus poezijoje užima Asyžius. Tai – vienintelis sakralus miestas jo poezijoje, kuris yra ne Palestinoje ir nėra susijęs su bibliniais miestais. Visi kiti keturi miestai – Jerichas, Betliejus, Galilėjos Kana ir Emausas – jau iš Palestinos žemės: Jerichas – Senojo Testamento, o likę trys miestai – Naujojo. Visi jie yra sakralūs – juose įvyko tam tikras įvykis, su kuriuo susijęs veikėjas tuos miestus ir padaro sakralius.

Senojo Testamento miesto Jericho atveju pagrindinis veikėjas yra pats Dievas, kuris liepia sunaikinti viską, kas jame gyvena – vyrus ir moteris, jaunus ir senus, jaučius ir avis bei asilus – išskyrus ištvirkėlę Rahabą, kurį priėmė du izraelitų pasiuntinius (Joz 6). Jericho miestas tampa sakralia erdve dėl to, kad izraelitai pakluso Dievui ir jį sunaikino. L. Andriekaus veikėjui Jericho siena yra simbolis, skiriantis šį ir anapusinį gyvenimą. Sugriuvus sienai, kuri skyrė „šviesą nuo dienos – / Taps griuvėsiais / Paskutinis vakaras, lyg Jerikas“[207].

Kituose trijuose miestuose pagrindinis juos sakralius padaręs asmuo yra Kristus. Betliejus, Galilėjos Kana ir Emausas yra susiję su Naujuoju Testamentu ir Kristaus asmenybe. Kristus gimė Betliejuje, – ne karaliaus rūmų aplinkoje (kaip būtų galima tikėtis, laukiant gimstant Visatos karaliaus), bet tvarte, ir tai Betliejaus erdvę sakralizuoja. L. Andriekaus poezijoje aprašoma, kaip trys išminčiai „Į šventą miestą nukeliavo / Aukščiausiojo vardu“ (eil. „Oazė“,

[207] Andriekus L. „Pabaiga“. Brooklynas, 1960 m. rugsėjo 15 d. *OFM.*

UVV, p. 28). Nors miesto pavadinimas neminimas, iš tradicijos žinome, kad kalbama apie Betliejų. Jau po Kristaus nukryžiavimo krikščioniškoje tradicijoje prakartėlė tapo sakralia vieta, nes Dievas Kristaus gimimui neparinko karaliaus rūmų ar kokio dvaro ir sakralizavo bene niekingiausią, gyvuliams pritaikytą egzistencijos vietą – tvartelį (eil. „Piligrimas“, AM, p. 22). L. Andriekaus eilėraščio lyrinis subjektas žino, kur galima rasti žmonijos Išganytoją: „Prakarte rasim Jėzų vaikelį“ (eil. „Bernelių mišios“, SK, p. 53).

Kita sakrali vieta siejasi su pirmuoju Kristaus stebuklu – vandens pavertimu vynu. Įvykus šiam stebuklui, garsas apie jį Palestinos žemėje turėjo pasklisti akies mirksniu. L. Andriekaus lyrinis „aš“ prašo Kristaus pagalbos: „Padėk man, Kristau, Kanoj Galilėjos / Pavertęs vandenį vynu!“ (eil. „Sužieduotinė“, UVV, p. 18). Orientuojamasi į pirmąjį Kristaus stebuklą, mistiškai tikintis pagalbos laike *chronos*. Pirmasis Kristaus stebuklas sakralizuoja Galilėjos Kanos erdvę, tačiau, pasak V. Kulboko, „tai tik proga išreikšti buities tragikai, kur kovoja kūrybinės jėgos ir mirtis“ (Kulbokas, 1982, p. 231).

Potragedine prisikėlimo erdve galima laikyti Emauso miestą, kuriame Kristus apsireiškia dviem savo mokiniams. L. Andriekaus poezijoje šis miestas traktuojamas kaip bene paskutinioji stotelė prieš įžengiant į dangų (Evangelijoje pagal Luką po Emauso figūruoja Jeruzalė, tuomet – žengimas dangun netoli Betanijos), kadangi siūloma dar sustoti ir kitose pasaulio vietose, pavyzdžiui, autoriaus tėviškėje netoli Barstyčių, kur guli bene didžiausias akmuo Pabaltijyje, kuris eilėrašytje palyginamas su karaliaus sostu:

> Viešpatie,
> Keliaudamas į Emaus miestą,
> Mano tėviškėje nepamiršk sustoti.
> Rasi ten didžiausią akmenį sau atsisėsti,
> Kaip karaliaus sostą (eil. „Akmuo“, UVV, p. 8).

Emauso miestą sakralia erdve padaro Kristaus apsireiškimas dviem mokiniams.

Dievo karalystė kaip didžiausio sakralumo išraiška. Sakralios erdvės aukščiausią šventumo išraišką L. Andriekaus poezijoje įgauna kosmoso platybėse: visata sakrali todėl, kad ją sukūrė Viešpats. Kaip sakrali erdvė, L. Andriekaus poezijoje įvardijamas kosmosas per įvairiausias jo dalis ar ženklus: žvaigždynus, žvaigždes, spiečius, galaktikas, Dangaus karalystę ir Betliejaus žvaigždę.

L. Andriekaus poezijoje Dievo karalystė nėra tapatinama su konkrečia Dievo buvimo vieta, tam tikra erdve. Jam Žemė ir kosmosas yra visa apimančios Dievo erdvės. Eilėraščiuose minimi du žvaigždžių spiečiai – Sietynas ir Paukščių Takas. Pažymima, kad Sietyno forma panaši į nukryžiuotąjį Dievą, – toks erdvinis žvaigždžių išsidėstymas jas sakralizuoja. Todėl Sietynas įvardijamas dar ir kaip „žvaigždinis kryžius“ (eil. „Jei pašauktum“, UVV, p. 61) šiaurės

danguje, akivaizdžiai siejant jį (arba kitaip vadinamą Plejadėmis ar Septyniomis sesutėmis) su kryžiaus simboliu, nors Sietynas ir neturi ryškios vidurinės žvaigždės, kuri suformuotų X ženklą. Taip pat sukurtas ir Paukščių Takas, kurį „prisėjo ir dabino“ (eil. „Ta ranka“, AMR, p. 20) ta pati ranka, kuri sutvėrė ir kitus žvaigždynus. Panašiai ir A. Jasmantas savo poezijoje visa ko Kūrėją vadina „žvaigždžių Sėjėju“: „Tu pakviesk žvaigždžių Sėjėją – / Tegu šiąnakt sužėrės // Aukso rasos vandenyse, / Aukso rasos ant javų“ (Jasmantas, 1992, p. 35). Viešpaties sutvertas ne tik Šiaurės pusrutulis ir jo erdvės, bet ir kiti dangaus krašteliai, kuriuos „matė Dievo išrinktieji“ (eil. „Stebuklas“, AM, p. 11). Anot J. Juškaičio, „Dievo išrinktieji“ – tai visa Viešpaties kūrinija, kuriai suteikta galimybė regėti Dievo sukurto pasaulio grožį, o tie, kurie „iš viso matė, tikrai matė, dieviškai matė ir tapo Dievo išrinktaisiais“ (Juškaitis, 1998, p. 286). L. Andriekui ir A. Jasmantui Dievas yra kosmoso Kūrėjas, kuris, pasak jų abiejų, suteikia teisę savo išrinktiesiems pamatyti visatą visai kitaip nei neišrinktiesiems.

Minėtas Betliejaus žvaigždės įvaizdis L. Andriekaus poezijoje glaudžiai siejamas su meile. Žvaigždė, kuri tris išminčius vedė į Betliejų, Kristaus gimimo vietą, sakralizavo Betliejaus erdvę, tačiau svarbesnė meilė, kuri palaikė tikėjimą ir viltį, kad gims pasaulio Išganytojas: „Ne Betliejaus žvaigždė – meilė veda, / Ne žvaigždė mus prikėlė iš miego“ (eil. „Bernelių mišios“, SK, p. 52).

Kaip didžiausio sakralumo išraiška iškeliama Dievo karalystė:

> Neprašėme nė tavo karalystėje
> Garbingų vietų –
> Kampely kiūtoti mes tenorėjome,
> Kampelyje spoksot į tavo šviesų Veidą. (eil. „Maldos“, AMR, p. 50).

Šiuo atveju poetas interpretuoja biblinį palyginimą apie pirmąsias vietas (Lk 14, 7–11), tik iš kitos perspektyvos. L. Andriekaus lyrinis subjektas net nesitiki, kad, kaip palyginime, atsisėdęs paskutinėje vietoje bus pakviestas pasislinkti arčiau vaišių šeimininko. Jam nesvarbu, iš kokio atstumo žvelgti į Dievo veidą. Svarbiausia – Jį matyti. Poeto lyrinis „aš“ neturi intencijos sėstis šeimininkui iš kairės ar dešinės, nes jaučiasi esąs pagerbtas vien dalyvaudamas vaišėse, kad ir sėdint kampelyje. Anot A. Landsbergio, L. Andriekaus poezijos lyrinis subjektas ir patekęs į dangų išlieka nuolankus ir kuklus: „Kai kam tas jų kraštutinis nuolankumas gali pasirodyti kaip neišdildomas baudžiavos įspaudas; poetui tai šv. Pranciškui būdingos dorybės, krikščioniškojo nusižeminimo pavyzdys“ (Landsbergis, 1986, p. 1). A. Jasmanto lyriniam subjektui eilėraštyje „Veniam cito“ svarbu bent kiek sušilti Viešpaties prieglaudoje: „Aš tik pavargęs ir sušalęs, / Tik pasišildyt prie žvakelės / Sustirusias rankas tenoriu“ (Jasmantas, 2001, p. 87). Ir L. Andriekaus, ir A. Jasmanto eilėraščiuose vertinamas nesusireikšminimas Viešpaties akivaizdoje.

L. Andriekaus poezijoje atsispindi ir tai, kad jis gyvenime dažnai keitė gyvenamąją vietą. Jam teko pajusti ne tik savą, bet ir svetimą erdvę. Būdamas išeivijoje, poetas matė gimtąją Lietuvą ir Žemaitiją. Išėjimas iš gimtosios žemės atsiskleidžia poezijoje, kai siejami lietuvių ir izraelitų tautų likimai, ypač tapatinant vietovardžius: Golgota – Kryžių kalnas, Kedrono slėnis – Cedrono upelis, Baltijos jūra – Genezareto ežeras. L. Andriekaus poezijoje Lietuva įvardijama kaip Kryžių šalis, Rūpintojėlio rūpestis, Kristaus graudulio vieta. Konstatuojama, kad Kristus aplankė daug pasaulio šalių, bet tarp jų nerado nė vienos, „Kur naktis taip vėlai užmigdytų šilus, / Tiek nuskęstų žvaigždžių vakare tvenkiniuos“ (eil. „Kristus“, AM, p. 98). Lyrinis subjektas supranta, kad prasmingiausia gyventi savo gimtojoje žemėje. O kai tai nebeįmanoma, gimtosios žemės atminimą padeda įprasminti kūryba.

3.3. Žmogiškosios būties prasmingumas

Laikas, erdvė ir būtis yra tarpusavyje glaudžiai susijusios kategorijos. Būtis negali egzistuoti už laiko ir erdvės ribų, nebent tai būtų dieviškoji būtis. Laikas yra skirtas įdabartinti būčiai arba įprasminti amžinajai būčiai. Tai priklauso nuo laiko kategorijos. Jei kalbame apie *chronos*, jis skirtas mūsų esamai egzistencijai, o jei apie *kairos* – tuomet jis siejamas su transfigūracija. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (Keinys, 2000, p. 96) būtis apibrėžiama kaip buvimas ir gyvenimas; teigiama, kad filosofiškai būtis reiškia buvimo pagrindą, objektyvią tikrovę. Šis teiginys neturi pamato, nes būtį reikia skirti nuo buvimo pagrindo, egzistavimo, tikrovės bei kitų panašių terminų, nes tai yra konkretesnės būties proceso charakteristikos (Rozentalis, 1975, p. 62). Būties klausimas iš esmės kyla jau iš antikos ontologijos. Vokiečių egzistencializmo filosofas Martinas Heideggeris (1889–1976) savo knygoje „Sein und zeit“ (2001) kėlė klausimą apie būtinybę iš naujo apmąstyti būties prasmingumą. Norėdamas suvokti būties prasmę, individas turi įsisąmoninti savo laikinumą ir mirtingumą šioje žemėje, nes „patys žmonės visada yra apibrėžti būties mirtingumo“ (Heidegger, 2001, p. 254). L. Karsavino teigimu, žmogaus būtis neatskiriama nuo Dievo būties. Tik religiniame akte atsiskleidžia vienybė su Dievu. Tuomet asmenybė visomis galiomis „veržiasi Dievo link, kaip vienintelio savo ir bet kurios kitos būties šaltinio, visa ko Kūrėjo link“ (Карсавин, 1992, p. 39). Taigi, žmogiškoji būtis yra priklausoma nuo Dievo.

Anot A. Maceinos, laikas žmogiškajai būčiai yra svetimas dalykas, todėl žmogaus praeinamumas yra reali, nors ir nenormali, būsena:

> Nenoras praeiti prileidžia kažką kita, kas *neturi* praeiti. O jeigu šitas kažkas vis dėlto praeina, vadinasi, jis yra *priverstas* praeiti. Jam praeinamumas yra uždėtas iš viršaus, bet ne kilęs iš jo paties. Jeigu praeinamumas būtų normali žmogiškosios egzistencijos būsena, žmogus neturėtų noro būti pastoviu ir negalėtų jo turėti. Šitoks noras normalioje būsenoje būtų nesąmonė. Tuo tarpu žmogus šitokį norą turi. Jis glūdi labai giliai, jis perskverbia visus žmogaus darbus, jis apsireiškia visuose žmonėse visais laikais ir visose tautose. Žmogaus veržimasis iš laiko yra

toks pat tikras, kaip ir jo negalia išsiveržti. Argi tai nėra praeinamumo kaip nenormalios būsenos pergyvenimas?“ (Maceina, 1990, p. 534).

Todėl žmogus žemiškajame būties gyvenime nori save įprasminti, ir tai geriausiai galima padaryti jo simbolinę egzistenciją pratęsiančiu būdu – kūryba. Pasak A. Maceinos, laiko esmė yra laikinumas: žmogaus gimimas, gyvenimas ir mirtis rodo, kad asmuo yra valdomas laiko (Maceina, 1994, p. 332–333). Tik per mirtį žmogus žengia už laiko ribų. Kaip prieš gimstant žmogaus nebuvo laike *chronos*, taip po mirties jis iš šio laiko išnyksta. Tai galima pavadinti atsitiktinumu arba, anot L. Andriekaus, laiminga mirtimi: „Kai numintas gyvenimo takas / Jau prie pat amžinųjų angų“ (eil. „Laiminga mirtis“, AMR, p. 119).

Žmogaus būtį L. Andriekus suvokia ir perteikia įvairiais aspektais. Poeto lyrinis subjektas teigia, kad nėra „žmogaus prašytas / Nei Dievo pateptas / Visoj pilnybėj aprašyti / Malonių paslaptis“ (eil. „Aukso amžius“, UVV, p. 19). Atsižvelgdamas į laikiną žmogaus būtį, lyrinis „aš“ eilėraštyje „Liepsnelė“ supranta, kad „tik pažaist mane Dievas išleido“ (eil. „Liepsnelė“, UVV, p. 15). Šis žaidimas susideda iš daugelio gyvenimo etapų: gimimo, kūdikystės, vaikystės, paauglystės, brandaus amžiaus, senatvės ir neišvengiamos mirties. Visa tai regėdamas, L. Andriekaus lyrinis subjektas suvokia, jog niekas žmogui negrąžino ir negrąžins „Laivelyje į nežinią nuplaukusios dienos“ (eil. „Desolatio: *Alfonsui Nykai-Niliūnui*“, AM, p. 76).

L. Andriekus žemiškąją būtį suvokia kaip egzistavimą pasaulyje nuo gimimo iki mirties, kuris išreiškia gyvenimo funkcionalumą. L. Andriekaus poezijoje yra vertinamas gyvybės atsiradimas, gyvybės prado kūrėjas ir suteikėjas. Naujos gyvybės atsiradimas – tai stebuklas, kurių žemėje tiek nedaug, tačiau L. Andriekaus lyrinis subjektas poetiškai prasmingai kalba apie savo atsiradimą žemėje. Jis suvokia savo laikinumą žemėje, todėl neieško kitų būdų išlikti nemirtingam, išskyrus kūrybinį pradą. Eilėraštyje „Gimimas ir mirtis“ (NG, p. 47) aptariama žemiška ir žmogiška būtis bei jai būdingos formos. Kalbama apie gimimą, kančią, mirtį ir apie tuos, kurie žemiškajame gyvenime neklausia, kodėl jie čia ir kodėl visa tai vyksta. Tai rūpi kuriančiam lyriniam subjektui, kadangi jis negali pasitenkinti vien fiziologine egzistencija, vien išgyvenimu. Gyvenimas nuo gimimo iki mirties apibūdinamas kaip kūrybinis procesas: „Man lemta gimti pirmame eilėraščio posme / Ir mirti paskutiniame“ (eil. „Gimimas ir mirtis“, NG, p. 47). Kaip eilėraščio kūrybinis procesas prasideda nuo pavadinimo arba, jei jo nėra, pirmosios eilutės ir baigiasi paskutiniąja, taip žmogaus gyvenimas, prasidėjęs pirmajame posme, baigiasi paskutiniame. A. Jasmantas žmogaus gimimą prilygina stygos užgavimui, o mirtį – vakarinei dūdelei: „Kaip plieno stygą užgavai mane, / Tu užgavai, Didysis Kanklininke! / Ir virpa dienos, prieš Tave nulinkę, / Ir ulba dūdele vakarine“ (Jasmantas, 1992, p. 95). Ir L. Andriekui, ir A. Jasmantui asmens gyvenimas turi pradžią – pirmąjį eilėraščio posmą, stygos garsą, taip pat pabaigą – paskutinį posmą ar melodijos pabaigą. Anot jų, kas atsirado, tas turi ir išnykti.

Vaikystės džiaugsmai retai randa vietos L. Andriekaus poezijoje. Jos lyrinis subjektas atsimena savo vaikystę, jos džiaugsmus ir vargus (eil. „Piligrimas“, AM, p. 22; „Vaikai“, NG, p. 49; „Kūdikis“, UVV, p. 36; „Skausmas“, SK, p. 65). Kūdikystė eilėraštyje „Stebuklas“ (AM, p. 11) siejama su malonės vandeniu ir krikštu, kuris nuplauna prigimtinę nuodėmę. Eilėraštyje „Kūdikis“ (UVV, p. 36) kalbama apie antgamtinę Dievo apsaugą, kuria jis apglėbia kūdikėlius, o eilėraštyje „Dosnumas“ stebimasi ir klausiama, ar mes savo prigimtiniu kūdikišku riksmu „Gimimo valandą / Išgąsdinom žvaigždes“ (SK, p. 93). L. Andriekaus lyrinis subjektas prisimena savo vaikystę su karklo dūdele rankose „Droviai sveikinantį žemę“ (eil. „Vasaros akys“, AMR, p. 39). Karklo dūdelė – neatsiejamas piemenėlio atributas. Daug L. Andriekaus bendraamžių yra patyrę piemenėlio dalią, kuri kartais asocijuojasi su paniekinimu ir mušimu kaip eilėraštyje „Skausmas“ (AMR, p. 38). Vaikai lyriniam subjektui primena vasarą ir pajūryje su didele rimtimi „Mažuos veiduos“ jų statomas pilis (eil. „Vaikai“, NG, p. 49). Ši rimtis išlieka, nes iškyla kitų būties klausimų, nesusijusių su pasakų pilimis.

Asmens branda L. Andriekaus poezijoje dažnai siejama su harmonija gamtoje. Brandus žmogus sugeba pasaulyje įžvelgti grožio kontūrus. Žmogiškoji būtis poeto kūryboje atsispindi gamtoje, jos grožyje (eil. „Lopšinė“, SK, p. 89; „Anksti“, SK, p. 177; „Svirtis“, SK, p. 145; „Vasaros naktis“, UVV, p. 66; „Fleita“, UVV, p. 70). Viso to grožio „kaltininku“ laikomas Dievas. Eilėraštyje „Žuvėdra“ (AM, p. 123) teigiama, kad jūrą, jos krantus ir visa kita sukūrė Dievas ne tik žmogui, bet ir kitiems gyviams. Eilėraštyje „Astronautas“ (NG, p. 43) žinoma, kas sukūrė šį didį kosmosą – lapelį, dulkę, rudenis, žvaigždynus, vėjus, nors konkrečiai ir nepasakoma. Lyrinis subjektas yra *homo religiosus*, taigi, jam kūrėjas yra Dievas.

L. Andriekaus poezijos „aš“ mėgsta grožėtis naktiniu dangumi, jame spindinčiais milijonais žvaigždžių, kuriomis Dievas išpuošė naktinį skliautą. Eilėraštyje „Nuotoliai“ (SK, p. 74) konstatuojama, kad Dievas savo galingoje rankoje laiko visatos tvarką. Šioje tvarkoje žmogus atranda būdą, kaip pasiekti Dievą, nes teigiama, kad tarp Dievo ir žmogaus nebėra nuotolių. Juos naikina malda, kuriai dažnai sunku surasti laiko ir vienumos (eil. „Sasso Spicco“, AM, p. 47).

Taip pat eilėraščiuose atskleidžiama žmogaus menkystė gamtos harmonijos atžvilgiu. Nors šiame pasaulyje viskas laikina, net gamtos grožis, tačiau žmogaus, kaip pakeleivio, žygiai yra ypač menki žvelgiant į Dievo išpuoselėtą gamtos grožį (eil. „Kelionėje“, UVV, p. 17). Pats Dievas – Kristus – ne tik įsikūnijo į žmonių būtį – į vieversėlio giesmę, į akmenų dejones bei kitas mūsų pasaulio apraiškas, bet ir pervėrė žmonijos buitį, – dėl to iki Paskutinio teismo kraujuos daug širdžių (eil. „Įsikūnijimas“, AMR, p. 11; „Pervėrimas“, SK, p. 15).

Dievo kūryba yra pasaulio harmonijos pagrindas. Dievas kūrė pasaulį, kad jis visas spindėtų grožiu. Žmogiškoji būtis L. Andriekaus poezijoje neatsiejama nuo Dievo ir jo įsikišimo į pasaulio egzistenciją, pavyzdžiui, eilėraštyje „Preliudas" iš OFM archyvo:

Vos tik palaiminta ranka pamoja Dievas didis,
Tuojau patvinsta šviesomis erdvė niūri,
Ir siela, kaip žvaigždė iš orbitos išklydus,
Negali nė akimirksnio nurimt.

Nesigailėjo jai dangus žavingo savo grožio
Nei paslaptingo žodžio jūrų vandenys šalti –
Tai kas, kad vakaras ir vėl žvaigždes apvožia
O liūdesys ateina žemės užvaldyt?![208]

<...>

Ne kartą vaivorykščių spektruose regėjau sostą
Ir sėdintį karalių su smaragdų vainiku –
Jo Veido nemačiau, tiktai jutau, kaip rankos glostė
Bangas, mane ir žoleles lankų.[209]

Eilėraštyje atsiskleidžia Dievo sukurto pasaulio grožis. Lyrinis subjektas, regėdamas viską aplinkui, jaučia Dievo Kūrėjo ranką. Nors Dievo, kaip objekto, veidas nematomas, nes Jis yra Dvasia, minėtame eilėraštyje lyrinis „aš" Dievą regi mus supančiame pasaulyje. Dievo veidas – tai žvaigždės, jūros, vakarai, kalnai, vaivorykštės, bangos, žolelės lankų ir visame tame ryškėjanti Dievo vizija. Dievas eilėraštyje regimas vaivorykštės spektruose, danguje, ten, kur Jis tradiciškai ir vaizduojamas liaudyje. Tačiau eilėraštyje realiai Dievo veidas nematomas, nes atsispindi bet kuriame jo kūrinyje.

L. Andriekaus kūryboje poezija ir harmonija yra neatsiejamos gelmės, būtis tapatinama su įvairiausiomis gyvenimo apraiškomis. Naktis metaforiškai lyginama su sudaužyta, lyg alebastro indas, pilnatimi, iš kurios plūsta aromatai į mūsų žemės klonius (eil. „Naktis", SK, p. 108). Būtis lyginama su paslapčių auksiniu raktu, kurį žmogus nešasi, „Iškėlęs jį nuo žemės lig dangaus" (eil. „Neklausk", AM, p. 32). Eilėraštyje „Gyvenimas" (AM, p. 18) būtis – lyg katedra po Mišių, kurios prieblandų erdves užpildo smilkalai. Jie tampa žemės prieblandos metafora. Bažnyčioje smilkalai sukuria prieblandos arba parūkavimo atmosferą, – metaforiška žemės rūkus, miglas įvardyti smilkalais. Eilėraštyje „Kielikas" (SK, p. 102) žemės žėrėjimas saulėlydyje teologiškai lyginamas su kieliku, kurio dugnan nugrimzta kalneliai, lygumos, šilai. Saulėtekis lyginamas su Dievo šypsniu: „Ryto spindulį mėgau – / Dievo šypsnio fragmentą" (eil. „Relikvijos", UVV, p. 50). Eilėraštyje „Vėjas" (NG, p. 36) nuo vėjo linkstančios palmės tampa balerinomis, o vėjo pakeltos smėlio smiltys pajūryje – teatru. Eilėraštyje „Fleita" (UVV, p. 70) numanomas ir

[208] Paskutinės dvi eilutės nenubrauktos, bet žemiau parašytas alternatyvus jų variantas: „Jai melsvas vakaras visas žvaigždes atvožia / Ir liūdesys negali žemės užvaldyt".
[209] Andriekus L. „Preliudas". *OFM.*

neįvardijamas Dievo balsas yra lyginamas su grojimu fleita. Teigiama, kad magiškos fleitos garsas sklinda ne iš vėjo gelmių, jį sukuria ne žmogus ir net „Ne išdaigusis Panas <...> Jei virpa žemė ir dangus“ (UVV, p. 70).

Žmogiškąją būtį žemiškajame pasaulyje sutaurina pagrindinė ir didžioji krikščioniškoji vertybė – meilė. L. Andriekaus poezijoje gausu dieviškosios ir serafiškosios meilės apraiškų (eil. „Smuikas“, UVV, p. 43; „Tie žmonės“, AMR, p. 77). Jis, būdamas pranciškonų vienuolis, puikiai suvokė serafiškosios meilės prasmę. Šv. Pranciškaus Asyžiečio rodomas meilės visiems Dievo sukurtiems gyviams pavyzdys toks užkrečiantis, kad, pažinus tokią dievišką meilę, sunku ja nesivadovauti, kadangi patį Pranciškų „serafiškiems žygiams įkvėpė evangelinė meilės dvasia“[210]. Giliausia Dievo meilės samprata ateina suvokus, jog daug palaimingiau yra duoti, o ne prašyti (eilėraščiai „Fontanas“ (NG, p. 31) ir „Tie žmonės“ (AMR, p. 77)). Pastarajame eilėraštyje atskleidžiama Asyžiečio serafiškosios meilės gelmė:

> Nedarė gėdos Tau
> Ir niekad nedarys
> Tie žmonės, gailestingai dosnūs.
> Jų atviras namų duris,
> Sodybų gluosnius
> Atranda visuomet lengvai
> Pavargėliai, padegėliai, keleiviai –
> Net elgetos akli
> Aptinka jų namus,
> Žiemom nebijo paukščiai
> Sulėkti į kiemus.
>
> Išalkusiam ten duona atriekta,
> Ištroškusiam – kieme vandens ąsotis (eil. „Tie žmonės“, AMR, p. 77).

Šiame eilėraštyje interpretuojama evangelinė alegorija apie pasaulio pabaigą, papasakota Kristaus. Joje Kristus kviečia palaimintuosius paveldėti Dievo karalystę: „Nes aš buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgydinote, buvau ištroškęs, ir mane pagirdėte, buvau keleivis, ir mane priglaudėte, buvau nuogas – mane aprengėte, ligonis – mane aplankėte, kalinys – atėjote pas mane“ (Mt 25, 35–36). Alegorijoje atveriama serafiškosios meilės samprata, kuri remiasi gailestingumu kiekvienam Dievo kūriniui. Pagal Kristaus paaiškinimą, tai, kas buvo padaryta kokiam nors žmogui ar gyviui, nesitikint naudos, buvo padaryta pačiam Kristui. Dievo meilė tokia gili, kad L. Andriekaus lyrinis subjektas jaučiasi „dėl jos nukryžiuotas“ (eil. „Išsiilgau tavęs“, PTDM, p. 15), o Viešpaties sukurtame pasaulyje „apstu serafiškosios meilės“ (eil. „Smuikas“, UVV, p. 43). Pats Dievas yra Meilė – tai vienas iš Dievo vardų, ir turbūt bene svarbiausias (eil. „Ugnis“, SK, p. 164). Žvelgiant giliau, už Dievo ir jo kaip Meilės įvardijimo, slypi Meilės karalystė. Dievas yra Meilės karalystės steigėjas (eil. „Skausmas, SK, p. 65), kurio

[210] Andriekus L. 1965 m. gruodžio 16 d. aplinkraštis. *OFM.*

meilė vienodai pasireiškia tiek danguje, tiek žemėje (eil. „Altoriai“, SK, p. 73). L. Andriekaus lyrinis subjektas Dievo negali mylėti kitur, tik po suvargusiu stogeliu, ir galbūt tokios žmogaus meilės Dievui per maža. Tokiu atveju tik dygstantis „lino žiedas“ galėtų jį išteisinti paukštelio ir žmogaus Globėjo akivaizdoje (eil. „Meilė“, SK, p. 156). Pats L. Andriekus savo autobiografijoje rašė: serafiškoji „meilė visą gyvenimą gaivino ir mane, įkvėpdama atlaidumo, užuojautos ir polėkio vaduotis iš skaudžios tikrovės“[211].

Kančia krikščioniškoje pasaulėžiūroje suvokiama kaip vertybinis prasmės matas. Šalia meilės, poeto kūryboje atsiranda širdies raudos ir sopulio, liūdesio, skausmo bei kiti kančios motyvai. L. Andriekaus poezijai būdinga kančios pajauta ir prasmė. Žmogiškasis gyvenimas neįsivaizduojamas be kančios, kuri asmenį lydi nuo gimimo. Nors L. Andriekus yra tikintis kūrėjas, galima teigti, kad jis yra liūdesio ir skausmo poetas, prinokęs liūdesiui (eil. „Benamio dalia“, PTDM, p. 26), kadangi jo eilėraščiuose nemažai minėtų motyvų, įgaunančių išraišką lietuvių tautos būtyje (eil. „Dalia“, SK, p. 41; „Rauda“, AM, p. 16; „Skausmas“, SK, p. 65; „Sostas“, SK, p. 121; „Po šiuo dangum“, AM, p. 56). Tačiau L. Andriekaus eilėraščiuose reiškiamas skausmas nėra beprasmis, nes prisimenamas paties didžiausio skausmo įsikūnijimas – Kristus. Jis „Suvargusio žmogaus pavidalu“ kenčia už žmones ir už kitus gyvius (eil. „Pavasarį“, SK, p. 91). Kartais lyriniam subjektui taip skauda ir gelia širdį, kad to skausmo nesumažina net malda į Viešpatį (eil. „Nelieka pėdsakų“, PTDM, p. 39), nors ir prašoma „Nepalikti žmogaus tokiame liūdesy...“ (eil. „Išdavimas“, AM, p. 20). Niekas žemėje nevyksta be Dievo plano, taigi ir skausmas bei liūdesys duodamas priminti dieviškąją kančią, kuri nebuvo menkesnė už žmonių kančias, ir įsižiūrėjus į Kristaus kančią, galima pažinti protėvių „skausmingą dalią“ (eil. „Sostas“, SK, p. 121). Žmonėms skausmas ir liūdesys – tarsi išbandymas, kuriuo siekiama pamatyti, kaip žmonės toje kančioje įsižiūrės į Kristaus patirtą kančią, atnešusią išvadavimą. Eilėraščio lyrinis „aš“ apgailestauja: „Tu visko visko duodi mums – / Labiausiai skausmo nepamažini“ (eil. „Dosnumas“, SK, p. 93). Eilėraštyje „Įsikūnijimas“ (AMR, p. 11) lyrinis subjektas suvokia, jog žmonių skausmas iš tikrųjų yra Kristaus skausmas, kuris buvo nuo pasaulio sukūrimo ir bus iki jo pabaigos: „Tas mūsų skausmas buvo Tavo / Ir Tavo amžiais bus“ (AMR, p. 11). Pakelti varginantį skausmą ir liūdesį padeda angelai, todėl jie patys tokie nuvargę (eil. „Mano angelas“, AM, p. 29). Skaudžioje vienatvėje galima pasitikėti Viešpačiu ir jausti ypatingą jo globą (eil. „Skausmas“, SK, p. 65). Kartais ilgas liūdesys gali virsti staigiu džiaugsmu, kaip eilėraštyje „Atminimai“ (NG, p. 52), kadangi žmogiškiesiems atsiminimams būdinga einant metams nublankti, tačiau vakaro nudažytas debesėlio pakraštys primena Dievo šypsnį: „Žvelgdamas į kaitrų / Debesėlio pakraštį, / Tavo šypsnį vėl regiu“ (eil. „Atminimai“, NG, p. 53). Širdį atgaivina ir kasmet

[211] Andriekus L. „Gimiau naktį – prieš aušrą“, 1993 m. gegužės 1 d. *OFM.*

atgimstantis pavasaris, kurį išvydus galima linksmai dainuoti „net skausme“ (eil. „Pavasaris“, AM, p. 69). Kančia yra neišvengiama žmogiškos būties dalis, skausmas ir liūdesys yra žmogaus gyvenimo palydovas (eil. „Po šiuo dangum“, AM, p. 56; „Dalia“, SK, p. 41), tačiau lyrinis subjektas prašo, kad pavargę po darbo žmonės nejaustų nakties sunkumo, kuri yra pritvinkusi skausmų (eil. „Kai gula miglos“, AMR, p. 124). Taigi, L. Andriekaus poezijos lyriniam subjektui netenka didesnė kančia, negu iškęsta paties Kristaus, atliekant savą žemiškąją misiją. Turėdamas tokios iškentėtos kančios pavyzdį – Kristų, eilėraščio „aš“ įgyja antgamtinių jėgų iškęsti savą kančią.

Žmogaus suvokimas ir jo prasmingumas visuomenėje yra siejamas su jo darbu. Jo erdvės įvairios – namai, laukai, dirbant padedama artimiesiems ir pan. L. Andriekaus poezijoje neįsivaizduojamas nedirbantis žmogus. Žmogiškosios būties egzistencijos pagrindas yra ir darbas, kuris lydi žmogų visą gyvenimą (eil. „Duona“, NG, p. 91; „Apvaizda“, AMR, p. 52; „Tave minės“, AMR, p. 81; „Amžiai“, SK, p. 27; „Buitis“, SK, p. 25; „Susitikimas“, SK, p. 110; „Rugiapjūtė“, SK, p. 162). Eilėraščiuose Dievas žmogui gyvenimą suteikia ne dėl to, kad jis pragulėtų ant krosnies ar lovos, o tam, kad, pagal biblinę alegoriją (Mt 25, 14–30), gavęs vieną ar du talentus, juos daugintų ir nugyventų Dievo skirtą gyvenimą. Eilėraštyje „Amžiai“ (SK, p. 27) darbas yra skiriamas Dievo garbei:

> Visą laiką, palenktus prie darbo,
> Mus šventos kantrybės, Dieve, mokei.
> Visą laiką,
> Visą laiką tavo šlovei, tavo garbei
> Malėm girnom,
> Arėm žagrėm,
> Kūlėm spragilais javus,
> O nuilsę, balsiai nedejavom (SK, p. 27).

Darbo pašventimą Dievui atskleidžia ne tik pateikta ištrauka, bet ir eilėraštis „Duona“ (NG, p. 91), kuriame lyrinis subjektas ne tik laimina dirvas, prieš pradėdamas darbą, tačiau ir duonoje įspaudžia kryžiaus ženklą, prieš dėdamas ją į krosnį. Tradiciškai pagal krikščionišką lietuvio pasaulėjautą buvo įprasta nepradėti jokio darbo, nepavedus jo Dievo apsaugai. Tikėta, kad Dievo vardu palaiminta dirva ir grūdai duos didesnį derlių už nepalaimintą. Nepalaiminta dirva gali būti sausros išdeginta arba liūčių nusiaubta. Todėl „Prieš grūdą berdamas / Į žemę, rūpestingas mūsų tėvas / Palaimino dirvas“ (eil. „Duona“, NG, p. 91). Visas darbas pavedamas Dievo apsaugai ne tik sėjant, bet ir derlius nuimamas Dievo garbei: „Kai vardan Dievo buvo sėjama / Ir vardan Dievo derlius renkamas“ (eil. „Apvaizda“, AMR, p. 52). Nors visas darbas ir pavedamas Dievui, Jo apsaugai bei priežiūrai, vis dėlto sėjama sielvartingai, nes naujo derliaus teks dar ilgai laukti, o atsargų mažėja; naujas derlius nuimamas džiaugsmingai ir linksmai (eil. „Buitis“, SK, p. 25), nes bus galima kepti duoną iš naujo derliaus grūdų ir paženklinti ją

kryžiaus ženklu. Tačiau ne kiekviena rugiapjūtė linksma, ypač ta, kuriai nebuvo prašoma Dievo apsaugos. Nors Dievas pjovėjus ir „Palydi gerom akim“, tačiau jie nelabai turi „vilties sukrauti derlių / Rudenį į savo kluonus“ (eil. „Rugiapjūtė“, SK, p. 162). Viename savo pamokslų L. Andriekus kalbėjo: „kiekvienas pavasaris, kai žmonės sėja javus, ir kiekvienas ruduo, kai jie surenka grūdus ir vaisius, yra stebuklas, yra duonos padauginimas... <...> Kristus čia daro naują stebuklą: Pats gyvena su mumis duonos formoje“[212]. L. Andriekus primena Kristaus pažadą būti su savo žemiškais pasekėjais iki pasaulio pabaigos per Komuniją, ir tai teikia vilties pasiekti amžinąjį gyvenimą.

Pilnatvišką krikščioniškos tapatybės būseną išreiškia ramybės jausmas. Eilėraštyje „Šioje planetoje“, rastame OFM archyve, ramybė suvokiama ne tik kaip patiriama vienumoje savo gimtojoje vietoje, bet ir iš kosminės perspektyvos:

Gal kam ir neramu, kad visata vis plečias
Iš džiaugsmo ar kančios –
Aš, nors esu šioje planetoj svečias,
Bet kaip namie jaučiuos.

Lauke pakalbinu laimingą žiogą,
Sode – nenuoramą gegutę,
Ir pajuntu, kad jų žalioj pastogėj
Galėčiau mirt net šią minutę.

Kas man, jei kur galaktikos susiduria,
Ar Halio kometa klajoja be namų, –
Aš Amžinatilsį kalbu už savo brolius Sibire
Ir naktį užmiegu ramus.

Tegul visatos paslapčių ir nesuvokiu,
Tačiau „Žvaigždžių sonatą“ išklausau,
Ir iš žmogaus menkumo nusijuokęs,
Laukų ramybėj sėdžiu sau.[213]

Eilėraščio pradžioje mąstoma apie visatos plėtimąsi, kuris kam nors galbūt kelia nerimą, tačiau eilėraščio lyrinis „aš“ suvokia, jog šiame pasaulyje yra svečias, ir nebaisu būtų net „šią minutę“ iš šiapusinio gyvenimo pereiti į anapusinį. Matyti, kad lyrinis subjektas išgyvena darną su teologijos objektu. Eilėraštyje nuo makrokosmoso einama prie mikrokosmoso, ir atvirkščiai. Mikro- ir makrokosmosai dera individo būtyje kaip neatskiriamos dalys. Nors ne visos makrokosmoso paslaptys yra įmintos, tačiau kompozitoriaus ir dailininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio „Žvaigždžių sonata“ įkvepia lyrinį subjektą išvysti kosmoso platybes, nusijuokti „iš žmogaus menkumo“ ir toliau tęsti savo žemiškąją būtį, sėdint „laukų ramybėj“. Eilėraštis nuo pradžios iki pabaigos persmelktas lyrinio subjekto ramybės. Eilėraščio pradžioje

[212] Andriekus L. „Dievo stebuklai“. 1966 m. kovo 20 d. *OFM.*
[213] Andriekus L. „Šioje planetoje“. Kennebunkportas. 1989 m. gruodžio 12 d. *OFM.*

klausiama: „Gal kam ir neramu, kad visata vis plečias“. Šis klausimas atveria vidinę eilėraščio „aš“ būseną, kuri pilna ramybės. Tik taip besijaučiantis lyrinis „aš“ gali klausti: „Gal kam ir neramu“. Antrasis eilėraščio posmas taip pat liudija ramybės jausmą, kadangi eilėraščio „aš“ sugyvena su gamta, Dievu ir net šią akimirką galėtų mirti ir palikti šį pasaulį. Nebijantis mirties turi tvirtą ramybės pamatą. Pasak P. Tillicho, „Dievas žmogaus ir Dievo susitikime besąlygiškai transcenduoja žmogų. Tikėjimas nutiesia tiltą per šią bedugnę, priimdamas faktą, kad nepaisant jos yra būties galia, kad atskirtasis yra priimtas“ (Tillich, 1999, p. 127). Priėmimas užtikrina ramybės būseną mirties akivaizdoje. Net jeigu kosmose vyksta kokie nors kataklizmai, kurie neliečia žmonijos gimtosios planetos, lyriniam subjektui vis tiek ramu, jis meldžiasi „už savo brolius Sibire“. Paskutinis eilėraščio posmas apvainikuoja ramybės pilnatvę. Nors individas ir nesupranta visų pasaulio ir visatos slėpinių, tai jo neišmuša iš vėžių ir neatima ramybės.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Dievo namai L. Andriekaus poezijoje yra ne tik sakralūs maldos namai, bet ir individuali arba šeimyninė namų erdvė – svarbi nuostata ir toliau bendrauti su Dievu, nors ir savų namų erdvėje. L. Andriekaus lyrinis „aš“ eilėraštyje „Susitikimas“ (SK, p. 110) abejoja, ar ne be reikalo pakvietė Dievą į savo namus, nes galbūt yra labiau gyvenimo pažeistų, kuriuos Dievas turėtų aplankyti pirmiausiai, o paskui ir kitus: „Atleisk, jei sutrukdžiau kely – / Kiti labiau Tavęs gal laukė, / Kiti meiliau gal kvietė...“ (SK, p. 110). L. Andriekaus lyrinis „aš“, būdamas *homo religiosus*, suvokia, kaip Kristaus palyginime (Lk 15, 1–7), kad Dievui viena pražuvusi avelė daug labiau rūpi už devyniasdešimt devynias saugias bandoje, taigi, kad Dievui svarbiau aplankyti tokius namus, kurie dar nėra matę Dievo malonės. Namus galima įvardyti kaip Dievo ir žmogaus intymaus bendravimo erdvę. Tai visiškai kitoks bendravimas nei bendruomeniniai susirinkimai bažnyčioje. Tokie namai išryškėja A. Jasmanto poezijoje, kurios lyrinis subjektas klausia: „Bet ar tasai, kurs sėjai prasidėjus / Užsuko pas tave, užeis į mus namus?“ (Jasmantas, 1992, p. 75). Galbūt Dievo labiau laukė A. Jasmanto lyrinis subjektas nei L. Andriekaus:

> Bet juk mano durys kaime paskutinės!
> Už jų vėju šnera laukai akmenėti.
> Niekas neparuoš Tau ten šiltos nakvynės,
> Tenai neberasi, kur galvos padėti (Jasmantas, 1992, p. 81).

Priklausomai nuo žmogiškosios situacijos, šąlančiam Dievas gali pasirodyti kaip saulė, o kaistančiam – kaip šešėlis. L. Andriekaus eilėraštyje „Sielvartas“ (SK, p. 46) Dievas pasirodo kaip šešėlis nuo kaitrios saulės. Jam dėkojama už pagalbą, be kurios sunkiai įsivaizduojama žmogaus būtis žemėje. Debesys metaforiškai vadinami delnais ir Dievo kūnu, kurie saugo nuo kaitros. Dievo kūnas įgyja ir uolos prasmę: „savo kūnu žemėje / Taip saugiai juos užstojai / Saulėtą dieną nuo kaitros, / Atšiaurią naktį nuo audros“. Visą gamtos stichijų galybę pajusdavo

„Šitų ramių laukų artojai“ (eil. „Sielvartas“, SK, p. 46). Eilėraštyje pasakojama, kad Lietuvoje dažnai buvo dirbama saulėtomis ir kaitriomis dienomis, tačiau, visus darbus pavedant Dievo garbei, iš jo buvo sulaukiama debesų, uždengiančių nuo kaitros.

L. Andriekaus poezijoje kalbama apie pašaukimą tam tikroms pareigoms. Ne tik apie pašaukimą, bet ir tam tikros misijos įvykdymą, kaip laimingo amžinojo gyvenimo sąlygą. Dievas Senajame Testamente iš anksto nulemdavo savo pranašų gyvenimus, pašaukdavo juos dar prieš jiems gimstant. Apie pranašo Jeremijo pašaukimą Senajame Testamente, Jeremijo knygoje, kalba pats Viešpats: „Dar prieš sukurdamas įsčiose, aš tave pažinau, dar prieš tau gimstant, tave pašventinau, pranašu tautoms tave paskyriau“ (Jer 1, 5). Panašiai apie savo sukūrimą užsimena ir pranašas Izaijas: „Mane Viešpats pašaukė dar negimusį, dar motinos įsčiose tebesantį; jis ištarė mano vardą“ (Iz 49, 1). Galima įžvelgti sąsają su L. Andriekaus lemtimi, kai paliečiamas „dvasininko kaip žmogaus ribotumas ir antgamtinės pagalbos būtinybė“[214]. Nors L. Andriekaus lyrinis subjektas teigia, kad nėra „žmogaus prašytas / Nei Dievo pateptas / Visoj pilnybėj aprašyti / Malonių paslaptis“ (eil. „Aukso amžius“, UVV, p. 19), vis dėlto eilėraštyje „Liepsnelė“ savo gyvenimą vadina laikinumo įsikūnijimu: „Aš esu tik liepsnelė mažytė, / Atplevenus blyksėt laikinai. / Nenorėkit manęs užgesyti“ (UVV, p. 15). Anot P. Visvydo, trečiojoje eilutėje prašoma sudaryti „galimybę pratęsti kūrybinę egzistenciją iki aušros – prisikėlimo“ (Visvydas, 1978, p. 328). Tad kūrybinė egzistencija tikriausiai nesibaigia sulig prisikėlimu, nes lyrinio subjekto prašymas *nenorėti jo užgesyti* asmens kūrybiškumo galias kreipia ir po tranfigūracijos proceso. A. Jasmantas eilėraštyje „Biografija“ yra panašiai rašęs: „Jį pašaukė čia kiek pabūti, / Kol kitas Šauksmas jį parsiprašys“ (Jasmantas, 2001, p. 55). Ir L. Andriekus, ir A. Jasmantas kalba apie žmogiškosios egzistencijos laikinumą žemėje. Eilėraštyje „Kelyje“ apie gyvenimišką žaidimą autorius rašo: „Tik mes einam, einam sau iš lėto / Prie didžiųjų Vartų neskubėdami“ (PTDM, p. 162). Šios eilės leidžia suvokti poetinio universalumo laiką, kadangi galime įžvelgti *kairos* pilnatvę, kuris persmelkia žmogiškąją būtį. Vartai simbolizuoja perėjimą iš šiapus į anapus, iš žmogiškosios būties į amžinojo gyvenimo pilnatvę. Gali būti, kad šie Vartai yra skirti tiktai L Andriekaus eilėraščio subjektui. Minimiems Vartams galima taikyti Evangelijos dviejų kelių alegoriją: „Įeikite pro ankštus vartus, nes erdvūs vartai ir platus kelias į pražūtį, ir daug juo einančių. Kokie ankšti vartai ir koks siauras kelias į gyvenimą! Tik nedaugelis jį atranda“ (Mt 7, 13–14). Šie vartai niekur atveriami, bet drauge ir visur per ilgus amžius – nuo Sukūrimo ligi Paskutiniojo teismo dienos, o gal nuo tada, kai buvo pažadėta, jog beldžiančiam bus atidaryta (Mačianskaitė, 2000, p. 15).

L. Andriekaus poezijoje lyriniam subjektui malda ir gyvenimas yra neatskiriami dalykai. Į Dievą poeto kūryboje kreipiamasi tradiciškai, kaip į vienintelį pagalbos šaltinį. Nors galima

[214] Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. *OFM.*

pagalbos kreiptis ir į savo artimą, į bendratikį. Vienam pasiklydus miške, L. Andriekaus lyriniam subjektui belieka tikėtis ir šauktis Dievo pagalbos, nes iš kur nors kitur tos pagalbos tikėtis neverta: „Gerasis Dieve, tik Tu vienas man padėti begali...“ (eil. „Transitus“, AM, p. 25). Poetas žmogiškąją būtį atskleidžia per ilgos nakties metaforą (eil. „Klajūnai“, AM, p. 13), tačiau kitame tekste jau nepagelbsti nei Dievo šauksmas, nei malda:

> Jei šauksi, nieko neprišauksi,
> Jei melsi, nieko neišmelsi –
> Naktis surijo saulės auksą,
> Gelmių akvamariną melsvą... (eil. „Pajūrių vienumoj“, UVV, p. 41).

Žmogiškojo laiko išraiška L. Andriekaus eilėraščiuose yra akivaizdi. Juose kalbama apie sunkią žmogaus dalią jam skirtu laiku nuo pat gimimo akimirkos, kuri prasideda gimdančiosios ir gimstančiojo skausmuose. Tolesnis gyvenimas taip pat pažymėtas daugiausiai vargų ir skausmų. Tačiau L. Andriekaus eilėraščiuose prie Dievo kojų savo maldose suranda užuovėją „kiekvienas sutvėrimas skausmo valandoj“ (eil. „Dievo sūnus“, SK, p. 20). Skaitant L. Andriekaus poeziją susidaro įspūdis, kad šalia mažai besimeldžiančių ir pasninkautojų yra daugybė lėbautojų, kurie kaip sūnūs paklydėliai apgailestauja: „Ką šiandien mes beturime / Iš tėvo palikimo“ (eil. „Elgeta“ II, NG, p. 75). Lyrinis „aš“ skundžiasi, kad Dievas nesukūrė žmogaus kokiu nors medžiu, nes jų dalia panaši – vienatvė (eil. „Medžio elegija“, UVV, p. 20). Gyvenimas jam toks sunkus, kad net kiekviena daina išdainuojama su širdgėla, virsta rauda, tačiau naktis, arba kitaip – gyvenimo pabaiga, „ateina / Su Requiem malda“ (eil. „Sielvartas“, UVV, p. 30), o po gyvenimo jam skirtas atilsis. L. Andriekaus eilėraščiuose gyvenimas žmogaus nelepina džiaugsmais, vis dėlto ateina laikas ir amžinajam poilsiui.

L. Andriekaus poezijoje asmens gyvenimas laikomas unikaliu ir nepakartojamu, gyvenamu tik vieną kartą. Anot R. Pakalniškio, L. Andriekus poetizuoja „vienkartybės trapumą ir žavesį“, tačiau „skaudžiai išgyvena vidinį konfliktą tarp svajonių ir tikrovės“ (Pakalniškis, 1992, p. 145). Galima teigti, kad L. Andriekaus lyrinis subjektas atspindi filosofines L. Karsavino ir A. Maceinos idėjas apie laiką: asmuo gimsta ir miršta, o laikotarpiu tarp atėjimo į šį pasaulį ir išėjimo iš jo gyvena vienintelį ir nepakartojamą gyvenimą. Todėl L. Andriekaus eilėraščio „aš“ stengiasi gyventi visomis prasmėmis teisingą gyvenimą, kad nenusikalstų amžiniesiems dėsniams, nebūtų panardintas į nebūtį, bet Dievo žodžiu prikeltas amžinajam gyvenimui, nes, A. Maceinos teigimu, vienintelis Dievas turi privilegiją mus pašaukti iš nebūties, kai nebūtis suprantama kaip mirties faktas, o prikėlimas – kaip Dievo dovana. Žmogiškoji būtis L. Andriekaus poezijoje neatsiejama nuo laiko ir gyvenimą įprasminančių erdvių.

3.4. Mirtis kaip amžinybės projekcija

Mirties akimirka yra susijusi ir su egzistencija šioje būtyje, tačiau pomirtinė būsena jau neturi jokių sąsajų su laiku *chronos* ir būtimi. Ją galima tapatinti su viršlaikiška egzistencijos forma ir nebebūtimi šiame pasaulyje. Mirties akimirką individo esatis pereina iš laiko *chronos* į laiką *kairos*. Nebūtis šiame pasaulyje siejama su kita, anapusine egzistencija. Žmogaus mirtingumas yra nulemtas jo gimimo. Anot M. Heideggerio, žmogaus mirtingumas individo yra suvokiamas bendrąja prasme, suprantant tai kaip kur nors šalia ar toli vykstantį reiškinį, neturintį asmeninės įtakos konkrečiam „aš“, kol vieną sykį tai tampa būtent to individo mirtimi. Iki tol individas šį faktą „slepia“ nuo savęs, „paprastai mirties atvejį tapatindamas su kitais, kiekvienu atveju vis labiau įsitikindamas, kad „pats“ vis dar „gyvas“ (Heidegger, 2001, p. 254). J. Ratzingeris išskyrė tris mirties lygmenis: 1) mirtis kaip tuščios egzistencijos niekybė; 2) mirtis kaip fizinio kūno irimo procesas; 3) mirtis kaip meilės rizika (Ratzinger, 1996, p. 94). J. Ratzingeris mirtį suvokia ne kaip baigtinę asmens egzistencijos formą, kadangi asmens dvasia gyvena pomirtiniame gyvenime ir laukia Paskutiniojo teismo dienos bei amžinybės pilnatvės (Ratzinger, 1996). Anot A. Paškaus, asmeniui likęs ribotas laikas gyventi šioje žemėje primena jam fizinį mirtingumą ir amžinąją viltį (Paškus, 1990).

A. Maceina mirties faktą tapatina su asmens būties išsibaigimu (Maceina, 1990, p. 533). Asmens senatvė išbaigia būtį, kuri buvo suteikta gimstant. Gyvenimo pradžioje žmogui suteikiama būties norma, kurią jis, priklausomai nuo savo gyvenimo, greičiau ar lėčiau išnaudoja. Visą savo gyvenimą žmogus artėja mirties link, o, anot A. Maceinos, liaujasi „mirti tik mirties momentą“ (ten pat, p. 556). Asmens gyvenimas ir yra kelionė nuo gimimo mirties link. Šveicarų teologas Karlas Barthas pažymėjo, kad žmogui yra suteiktas gyvenimas, sugebėjimai ir galimybė juos naudoti. Antrą kartą gyvenimas nesuteikiamas ir po mirties ištaisyti pirmojo gyvenimo klaidų ar ką nors pakeisti neįmanoma. Tai reikia daryti esant gyvam. Žmogui yra suteiktas gyvenimas įgyvendinti jam pavestus Dievo planus, o mirties akimirką ši galimybė prarandama (Барт, 2006, p. 123). Tačiau mirtis nėra baigtinė žmogiškosios egzistencijos forma. Mirtis neturi galios sunaikinti ryšį su Dievu. K. Barthas mirtį prilygino tam tikrai ribai: „Mirtis – mūsų gyvenimo riba, tačiau mūsų Viešpats – tai mūsų mirties Riba“ (ten pat, p. 129). Mirties valandą peržengiama riba, skirianti gyvenimą nuo Gyvenimo. Vokiečių teologas Karlas Rahneris mirtį pavadino „nuliniu mirties tašku“ (Ранер, 2006, p. 600). Galima teigti, kad nulinis taškas ir yra žemiškojo ir dangiškojo gyvenimų riba, paženklinta kūniškos mirties. Pasak L. Karsavino, empirinė asmens egzistencijos pabaiga nereiškia asmenybės išnykimo nebūtyje. Po mirties asmens „siela“ pakyla virš žemės, „susiraukusi ir pasipiktinusi“, nesutikdama su savo empirine mirtimi“ (Карсавин, 1992, p. 109). Sielos atsiskyrimą nuo kūno galima įvardyti kaip perkeitimo būseną. Tuomet asmuo pasitraukia iš empirinės būties ir patenka

į žmonijai nepažinią būtį, kurią esant empirinės patirties metu galima tik tikėti, bet ne žinoti. L. Andriekui kūniškoji žmogaus mirtis nereiškia asmens užmaršties: pamoksle dailininko T. Valiaus laidotuvėse jis kalbėjo, kad, mirus žmogui, nemiršta prisiminimai apie jį, apie jo kūrybą[215]. A. Maceinos žodžiais, kūryba yra pažymėta „amžinybės ženklu“, o pats kūrinys tiesiog simboliškai būna realiame pasaulyje ir įmedžiagina asmens dvasią (Maceina, 1990, p. 539). Asmuo savo kūryba prisikelia[216] ir lieka savo artimųjų bei draugų atmintyje. Tačiau svarbiausiu dalyku L. Andriekus laiko mirusio asmens amžinąjį gyvenimą „<...> Dievo ramybėje ir džiaugsme <...>[217]“. Jam mirtis yra perėjimas į aukštesnę gyvenimo sferą. Anot L. Andriekaus, „jeigu nebūtų pomirtinio pasaulio, kiekviena mirtis reikštų desperatišką mylimo žmogaus išnykimą bei netekimą“[218]. Tačiau mirtis nėra asmens egzistencijos pabaiga, kadangi, L. Andriekaus tvirtinimu, iš šio pasaulio žmogų pasiima ne mirtis, o pats Dievas, kuris yra gyvenimas ir prisikėlimas[219].

Pasirengimas mirčiai L. Andriekaus poezijoje susideda iš susitaikymo su artėjančiu faktu, su džiaugsmingos akimirkos pajauta ir atsisveikinimu su šiuo pasauliu. L. Andriekus mirtį poetiškai įvardija numintu gyvenimo taku (eil. „Laiminga mirtis“, AMR, p. 119) ir atsiskyrimu nuo kūno, kadangi žmonių pomirtinis likimas yra susijęs su sielų atsiskyrimu nuo kūnų (eil. „Užmarštis“, NG, p. 59). A. Maceinos įsitikinimu, mirtį galima palyginti su ontologine rizika išnykti nebūtyje (Maceina, 1994, p. 332). Žemiškame gyvenime žmogaus siela yra įkalinta kūne, apribota laiko *chronos*, o po kūno mirties siela išsilaisvina ir pereina į *kairos* būtį. Laikas yra kūniškumo riba tarp gimimo ir mirties.

Svarbi apeiga, prieš paliekant šį pasaulį, yra vaikų palaiminimas ir atsisveikinimas (eil. „Palaiminimas“, SK, p. 63; „Atsisveikinimas“, UVV, p. 31), todėl jaučiant artėjančią mirtį sukviečiama šeimyna, kad būtų galima su jais atsisveikinti. Artėjant prie nužymėtosios gyvenimo ribos, lieka vis mažiau laiko: „Tik valanda beliko, / Ir pasibaigs viešnagė“ (eil. „Atsisveikinimas“, UVV, p. 31). Todėl reikia skubėti palaiminti vaikus, nes nepalaiminus nebūtų atilsio žemėje, kaip rašoma eilėraštyje „Palaiminimas“ (SK, p. 63), ir ne tik vaikus, bet drauge – „Ateinančias kartas“ (SK, p. 63), taip tėvo palaiminimą susiejant su pažadu Abraomui (Pr 12, 3).

Pasiruošus mirčiai ir atėjus laikui, artimiesiems belieka konstatuoti patį mirties faktą, užspaudžiant mirusiajam akis ir prisimenant paskutinę brangią atsisveikinimo akimirką (eil. „Akimirka“, SK, p. 171). Lydėdami į kapą, mirusįjį „skaudžiais balsais“ (eil. „Laidotuvės“,

[215] Andriekus L. „Telesforo Valiaus laidotuvėse Prisikėlimo par. Bažnyčioje 1977. XII. 4“. *OFM.*
[216] Andriekus L. „Mes ne sava šviesa žėrėjom“. Pamaldose už Telesforą Valių Toronte 1979 m. balandžio 7 d. *OFM.*
[217] Andriekus L. „Telesforo Valiaus laidotuvėse Prisikėlimo par. Bažnyčioje 1977. XII. 4“. *OFM.*
[218] Andriekus L. „Laidotuvėms“. 1977 m. gruodžio 5 d. *OFM.*
[219] Andriekus L. „Laidotuvių pamokslas“. *OFM.*

SK, p. 35) apraudа šeima, giminės ir artimieji. Mirusįjį lydi ne tik artimieji, bet ir paukščiai, kurių „virtinės / Į laidotuves atskuba“ (eil. „Ruduo“, SK, p. 179). Palaidojus mirusįjį Viešpaties prašoma, kad medžiai šlamėtų „Amžinatilsį už tuos“ (eil. „Po diemedžiais“, AMR, p. 64), kurie gyvenime kentėjo. To prašoma ir tiems mirusiesiems, kurių kapai užmiršti ir netvarkomi, aišku tik, kad tai – palaidojimo vieta, nors nežinoma, kieno palaikai ten „Į užmarštį keliauja“ (eil. „Karstas“, NG, p. 16).

Mirtis L. Andriekaus poezijoje aprašoma gamtos motyvais. Ruduo ir naktis tekstuose įvardijami kaip tinkamiausias metas atsiskirti nuo šio pasaulio. Net iš paukščių balso suprantama, kad šis ruduo jau paskutinis, kadangi priglaustam teks „numirt / Prie rudenio širdies“ (eil. „Kai tu verki“, UVV, p. 48). Atėjus laikui reikės džiaugsmingai palikti šį pasaulį, pasitikint paukščių nurodoma kryptimi į pažadėtą pomirtinę žemę (eil. „Rudenį“, AM, p. 73), kadangi į ją trauks nežemiškas ilgesys (eil. „Vienuma“, AM, p. 121). Šiuo atveju mirtį galima sieti su kelione anapus (eil. „Nevalia“, UVV, p. 26), kelione „Džiaugsmo tiltu anapus naktų“ (eil. „Allegro“, UVV, p. 75). A. Jasmanto poezijoje mirtis taip pat tapatinama su kelione: „ILGAI klajojom, / Ilgai klajojom ir ieškojom / Vartelių vynuogynuos. / Tu pavargai ir, galvą nusvarinus, / Ties temstančių kalnelių kojom / Ilsėtis išėjai“ (Jasmantas, 1992, p. 61). L. Andriekaus ir A. Jasmanto kūryboje žemiškoji asmens kelionė yra nukreipta į amžinybę. L. Andriekaus eilėraštyje „Gedulo vainikas“, rastame OFM archyve, mirtis lyginama su rudeniu, kuris gedės mirusiojo:

Yra laiko pamąstyt –
Trys minutės liko!
Trys minutės ir mirtis –
Gedulo vainikas.

Nežinau, ar kas jį pins,
Nežinau, ar kas uždės,
Atsiversiu rudenims,
Jie manęs gedės.[220]

Pastarajame eilėraštyje kalbama apie paskutines tris laiko *chronos* minutes, po kurių prasidės egzistencija laike *kairos*. Mirtis, anot lyrinio subjekto, yra atsivėrimas rudenims. Eilėraštyje „Kryžkelėje“ (AM, p. 86) mirtis tapatinama ne su rudeniu, o su nežinomu „pavasario keliu“. Mirtis ir ruduo L. Andriekaus poezijoje – tarsi visiškai suprantamas dalykas, bet mirtis ir pavasaris – jau kita mirties sampratos kategorija. A. Jasmanto poezijoje išėjimas reiškiamas rudens įvaizdžiu: „Gražu mums bus išeiti iš Tavęs. // Mus kviečiasi Ruduo. Jis tuoj jau švęs / Tą paskutinio savo vaisiaus šventę“ (Jasmantas, 2001, p. 26).

[220] Andriekus L. „Gedulo vainikas“. Bostonas, 1974 m. spalio 4 d. *OFM.*

L. Andriekaus poezijoje mirtis siejama ne tik su rudeniu ir naktimi, bet ir su svėrėmis, augančiomis ir žydinčiomis rudenį (eil. „Atminimai“, NG, p. 52; „Stebuklas“, AM, p. 11; „Debesis“, AM, p. 74; „Keleivis“, AM, p. 83; „Už ką“, UVV, p. 45; „Vėlės“, SK, p. 42). Svėrės įvaizdį eilėraštyje „Dienų vagis“ rudeniui ir mirčiai apibūdinti naudoja ir A. Jasmantas (2001, p. 82). Rudenio žemę L. Andriekaus lyrinis „aš“ lygina su altoriumi, o svėres – su įkapių žvakėmis (eil. „Stebuklas“, AM, p. 11). Guodžiamasi, kad rudenį visiems augalams gresia sunykti iki ateinančio pavasario, taigi ir vienišos laukų svėrės nugels (eil. Debesis“, AM, p. 74), kad pavasarį galėtų prisikelti. Augalijos mirtis rudenį ir prisikėlimas pavasarį nurodo ir į žmogiškąjį prisikėlimą po tam tikro laiko. L. Andriekus šia tema rašė A. Nykai-Niliūnui, norėdamas su juo pakalbėti:

> <...> apie tą lėtą gamtos mirtį, kuri vis dėlto yra savotiškas pavasario preliudas. <...> Aš ir rudenį, ir žiemą laukiu to džiaugsmingo pavasario, o sulaukęs jį sveikinu, kaip tikrą brolį. Jo balse išgirstu pačią linksmąją buities gaidą, kuri kada nors tikrai suskambės galinga džiaugsmo simfonija.[221]

Svėrės, rudenį mirus žmogui, tampa graudžios (eil. „Už ką“, UVV, p. 45), galulaukėje meldžia jam atleidimo (eil. „Vėlės“, AMR, p. 83) ir jo gedės netgi po ilgo laikotarpio:

> Svėrė atšvęs graudingą jubiliejų,
> Suėjus šimtui metų po mirties –
> Nebus ten iškilmių, tik ji, nuo vėjo
> Linguodama, žmogaus gedės (eil. „Keleivis“, AM, p. 83).

Šiame posme atsiskleidžia cikliško gamtos mirimo ir prisikėlimo priepriešа žmogaus vienkartiškumui. Gamtos cikliškumo negalima tapatinti su reinkarnacijos idėja, kuri krikščionybės atsiradimo laikais buvo labai gaji: buvo manoma, kad Kristus yra iš numirusiųjų prisikėlęs Jonas Krikštytojas, pranašas Elijas ar kas kitas iš senųjų pranašų (Mt 14, 1–2; Mk 6, 14–16; Lk 9, 7–9). Tačiau kalbant apie gamtos cikliškumą reikėtų labiau susitelkti į jos atsinaujinimą.

Santykis su mirtimi L. Andriekaus poezijoje yra nevienareikšmis. Kartais perteikiama teigiama arba neigiama mirties laukimo būsena. L. Andriekaus poezijoje, apibūdinant žmogaus mirtį, džiaugsmingai, nors kartais ir bijant tos nelemtos valandos (eil. „Atsiskyrimas“, NG, p. 103), atsisakoma šio pasaulio ir jis paliekamas, kadangi tikima pomirtine egzistencija ir būsimąja amžinybe su Dievu (eil. „Transitus“, AM, p. 25; „Malda“, AM, p. 35; „Prie upės“, AM, p. 66; „Allegro“, UVV, p. 75). Jau pats eilėraščio pavadinimas „Transitus“, išvertus iš lotynų kalbos, nurodo tam tikros ribos *perėjimą*, *peržengimą* ar kokio nors etapo *pabaigą*. L. Andriekus žemiškąjį gyvenimą šiame eilėraštyje vadina kalėjimu, lyrinis subjektas prašo

[221] Andriekus L. 1949 m. spalio 17 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*

Dievo išlaisvinti jį iš gyvenimo. Dievui šį norą įvykdžius, eilėraščio „aš“ jaučia euforiją: „Aš palieku tuos kalnus, jūrą, saulę, debesėlį, / Aš palieku džiaugsmingai viską dėl Tavęs“ (eil. „Transitus“, AM, p. 26). Prieš mirtį jam norisi dar gauti paskutinių jėgų iš Viešpaties ir „pasilinksmint su žiogais kartu“ (eil. „Malda“, AM, p. 35). Sulaukus saulėlydžio, jau galima džiaugsmingai atsisveikinti su paskutine gyvenimo diena: „Saulė leidžiasi, bangų krašteliai žėri / Paskutinėj tavo džiaugsmo dienoje“ (eil. „Prie upės“, AM, p. 66). Saulė prilyginama žmogaus gyvenimui, o jos nusileidimas – žmogaus žemiškojo gyvenimo pabaiga.

Kartais L. Andriekaus eilėraščiuose mirtis vaizduojama netradiciniais įvaizdžiais, pavyzdžiui, nepublikuotame ir OFM archyve surastame eilėraštyje „Mirtis“ ji tapatinama su seserimi:

> Ne sauso skeleto šiurpiam pavidale,
> Ne raganos piktos su švelnumu nuduotu,
> Bet išvaizdoj sesers su meile didele
> Ateisi tu, seniai laukta ir apdainuota.
>
> Ateisi iš toli žingsniu nežemiškai lėtu,
> Laikydama iškėlusi auksinį laimės raktą
> Ir man vartus atkelsi karalysčių saulėtų,
> Išvedusi per paskutinę skausmo naktį.
>
> Čia pat Šventasis miestas saulėmis švitės,
> Svaigs siela nuo saldaus lelijų kvapo,
> Ir aš nužemintai dėkosiu, kad naujos būties
> Tu atskleidei man pirmą lapą.[222]

Mirtis įsivaizduojama ne kaip giltinė su dalgiu, ne kaip pikta ragana (įprasti, tradiciniai įvaizdžiai), o asocijuojasi su sesers meile. Mirtis žmogų myli kaip sesuo brolį. Tai neįprastas mirties palyginimas. Sesuo mirtis turi raktus, kuriais atrakina duris, slepiančias saulėta karalystę. Tačiau kelias į tą karalystę paženklintas paskutinės skausmo nakties. Poeto lyrinis subjektas įsivaizduoja, kad panašiai kaip kūdikis šios žemės tikrovėje negimsta be skausmų, perėjimas iš šio į aną gyvenimą irgi turėtų būti paženklintas skausmo. Gimstant šiame pasaulyje žmogų pasitinka fizinis skausmas, tad lyrinis „aš“ suvokia, kad, žengiantį į aną pasaulį, asmenį turėtų pasitikti dvasinis skausmas. Perėjimas iš vienos būsenos į kitą negali būti neskausmingas ar netgi palaimingas veiksmas, būsenų pokytis sukelia fizinį arba dvasinį skausmą. Naujasis miestas po Apokalipsės prilyginamas Šventajam miestui, kadangi po tranfigūracijos nebeliks nieko sekuliaraus (Apr 21, 22–23), o visas naujas amžinasis gyvenimas, pasak P. Tillicho, bus persmelktas dvasios: „Remiantis regėtoju, parašiusiu paskutiniąją Biblijos knygą, šventyklos nebus, nes Dievas bus viskas visame. Nebebus sekuliarumo, todėl nebeliks ir religingumo. Religija vėl taps tuo, kuo ji iš esmės ir yra: visa jungiančiu žmogaus dvasinio gyvenimo

[222] Andriekus L. „Mirtis“. Kennebunk Port, Maine, 1949 m. vasario 5 d. *OFM.*

pagrindu ir substancija“ (Тиллих, 1995, p. 241). Tai bus tik pati naujo gyvenimo pradžia, kurios pirmąjį lapą lyriniam subjektui atskleidė sesuo mirtis. Nuo pirmojo lapo ir prasideda pomirtinis gyvenimas.

Tai – ne vienintelis L. Andriekaus eilėraštis, kuriame mirtis lyginama su seserimi. Mirtis įgyja sesers pavidalą ir eilėraštyje „Sesuo“, kuris rastas OFM archyve:

Išsiilgau tavo pabučiavimo,
Mirtie – sesuo,
Lyg žiedas – vėjo palingavimo,
Žolė – rasos.

<...>

Ak, nereikės jau tiltų,
Nei užtvankų tenai. –
Žmogus galės pakilti
Poezijos sparnais

Ir galbūt per sekundę
Net kosmosą apskristi.
Tenai, kur aušros bunda
Atgauti vėl jaunystę.

Bet po to apkeliavimo
Nebus kur besugrįžti –
Sesuo, man tavo pabučiavimas –
Antrasis krikštas...[223]

Šis eilėraštis L. Andriekaus poezijos kontekste įdomus tuo, kad nebelieka ribos tarp poezijos ir mirties. „Sesuo mirtis“ ir „sesuo poezija“ yra glaudžiai tarpusavyje susijusios ir sutapatintos dvynės. Lyrinis subjektas jaučiasi esąs prie ribos, skiriančios gyvenimą nuo mirties (tai išsakoma pirmajame posme troškimu būti pabučiuotam mirties). Pabučiavimo motyvas dar labiau sustiprinamas paskutiniame posme, tapatinant su antruoju krikštu. Pirmąjį krikštą simboliškai galima lyginti su gimimu, o antrąjį – su mirtimi. Antrasis krikštas lyrinį „aš“ perkelia į viršlaikinę būseną, kai „per sekundę“ galima „kosmosą apskristi“. Tai universalus poetinis laikas, nepavaldus *chronos* dabarčiai; tai *kairos* amžinybė, kuri tapati ramybės būsenai.

Po mirties atsivėrusio pomirtinio gyvenimo L. Andriekus nesieja su statine būsena – miegu iki mirusiųjų prisikėlimo. Jam anapusybė nė kiek ne mažiau dinamiška nei žemiškasis gyvenimas. Anot J. Ratzingerio, „mirties miego vaizdinys“, trunkantis nuo mirties iki pasaulio pabaigos, nėra grindžiamas jokiu Naujojo Testamento tekstu, tai tiesiog archaizmas (Ratzinger, 1996, p. 127). Anapusinis gyvenimas tiesiog virte verda, kadangi tarpinė būklė tarp mirties ir prisikėlimo Naujajame Testamente yra įvardijama kaip bendrystė su Kristumi (ten pat, p. 122). Anot A. Maceinos, mirtis nėra asmens egzistencijos pabaiga, kadangi ji atvira kitai būsenai, kuri

[223] Andriekus L. „Sesuo“. 1995 m. spalio 31 d. *OFM.*

nesibaigia ir nepraeina, – ją mes vadiname amžinybe: „Praeinančios ir laikinės mūsų būsenos nenormalumas parodo, kad *mūsų egzistencija yra atvira kitai būsenai, kuri nepraeina, nesibaigia ir kurioje buvimas yra visas kartu. Šitokią būseną mes vadiname amžinybe*“ (Maceina, 1990, p. 535).

L. Andriekaus kūryboje pasitaiko jo poezijai iš esmės nebūdingų motyvų. Tai pasakytina apie mirusiojo prisikėlimą laike *chronos*, o ne Paskutiniojo teismo dieną (eil. „Šypsnis“[224]; „Ašara“, AM, p. 62; „Atsibudimas“, AM, p. 87). Eilėraštyje „Šypsnis“ pateikiama situacija, kai palaidotas numirėlis išbunda ir taip suardo *chronos* tvarką: „Viena akimirka man būtų virtus amžinybe / Lyg tam numirėliui, / Kuris palaidotas išbudo“[225]. Eilėraštyje „Ašara“ ši situacija labiau poetizuojama, minint pasiūtas įkapes ir jau uždegtą žvakę. Tačiau gali nutikti taip, kad mirtinas ligonis, kuriam įkapės jau buvo paruoštos, ims ir pasveiks. Eilėraštyje „Atsibudimas“ įsivaizduojama situacija, kai karstas jau nuleistas į kapą, bet tuomet mirusysis ir atsibunda. Taigi, vaizduojamos trys situacijos, ardančios *chronos* tvarką.

L. Andriekaus lyrinis subjektas išreiškia pomirtinio gyvenimo tikrovę, kuri tokia pat reali kaip pats gyvenimas. Eilėraščio „aš“ save tapatina su „kosminės nakties“ klajokle dulke (eil. „Astronautas“, NG, p. 43), savo „poilsio vienos sekundės“ nė už ką nemainytų „Į akmens sapnus / Drugelio snūdį“ (eil. „Poilsis“, NG, p. 45). Jis kaltina karsto gamintojus, kurie nepasirūpino, kad jame paguldytą pasiektų saulės ir žvaigždžių šviesa (eil. „Karste“, NG, p. 79). Lyrinis subjektas guodžia savo motiną ir, aplankęs ją dvasiniu pavidalu, prašo neišsigąsti, tik savo lūpomis paliečia jos kaktą (eil. „Motina“, NG, p. 98). Jam sunku beatsiminti, kiek metų kape išgyventa anapusinėje tikrovėje (eil. „Iš kapo“, AM, p. 88), laukiant prisikėlimo. Audėjos prašo išausti drobę, kurią patiesęs galėtų ja pareiti „Iš savo kapo ilgos nakties“[226]. Eilėraščio „aš“, įsivaizduodamas savo pomirtinį gyvenimą, norėtų kapuose klausytis, ką šneka numirėliai, kol giesmė „Jėzau mano mieliausias“ jį patį kviestų grįžti į kapą (eil. „Vėlė“, AM, p. 59). Prašo priėjus prie jo kapo susikaupti ir nurimti (eil. „Epitafija“, AM, p. 89). Tai reikalinga tam, anot eilėraščio „Šventovė“ (AM, p. 14; PTDM, p. 40) lyrinio subjekto, kad „gyvieji ir nekrikštytųjų vėlės“ galėtų ramiai giedoti Dievui „Kyrie“. Minėto eilėraščio pirminis variantas buvo publikuotas knygoje „Atviros marios“, o taisytas variantas pasirodė rinktinėje „Pasilikau tik dangų mėlyną“. Rinktinėje buvo pateiktas vienas prikurtas posmas, įdėtas į eilėraščio pabaigą. Kiti posmai tik truputį pakoreguoti. Šiame eilėraštyje raiškiai atskleidžiama anapusinė tikrovė:

[224] Andriekus L. „Šypsnis“. Brooklynas, 1961 m. sausio 10 d. *OFM.*
[225] Ten pat.
[226] Andriekus L. „Audėjai“. *OFM.*

Durys, į dangaus menes atidarytos,
Kviečia eiti, kaip į nuosavus namus –
Toj šventovėje kas vakarą, kas rytą
Miršta aidas begalinių tolumų.

Joj gyvieji ir nekrikštytųjų vėlės
Pakaitais tą pačią Kyrie giedos,
Joj kolonos ir altoriai be šešėlių
Laukia didžiojo lėmimo valandos (AM, p. 14).

Toj šventovėj lyg vargonų fugos
Susilieja meilė, skausmas ir auka,
Kol ištinka džiaugsmo paskutinis smūgis
Maldininkų eiseną staiga (PTDM, p. 40).

Šiame eilėraštyje matyti perėjimas iš pomirtinio gyvenimo į prisikėlimą ir Paskutinįjį teismą. Vaizduojama tarpinė būsena tarp mirties akimirkos ir prikėlimo, kurio metu stojama prieš Paskutinįjį teismą. Šią perėjimo būseną dar kitaip būtų galima įvardyti A. Tyruolio žodžiais – „dvasinė naktigonė“ (Tyruolis, 1995, p. 162), t. y. tolimesnis budėjimas už žmonijos egzistencijos ribų.

Ne kartą Naujajame Testamente Kristaus skelbtas prisikėlimas iš mirusiųjų viltingai aprašomas L. Andriekaus poezijoje. Kaip pomirtinio gyvenimo tąsa, eilėraštyje „Daina“ (SK, p. 191) kalbama apie *prikėlimą*. Kodėl apie *prikėlimą*, o ne *prisikėlimą*? Sinonimų žodyne terminas *prikelti* apibūdinamas kaip *pabudinti*, o viena iš žodžio *pabudinti* reikšmių – *prižadinti* ar *prikelti* (pvz.: vidurnaktį *prižadinti*, *prikelti* šeimininkę) (Lyberis, 1980, p. 324, 260), ir ši reikšmė neturi nieko bendra su mirusiųjų *prikėlimu*. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne sąvokos *prikėlimas* ir *prisikėlimas* kildinamos nuo termino *prikelti*, kuris aiškinamas kaip prižadinimas ar pribudinimas iš miego, atgimimas, nupuolusio gelbėjimas, atgijimas iš numirusiųjų (Keinys, 2000, p. 606). Tačiau abiejuose žodynuose neaiškinama sąvokų *prikėlimas* ir *prisikėlimas* reikšmių skirtingumas, jie tapatinami su sąvoka *prikelti*. Abiejų terminų kilmė iš sąvokos *prikelti* aiški ir neginčytina, bet skiriasi jų reikšmės. Sąvokų *prisikėlimas* ir *prisikelti* sangrąžinė dalelytė *-si-* nurodo į veiksmą savęs paties atžvilgiu, o sąvokos *prikėlimas* ir *prikelti* pabrėžia veiksmą kito asmens atžvilgiu. Biblijoje, ypač Naujajame Testamente, daug kartų minimas *prisikėlimas*, kuris taikomas Kristui, prisikėlusiam trečiąją dieną po nukryžiavimo. Žodis *prikėlimas* vartojamas gerokai rečiau – dažniausiai minint Kristaus daromus stebuklus: kai Jis *prikėlė* žmones iš mirusiųjų (Mt 9, 18–26; Mk 5, 35–43; Lk 7, 11–17; Lk 8, 49–56; Jn 11).

Eilėraštyje „Daina“ (SK, p. 191) kalbama apie tikėjimą ir netikėjimą mirusiųjų prisikėlimu. L. Andriekaus lyrinis subjektas žino, kad Kristus Lozorių prikėlė iš numirusiųjų. Yra daug ženklų, liudijančių įvairių asmenų prikėlimą. Vienas iš jų (turbūt pats ryškiausias) yra Lozoriaus prikėlimas. Nors būta ir kitų atvejų, pastarasis Evangelijose aprašytas plačiausiai.

L. Andriekaus poetinėje eschatologijoje, kalbant apie prikėlimą ir prisikėlimą, dažnai pabrėžiamas mirusiųjų kėlimasis iš kapų. Prisikėlimo iš kapo provaizdžiu tampa pati Kristaus istorija – jo nukryžiavimas ir prisikėlimas. Nukryžiavus Kristų ir Jam numirus, kaip bus prikėlimo Paskutiniojo teismo dieną, kėlėsi „iš karstų numirėliai“ (eil. „Ant kryžiaus“, SK, p. 57). Trečiąją dieną prisikėlė ir pats Kristus, kuriam iki Paskutiniojo teismo dienos nereikės miros nei kvepalų (eil. „Motinos glėby“, SK, p. 107), kadangi nuo jo sklis kapo dvelksmas:

> Sakyk varpams –
> Tegul sugaudžia jie
> Linksmai bent vieną sykį,
> Ir nuo jų dūžio plyšusios vandens lelijos
> Tegul tuoj padvelkia
> Mums tavo kapo aromatomis,
> Prisikėlimo Kristau. (eil. „Varpai“, SK, p. 165).

Prisikėlęs Kristus šaukia iš senkapių vardais, parašytais Gyvenimo knygoje, visus numirėlius „Į didžiąją Velykų eiseną“ (eil. „Prisikėlimas“, SK, p. 194). Velykos skelbia Kristaus prisikėlimą, tad pagal jų prasmę Paskutiniojo teismo dieną prikeliami visi kiti numirusieji. Kristus tampa prisikėlimo provaizdžiu. L. Andriekaus lyrinis subjektas teigia, kad mirties dieną matoma tik mirtis (eil. „Kas bus rytoj“, UVV, p. 58), tačiau negalvojama, kas laukia amžių pabaigoje: „Ką gi reiškia numirti, / Jeigu ne prisikelti?“ (eil. „Vieną rudenį“, UVV, p. 51). Anot rašytojo Jono Kuzmickio, L. Andriekus „netiki nei žmogaus, nei tautos mirtimi“ (Kuzmickis, 1977, p. 2), jis tiki prisikėlimu. J. Ratzingerio žodžiais, „iš prisikėlusio kyla viltis, kad Dievo malonės veikimu visas žmogus vėl bus prikeltas naujam gyvenimui“ (Ratzinger, 1996, p. 75). Omenyje turimas ne tik dvasinis prisikėlusio žmogaus pavidalas, tvirtinama, kad visas žmogus – taigi, ne tik dvasia, bet ir kūnu – bus prikeltas naujam ir amžinam gyvenimui. Anot J. Narūnės, L. Andriekaus poezijoje „mirtis vaizduojama, kaip dvasios išlaisvinimas, kaip perėjimas į kitą, gražesnį pasaulį“ (Narūnė, 1977, p. 17). A. Jasmantui prisikėlimas siejasi su laukiančia vestuvių puota: „Žiūrėk, ten pas Aukščiausią Valią, / Drabužiais išeiginiais pasirėdę, / Visi jie tyliai sėdi / Kaip nuotakos vestuvių vežime“ (Jasmantas, 1992, p. 18).

Kartais mirusiųjų prisikėlimas L. Andriekaus poezijoje yra lyginamas su senųjų vartų atidarymu (eil. „Prisikėlimas“, SK, p. 194) ar triumfo vartais (eil. „Juodasis paukštis“, UVV, p. 23). Lyrinis subjektas Viešpačiui primena, kaip, vėjams bedaužant kapinių vartus, juos uždarydavo, kad mirusieji galėtų ilsėtis ramybėje (eil. „Senkapiai“, SK, p. 169). Mirusieji vadinami mirusiais pavasariais, kuriuos, atvėrus senus senkapių vartus, išleis į prisikėlimo „pergalės procesiją“ (eil. „Prisikėlimas“, AMR, p. 111). Tuomet ne tik kiekvienas asmuo, bet ir kiekvienas žemės grūdas pajus „Prisikėlimo pergalę“ (eil. „Daina“, SK, p. 191). Eilėraštyje

„Prisikėlimas“ (SK, p. 195) šį įvykį skelbs atbundanti gamta: „Kai senkapių vartus atvėrus vėjui, / Prisikėlimą / Karklai skelbs“ (eil. „Prisikėlimas“, SK, p. 195).

Prisikėlimas yra neatsiejamas nuo pasaulio pabaigos. Jos įvaizdis L. Andriekaus poezijoje yra angelo pučiamas trimitas ir jo garsas, skelbiantis visko pabaigą. Trimito garso poveikis stulbinamas – iš kapų prikelia šventuosius:

> Angelo trimitas, lyg perkūno griausmas,
> Tesujudina kapus greičiau:
> Teprisikelia šventieji
> Su tom kryžių saulėm ant galvų –
> Ir Tu būk žmogaus teisėjas! (eil. „Dievo liūdesys“, PTDM, p. 230).

L. Andriekaus poezija yra kupina vilties, kadangi tikėjimas prisikėlimu suteikia amžinojo išganymo viltį. Dievas per ją lyriniam subjektui yra pažadėjęs sielas, apsiplovusias Kristaus krauju, išsaugoti iki „visuotinio prisikėlimo“ (eil. „Viltis“, SK, p. 173). Klausiama, „kas miegančiam atbusti įsakys“ (eil. „Įmygis“, SK, p. 181), nors atsakymas žinomas – prisikėlęs Kristus. Pats prisikėlimo pirmavaizdis įsakys prisikelti ir visiems mirusiesiems. Dievas nepamirš prikelti nė vieno, jo pirštai palies kiekvieno žmogaus kapą (eil. „Žinia“, AM, p. 53). Jis savo meilingomis rankomis nuvoš „nuo karstų / Užvertus antvožus“ (eil. „Teismo dieną“, SK, p. 124). Antvožų įvaizdis pasitaiko ir A. Jasmanto poezijoje: „Antvožus sunkius nukėlę, / Atsidusę valandėlę. / Šauks sargai kiekvieną vėlę“ (Jasmantas, 1992, p. 154). Beje, minėtu Dievo rankų įvaizdžiu ženklinama Dievo Dvasia. Sulaukus prisikėlimo dienos, siūloma džiaugtis „Ant bundančių kapų“ (eil. „Juodasis paukštis“, UVV, p. 23), iš kurių „Padvelks gyvybė“ (eil. „Aukso amžius“, UVV, p. 19).

Prisikėlimas nėra paskutinis žmonijos išganymo istorijos etapas. Po prisikėlimo ir Paskutiniojo teismo teisiųjų laukia gyvenimo vainikas – amžinybė. Žmonijos mirtingumas dar nereiškia pavienio jos nario baigtinumo. Anot J. Ratzingerio, „tvirtai tikima, kad kosmoso dinamika veda į tikslą, į situaciją, kai materija ir dvasia bus naujai ir galutinai tarpusavyje susijusios“ (Ratzinger, 1996, p. 184). Amžinybę (kaip buvo aptarta analizuojant *kairos* ir *chronos*), dar galima pavadinti nesibaigiančia akimirka. Dabar jau J. Andriekaus poezijos lyrinis subjektas, panašiai kaip eilėraštyje „Šypsnis“[227], galėtų ištarti, kad jam akimirka virto amžinybe. Ši akimirka-amžinybė:

[227] Andriekus L. „Šypsnis“. Brooklynas, 1961 m. sausio 10 d. *OFM.*

<...> mums bylos
Apie laimingą salą,
Kurioj nėra gimimo nei mirties –
Kur jau vidunaktis
Vadinamas vidudieniu,
Ir pilnatis
Vadinama jau saule (eil. „Vaikai“, NG, p. 50).

L. Andriekaus eilėraščio „aš“ teigia, kad „Pasaka viešpataus“, tikrovei pavirtus į nieką (eil. „Mano siela“, UVV, p. 64). Atsimenama toji žavinga gyvenimo akimirka, kai buvo klausomasi dangiškos fleitos garsų, kurių norėtųsi klausytis nuolat, amžinai (eil. „Fleita“, UVV, p. 70).

L. Andriekaus poezijoje amžinybė yra glaudžiai susijusi su Viešpaties veidu, su žvelgimu į Jį. Eilėraštyje „Sostas“ (SK, p. 121) teigiama, kad per visą amžinybę, arba amžinai trunkančią akimirką, nenusibostų būti prie Dievo sosto ir matyti Jo veidą. Anot A. Maceinos, „laikas amžinybės akivaizdoje yra netikra būsena“: kad prasidėtų amžinybė, laikas turi baigtis (Maceina, 1990, p. 535, 537). Eilėrašytyje „Gyvybė“ (SK, p. 149) minima, kad prie Dievo sosto sruvens gyvojo vandens šaltiniai, iš kurių tikintieji galės nuolat atsigerti. Šiuos šaltinius reikia suprasti ne vien tiesiogiai – kaip vandenį prisikėlusiam žmogaus kūnui, bet ir kaip kiekvieną žodį, išeinantį iš Dievo lūpų (Mt 4, 4).

Mirtis L. Andriekaus poezijoje nereiškia žmogaus egzistencijos pabaigos. Žmogiškoji mirtis nėra tapati asmens baigtinumui. Žmogus pasilieka kitų atmintyje ir savo kūryboje, o dvasiniu pavidalu yra Dievo karalystės prieangyje. Poeto požiūris į mirtį yra nevienareikšmis: nors lyrinis subjektas į mirtį žvelgia viltingai, kaip į amžinojo gyvenimo garantą, tačiau, turėdamas laikiną kūną, bijo pomirtinės nežinomybės; vis dėlto jo viltį palaiko tikėjimas Dievu. L. Andriekaus poezijoje mirtis tapatinama su mylinčia seserimi, palydinčia anapus gyvenimo vartų. Pati mirtis – tarsi amžinybės projekcija, kuri savo pirminę formą įgavo tuomet, kai Kristus prisikėlė iš mirusiųjų, įžengė į dangų ir taip tikintiesiems parodė, jog žmogiškoji mirtis nėra baigtinė būties forma. Kristaus prisikėlimas teikia vilties, kad ir visi kiti bus prikelti ir amžinai gyvens Dievo akivaizdoje.

IŠVADOS

L. Andriekaus gyvenimas ir kūrybinis kelias rodo, kad žmogui istorijos tėkmėje yra skirta kurti ir savo kūrybine potencija žengti į tranfigūraciją, perkeitimą. Kūryba suvokiama kaip Dievo kūrybinis impulsas, perduotas žmogui, kad jis toliau kurtų ir įprasmintų savo gyvenimą pasaulyje.

Siedamas savo tarnystę su kultūrine (visuomenine ir literatūrine) veikla, L. Andriekus atstovavo XX a. viduryje susiformavusiai kultūros teologijos srovei. Ši samprata jam pasitarnavo visuomeninėje-kultūrinėje veikloje ir kūryboje. Pastarojoje kultūros teologija įgavo meno ir literatūros teologijos išraišką.

L. Andriekui buvo svarbūs krikščioniškojo universalizmo postulatai, kurie akivaizdžiai atsiskleidė jo brandžioje asmenybėje. L. Andriekus buvo plačių pažiūrų žmogus. Jaunystėje jis aktyviai siekė žinių: nebuvo užsidaręs kunigas ir vienuolis siaurąja religingumo prasme, tačiau, kaip kultūros teologijos atstovas, plėtė savo akiratį, žengdamas į įvairius kultūros barus – dailę, žurnalistiką, literatūrą, visuomeninį darbą. Jam įtaką darė Europos krikščioniškoji tradicija, susijusi su pranciškoniškąja dvasingumo samprata bei A. Maceinos ir P. Tillicho kultūros teologijos apibrėžtys. Amerikos žemyne savo kultūrinėje ir visuomeninėje veikloje jis įgyvendino minėtos kultūros teologijos postulatus.

L. Andriekus vykdė visuomeninę veiklą švietimo, visuomeninėje ir kultūrinėje srityse, grįsdamas ją krikščioniškojo universalizmo idėjomis ir remdamasis tikinčio kūrėjo pozicija, kuri skatina visus darbus pašvęsti Dievui.

L. Andriekui dirbant Šv. Antano gimnazijos rektoriumi, atsivėrė plačios galimybės ugdyti ir puoselėti lietuviškąsias vertybes ir krikščioniškojo universalizmo postulatus tarp lietuvių gimnazistų. Lietuvių pranciškoniškoji gimnazija buvo puiki terpė plėtoti ir ugdyti meno teologijos nuostatas. L. Andriekus stengėsi gimnazijoje formuoti visapusiškai išsilavinusias asmenybes, kurios toliau puoselėtų lietuvių tautiškumą išeivijoje.

L. Andriekus, būdamas *homo religiosus*, krikščioniškojo universalizmo idėjas ir kultūros teologijos principus skleidė visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje. Jo dvasioje glūdėjo siekis suvienyti įvairių pažiūrų asmenybes bendram darbui Lietuvių rašytojų draugijoje ir kultūros žurnale „Aidai“. L. Andriekus, eidamas Draugijos pirmininko ir minėto žurnalo vyriausiojo redaktoriaus pareigas, rūpinosi lietuvių rašytojų ir menininkų kūrinių sklaida, tautiškumo puoselėjimu lietuvių išeivijoje. Pasitikėjimas L. Andriekumi, išreikštas išrenkant jį į LRD Valdybą ir paskiriant „Aidų“ vyr. redaktorium, rodė lietuvių išeivių orientavimąsi į krikščionybę. Savo ruožtu L. Andriekus tuo metu ne tik stengėsi atstovauti minėtų institucijų interesams, bet ir į aplinkinį pasaulį žvelgė daug plačiau, nei priklausytų pagal einamas

visuomenines pareigas.

Literatūros teologija vyravo ir L. Andriekaus poezijoje. Šioje disertacijoje literatūros teologija buvo traktuojama kaip literatūros subjekto ir teologijos objekto santykis. Tokiu atveju pati literatūrinė kūryba suvokiama kaip kūrybinė drąsa kurti. L. Andriekaus eilėraščiuose lyrinis subjektas susitinka su teologijos objektu, todėl šio poeto kūrybą galima vadinti subjekto ir objekto sąlyčio poezija.

Krikščioniškosios nuostatos atsispindi laiko ir erdvės sampratose. L. Andriekaus eilėraščiuose laikas yra neatskiriama šios ir anos būties bei erdvės dimensija. Skiriasi tik žemiškojo ir pomirtinio gyvenimo laiko samprata.

L. Andriekaus kūryboje laikas nevienareikšmis: jis skirstomas į kiekybinį (*chronos*) ir kokybinį (*kairos*). Poeto eilėraščiuose sakraliosios erdvės interpretuojamos įvairiame laiko *chronos* kontekste, o visas žemiškasis laikas *chronos* yra projektuojamas į dangiškąjį laiką *kairos*. L. Andriekaus kūryboje laikas *kairos*, kaip akimirkos atitikmuo, apima žemės istoriją nuo jos sukūrimo iki laikų pabaigos. Laiku *chronos* L. Andriekus įpoetino žemiškąjį žmogaus gyvenimą nuo gimimo iki mirties. L. Andriekaus išeiviškoji patirtis poezijoje atsiskleidžia per lietuvių ir izraelitų tautos likimų sąsajas, sutapatinančias tolimas erdves. Eilėraščio lyrinio subjekto kelionės per sakraliąsias krikščionybės vietas ir savo būties pašventimą Aukščiausiajam jį artina prie teologijos objekto ir savęs įprasminimo kokybinio laiko perspektyvoje.

L. Andriekaus poezijoje egzistuoja dvi tikrovės – empirinė ir dvasinė. Pastaroji svarbesnė už empirinę, bet nenuvertinama ir fizinė egzistencija, kuri siekia pažinti aukštesnįjį pasaulį. Poeto eilėraščiuose aiškiai atskleidžiamas žmogiškosios būties prasmingumas. Svarbiausi būties akcentai siejami su visa įprasminančiu darbu ir nesavanaudiška, į kitus nukreipta, serafiškąja meile. Žmogaus lemtingumas, kreipiamas asmens amžinybės link, prasideda po kūniškosios mirties, kuri L. Andriekaus poezijoje nereiškia asmens egzistencijos pabaigos. Gyvenimas tęsiasi ir po mirties, bet jis jau kitoks – dvasinis. Poetinėje mirties interpretacijoje jaučiama L. Andriekaus kūrybinė drąsa, besiremianti krikščioniškosios tradicijos postulatais, tačiau idėjų semiamasi ir iš lietuvių tautos kūrybinio palikimo.

L. Andriekaus poezijoje akivaizdūs transfigūracijos proceso dėsniai. Perkeitimas poetui yra susijęs su laiku *kairos* ir mirtimi, kaip amžinybės projekcija. Žemiškasis laikas kreipiamas universalaus, perkeičiančio poetinio laiko kryptimi. L. Andriekui mirtis tapati laiko *kairos* pilnatvei, kuri įgauna prasmę anapusybėje per prisikėlimą ir amžinąjį gyvenimą.

L. Andriekaus poezija yra neabejotinos meninės vertės. Jos vertingumas pirmiausiai kyla iš laisvo kūrybinio rašymo. Antra, jo poezijai didelės įtakos turėjo kultūrinė ir literatūrinė aplinka, kurioje vyko jo intensyvus visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas. Trečia, L. Andriekaus

poeziją veikė ne tik literatūros, bet ir kitų meno sričių, tokių kaip dailė, skulptūra ir pan., išmanymas bei įtaka. Lietuvių poezijos istorijos raidoje L. Andriekaus poeziją būtų galima gretinti su kitų išeivių poezija, kurioje ryški dievoieškos idėja (K. Bradūno, B. Brazdžionio). Ypač jam artimas A. Jasmantas, kuris atsiskleidžia kaip ieškantis Dievo savo būtyje, o L. Andriekui Dievas – būties ir amžinybės pagrindas.

Atsižvelgiant į visa tai galima teigti, kad L. Andriekus buvo universali, visapusiška, dvasinga asmenybė, atstovavusi krikščioniškojo universalizmo principams ir idėjoms bei per literatūros ir meno teologijos veiklų prizmę įgyvendinusi kultūros teologijos konceptus.

SANTRUMPOS

L. Andriekaus knygos

AM – Andriekus L. (1955). *Atviros marios*. Brooklynas. Išleido tėvai pranciškonai.

SK – Andriekus L. (1960). *Saulė kryžiuose*. Brooklynas. Išleido pranciškonai.

NG – Andriekus L. (1963). *Naktigonė:* lyrika. Brooklynas. Išleido tėvai pranciškonai.

PDA – Andriekus L. (1969). *Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos*. New York. Išleido pranciškonai.

UVV – Andriekus L. (1976). *Už vasaros vartų*: lyrika. New York. Išleido pranciškonai.

AMR – Andriekus L. (1985). *Atmink mane, Rūpintojėli:* rinkinio „Saulė kryžiuose" antroji versija. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonai.

BIA – Andriekus L. (1988). *Balsai iš anapus*. Brooklynas: Šv. Kazimiero lietuvių pranciškonų provincija, 1988.

PTDM – Andriekus L. (1991). *Pasilikau tik dangų mėlyną:* poezijos rinktinė. Vilnius: Vaga.

Archyvai

MLLM – Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyvas

OFM – Lietuvos OFM archyvas

VDU LII – Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos instituto archyvas

Kitos santrumpos

Eil. – eilėraštis (eilėraščiai)

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

NT – Naujasis Testamentas

ST – Senasis Testamentas

Organizacijos

BALF – Bendras Amerikos lietuvių šalpos fondas

LB – Lietuvių bendruomenė

LRD, Draugija – Lietuvių rašytojų draugija

PLB – Pasaulio lietuvių bendruomenė

NCWC – *National Catholic Welfare Conference* (Nacionalinės katalikų geradarystės konferencija)

Šv. Rašto knygos

Senasis Testamentas

Pr – Pradžios knyga

Joz – Jozuės knyga

1 Kar – Pirmoji Karalių knyga

Ps – Psalmynas

Pat – Patarlių knyga

Mok – Mokytojo knyga (dar kitaip – Koheleto knyga)

Iz – Izaijo knyga

Jer – Jeremijo knyga

Antrojo kanono knygos

Išm – Išminties knyga

Sir – Siracido knyga

Naujasis Testamentas

Mt – Evangelija pagal Matą

Mk – Evangelija pagal Morkų

Lk – Evangelija pagal Luką

Jn – Evangelija pagal Joną

Apd – Apaštalų darbai

Rom – Laiškas romiečiams

1 Kor – Pirmasis laiškas korintiečiams

Gal – Laiškas galatams

Kol – Laiškas kolosiečiams

1 Tim – Pirmasis laiškas Timotiejui

2 Tim – Antrasis laiškas Timotiejui

Tit – Laiškas Titui

2 Pt – Antrasis Petro laiškas

Apr – Apreiškimas Jonui

ŠALTINIAI

ARCHYVINIAI ŠALTINIAI

1. Andriekus L. „1965.XI.21“. *OFM.*
2. Andriekus L. 1965 m. gruodžio 16 d. aplinkraštis. *OFM.*
3. Andriekus L. „1968 metų Kalėdos“. *OFM.*
4. Andriekus L. „Ak, vargu, vargu jau mano balsą...“. Kennebunkportas, 1958 m. rugsėjo 17 d. *OFM.*
5. Andriekus L. „Amžinos Kalėdos“. *OFM.*
6. Andriekus L. „Anoj šaly: vasario 16-osios garbei“, Kennebunkportas, 1975 m. sausio 12 d. *OFM.*
7. Andriekus L. „Apreiškimas“. 1980 m. liepos 6 d. *OFM.*
8. Andriekus L. „Atsiskyrimas“. Brooklynas, 1961 m. balandžio 4 d. *OFM.*
9. Andriekus L. „Audėjai“. *OFM.*
10. Andriekus L. „Brangieji...“. 1969 m. birželio 13 d. *OFM.*
11. Andriekus L. „Brangūs mokiniai...“. 1965 m. spalio 10 d. *OFM.*
12. Andriekus L. „Brangūs mokiniai“. 1966 m. vasario 5 d. *OFM.*
13. Andriekus L. „Didis džiaugsmas ima...“. Čikaga, 1968 m. balandžio 27 d., Marquette parko salėje. *OFM.*
14. Andriekus L. „Dvasiškija ir lietuviškoji spauda“. *OFM.*
15. Andriekus L. „Ekumeninė ir tautinė vienybė“. Woodhavenas, 1973 m. sausio 14 d. *OFM.*
16. Andriekus L. „Gedulas“. Brooklynas, 1961 m. vasario 27 d. *OFM.*
17. Andriekus L. „Gedulo vainikas“. Bostonas, 1974 m. spalio 4 d. *OFM.*
18. Andriekus L. „Gerbiami Čikagos lietuviai“. Kalba „Margučio“ radijo programoje 1968 m. balandžio 26 d. *OFM.*
19. Andriekus L. „Gimiau naktį – prieš aušrą“. 1993 m. gegužės 1 d. *OFM.*
20. Andriekus L. „Gyvenimas“. Kennebunkport, Maine, 1950 m. vasario 18 d. *OFM.*
21. Andriekus L. „Išlydime į amžino poilsio karaliją“. Tėv. Leonardo Andriekaus OFM atsisveikinimo žodis dail. Adomo Galdiko laidotuvėse Apreiškimo bažnyčioje, Brukline, 1969 m. gruodžio 10 d. *OFM.*
22. Andriekus L. „Jaunimo metų angoj“. 1965. *OFM.*
23. Andriekus L. „Juozo Girniaus 75 metų amžiaus jubiliejuje Bostone: 1990.VI.3“. *OFM.*
24. Andriekus L. „Kodėl lietuviai vienuoliai tapo meno entuziastais?“. Žodis atidarant dailės parodą K. Ž. 1987 m. kovo 27 d. *OFM.*
25. Andriekus L. „Laidotuvėms“. 1977 m. gruodžio 5 d. *OFM.*

26. Andriekus L. „Lietuvių pranciškonų provinciolo ir Šv. Antano gimnazijos rektoriaus Tėv. Leonardo Andriekaus žodis Čikagos lietuviams televizijos programoje“. 1967 m. balandžio 14 d. *OFM.*
27. Andriekus L. „Maldos ir atgailos diena“. 1966 m. gegužės 13 d. *OFM.*
28. Andriekus L. „Malonūs Broliai ir Seserys...“. Apreiškimas 1990 m. lapkričio 18 d. *OFM.*
29. Andriekus L. „Mes ne sava šviesa žėrėjom“. Pamaldose už Telesforą Valių Toronte 1979 m. balandžio 7 d. *OFM.*
30. Andriekus L. „Mieli Čikagos lietuviai...“. Kalba per lietuvių televiziją Čikagoje 1968 m. balandžio 24 d. *OFM.*
31. Andriekus L. „Mieli mokiniai“. 1967 m. balandžio 8 d. – II sekmadienis po Velykų – Pašaukimų diena. *OFM.*
32. Andriekus L. „Mieli radijos klausytojai...“. 1967 m. balandžio 16 d., Marquette Pk., Čikaga. *OFM.*
33. Andriekus L. „Mylėti Dievą ir artimą“. 1968 m. rugsėjo 29 d. *OFM.*
34. Andriekus L. „Mirtis“. Kennebunk Port, Maine, 1949 m. vasario 5 d. *OFM.*
35. Andriekus L. „Mūsų jaunimas“. *OFM.*
36. Andriekus L. „Mūsų kultūrinės problemos: paskaita Bostono Kultūros klube“. 1965 m. vasario 27 d. *OFM.*
37. Andriekus L. „Naujų metų angoj“. 1948 m. *OFM.*
38. Andriekus L. „Nesigėdykime būti lietuviais“. 1966. *OFM.*
39. Andriekus L. „Pabaiga“. Bruklinas 1960 m. rugsėjo 15 d. *OFM.*
40. Andriekus L. „Pasilikom vieni visam laikui...“. *OFM.*
41. Andriekus L. „Pažadėtoji Žemė“. Kennebunk Port, Maine, 1949 m. birželio 17 d. *OFM.*
42. Andriekus L. „Pax et Bonum – Ramybė ir gėris“. 1969 m. kovo 4 d. *OFM.*
43. Andriekus L. „Po atsivėrusiu dangum“. 1964 m. gruodžio 3 d. *OFM.*
44. Andriekus L., „Preliudas“. *OFM.*
45. Andriekus L. „Princep Pacis“. *OFM.*
46. Andriekus L. „Radijo klausytojai ir klausytojos...“. Sophie Barcus radijo programai 1967 m. balandžio 15 d. *OFM.*
47. Andriekus L. „Ramybė ir gėris“. 1969 m. Kalėdos. OFM.
48. Andriekus L. „Ramybė Jums“. 1967 m. balandžio 2 d. *OFM.*
49. Andriekus L. „Rašytojų susirinkime Vilniuje“. 1993 m. lapkričio 24 d. *OFM.*
50. Andriekus L. „Religinis menas“, 1977 m. spalio 12 d. *OFM.*
51. Andriekus L. „Sesuo“. 1995 m. spalio 31 d. *OFM.*

52. Andriekus L. „Stasio Santvaro 70 m. amžiaus sukaktuvių pobūvy Bostone 1972 m. gegužės 27 d. vakarą“. *OFM.*
53. Andriekus L. „Šioje planetoje“. Kennebunkportas, 1989 m. gruodžio 12 d. *OFM.*
54. Andriekus L. „Šypsnis“. Brooklynas, 1961 m. sausio 10 d. *OFM.*
55. Andriekus L. „Šv. Antano gimnazijos lietuviškumo klausimu“. 1966. *VDU ISC*, f. 32, ap. 1–8, b. 9.
56. Andriekus L. „Telesforo Valiaus laidotuvėse Prisikėlimo par. Bažnyčioje 1977.XII.4“. *OFM.*
57. Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. *OFM.*
58. Andriekus L. „Trys blogybės“. 1967 m. sausio 15 d. *OFM.*
59. Andriekus L. „Visiems Šv. Kazimiero Kustodijos nariams: Ramybė ir palaima“, 1968 m. vasario 18 d. *OFM.*
60. Andriekus L. „Work“. 1967 m. rugsėjo 16 d. *OFM.*
61. Andriekus L. 1947 m. lapkričio 14 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106261, K. Bradūno fondas.
62. Andriekus L. 1947 m. lapkričio 28 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106262, K. Bradūno fondas.
63. Andriekus L. 1948 m. gegužės 31 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106264, K. Bradūno fondas.
64. Andriekus L. 1948 m. birželio 6 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106265, K. Bradūno fondas.
65. Andriekus L. 1948 m. liepos 28 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106266, K. Bradūno fondas.
66. Andriekus L. 1948 m. rugsėjo 29 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106267, K. Bradūno fondas.
67. Andriekus L. 1948 m. gruodžio 7 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106268, K. Bradūno fondas.
68. Andriekus L. 1950 m. sausio 11 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106270, K. Bradūno fondas.
69. Andriekus L. 1950 m. vasario 22 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-P59540, K. Bradūno fondas.
70. Andriekus L. 1950 m. balandžio 22 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106271, K. Bradūno fondas.
71. Andriekus L. 1950 m. rugsėjo 20 laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106272, K. Bradūno fondas.

72. Andriekus L. 1951 m. sausio 1 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-P59541, K. Bradūno fondas.
73. Andriekus L. 1951 m. sausio 16 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106273, K. Bradūno fondas.
74. Andriekus L. 1955 m. balandžio 12 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106279, K. Bradūno fondas.
75. Andriekus L. 1955 m. balandžio 21 d. laiškas K. Bradūnui. *MLLM*-106280, K. Bradūno fondas.
76. Andriekus L. 1981 m. birželio 12 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
77. Andriekus L. 1983 m. balandžio 25 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
78. Andriekus L. 1985 m. lapkričio 11 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
79. Andriekus L. 1985 m. gruodžio 12 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
80. Andriekus L. 1986 m. vasario 9 d. laiškas prof. J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
81. Andriekus L. 1987 m. gruodžio 29 d. laiškas J. Gimbutui. *VDU ISC*, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
82. Andriekus L. 1989 m. liepos 16 d. laiškas J. Gimbutui. VDU ISC, f. 4, ap. 1–4, b. 10030-7.
83. Andriekus L. 1984 m. sausio 5 d. laiškas B. Nemickui. *VDU ISC*, f. 24, ap. 1-2, b. 6.
84. Andriekus L. 1947 m. lapkričio 13 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
85. Andriekus L. 1948 m. rugpjūčio 10 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
86. Andriekus L. 1948 m. spalio 10 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
87. Andriekus L. 1948 m. gruodžio 7 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
88. Andriekus L. 1949 m. gegužės 1 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
89. Andriekus L. 1949 m. spalio 17 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
90. Andriekus L. 1949 m. lapkričio 12 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
91. Andriekus L. 1949 m. lapkričio 29 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
92. Andriekus L. 1949 m. gruodžio 15 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
93. Andriekus L. 1950 m. vasario 20 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
94. Andriekus L. 1950 m. kovo 30 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
95. Andriekus L. 1950 m. gegužės 13 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
96. Andriekus L. 1950 m. birželio 22 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
97. Andriekus L. 1950 m. spalio 29 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*

98. Andriekus L. 1951 m. birželio 23 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
99. Andriekus L. 1951 m. rugpjūčio 3 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
100. Andriekus L. 1952 m. kovo 7 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
101. Andriekus L. 1952 m. lapkričio 4 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
102. Andriekus L. 1954 m. balandžio 15 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
103. Andriekus L. 1960 m. sausio 6 d. laiškas A. Nykai-Niliūnui. *MLLM.*
104. Andriekus L. 1973 m. sausio 14 d. laiškas K. Ostrauskui. *MLLM*-93500, K. Ostrausko fondas.
105. Andriekus L. 1973 m. birželio 6 d. laiškas K. Ostrauskui. *MLLM*-93504, K. Ostrausko fondas.
106. Andriekus L. Letter for Prime Minister of Australia Mr. Gough Whitlam, September 1, 1974. *VDU ISC*, f. 1, ap. 1–7, b. 8421-2152.
107. Andriekutė A. 1970 m. lapkričio 15 d. laiškas L. Andriekui. *OFM.*
108. Athenaeum Antonianum de Urbe Nr. 63, 1941/42. Documentum Immatriculationis nos Rector Athenaei Antoniani de Urbe his litteris testamur R. Fr. Leonardas Andriekus. *OFM.*
109. Barius P. 2003 m. birželio 4 d. laiškas St. Andriekui. *OFM.*
110. Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. kovo 22 d. laiškas L. Andriekui. *MLLM*-P49339, A. Vaičiulaičio fondas.
111. Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. birželio 28 d. laiškas L. Andriekui. *MLLM*-P49340, A. Vaičiulaičio fondas.
112. Bradūnas K. 1967 m. sausio 21 d. laiškas Andriekui. Čikaga. *OFM.*
113. Brazdžionis B. Kalėdinis sveikinimas Andriekui. 1998. *OFM.*
114. Curia Generalizia Dei Frati Minori, Prot. N. 4/45, 9 Novembre 1945. *OFM.*
115. Čepulis C. Commissarius Provincialis, die 19, mensis Septembris an 1939. *OFM.*
116. Čepulis K. 1940 m. gegužės 12 d. laiškas Andriekui. *OFM.*
117. Čepulis K. 1940 m. birželio 26 d. laiškas Andriekui. *OFM.*
118. Dirvelė A. 1939 m. liepos 1 d. raštas. *OFM.*
119. Episcopus Telšensis, „Litterae Testimoniales“, Telšiai, die 3 Augusti 1934 an. Nr. 1983. *OFM.*
120. Kretingos pranciškonų ordino gimnazijos VII klasės mokinio Fr. Leonardo Andrėkaus 1937 mokslo metų Elgesio ir mokslo pažangumo pažymėjimas. *OFM.*
121. Lietuvių rašytojų draugija. Įgaliojimas. 1997 m. sausio 30 d. *OFM.*
122. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 3. 1971 m. gruodžio 20 d. *MLLM*-93498, K. Ostrausko fondas.

123. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. *MLLM*-93499, K. Ostrausko fondas.
124. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. vasario 14 d. *MLLM*-93501, K. Ostrausko fondas.
125. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. balandžio 10 d. *MLLM*-93502, K. Ostrausko fondas.
126. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. birželio 5 d. *MLLM*-78753, A. Vaičiulaičio fondas.
127. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d.. *MLLM*-86858, A. Gustaičio fondas.
128. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1975 m. sausio 1 d. *MLLM*-41075, J. Jankaus fondas.
129. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1976 m. sausio 1 d. *MLLM*-86860, A. Gustaičio fondas.
130. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1976 m. lapkričio 20 d. *MLLM*-50344, S. Santvaro fondas.
131. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1977 m. vasario 22 d. *MLLM*-50346, S. Santvaro fondas.
132. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. *MLLM*-54837, J. A. Jūragio fondas.
133. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. sausio 1 d. *MLLM*-54838, J. A. Jūragio fondas.
134. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. lapkritis. *MLLM*-47391, S. Santvaro fondas.
135. Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1980 m. sausio 20 d. MLLM-47395, S. Santvaro fondas.
136. Maceina A. 1982 m. liepos 13 d. laiškas Andriekui. *OFM.*
137. Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas Andriekui. *OFM.*
138. Mažųjų brolių ordino generolo raštas, Data in Roma, S. Antonio 19 novembre 1945. *OFM.*
139. Mažųjų brolių ordino generolo raštas, Dat. Romae ad S. Antonium Patavinum, die 20 martii 1946. *OFM.*
140. Metrikos ištrauka iš krikšto knygų Barstyčių bažnyčioje 1931 m. balandžio 25 d. *OFM.*
141. Mickevičienė G. 1972 m. birželio 5 d. laiškas Andriekui. *MLLM*-P40188, S. Santvaro fondas.

142. Ricordo Della Mia Ordinazione Sacerdotale e Della Prima S. Messa P. Leonardo Andriekus O.F.M. *OFM.*
143. *The Commision of Franciscan Press Apostolate*, September 1, 1985. *OFM.*

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI

144. Andriekus L. (1968). *Amens in amber* / Vertė D. Jonaitis. New York: Manyland Books, Inc.
145. Andriekus L. (1985). *Atmink mane, Rūpintojėli:* rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija. Brooklyn (N. Y.): Pranciškonai.
146. Andriekus L. (1955). *Atviros marios:* lyrika. Brooklynas: Tėvai Pranciškonai.
147. Andriekus L. (1988). *Balsai iš anapus*. Brooklynas: Šv. Kazimiero lietuvių pranciškonų provincija.
148. Andriekus L. (1980). *Eternal Dream:* Selected Poems / Vertė J. Zdanys. New York: Manyland Books, Inc.
149. Andriekus L. (1949). *Metraštis 1950*. Kennebunkport: Tėvai pranciškonai.
150. Andriekus L. (1963). *Naktigonė:* lyrika. Brooklynas: Tėvai pranciškonai.
151. Andriekus L. (1969). *Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos*. New York: Pranciškonai.
152. Andriekus L. (1991). *Pasilikau tik dangų mėlyną:* poezijos rinktinė. Vilnius: Vaga.
153. Andriekus L. (1985). Regėjau senovinę Žemaitiją. *Atmink mane, Rūpintojėli:* rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonai.
154. Andriekus L. (1960). *Saulė kryžiuose*. Brooklynas: Pranciškonai.
155. Andriekus L. (1965). „Šv. Antano gimnazijos rektoriaus žodis“. *Atonianum 1965*. Kennebunkport, Maine.
156. Andriekus L. (1976). *Už vasaros vartų*. New York: Pranciškonai.
157. Andriekus L., Jurkus P., Landsbergis A. (1997). Naujo LRD aplinkraščio Nr. 2 metmenys, gruodžio 1 d. *OFM.*
158. Apostolicam actuositatem (2001). *Vatikano II Susirinkimo nutarimai:* konstitucijos, deklaracijos, dekretai. Vilnius: Aidai.
159. *Biblija, arba Šventasis Raštas* (2000). Senąjį Testamentą iš hebrajų ir aramėjų kalbų vertė A. Rubšys, Naująjį Testamentą iš graikų kalbos vertė Č. Kavaliauskas. Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija.
160. Gaudium et spes (2001). *Vatikano II Susirinkimo nutarimai:* konstitucijos, deklaracijos, dekretai. Vilnius: Aidai.
161. Jasmantas A. (2001). *Klajūnas*. Vilnius: Aidai.
162. Jasmantas A. (1992). *Poezija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

163. Karsavinas L. (1928). 1928 m. kovo 29 d. laiškas A. Jakštui-Dambrauskui // Lasinskas P. (2009). *Levo Karsavino fenomenas*. Vilnius: Vaga, p. 160–161.

164. Kolevinskienė Ž. (2009). Lietuvių rašytojų draugijos veikla 1970–1973 metais. *Teksto slėpiniai*, Nr. 12. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 197.

165. *Lietuvių rašytojų draugija, 1972* (1972) / Red. L. Andriekus. Brooklyn: Lietuvių rašytojų draugijos valdyba, atspaudė Pranciškonų spaustuvė.

166. Liuima A. (1997). *Antano Maceinos laiškai prel. Pranciškui Jurui*. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija.

167. *Poezijos pavasaris*. (1986) / Sud. M. Karčiauskas. Vilnius: Vaga, p. 169.

168. *Tarybų Lietuvos enciklopedija* (1985). T. 1. Pirm. J. Zinkus. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, p. 62.

PERIODINIAI ŠALTINIAI

169. *Aidai*. Dienos informacija. München, 1945-1947.

170. *Aidai*. Mėnesinis kultūros žurnalas. Augsburg, 1947–1948; Schvab-Gmünd, 1948–1949.

171. *Aidai*. Žurnalas. Brooklyn, NY: Pranciškonų spaustuvė, 1950-1990.

172. *Akiračiai*. Atviro žodžio mėnraštis. Chicago, Ill.: Viewpoint Press, 1976, 1986, 1989.

173. *Amerikos lietuvis*. Savaitraštis. St. Hickory Hills, Ill., 2003.

174. *Antonianum*. Žurnalas. Brooklyn, NY: Pranciškonų spaustuvė, 1965.

175. *Ateitis*. Žurnalas. Chicago, Ill., 1968, Nr. 4; 1979, Nr. 1.

176. *Dirva*. Savaitraštis. Cleveland, Ohio, 1978, Nr. 12, 14; 1988, Nr. 7.

177. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*. Krikščioniškos krypties dienraštis. Chicago, Ill., 1986.

178. *Europos lietuvis*. Laikraštis. London, 1970, 1977.

179. *Laiškai lietuviams*. Religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Chicago, Ill., 1986, Nr. 2.

180. *Lietuvių dienos*. Mėnesinis iliustruotas tautinės pakraipos žurnalas. Los Angeles, 1985, Nr. 9 (359).

181. *Lietuvos aidas*. Valstybės laikraštis. Vilnius, 1992, 1994.

182. *Literatūra:* mokslo darbai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, Nr. 49 (1).

183. *Literatūra ir menas*. Kultūros savaitraštis. Vilnius, 1991.

184. *Margutis*. Žurnalas. Chicago, 1964.

185. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika. Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis. Vilnius, 1992, Nr. 1.

186. *Metmenys*. Žurnalas. Chicago. 1970, 1991.

187. *Moteris*. Kanados lietuvių žurnalas. Toronto, 1977, Nr. 2.
188. *Nemunas*. Kauno kultūros ir meno savaitraštis. Kaunas, 2008, Nr. 19.
189. *Pergalė*. Kultūros mėnraštis. Vilnius, 1968–1970.
190. *Šiaurės Atėnai*. Kultūros savaitraštis. Vilnius, 1993.
191. *Tėviškės žiburiai*. Tautinės krypties savaitraštis. Toronto, 1970.
192. *Varpas*. Žurnalas. 1963.

LITERATŪRA

193. A. L. (1978). Žvilgsnis į Chicagos katalikų pareiškimą. *Aidai*, Nr. 3.
194. Aidų leidėjai. (1980). Nelaukta padėtis. *Aidai*, Nr. 4.
195. Aidų leidėjai. (1980). Po trisdešimt metų. *Aidai*, Nr. 1.
196. Aidų informacija. (1964). *Aidai*, Nr. 7.
197. Alantas Vyt. (1978). Skandalas Rašytojų Draugijoje. *Dirva*, Nr. 12, kovo 23 d.
198. Ambrazevičius-Brazaitis J. (1985). Rūpintojėlio poezija. *Lietuvių dienos*, Nr. 9 (359).
199. Andriekus L. (1985). Ilgiausiai lietuvių kalba einąs žurnalas: Aidams į penkiasdešimtmetį įžengus. *Aidai*, Nr. 4.
200. Andriekus L. (1981). Iš lietuviškojo gyvenimo: lietuviai pranciškonai 40 metų srovėje. *Aidai*, Nr. 5.
201. Andriekus L. (1991). Laimingai atliktas žygis: „Aidams“ persikeliant į Lietuvą. *Aidai*, Nr. 4.
202. Andriekus L. (1982). Lietuvių Rašytojų Draugijos visuotinis suvažiavimas. *Aidai*, Nr. 4.
203. Andriekus L. (1983). Posūkis į gerą pusę. *Aidai*, Nr. 5.
204. Andriekus L. (1969). Pranešimas apie Šv. Antano gimnaziją. *Aidai*, Nr. 6.
205. Andriekus L. (1965). Šv. Antano gimnazijos rektoriaus žodis. *Antonianum 1965*. Kennebunkport, Maine.
206. Andriekus L. (1968). Visas rūpestis – jaunajai kartai: Pranciškonų Provincijolo, Tėvo Leonardo Andriekaus, laiškas lietuvių jaunimui. *Ateitis*, Nr. 4.
207. Andriekus L. (1989). *Adomo Galdiko dailės galerija*. Brooklyn: Pranciškonų spaustuvė.
208. Andriekus L. (1972b). Fausto Kiršos Palikimą išleidžiant // Kirša F. *Palikimas*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
209. Antanaitis A. T. (1986). Dešimt poezijos rinkinių. *Akiračiai*, Nr. 6.
210. Antanaitis A. T. (1976). Eiliuoto žodžio mišrainė. *Akiračiai*, Nr. 9.
211. Antanaitis A. T. (1964). Gausūs 1963 metai (I). *Margutis*, Nr. 2.

212. Antanaitis A. T. (1992). Literatūriniai leidiniai ir literatūra periodinėje spaudoje // Bradūnas K., Šilbajoris R. (red.). *Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990*. Čikaga: Lituanistikos institutas.
213. Antanaitis A. T. (1989). Paminklinių rinkinių dominuojama poezija: išeivijos literatūra 1988 – I. *Akiračiai*, Nr. 3.
214. Antanaitis A. T. (1963). Premijuotoji tremties grožinė literatūra (1960–1961 m.). *Varpas*, Nr. 5.
215. Antanaitis A. T. (1970). Žvilgsnis į 1969 m. egzilinę literatūrą. *Metmenys*, 19 kn.
216. *Antikos žodynas*. (1998). Vilnius: Alma littera.
217. Areška V. (1991). Grynojo dvasingumo ieškojimai. *Literatūra ir menas*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga.
218. Bachelard G. (1993). *Svajonių džiaugsmas*. Vilnius: Vaga.
219. Barėnas K. (1970). L. Andriekaus Vytautas Didysis. *Europos lietuvis*, Nr. 16 (1111).
220. Barėnas K. (1988). Lietuvos valdovai Leonardo Andriekaus poezijos naujame rinkinyje. *Dirva*, Nr. 26.
221. Bartkienė K. (2010). *XX amžiaus antrosios pusės lietuvių išeivijos rašytojų memuarai: žanro raida:* daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
222. Bendorienė A. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.
223. Beresnevičius G. (2003). *Religijotyros žodynas: pagrindinės sąvokos*. Vilnius: Tyto alba.
224. Bielskis J. (1997). Čikagos Kristijono Donelaičio lituanistinė mokykla // Bielskis J., Beresnevičius P., Tkačiukienė I. *Lietuviška mokykla svetur*. Vilnius: Leidybos centras.
225. Bytautas S. (2011). *Lietuvių pranciškonų (OFM) identiteto raiška pastoracinėje veikloje 1940–1990 metais:* daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
226. Bradūnas K. (1960). Lietuviškoji saulės giesmė: naują Leonardo Andriekaus knygą sutinkant. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, gruodžio 17 d.
227. Brazdžionis B. (1955). Sakramentalinio gyvenimo poezija. *Aidai*, Nr. 6.
228. Brazdžionis B. (1976). Visa buitis pilna poezijos: (vietoj recenzijos). *Lietuvių dienos*, Nr. 5.
229. Bukontas A. (1992). Gyvojo Dievo link. *Lietuvos aidas*, sausio 24 d.
230. Ciplijauskaitė B. (1991). Poetinės linijos ir interpretaciniai klausimai. *Metmenys*, 60 kn.
231. Čepienė E. (2004). „Pasilieku tik dangų mėlyną...“. *XXI amžius*, gegužės 26 d.
232. Čiočytė D. (1999). *Biblija lietuvių literatūroje*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
233. Dapkutė D., Kuizinienė D. (2010). *Laisvas žodis laisvame pasaulyje: atviro žodžio mėnraštis „Akiračiai“ 1968–2005 m.* Vilnius: Versus aureus.

234. Drunga K. (1963). Trečioji jėga? Santykiavimas su okupuota Lietuva? *Metmenys*, Nr. 6.
235. Eco U. (2004). *Atviras kūrinys: forma ir neapibrėžtumas šiuolaikinėje poetikoje*. Vilnius: Tyto alba.
236. Eliade M. (1996). *Amžinojo sugrįžimo mitas: archetipai ir kartotė*. Vilnius: Mintis.
237. Eliade M. (1997). *Šventybė ir pasaulietiškumas*. Vilnius: Mintis.
238. Eckhart J. (1998). *Traktatai ir pamokslai*. Vilnius: Pradai.
239. Eretas J. (1966). *Mažosios tautos ir valstybės: jų reikšmė Europai*. West Bridgford (Nottingham): Šaltinis.
240. Eretas J. (1963). *Tremtis – prakeikimas ar uždavinys?* London: Šaltinis.
241. Eretas J. (1965). *Tremties lietuvis idėjų sukūryje*. Londonas: Šaltinis.
242. Federavičienė E. (2000). *Krikščioniškosios kultūros istorijos bruožai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
243. Ferm V. (1945). *An Encyclopedia of Religion*. New York: The Philosophical Library.
244. Ferwerda J. (2011). *Raising Hell: Christianity's Most Controversial Doctrine Put Under Fire*. Vagabond Group.
245. Gaučys P. (1979). Religinė poezija: Andriekus, Cardenal, Blas de Otero. *Ateitis*, Nr. 1.
246. Geda S. (1993). Pranciškonai, poezija ir paveikslai. *Šiaurės Atėnai*, gruodžio 10 d.
247. Girnius J. (1968). Visumos žvilgsnis į mūsų egzodo literatūrą // Bradūnas K. (red.). *Lietuvių literatūra svetur, 1945–1967*. Chicago: Į laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti.
248. Girniuvienė M. (1969). Andriekaus poezija angliškai. *Aidai*, Nr. 1.
249. Gliauda J. (1964). Mėlynasis budėjimas. *Aidai*, Nr. 1.
250. Gliauda J. (1977). Nuo naktigonės prie vasaros vartų. *Laiškai lietuviams*, Nr. 2.
251. Goštautas S. (2003). Tėvui Leonardui Andriekui iškeliavus (1914–2003). *Amerikos lietuvis*, Nr. 21 (160).
252. Grinius J. (1977). Leonardo Andriekaus pokalbiai su Dievu. *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, t. 2. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
253. Grykštaitė A. (2006). *Pirmieji kūrybiniai žingsniai žengti Kretingoje... Švyturys*, rugpjūčio 5 d.
254. Hegel G. W. F. (1987). *Phänomenologie des Geistes*. Stuttgart: Reclam, Ditzingen.
255. Heidegger M. (2001). *Sein und zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
256. Iš LRD istorijos: išlaikant lietuvių literatūros tęstinumą. (1982). *Aidai*, Nr. 4.
257. Jakaitė D., Nagliuvienė J. (2008). *Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai:* mokymo priemonė. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
258. Jakimavičiūtė I. (2008). Biografistikos samprata Lietuvos ir užsienio tyrėjų darbuose. *Knygotyra*, Nr. 51.

259. Juknytė E. (2007). Literatūra ir teologija: dialogo galimybės. *Literatūra:* mokslo darbai. Nr. 49 (1).
260. Juškaitis J. (1998). Pranciškono mėlynas dangus // Juškaitis J. *Lyra ant gluosnio*. Vilnius: Aidai.
261. Karsavinas L. (1991). *Europos kultūros istorija*, t. 1: *Romėnų imperija, krikščionybė ir barbarai*. Vilnius: Vaga.
262. Kazakevičius V. (1968). Iš užsienio lietuvių kultūrinio gyvenimo: pirmas šiuolaikinis angliškai. *Pergalė*, Nr. 6.
263. Kazakevičius V. (1970). Ryški poezijos persvara. *Pergalė*, Nr. 3.
264. Keinys St. (1993). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 3 leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
265. Keinys St. (vyr. red.). (2000). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 4 leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
266. Kirša F. (1972). Tarti žodį Lietuvos garbei // Kirša F. *Palikimas*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
267. Kojelis L. (1996). Dvi recenzijos: K. Bradūnas ir B. Raila apie religinę poeziją: [L. Andriekaus „Saulė kryžiuose“ ir B. Brazdžionio „Vidudienio sodai“] // Kojelis L. *Iš nakties į rytą*. Kaunas: Garsas.
268. Kraniauskienė S. (2000). Biografinis metodas: dvi teorinės metodologinės kryptys. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, Nr. ¾.
269. Kubilius V. (1996). *XX amžiaus literatūra*. Vilnius: Alma littera.
270. Kubilius V. (1999). *Jonas Aistis: gyvenimas ir kūryba*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
271. Kubilius V., Rakauskas V., Vanagas V. (2001). *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
272. Kulbokas V. (1982). *Lietuvių religinė poezija*. Putnam: Krikščionis gyvenime.
273. Kuzmickis J. (1977). Prisikėlimas L. Andriekaus poezijoje. *Europos lietuvis*, Nr. 14 (1354).
274. Landsbergis A. (1986). Leonardo Andriekaus „Atmink mane, Rūpintojėli“. *Draugas: mokslas, menas, literatūra*, Nr. 130 (27).
275. Lasinskas P. (2009). *Levo Karsavino fenomenas*. Vilnius: Vaga.
276. Leidėjo ir redakcijos informacija. (1947). *Aidai*, Nr. 1.
277. Lyberis A. (1980). *Sinonimų žodynas*. Vilnius: Mokslas.

278. Lomanas J. (1932). *Quo vadis, modernioji Europa?* Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė, atspausta iš „Tiesos kelio“.
279. Lotman J. (2004). *Kultūros semiotika:* straipsnių rinkinys. Vilnius: Baltos lankos.
280. Maceina A. (2000). Asmuo ir istorija // Maceina A. *Raštai. Bendrieji filosofijos klausimai*, t. 6. Vilnius: Mintis.
281. Maceina A. (1990). Jobo drama // Maceina A. *Raštai. Trilogija „Cor inquietium“*, t. 3. Vilnius: Mintis.
282. Maceina A. (1993). Krikščionis pasaulyje // Maceina A. *Raštai. Religija dabarties pasaulyje*, t. 5. Vilnius: Mintis.
283. Maceina A. (1991). Kultūros filosofijos įvadas // Maceina A. *Raštai. Kultūros filosofija*, t. 1. Vilnius: Mintis.
284. Maceina A. (1986). *Mirtis: kapinės ir muziejus*. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius, A. Maceinos archyvas, f. 181.
285. Maceina A. (1994). Religijos filosofija // Maceina A. *Raštai. Religijos filosofija*, t. 7. Vilnius: Mintis.
286. Maceina A. (2002). Religinio tautiškumo auklėjimas // Maceina A. *Raštai. Pedagogikos filosofija*, t. 8. Vilnius: Mintis.
287. Maceina A. (1954). *Saulės giesmė:* šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniškojo gyvenimo šauklys. Brooklynas (N.Y.): Pranciškonų spaustuvė.
288. Maceina A. (2006). Šv. Pranciškaus misija moderniajame pasaulyje // Maceina A. *Raštai. Moterystės filosofija*, t. 11. Vilnius: Margi raštai.
289. Mačianskaitė L. (2000). Belsk ir bus atidaryta. *Mokykla*, Nr. 5.
290. Masilionis J., Petersonienė S. (2000). *Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje (penkiasdešimt metų lituanistinei mokyklai, 1949–1999)*. Chicago: Pedagoginis lituanistikos institutas.
291. Mikelaitis G. (2010). *Šatrijos Raganos literatūros teologija:* daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
292. Motuzas A. (2005). *Veprių Kalvarijos: istorija, apeigos, muzika:* religijos mokslo žurnalo „Soter“ priedas Nr. 4. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
293. Nagys H. [Jonas Vakaris] (1955). Leonardo Andriekaus pirmoji poezijos knyga. *Literatūros lankai*, Nr. 6.
294. Narūnė J. (1977). Už vasaros vartų. *Moteris*, Nr. 2.
295. Naujokaitis P. (1970). Andriekaus „Po Dievo antspaudu“. *Tėviškės žiburiai*, Nr. 7 (1046).
296. Pakalniškis R. (1994a). Per liūdesiu aptemdytą pasaulį: L. Andriekaus kūryba rašytojų ir menininkų laiškuose [su F. Kiršos, J. Aisčio, S. Ylos, J. Ambrazevičiaus-Brazaičio,

J. Griniaus, A. Nykos-Niliūno, A. Salio, H. Radausko, A. Maceinos laiškų publ.]. *Metai*, Nr. 10.

297. Pakalniškis R. (1994b). *Poezijos kryžkelės*: *dialogai apie dvi poezijos šakas Lietuvoje ir išeivijoje*. Vilnius: Vaga.
298. Pakalniškis R. (1992). Prasmingas sugrįžimas. *Metai*, Nr. 1.
299. Pakalniškis R. (1990). Žemaičių rūpintojėlio godos: Leonardo Andriekaus lyrika. *Pergalė*, Nr. 2.
300. Pakalniškytė M. (1968). Tėvo Andriekaus eilėraščių rinkinys angliškai. *Ateitis*, Nr. 3.
301. Paplauskienė V. (2009). *Liūnė Sutema: gyvenimo ir kūrybos keliais*. Kaunas: Naujasis lankas.
302. Paplauskienė V. (2008). Tegul kalba mano poezija. *Nemunas*, Nr. 19.
303. Pašilis S. (1986). Rašytojo ir valstybės vaizduotė. *Aidai*, Nr. 1.
304. Paškus A. (1990). *Asmenybė ir religija:* psichologinio vystymosi perspektyvoje. Chicago: Į laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti.
305. Peleckis L. (1994). Mano turtas – dangus mėlynas ir sugraudinta širdis. *Lietuvos aidas*, gruodžio 9 d.
306. Peleckis-Kaktavičius L. (2002). Bernardas Baltas, arba literatūriniai pusryčiai su Brazdžioniu. *Žodžių žmonės:* esė, pokalbiai, studijos. Šiauliai: Varpai.
307. Ratzinger J. (1996). *Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
308. Rozentalis, M. (red.). (1975). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Mintis.
309. Rūta A. (1992). „Pasilikau tik dangų mėlyną“: L. Andriekaus poezijos rinktinė, išleista Vilniuje. *Tėviškės žiburiai*, Nr. 15.
310. Sakas-Sakevičius J. (1991). Laiškas „Aidų“ redakcijai. *Aidai*, Nr. 1.
311. Schwager R. (2008). Imitacija ir auka – nuodėmė ar atsivertimas. Ką reiškia teologinė literatūros kritika // Jakaitė D., Nagliuvienė J. *Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai:* mokymo priemonė. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
312. Sheuer H. (2000). Biografija // Borchmeyer D., Žmegač V. *Pagrindinės moderniosios literatūros sąvokos*. Vilnius: Tyto alba.
313. Sužiedėlis S. (1970). *Encyclopedia Lituanica*, Vol. 1. Boston: J. Kapočius.
314. Stankus-Saulaitė M. (1986). Lietuviškos psalmės. *Aidai*, Nr. 3.
315. Šeputytė-Vaitulevičienė E. (2009). Sakrali erdvė. *Aš ir psichologija*, kovas.
316. Šešplaukis-Tyruolis A. (1986). Pasikalbėjimai su Rūpintojėliu. *Laiškai lietuviams*, Nr. 2.
317. Škėma A. (1994). *Rinktiniai raštai*, t. 2. Vilnius: Vaga.

318. Šverebas P. (1994). Sunkus kelias į šviesą. *Gimtinė*, Nr. 6, birželis.
319. Tillich P. (1999). *Drąsa būti*. Vilnius: Vaga.
320. Tillich P. (1957). Kairos // Tillich P. *The Protestant Era*. Chicago: The University of Chicago Press.
321. Tillich P. (1967). *Systematic Theology: Three Volumes in One*. Chicago: The University of Chicago Press.
322. Tyruolis A. (1995). Leonardo Andriekaus „Naktigonė“ // Tyruolis A. *Pažintis su rašytojais ir knygomis*, 1 kn.
323. Trimakas K. (1984). George Orwell'io spėjimai apie 1984 metus: išsipildė ar ne? *Aidai*, Nr. 2 (345–359).
324. Urbonas J. V. (1997). *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai.
325. Vabalaitė R. M. (2004). *Hegelio etika:* mokomasis-metodinis leidinys. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
326. Vaičiulaitis A. (1970). L. Andriekaus vytautinė poezija. *Aidai*, Nr. 2.
327. Vaičiulaitis A. (1961). Saulė kryžiuose. *Aidai*, Nr. 1.
328. Vaišvilaitė R. (2007). Teologinių klausimų specifika literatūroje: nuodėmės refleksija Aido Marčėno eilėraščiuose. *Literatūra*, Nr. 49 (1).
329. Visvydas P. (1978). Lyrizmo keliu: Leonardo Andriekaus „Už vasaros vartų“. *Aidai*, Nr. 7.
330. Vykintas S. (1977). L. Andriekus – noktiurnų poetas. *Laisvoji Lietuva*, Nr. 11.
331. Vorgrimler H. (2003). *Naujasis teologijos žodynas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
332. Zakarauskas E. (2000). Žmogaus santykis su Dievu A. Škėmos ir L. Andriekaus kūryboje. *Soter*, Nr. 4.
333. Žalys A. (2005). Žemiškumo ir dieviškumo sąsajos Leonardo Andriekaus poezijoje, jų raiškos problemos. *Tiltai*, Nr. 3.
334. Xerxes. (1955). Žvilgsnis į naujas knygas. *Lietuvių dienos*, Nr. 6.
335. Барт К. (2006). *Мгновение*. Москва: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея.
336. *Греческо-русский словарь Нового Завета:* Пер. Краткого греческо-английского словаря Нового Завета Баркли М. Ньюмана. (2008). Перевод и редактирование В. Н. Кузнецовой при участии Е. Б. Смагиной и И. С. Козырева. Москва: Российское Библейское общество.
337. Карсавин Л. П. (1994). Диалоги // Карсавин Л. П. *Малые сочинения*. Санкт-Петербург: Алетейя.
338. Карсавин Л. П. (1992). О Личности // Карсавин Л. П. *Религиозно-философские сочинения*, т. 1. Москва: Ренессанс.

339. Ковтун А. (2008). Metanoia Льва Платоновича Карсавина. *Universalioji asmenybė Europos kultūros kontekstuose: Česlovo Milošo skaitymai II* / Sud. A. Kovtun. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

340. Ранер К. (2006). *Основание веры. Введение в христианское бого*словие. Москва: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея.

341. Шлегель Ф. (1983). *Эстетика. Философия. Критика*, т. 1. Москва: Искусство.

342. Тиллих П. (1995). Теология культуры // Тиллих П. *Избранное: Теология культуры*. Москва: Юрист.

343. Тиллих П. (2000a). *Систематическая теология*, т. 1-2. Санкт-Петербург: Университетская книга.

344. Тиллих П. (2000b). *Систематическая теология*, т. 3. Санкт-Петербург: Университетская книга.

INTERNETO IŠTEKLIAI

345. *A Chicago Declaration of Christian Concern*. (1977). Prieiga per internetą: http://www.catholiclabor.org/NCL %20Inititiative/A%20Chicago%20Declaration.pdf (2012-12-19).

346. Allen K. (1999). *What is „Christian Universalism"?* Prieiga per internetą: http://tgulcm.tripod.com/cu/c hr-univ.html (2012-03-15).

347. Januta D. *Dvigubų pilietybių ir žalių kortų medžioklės (II). Dypukai*. Prieiga per internetą: http://archyvas.bernardinai.lt/index.php?url =articles/75925 (2010-07-30).

348. Silva K. (2008). *Rob Bell and Christianity Universalism*, 10 December. Prieiga per internetą: http://apprising.org/ 2008/12/10/rob-bell-and-christian-universalism/ (2012-03-15).

349. Stetson E. (2011). *Christian Universalism*: *God's Good News for All People*. Prieiga per internetą: http://www.christian-universalism.com/book excerpts.html#pathofchrist (2012-03-21).

PRIEDAI

DISERTACIJOS TEMA PASKELBTI DARBAI

1. Sobeckis D. (2013). Šv. Antano gimnazija Kennebunkporte: religinis ir tautinis ugdymas. *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 45 (73). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 53–67.
2. Sobeckis D. (2013). Sakralios poezijos erdvės. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 68–71.
3. Sobeckis D. (2012). Mirtis kaip amžinybės projekcija Leonardo Andriekaus poezijoje. *LOGOS:* religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas, Nr. 71. Vilnius: Logos žurnalas, p. 159–169.
4. Sobeckis D. (2012). *Kairos* ir *chronos* laikas Leonardo Andriekaus poezijoje. *Inter-studia Humanitatis: literatūros laukuose ir anapus jų*, Nr. 13. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 198–210.
5. Sobeckis D. (2012). Question of Lithuanian Diaspora Identity: Analysis of Leonardas Andriekus' Case. *Socialiniai mokslai = Social Sciences*, Nr. 1 (75). Kaunas: Kauno Technologijos universitetas, p. 52–57.
6. Sobeckis D. (2012). Lietuvių diasporos kultūrinė spauda: žurnalo „Aidai“ tendencijos ir transformacijos. *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 41 (69). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 103–115.
7. Sobeckis D. (2011). Du Antano Maceinos laiškai kun. Leonardui Andriekui. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 35. Vilnius, p. 275–287.
8. Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus kultūriniai ryšiai su tėvynainiais XX a. antroje pusėje. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, t. 12. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 227–235.
9. Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 131–141.
10. Sobeckis D. (2011). Lietuvių diasporos tapatybės klausimas: vieno atvejo analizė. *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 3*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 142–145.
11. Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus tapatybės klausimas: išeivis, tremtinys ar pabėgėlis? *LOGOS:* religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas, Nr. 67. Vilnius: Logos žurnalas, p. 124–131.
12. Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

13. Собецкис Д. (2011). Поэтическая картография Леонардаса Андрекуса. *Параллелы*: литературно художественный журнал, Nr. 1. Калининград: Балтославия, p. 87–90.
14. Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 95–118.
15. Sobeckis D. (2011). Leonardas Andriekus, pranciškonai ir išeivijos dailininkai. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 62–69.
16. Sobeckis D. (2010). Predestinacija asmens būtyje. *LOGOS:* religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas, Nr. 64. Vilnius: Visuomeninė organizacija „Logos“, p. 207–214.
17. Sobeckis D. (2010). „Leonardo Andriekaus gyvenimas ir kūryba“. *Žemaičių saulutė*, Plungė: Draugija „Saulutė“, Nr. 23 (665), p. 5-6.
18. Sobeckis D. (2009). Leonardo Andriekaus vienuolystė ir kūryba. *Naujasis židinys-Aidai:* religijos ir kultūros žurnalas, Nr. 10-11. Vilnius: Aidai, p. 403–408.

PARENGTOS L. ANDRIEKAUS ŠALTINIŲ PUBLIKACIJOS

Eilėraščių publikacijos

1. Andriekus L. (2013). „Palikimas“, „Palmė vidudienį“, „Poetinė iliuzija“, „Draugystė su vėju“, „Liūdesys“, „Apmatai eilėraščiui“, „Gyvenimas lietumi lyja...“, „Kaipgi galima?“, „Ikaro dvasia“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 44–45.
2. Andriekus L. (2012). „Pažadėtoji žemė“, „Marijos vardas“, „Pavasaris“, „Marijos sužieduotinis“, „Išrinktoji“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Gimtasis žodis*, Nr. 10, p. 33–35.
3. Andriekus L. (2012). „Desolatio“, „Princeps Pacis“, „Elgeta“, „Preliudas“, „Žuvėdros“, „Gyvenimas“, „Mirtis“, „Gordijaus mazgas“, „Vakarinė tyla“, „Padangėje kai angelai...“: B. Brazdžionio eilėraštis, skirtas L. Andriekui / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 3–4.
4. Andriekus L. (2012). „Desolatio“, „Princeps Pacis“, „Elgeta“, „Preliudas“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Šiaurės Atėnai*, Nr. 25, p. 6.
5. Andriekus L. (2012). „Žuvėdros“, „Gyvenimas“, „Mirtis“, „Gordijaus mazgas“, „Vakarinė tyla“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 4, p. 262–264.
6. Andriekus L. (2011). „Anoj šaly“, „Žydinti obelis“, „Šis pavasaris“, „Magnolija II“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Baltija:* literatūros ir kultūros almanachas, p. 128–130.

7. Andriekus L. (2011). „Už tų medžių“, „Pasaulis bus klaikus...“, „Mano laivas“, „Saulėlydis“, „Susitikimas“, „Spindulys“, „Lietuva“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Metai*, Nr. 7, p. 8–11.

8. Andriekus L. (2011). „Šv. Damijono bažnytėlė Asyžiuje: *Sigitui*“, „Palmės pranyko, kiparisai liko...“, „Gerai, kad niekas nežino žmogaus minčių...“, „Meilė“, „Šioje planetoje“, „Jūrai“, „Rasa“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Literatūra ir menas*, Nr. 3336, p. 2.

9. Andriekus L. (2011). „Prie keturioliktos stoties“, „Žydinti obelis“, „Nebylys“, „Samsonas ir Dalila“, „Ilgesio elegijos“, „Druskos stulpas“, „Šv. Damijono bažnytėlė Asyžiuje: *Sigitui*“ / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 4, p. 9.

10. Андрекус Л. (2011). „Цветущая яблонька“, „Хорошо, что никому неизвестны человеческие мысли...“, „Любовь“, „Роса“ / Составил Д. Собецкис. *Параллелы*, Nr. 1, p. 90.

Šaltinių publikacijos

1. Andriekus L. (2012). Alfonsas Dargis – kubizmo puoselėtojas lietuvių dailėje: žodis parodos atidaryme K. Ž. New Yorke 1977.X.15 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 2, p. 3–4.

2. Andriekus L. Alfonsas Dargis – kubizmo puoselėtojas lietuvių dailėje: žodis parodos atidaryme K. Ž. New Yorke 1977.X.15 // Sobeckis D. (2011). Leonardas Andriekus, pranciškonai ir išeivijos dailininkai. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 65–66.

3. Andriekus L. (2011). Amžinos Kalėdos / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 12, p. 2.

4. Andriekus L. (2012). Čia guli giesmė nerašytos: LDR premijos įteikimo proga Kaziui Bradūnui Lietuvių Fondo suvažiavime New Yorke /1971.V.15/ / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 14, p. 8.

5. Andriekus L. Čia guli giesmės nerašytos // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

6. Andriekus L. (2012). Dail. Vytautas Ignas – optimizmo skelbėjas mene: žodis atidarant dailės parodą Toronte 1978.IV.23 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 4, p. 5.

7. Andriekus L. Dail. Vytautas Ignas – optimizmo skelbėjas mene: žodis atidarant dailės parodą Toronte 1978.IV.23 // Sobeckis D. (2011). Leonardas Andriekus, pranciškonai ir išeivijos dailininkai. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 67–69.

8. Andriekus L. (2011). Dailininkas Adomas Galdikas: parodos atidarymas Rochestery, N.Y. 1973.III.4 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 5, p. 8–9.
9. Andriekus L. (2011). Dvasiškija ir lietuviškoji spauda / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 3, 11.
10. Andriekus L. (2011). Ekumeninė ir tautinė vienybė: T. Leonardo Andriekaus kalba, pasakyta evangelikų pamaldose Woodhavene 1973.I.14 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 10, p. 2.
11. Andriekus L. I. Mero priimtuvėse K. Ž. 1977.XII.14 // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.
12. Andriekus L. (2010). I. Mero priimtuvėse K. Ž. 1977.XII.14 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 25, p. 4–5.
13. Andriekus L. Invokacija Maironio minėjime Brooklyne 1962.XII.1 // Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 105.
14. Andriekus L. (2012). Jurgio Jankaus knygos „Ir nebepasimatėm“ vakaronė Toronte 1978.IV.23 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 12, p. 2.
15. Andriekus L. (2012). Kalba įteikiant Henrikui Nagiui LRD 1969 m. premiją literatūros vakare Toronte 1970.IX.4 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 10, p. 3.
16. Andriekus L. Kalba įteikiant Henrikui Nagiui LRD 1969 m. premiją literatūros vakare Toronte 1970.IX.4 // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.
17. Andriekus L. (2010). Kalėdų romantika ir tikrovė / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 25, p. 4.
18. Andriekus L. (2011). Kilni ir įkvepianti profesija: T. Leonardo Andriekaus religinis žodis, tartas Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjungos suvažiavimo pamaldose Vašingtone 1972 m. spalio 8 d. / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 2.
19. Andriekus L. (2011). Klaipėdos krašto minėjime K. Ž.: 1983.I.23 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 2.
20. Andriekus L. (2011). Kodėl lietuviai vienuoliai tapo meno entuziastais?: žodis atidarant dailės parodą K. Ž. 1987.III.27 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 7, p. 8.
21. Andriekus L. (2012). Lietuvis rašytojas tremty: kalba Detroite rašytojų pagerbime Akademijoje 1971.XI.7 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 2, 11.
22. Andriekus L. Lietuvis rašytojas tremty // Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 134–137.

23. Andriekus L. (2011). Maironio galybė: paskaita New Havene 1982.IX.26 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 9, p. 2–3.
24. Andriekus L. Maironio galybė: paskaita New Havene 1982.IX.26 // Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 105–111.
25. Andriekus L. (2012). Maironis: paskaita Maironio minėjime Montrealyje 1962 m. spalio 28 d. / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 5, p. 5–6.
26. Andriekus L. Maironis: paskaita Maironio minėjime Montrealyje 1962 m. spalio 28 d. // Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslų žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 97–104.
27. Andriekus L. (2012). Mūsų kultūrinės problemos: paskaita Bostono Kultūros klube 1965.II.27 [tęsinys] / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 10, p. 9–10.
28. Andriekus L. (2012). Mūsų kultūrinės problemos: paskaita Bostono Kultūros klube 1965.II.27 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 11.
29. Andriekus L. (2012). Neramios dvasios dailininkas: K. Žoromskio parodą atidarant Prisikėlimo salėje Toronte 1980.IV.26 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 3, p. 8–9.
30. Andriekus L. Padėka (apie save – L. A.) // Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 137–139.
31. Andriekus L. Premijos įteikimas Juozui Kralikauskui už romaną „Tautvila“ 1975 m. // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.
32. Andriekus L. (2011). Rašytojų susirinkime Vilniuje: 1993.XI.4 / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 11, p. 6.
33. Andriekus L. (2012). Religinis menas / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 2–3.
34. Andriekus L. (2011). Vasario šešioliktosios stebuklas / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 1–2.
35. Andriekus L. (2011). Žodis į Lietuvą Velykų dieną / Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 4, p. 3.
36. Andriekus L. Žodis, įteikiant Bernardui Brazdžioniui Nepriklausomybės 60-mečio premiją už poeziją: Los Angeles, 1978 gegužės 7 // Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 139–141.

37. Andriekus L. Žodis St. Santvarui įteikiant LRD premiją // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.
38. Maceina A. 1982 m. liepos 13 d. laiškas L. Andriekui, Münsteris // Sobeckis D. (2011). Du Antano Maceinos laiškai kun. Leonardui Andriekui. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 35. Vilnius, p. 278–281.
39. Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas L. Andriekui // Sobeckis D. (2011). Du Antano Maceinos laiškai kun. Leonardui Andriekui. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 35. Vilnius, p. 281–287.

Interneto tinklalapyje www.radikaliai.lt

1. Andriekus L. Mūsų kultūrinės problemos: paskaita Bostono Kultūros klube 1965.II.27 / Parengė Dainius Sobeckis. Prieiga per internetą: http://www.radikaliai.lt/radikaliai/947-musu-kulturines-problemos.

IŠLEISTOS KNYGOS

1. Sobeckis D. (2011). *homo religiosus*. Kaunas: Kauko laiptai, 72 p.
2. Собецкис Д. (2010). *homo religiosus*. Калининград: Балтославия, 60 с.
3. Собецкис Д. (2009). *Из тьмы*. Калининград: Балтославия, 88 с.
4. Sobeckis D. (2006). *Žvejo sūnaus*. Klaipėda: S. Jokužio spaustuvė-leidykla, 94 p.
5. Sobeckis D. (2001). *Be vietovardžių*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 93 p.

KITI DARBAI

1. Sobeckis D. (2013). A Personality of the Periphery Culture in the Context of the 21st Century. *LCC Liberal Arts Studies / 2012*. Volume V: Borders, Boundaries, and Barriers: new paradigmas for the twenty-first century. Klaipėda: LCC International University, p. 125–132.
2. Sobeckis D. (2011). Levo Karsavino asmenybė ir Lietuva [P. Lasinsko monografijos „Levo Karsavino fenomenas“ recenzija]. *Krantai*, Nr. 3. Vilnius, p. 77–79.
3. Sobeckis D. (2011). Audra kaip audra. *Audra Lukauskytė:* straipsniai, atsiminimai, bibliografija, p. 125.
4. Sobeckis D. (2010). Radikaliosios reformacijos refleksijos XX amžiaus visuomenėje. *LDK dvasingumas: tarp tradicijos ir dabarties:* mokslinių straipsnių rinkinys / Sud. doc. dr. V. Kamuntavičienė, A. Vasiliauskienė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 229–243.

5. Sobeckis D. (2010). XXI amžiaus religinės dramos bedieviškumas [E. Daugnoros knygos „XX amžiaus lietuvių religinė drama“ recenzija]. *Lietuvos scena*, Nr. 3/4, p. 90–91.

6. Sobeckis D. (2010). 2012 pasaulio pabaiga – sąmokslo teorija ar praktika [M. Peleckio knygos „2012: artėjanti pasaulio pabaiga?: mokslininkai ir pranašai aiškinasi, ar teisinga senovės majų pranašystė“ recenzija]. *Naujoji Romuva*, Nr. 2. Vilnius, p. 101–102.

7. Sobeckis D. (2009). Atsižadėti ≠ išsižadėti“. *LOGOS:* religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas, Nr. 60. Vilnius: Visuomeninė organizacija „Logos“, p. 200–207.

8. Sobeckis D. (2007). Medinė Šventosios Švč. Mergelės Marijos („Stella Maris“ – Marijos, Jūrų Žvaigždės) koplyčia. *Palanga. Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia: istorijos, architektūros, meno kūrinių, archyvų tyrimai* / Sud. D. Mukienė. Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, Lietuvos dailės muziejus, p. 176–180.

9. Sobeckis D. (2007). „Keleiviai, paruoškite bilietėlius! [D. Paklonskaitės eilėraščių rinkinio „Gilaus mėlynumo“ recenzija]. *Naujasis židinys-Aidai. Knygų aidai*, Nr. 3. Vilnius: Katalikų pasaulis, p. 27–32.

10. Sobeckis D. (2004). Pagrindiniai bibliniai personažai, įvaizdžiai ir motyvai D. Kajoko kūryboje. *Tiltai*. Priedas: *Mokslo darbai*. *Krikščioniškosios vertybės moderniojoje visuomenėje*, Nr. 25. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 356–373.

11. Sobeckis D. (2003). Biblijiniai įvaizdžiai ir motyvai Gintaro Grajausko kūryboje. *Varpai:* literatūros almanachas, Nr. 17. Šiauliai: Varpų redakcija, p. 140–147.

Sudaryti leidiniai

1. *Palanga. Kultūros paveldas* [fotoalbumas] (2008). Sud. D. Sobeckis; tekstų autorė Z. Genienė. Klaipėda: DRUKA, 96 p.

2. *Būti ar nebūti*? *Palangos kultūros paveldas* [konferencijos medžiaga]. (2008). Sud. D. Sobeckis. Klaipėda: DRUKA, 48 p.

3. *Baltija:* literatūrinis-kultūrinis almanachas. (2008). Sud. R. Černiauskas, D. Sobeckis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 166 p.

4. *Baltija:* literatūrinis-kultūrinis almanachas (2007). Sud. R. Černiauskas, D. Sobeckis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 180 p.

Redaguoti leidiniai

Milašauskas D. (2012). *Rumbai:* eilėraščiai. Utena: Kamonada, 110 p.

Milašauskas D. (2009). *Smėlio raktai:* eilėraščiai. Klaipėda: Leidybos grupė „Druka“, 96 p.

KONFERENCIJOS

Dalyvavimas konferencijose

1. Sobeckis D. Šv. Antano gimnazija Kennebunkporte: religinis ir tautinis ugdymas. Pranešimas 2012 m. spalio 18–19 d. vykusioje Vytauto Didžiojo universiteto organizuotoje tarpdalykinėje mokslinėje konferencijoje *Bažnyčios ir visuomenės santykiai Lietuvoje*, skirtoje arkivyskupo Jurgio Matulaičio paskelbimo palaimintuoju 25-mečiui paminėti.
2. Sobeckis D. Kultūros teologijos paradigma: nuo Sukūrimo iki Apokalipsės. Pranešimas 2012 m. rugsėjo 29 d. vykusioje Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos organizuotoje *Idėjų kalvėje 2012*.
3. Sobeckis D. Kultūros teologijos paradigma: L. Andriekus tarp kūrybinio proceso ir konfesijos. Pranešimas 2012 m. gegužės 19 d. vykusioje Lietuvos kultūros tyrimų instituto organizuotoje 10-ojoje respublikinėje estetikos ir meno filosofijos konferencijoje *Meno psichologija meną tyrinėjančių mokslų sistemoje*.
4. Sobeckis D. Žmogiškosios būties prasmingumas Leonardo Andriekaus poezijoje. Pranešimas 2012 m. gegužės 19 d. vykusioje Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto organizuotoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje *Žmogus kalbos erdvėje*.
5. Sobeckis D. Paribio kultūros asmenybė XXI amžiaus kontekstuose. Pranešimas 2012 m. kovo 23–24 d. vykusioje LCC tarptautinio universiteto organizuotoje tarptautinėje tarpdalykinėje konferencijoje *Sienos, ribos ir sankirtos: naujosios XXI a. paradigmos*.
6. Sobeckis D. *Kairos* ir *chronos* laikas Leonardo Andriekaus poezijoje. Pranešimas 2012 m. kovo 22–23 d. vykusioje Šiaulių universiteto Šiaurės Lietuvos tyrimų centro organizuotoje tarptautinėje tarpdisciplininėje mokslinėje konferencijoje *Regionas: laikas, erdvė, žmonės*.
7. Sobeckis D. Sakralios erdvės Leonardo Andriekaus poezijoje. Pranešimas 2011 m. gruodžio 2–3 d. vykusioje Lietuvos edukologijos universiteto organizuotoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje *Europos klasika ir lietuvių literatūra*.
8. Sobeckis D. Lietuvių diasporos tapatybės klausimas: vieno atvejo analizė. Pranešimas 2011 m. spalio 21 d. vykusioje Kauno technologijos universiteto organizuotoje socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencijoje *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 3*.
9. Sobeckis D. Tendenzen der Presse der Auslandslitauer. Pranešimas 2011 m. spalio 7–9 d. vykusioje Lietuvių kultūros instituto Lampertheime-Hüttenfelde (Vokietija) organizuotoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje *Lietuvos valstybės atkūrimo pripažinimo dvidešimtmečiui*.

10. Sobeckis D. Tapatybės klausimas: išeivis, tremtinys ar pabėgėlis? Pranešimas 2011 m. balandžio 15 d. vykusioje Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto organizuotoje mokslinėje konferencijoje *Pilietinis asmens tapatumas – visuomenės narių jungiamoji grandis*, skirtoje Klaipėdos universiteto 20-mečiui ir KU Pedagogikos fakulteto 35-mečiui paminėti.
11. Sobeckis D. Leonardo Andriekaus tapatybės klausimas: išeivis, tremtinys ar pabėgėlis? Pranešimas 2011 m. balandžio 7–8 d. vykusioje Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Išeivijos studijų centro organizuotoje tarpdalykinėje mokslinėje konferencijoje *Egzilinė patirtis literatūroje*.
12. Sobeckis D. L. Andriekaus sociokultūriniai ryšiai su tėvynainiais XX a. pirmoje pusėje. Pranešimas 2011 m. kovo 17–18 d. vykusioje Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto organizuotoje tarptautinėje interdisciplininėje mokslinėje konferencijoje *Nuo Atgimimo iki valstybingumo: sociokultūriniai aspektai*, skirtoje J. Šliūpo 150-osioms gimimo metinėms paminėti.
13. Sobeckis D. Radikaliosios Reformacijos refleksijos ir transformacijos XX amžiaus visuomenėje. Pranešimas 2010 m. spalio 21–22 d. vykusioje Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto ir Katalikų teologijos fakulteto organizuotoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje *LDK dvasingumo tradicija ir poveikis visuomenei*.
14. Sobeckis D. L. Andriekus ir K. Bradūnas: literatūriniai konfliktai. Pranešimas 2010 m. spalio 14–15 d. vykusioje Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto organizuotoje tarptautinėje tarpdisciplininėje mokslinėje konferencijoje *Tekstai ir kontekstai: konfliktai ir slapti susitarimai*.
15. Sobeckis D. Turgus ir prekybiniai santykiai Biblijoje. Pranešimas 2010 m. gegužės 13 d. vykusioje Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Literatūros istorijos ir teorijos katedros organizuotoje tarptautinėje interdisciplininėje mokslinėje konferencijoje *Turgus kultūroje*.
16. Sobeckis D. Medinė Šventosios Švč. Mergelės Marijos („Stella Maris“ – Marijos, Jūrų Žvaigždės) koplyčia. Pranešimas 2007 m. birželio 2 d. vykusioje Palangos Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčios 100-mečio konferencijoje.

Konferencijų organizavimas (organizacinio komiteto pirmininkas)

1. Trečioji Palangoje kultūros paveldo mokslinė konferencija *Palangos kultūros paveldas: architektūra ir urbanistika*, 2010 m. rugsėjo 24 d. vykusi Palangos miesto viešojoje bibliotekoje.
2. Antroji Palangoje kultūros paveldo mokslinė konferencija *Palangos kultūros paveldas: priešistorė*, 2009 m. gegužės 29 d. vykusi Palangos miesto viešojoje bibliotekoje.
3. Pirmoji Palangoje kultūros paveldo mokslinė konferencija *Palangos kultūros paveldas: būti ar nebūti?*, 2008 m. gegužės 30 d. vykusi Palangos miesto viešojoje bibliotekoje.

DALYVAVIMAS VISUOMENINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLOJE

Nuo 2012 m. birželio mėn. – Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos narys.

Nuo 2011 m. rugsėjo mėn. – Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus pirmininko pavaduotojas, Valdybos narys.

Nuo 2007 gruodžio mėn. iki 2011 rugsėjo mėn. – Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus Valdybos narys.

Nuo 2007 m. vasario mėn. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys.

L. ANDRIEKAUS BIBLIOGRAFIJA

KNYGOS

Atviros marios: lyrika. (1955). [Iliustr. T. Valius]. Brooklynas: Tėvai pranciškonai, 134 p.

Saulė kryžiuose [eilėraščiai]. (1960). [Iliust. T. Valius]. Brooklynas: Pranciškonai, 208 p.

Naktigonė: lyrika. (1963). [Iliustr. T. Valius]. Brooklynas: Tėvai pranciškonai.

Amens in Amber. (1968). Versions from the Lithuanian by D. Jonaitis; foreword by Ch. Angoff; iliustr. by T. Valius. New York: Manyland Books, Inc, 86 p.

Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos. (1969). [Iliustr. T. Valius]. New Yorkas: Pranciškonai, 106 p.

Už vasaros vartų: lyrika. (1976). [Iliustr. T. Valius]. New Yorkas: Pranciškonai, 79 p.

Eternal Dream: Selected Poems. (1980). Edited and transl. by J. Zdanys. New York: Manyland Books, Inc, 68 p.

Atmink mane, Rūpintojėli: rinkinio „Saulė kryžiuose" antroji versija. (1985). [Iliustr. T. Valius]. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonai, 134 p.

Balsai iš anapus. (1988). Brooklynas: Šv. Kazimiero lietuvių pranciškonų provincija, 127 p.

Pasilikau tik dangų mėlyną: poezijos rinktinė. (1991). [Dail. A. Każdailis]. Vilnius: Vaga, 317 p.

APIE ATSKIRAS KNYGAS

„A t v i r o s m a r i o s"

Aistis J. (1955). Pranciškoniškas balsas. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, balandžio 23 d.

Brazdžionis B. (1955). Sakramentalinio gyvenimo poezija. *Aidai*, Nr. 6, p. 238–240.

Nagys H. [Jonas Vakaris] (1955). Leonardo Andriekaus pirmoji poezijos knyga. *Literatūros lankai*, Nr. 6, p. 26.

Xerxes. (1955). *Lietuvių dienos*, Nr. 6, p. 18.

„S a u l ė k r y ž i u o s e":

Antanaitis A. T. [Titas Guopis] (1963). Premijuotoji tremties grožinė literatūra (1960–1961 m.). *Varpas*. 1963, Nr. 5, p. 246–248.

Bradūnas K. (1960). Lietuviškoji saulės giesmė. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, gruodžio 17 d.

Brazaitis J. (1960). Giesmė Dievui, Lietuvos žemei ir jos artojui. *Darbininkas*, lapkr. 15 d.

Brazaitis J. (1982). Giesmė Dievui, Lietuvos žemei ir jos artojui // Brazaitis J. *Raštai*, t. 3. Chicago, p. 198–200.

Grinius J. (1973). Lietuvių literatūra tarp kūjo ir priekalo: literatūra 1960 m. // Grinius J. *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, 1 [d]. Roma, p. 343–344.

Kojelis L. (1996). Dvi recenzijos: K. Bradūnas ir B. Raila apie religinę poeziją [L. Andriekaus „Saulė kryžiuose“ ir B. Brazdžionio „Vidudienio sodai“] // Kojelis L. Iš nakties į rytą. Kaunas, p. 322–323, 325, 326.

Vaičiulaitis A. [Aug. Raginis] (1961). Saulė kryžiuose. *Aidai*, Nr. 1, p. 39–40.

Vaičiulaitis A. (1992). *Knygos ir žmonės*. Vilnius, p. 397–400.

„N a k t i g o n ė“

Antanaitis A. T. (1964). Gausūs 1963 metai (I). *Margutis*, Nr. 21, p. 18–19.

Baltinis A. (1963). Leonardo Andriekaus dvasios pasaulis. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, lapkričio 16 d.

Gliauda J. (1964). Mėlynasis budėjimas. *Aidai*, Nr. 1, p. 38.

Tyruolis A. (1995). *Pažintis su rašytojais ir knygomis*, 1 kn. Kaunas, p. 162–163.

Vaitkus M. (1964). Po „Naktigonės“ dangumi. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, spalio 31 d.

„A m e n s i n A m b e r“

Girniuvienė M. L. (1969). Andriekaus poezija angliškai. *Aidai*, Nr. 1, p. 45–46.

Gražytė I. (1968). Andriekaus poezija – giedras vidudienis. *Tėviškės žiburiai*, rugpjūčio 29 d., p. 7.

Kazakevičius V. (1968). Iš užsienio lietuvių kultūrinio gyvenimo: pirmas šiuolaikinis angliškai. *Pergalė*, Nr. 6, p. 186.

Pakalniškytė M. (1968). Tėvo Andriekaus eilėraščių rinkinys angliškai. *Ateitis*, Nr. 3, p. 82–84.

Pluščiauskas J. (1969). Andriekaus „Amens in amber“. *Tėviškės žiburiai*, vasario 27 d., p. 7.

„P o D i e v o a n t s p a u d a i s“

Antanaitis A. T. [Kęstas Reikalas] (1970). Žvilgsnis į 1969 m. egzilinę literatūrą. *Metmenys*, 19 kn., p. 170–171.

Barėnas K. [K. Abr.] (1970). L. Andriekaus Vytautas Didysis. *Europos lietuvis*, balandžio 21 d.

Brazaitis J. (1969). Andriekus – naujoje poetinėje rolėje. *Darbininkas*, gruodžio 5 d.

Brazaitis J. (1982). Andriekus – naujoje poetinėje rolėje. *Raštai*. Chicago, t. 3, p. 201–203.

Kazakevičius V. (1970). Ryški poezijos persvara. *Pergalė*, Nr. 3, p. 186, 187–188.

Naujokaitis P. (1970). Andriekaus „Po Dievo antspaudu“. *Tėviškės žiburiai*, vasario 12 d.

Naujokaitis P. (1971). Žvilgsnis į dvejų metų mūsų grožinę literatūrą. *Septintoji pradalgė*. London, p. 442–443.

Vaičiulaitis A. (1970). Andriekaus vytautinė poezija / Aug. Raginis. *Aidai*, Nr. 2, p. 93–94.

Vaičiulaitis A. (1992). Andriekaus vytautinė poezija. *Knygos ir žmonės*. Vilnius, p. 400–403.

Visvydas P. (1970). Atsajus Vytauto Didžiojo monologas. *Draugas*. Priedas *Mokslas, menas, literatūra*, kovo 28 d.

„U ž v a s a r o s v a r t ų“

Antanaitis A. T. [Kęstas Reikalas] (1976). Eiliuoto žodžio mišrainė: vėliausioji literatūra. *Akiračiai*, Nr. 9, p. 6–7.

Brazdžionis B. (1976). Visa buitis pilna poezijos: (vietoj recenzijos). *Lietuvių dienos*, Nr. 5, p. 7.

Gliauda J. (1977). Nuo naktigonės prie vasaros vartų. *Laiškai lietuviams*, Nr. 2, p. 66–69.

Kuzmickis J. (1977). Prisikėlimas L. Andriekaus poezijoje. *Europos lietuvis*, balandžio 5 d.

Narūnė J. (1977). Už vasaros vartų. *Moteris*, Nr. 2, p. 17.

Naujokaitis P. (1976). Penktoji L. Andriekaus poezijos knyga. *Tėviškės žiburiai*, liepos 29 d.

Šaltmiras V. (1976). Mano siela, žvilgėk liūdesy. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, spalio 2 d.

Šilbajoris R. (1977). Leonardas Andriekus „Už vasaros vartų“. *Viltis*, Vol. 51, No. 1. Denver, p. 133.

Šilbajoris R. (1977). *Už vasaros vartų* by Leonardas Andriekus. *World Literature Today*, Vol. 51, No. 1 (Winter), p. 133.

Vykintas S. (1977). L. Andriekus – noktiurnų poetas. *Laisvoji Lietuva*, birželio 2 d.

Visvydas P. (1978). Lyrizmo keliu. *Aidai*, Nr. 7, p. 328–329.

„A t m i n k m a n e, R ū p i n t o j ė l i“

A. R. (1985). Knygų apžvalga. *Moteris*, Nr. 5, p. 19–20.

Antanaitis A. T. (1986). Dešimt poezijos rinkinių [Kęst. Reikalas – Iliustr.]. *Akiračiai*, Nr. 6, p. 4–6.

Barėnas K. (1986). Leonardo Andriekaus poetiniai pokalbiai su Dievu. *Dirva*, liepos 5 d.

Brazaitis J. (1985). Rūpintojėlio poezija [J. Braz. – Iliustr.]. *Lietuvių dienos*, Nr. 9, p. 5, 14.

Landsbergis A. (1986). Leonardo Andriekaus „Atmink mane, Rūpintojėli“. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, liepos 5 d.

Stankus-Saulaitė M. (1986). Lietuviškos psalmės. *Aidai*, Nr. 3, p. 228–231.

Tyruolis A. (1986). Pasikalbėjimai su Rūpintojėliu. *Laiškai lietuviams*, Nr. 2, p. 61–63.

„B a l s a i i š a n a p u s“

Antanaitis A. T. (1989). Paminklinių rinkinių dominuojama poezija: išeivijos literatūra 1988-1. *Akiračiai*, Nr. 3, p. 12–13.

Bagdonavičius V. (1988). Poetinis Lietuvos krikščionybės minėjimo atgarsis. *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, spalio 22 d.

Barėnas K. (1988). Lietuvos valdovai Leonardo Andriekaus naujame rinkinyje. *Dirva*, liepos 7 d.

Ciplijauskaitė B. (1991). Poetinės linijos ir interpretaciniai klausimai. *Metmenys*, 60 kn., p. 186–191.

Stankus-Saulaitė M. (1989). Portr. *Darbininkas*, kovo 11 d., p. 7–8.

„P a s i l i k a u t i k d a n g ų m ė l y n ą“

Areška V. (1991). Grynojo dvasingumo ieškojimai. *Literatūra ir menas*, gruodžio 21 d., p. 3.

Bukontas A. (1992). Gyvojo Dievo link. *Lietuvos aidas*, sausio 24 d., p. 8.

Pakalniškis R. (1992). Prasmingas sugrįžimas. *Metai*, Nr. 1, p. 142–146.

Rūta Alė. (1992). „Pasilikau tik dangų mėlyną“: L. Andriekaus poezijos rinktinė, išleista Vilniuje. *Tėviškės žiburiai*, balandžio 7 d., p. 7.

EILĖRAŠČIAI RINKINIUOSE IR PERIODIKOJE:

Antroji pradalgė. (1965). [Nidos knygų klubo leid., Nr. 58]. London, p. 47–56.

Dešimtoji pradalgė. (1980). [Nidos knygų klubo leid., Nr. 100]. London, p. 252–256.

Devintoji pradalgė. (1976). [Nidos knygų klubo leid., Nr. 96]. London, p. 125–131.

Dvidešimto amžiaus lietuvių poezija: antologija. (1991). Sud. V. Kubilius. Vilnius: Vaga, p. 635–639.

Eilėraščiai Marijai: XX a. liet. mariologinės poezijos antologija. (2000). Marijampolė: Ardor, p. 104, 235–236, 305, 451.

Gabija: literatūros metraštis. Spaudos atgavimo penkiasdešimtmečiui ir tremties dešimtmečiui paminėti. (1954). Red. Jonas Aistis, Stepas Zobarskas. Brooklyn: Gabijos leidykla, p. 82–83.

Graži tu, mano brangi Tėvyne. (1967) / Sud. Vytautas Kazakevičius. Vilnius, p. 314.

Kaip grįžtančius namo paukščius: išeivijos lit. skaitiniai. (1997). Kaunas, p. 31–38.

Kas yra kūryba. (1992). Kaunas, p. 236–237.

Lietuvių dvasininkai kūrėjai. (2000). Vilnius, p. 477–488.

Lietuvos istorija poezijoje. (1997). Kaunas, p. 27, 32, 45, 50, 51, 54, 92.

Lietuvių poezija išeivijoje, 1945–1970 [antologija]. (1971). T. 3. Red. Kazys Bradūnas. Chicago: Ateitis, p. 314–322.

Lietuvių poezijos antologija. (1951). Sudarė J. Aistis, A. Vaičiulaitis. Chicago: Lietuv. knygos klubas, p. 676–677.

Marijos žemė: liet. poetų Marijos eilių vainikas. (1958). Paruošė A. Tyruolis. Castelnuovo Don Bosco (Italija): Saleziečių leid., p. 50–51.

Metraštis. (1949). Kennebunkport, p. 119–120.

Poezijos pavasaris. Vilnius: Vaga, 1986, p. 169–172; 1987, p. 249–251; 1988, p. 252–254; 1989, p. 80–83; 1990, p. 171–174; 1993, p. 22–23.

Septintoji pradalgė. (1971). [Nidos knygų klubo leid., Nr. 81]. London, p. 12–17.

Šventa Žemaičių žemė: poetai apie Žemaitiją. (1998). Vilnius: Gairės, p. 25–26, 143.

Vainikas. Kryžius. Lelija: kazimierinė grož. literatūros antologija. (1984). Red. Alfonsas Tyruolis. Chicago: Lietuv. knygos klubas, p. 17.

Žvaigždžių sonatos: liet. poetų išeivijoje eilėraščiai apie M. K. Čiurlionį. (1981). Sud. ir red. Alfonsas Tyruolis. Southfield: Ateitis, p. 54, 56–57.

Žvaigždžių sonatos: eilėraščiai M. K. Čiurlioniui. (1997). Vilnius, p. 73–78, 80.

[**Eilėraščiai periodikoje**]. *XXI amžius* – 1991, gegužės 23 d., p. 29; 1994, balandžio 29 d., p. 1; 1998, vasario 18 d., p. 8; 2000, lapkričio 29 d., p. 9; 600 *Lietuvos krikšto jubiliejus*: apž. leid. – Chicago, 1989, p. 278–279; *Aidai* – 1952, Nr. 10, p. 451; 1953, Nr. 6, p. 267; 1954, Nr. 2, p. 69; Nr. 8, p. 353; 1955, Nr. 3, p. 119; 1956, Nr. 6, p. 251; 1957, Nr. 4, p. 159; Nr. 10, p. 439; 1958, Nr. 2, p. 62–63; Nr. 8, p. 354–355; 1960, Nr. 2, p. 52–56; Nr. 4, p. 138; 1961, Nr. 4, p. 154–155; 1962, Nr. 2, p. 56–57; Nr. 10, p. 442–443; 1963, Nr. 7, p. 302–303; 1965, Nr. 7, p. 291–294; 1967, Nr. 2, p. 52–56; 1968, Nr. 2, p. 55–57; 1969, Nr. 2, p. 54–57; 1970, Nr. 2, p. 55–57; 1972,

Nr. 4, p. 182–183; Nr. 9, p. 414; 1973, Nr. 8, p. 343–344; 1974, Nr. 7, p. 295–296; 1975, Nr. 10, p. 441–442; 1976, Nr. 8, p. 361; 1978, Nr. 8, p. 344–345; 1981, Nr. 6, p. 362–363; 1983, Nr. 2, p. 100–101; 1987, Nr. l, p. 17–20; 1989, Nr. l, p. 12–13; 1991, Nr. l, p. 18–19; *Apžvalga* – 1997, Nr. 12, kovo 28–bal. 10 d., p. 1; *Artuma* – 1997, Nr. 10, p. 20–21; *Ateitis* – 1976, Nr. 7, p. 229–230; 2006, Nr. 4 (31), p. 2; *Baltija* – 2011, p. 128–130; *Bičiulystė* – 1995, Nr. 37, rugsėjo 13–19 d.; 1997, Nr. 52, gruodžio 24–31 d., p. 8; *Caritas* – 1989, Nr. 2, p. 5; 1996, Nr. 12, p. 21; *Diena* – 1994, liepos 15 d., p. 12; *Dienovidis*, 1991, rugsėjo 6–13 d., p. 4; 1994, liepos 22 d., p. 3; 1995, kovo 10 d., p. 8; 1996, lapkričio 1 d., p. 1; *Draugas* – 1974, kovo 16 d.; 1974, gruodžio 7 d.; 1977, rugpjūčio 6 d.; priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1989, rugpjūčio 26 d., p. 3; 2003, birželio 21 d., priedas *Literatūra, menas, mokslas*; 2007, balandžio 7 d., priedas *Menas, literatūra, mokslas*, p. 3; 2007, liepos 11 d., p. 12; *Gimtasis žodis* – 2012, Nr. 10, p. 33–35; *Heimatgruss* – 2003 (2004), p. 97; *Į Saulę* (Panevėžys) – 1990, vasaris / kovas, p. 8; *Katalikų pasaulis* – 1990, Nr. 10, p. 10; 1991, Nr. 6, p. 2; 1991, Nr. 16, p. 6; *Kauno tiesa* – 1989, rugsėjo 10 d., p. 4; *Kėdainiai* – 1994, Nr. 11, gruodžio 21–28 d.; *Klaipėda* – 1994, rugpjūčio 5 d., p. 19; *Krantai* – 2013, Nr. 1, p. 44–45; *Kregždutė* – 2008, Nr. 23, birželio 18 d., p. 1; *Kultūros barai* – 1991, Nr. 7, p. 7–9; *Lietuvių dienos* – 1974, Nr. 4, p. 11; *Literatūra ir menas* – 1989, rugsėjo 9 d., p. 8–9; 1990, gruodžio 22 d., p. 7; 1994, liepos 16 d., p. 6; 1996, rugsėjo 14 d., p. 6; 1998, gruodžio 26 d., p. 3; 2011, Nr. 3336, p. 2; *Metai* – 1991, Nr. 7, p. 5–7; 2011, Nr. 7, p. 8–11; *Moteris* – 1990, Nr. 8, p. 11; *Muzikos barai* – 1994, Nr. 14, p. 6; *Mūsų balsas* – 1999, Nr. 40, spalio 29–lapkričio 4 d.; 2000, Nr. 17, balandžio 21–27 d., p. 1; *Mūsų žodis* (Skuodas) – 1987, rugpjūčio 11 d.; 1989, birželio 10 d., p. 3; 1989, rugsėjo 23 d.; 1991, sausio 5 d., p. 4; 1991, gegužės 18 d.; *Mūsų žodis* –1994, liepos 13 d.; 1995, sausio 7 d., p. 6; 1998, lapkričio 14 d., p. 3; 2000, rugsėjo 9 d., p. 6; *Naujasis dienovidis* – 1994, balandžio 29 d., p. 7; *Naujasis židinys* – 1991, Nr. 6, p. 10–11; *Naujasis židinys-Aidai* – 1994, Nr. 2, p. 24–25; 1995, Nr. 10, p. 773–777; 2012, Nr. 4, p. 262–264; *Pensininkas* – 2008, lapkritis–gruodis, p. 9, 15, 25; *Pergalė* – 1990, Nr. 2, p. 48–50; *Santara* – 1990, Nr. 3, p. 3; *Septyni* – 1997, Nr. 2, p. 16–17; *Skuodo žodis* – 1989, lapkričio 25 d., p. 3; *Šaltinis* – 1995, Nr. 2/3, p. 2; *Šiaurės Atėnai* – 2012, Nr. 25, p. 6; *Šiaurės Lietuva* – 1991, p. 20–21; *Švietimo naujovės* – 1996, Nr. 4, p. 7; *Švyturys* – 1989, Nr. 23, p. 18; 1991, Nr. 10, p. 23; *Šv. Pranciškaus varpelis* – 1946, Nr. 6, p. 185, Nr. 12, p. 414, Nr. 7, p. 225; 1994, Nr. 7/8, p. 96–97; *Tėviškės žiburiai* – 2007, balandžio 3 d., p. 5; *Trikotažininkas* – 1991, spalio 31 d.; *Utenos krašto žinios* – 1994, gegužės 21 d.; *Žemaičių saulutė* – 1999, gruodžio 24 d., p. 7; 2011, Nr. 4, p. 9; 2012, Nr. 7, p. 3–4; *Параллелы* – 2011, Nr. 1, p. 90.

EILĖRAŠČIAI, SKIRTI L. ANDRIEKUI

Jankauskas J. (2004). Pasiliko mistiškiausia žemė. *Mūsų žodis*, sausio 6 d., p. 4.

Karčiauskas M. (1999). Virūnų kryžkelėj. [Iliustr.]. *Naujoji Romuva*, Nr. 1, p. 60.

Pocius V. (1989). Atmink mane, Rūpintojėli. *Mūsų žodis*. Skuodas, spalio 5 d.

Pocius V. (1993). Atmink mane, Rūpintojėli. *Prie Bartuvos ir Luobos*. Skuodas, p. 131–133.

Pocius V. (1994). Neužmirštamos liepos dienos. *Mūsų žodis*, rugpjūčio 13 d.

Vaitkus M. (1963). Ačiū // Vaitkus M. *Alfa ir omega*. Putnam, p. 33.

PUBLIKACIJOS ŽURNALE **„AIDAI“**

25 dvasinio darbo metai [Apie vienuolį pranciškoną tėv. Justiną Vaškį, gim. 1909 m.]. (1960). Nr. 6, p. 271–272: portr. Parašas: L. A.

41 tarptautinis eucharistinis kongresas Philadelphijoje [1976.VIII.1-8]. (1976). Nr. 7, p. 323–325.

1975 m. Nobelio premijos laureatai [A. N. Bohr, B. Mottelson, A. D. Sacharov ir kt.]. (1975). Nr. 9, p. 415–416. Parašas: L. A.

II Vatikano Susirinkimas [Apie susirinkimo atidarymą 1962 m. spalio 11 d.]. (1962). Nr. 8, p. 372. Parašas: L. A.

A.a. Tėv. Bonaventūra [Vincas] Zajančiauskas, O.F.M., pedagogas, visuomenininkas ir kovotojas dėl lietuvybės Vilniaus krašte, miręs [1956 m.] gruodžio 6 d. [gim. 1884.04.05]. (1956). Nr. 10, p. 472: portr. Parašas: L. A.

Adomo Galdiko kūrybos kelias [ryšium su dailininko tapybos paroda Niujorke, Feigl galerijoje]. (1956). Nr. 2, p. 91–93: iliustr.

Adomo Galdiko lietuvių dailės galerija [Niujorke: atidaryta 1976 m. gegužės 9 d.]. (1976). Nr. 6, p. 273–275: iliustr.; taip pat iliustr. p. 249, 256, 264, 265.

Adomo Galdiko paroda Almaus Galerijoje [Niujorkas, 1960 m. lapkr. 27–gruod. 10 d.]. (1961). Nr. l, p. 43. Parašas: L. A.

„Aidams“ įžengiant į keturiasdešimtuosius metus [Paminėti K. Bradūnas, A. Maceina, Z. Ivinskis, J. Girnius, J. Grinius, A. Vaičiulaitis ir kt.]. (1975). Nr. 1, p. 1–8.

„Aidų“ dešimtmečiui suėjus. (1955). Nr. 10, p. 435–436.

„Aidų“ dvidešimtmetis Amerikoje. (1969). Nr. 8, 3-ias virš. p.

„Aidų“ koncertas Chicagoje [1978 m. lapkričio 11 d.: Dalyvavo Margarita Momkienė – sopranas, Genovaitė Mažeikienė – mezzo-sopranas, Aloyzas Jurgutis – pianinas]. (1978). Nr. 9, p. 417. Išnašos: 5 pavad.

Aidų premija ir koncertas [1955 m. premijos paskirtos J. Aisčiui, A. Nykai-Niliūnui, A. Maceinai, Z. Ivinskiui: Žinutė]. (1955). Nr. 4/5, p. 198. Parašas: L. A.

„Aidų“ premija ir koncertas [500 dol. premija 1957 m. paskirta Albinui Baranauskui už novelių rink. „Sniego platumose“ (London, 1955)]. (1958). Nr. 5, p. 238–239: portr., iliustr. Parašas: L. A.

„Aidų“ premija ir vakaras [premija įteikta Alfonsui Nykai-Niliūnui už eil. rink. „Orfėjaus medis“ (Čikaga, 1954)]. (1954). Nr. 5, p. 238. Parašas: L. Gendrutis.

Aidų premijos ir koncertas [1956 m. laureatai – dr. Juozas Girnius, dr. Jonas Grinius, dr. Adolfas Šapoka: trumpai apie jų darbus]. (1957). Nr. 5, p. 235–239. Parašas: L. A.

Antrasis kultūros kongresas [Darbo apžvalga]. (1963). Nr. 2, p. 77–78. Parašas: L. A.

Ankstyva mirtis [Dail. Paulius Augius, 1909 09 02–1960 12 08: nekrologas]. (1961). Nr. l, p. 43–44: portr. Parašas: L. A.

Argi jau negrįšime? [Trumpai apie liet. inteligentų padėtį emigracijoje]. (1952). Nr. 10, p. 478. Parašas: M. Gendrutis.

Artimo meilės žygyje [Minint B ALF’o 10-ąsias metines]. (1954). Nr. 9, p. 427–428: iliustr.

Aukštyn širdis [rec. kn.: J. Prunskis, „Aukštyn širdis“: pamokslai. Putnam: Immaculata press, 1957, 260 p.]. (1958). Nr. 2, p. 89. Parašas: L. A.

Aukšto lygio koncertas [Niujorkas, 1960 m. kovo 6 d.: pianistas Andrius Kuprevičius ir *Simphony of the Air* orkestras: Dirig. Vyt. Marijošius]. (1960). Nr. 3, p. 132. Parašas: L. A.

Bažnyčia ir menas (Šv. Oficijo Kongregacijos aplinkraščio proga). (1952). Nr. 9, p. 421–424.

Bonus Pastor: Prel. Jono Kučingio 70 m. amžiaus sukakčiai [Los Angeles] (1979). Nr. l, p. 37–38. Portr. ir iliustr.: p. 21, 25–27.

Čiurlionis po 50 metų [Apie M. K. Čiurlionio kūrybos vertinimą Lietuvoje ir užsienyje]. 1961, Nr. 9, p. 412–414.

Dail. A. Galdiko paroda Filadelfijoje [1963 m. gegužės mėn.: skirta dailininko 70-mečiui paminėti]. (1963). Nr. 5, p. 228.

Dail. Adomas Galdikas prisimintas New Yorke: jo kūrybos apžvalg. paroda [*Kultūros židinys*, 1983 m. spal. 15–16 d.]. (1983). Nr. 6, p. 400–401.

Dail. Jadvyga Paukštienė ir jos kūryba. (1985). Nr. l, p. 59. Parašas: L. A.

Dail. Viktoro Vizgirdos paroda [Bostonas, 1958 m. sausio 13–31 d.]. (1958). Nr. 2, p. 91. Parašas: L. A.

Dail. Viktorui Vizgirdai 80 metų. (1984). Nr. l, p. 59–60: portr.

Dailės paroda New Yorke [Vasario 16-osios proga: Dalyvavo D. Andriuška, J. Bagdonas, I. D. Griežė-Treinienė, V. Ignas, Č. Janušas, P. Jurkus, V. Krištolaitytė, I. Laurinaitienė, N. Macelytė, A. Montvydas, M. Paškevičius, T. Petraitis, D. Ramanauskas,

E. Rastonienė, B. Raugaitė, G. Raugienė, J. Rūtenis, J. Sodaitis, E. Urbaitytė, V. Ūselienė, Z. Ūselis, I. Vakselytė-Nemickienė, R. Vilimienė, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, A. Vitkauskaitė-Merker, V. Vizgirda, L. Židonytė, M. Žukauskienė. Eksponuoti A. Galdiko ir P. Puzino darbai]. (1971). Nr. 4, p. 178.

Dainų šventės eiga [JAV ir Kanados liet. Dainų šventė 1956 m. Čikagoje]. (1956). Nr. 7/8, p. 374–375. Parašas: L. A.

Dar nevėlu [Pastabos dėl liet. išeivijos spaudos]. (1955). Nr. 9, p. 388–389.

Dėl ateinančių metų [Kvietimas pratęsti „Aidų“ prenumeratą 1965 m.]. (1964). Nr. 9, trečias virš. p.

Didysis visuomenininkas: Prel. Jonui Balkūnui 70 m. sulaukus [Niujorkas]. (1972). Nr. 7, p. 348–350: portr.

Didžioji grėsmė [Dėl tautų susiliejimo bei nutautėjimo Amerikoje]. (1954). Nr. 10, p. 475–476. Parašas: L. Gendrutis.

Didžiojo jubiliejaus ženkle [Apie Bažnyčios paskelbtus jubiliej. 1950-uosius metus ir jų iškilmes]. (1951). Nr. 3, p. 138–140.

Dievo šauksmas [Velykų proga]. (1962). Nr. 4, p. 137. Parašas: L. A.

„Draugo“ premija [įteikta J. Gliaudai, A. Landsbergiui, Alei Rūtai. JAV]. (1955). Nr. 2, p. 96.

„Draugo“ romano konkursas; „Draugo“ romano premija [Sąlygos]. 1955, Nr. 3, p. 136; Nr. 6, p. 247; 1956, Nr. 4, p. 191; 1957, Nr. 6, p. 286: portr.; 1958, Nr. 7, p. 336. Parašas: L. A.

Dvi sukaktys – dvi premijos [Sutinkant JAV liet. laikr. „Draugas“ ir „Darbininkas“ 40-ąsias metines]. (1956). Nr. 2, p. 95–96. Parašas: L. A.

Dviejų tautų pokalbis [Atsiliepimas i Juozo Girniaus str. apie Lietuvos ir Lenkijos santykius, išsp. lenkų emigrantų žurn. „Kultūra“, 1955 m. spalio mėn.]. (1956). Nr. 4, p. 189–191.

Fra Angelico [Minint 500-ąsias it. dail. J. Fiesoliečio mirties metines]. (1955). Nr. 10, p. 432–433.

Georgio de Chirico, metafizinio meno kūrėjas [Apie it. dailininką, 1888–1978]. (1982). Nr. 6, p. 443–444: iliustr. Parašas: L. A.

Hilaire Belloc – katalikybės gynėjas Anglijoje [1870–1953]. (1953). Nr. 8, p. 377. Parašas: L. A.

Ilgiausiai lietuvių kalba einąs žurnalas: „Aidams“ į penkiasdešimtmetį įžengus [Paminėti žurnalo red.: K. Bradūnas, A. Vaičiulaitis, J. Girnius]. (1985). Nr. 4, p. 201–204.

Iškilmė, kuri iškėlė Lietuvą [Romoje, Šv. Petro bazilikoje popiežius Jonas Paulius II laikė mišias, skirtas Lietuvos krikšto 600 m. jubiliejui, 1987 m. birželio 26 d.]. (1987). Nr. 3, p. 147–155.

Įspūdingas išeivijos lietuvių atsivėrimas: IV kultūros kongresas, PLB seimas, Sielovados taryba, Taut. šokių šventė [Toronte ir Hamiltone įvykusių renginių apžvalga]. (1988). Nr. 3, p. 154–165.

Jaunimo kongresas ir šokių šventė [Čikaga, 1957 m. vasara]. (1957). Nr. 7, p. 331–332. Parašas: L. A.

Jaunimo metų angoj [Pasaulio liet. bendruomenės v-ba paskelbė Pasaulio liet. jaunimo metus, kurie prasidėjo 1965 m. spal. 9 d.: Tikslas – sužadinti pašaukimą dvas. luomui]. (1965). Nr. 8, 3-ias virš. p.

Jis atvėrė senovinės buities gelmę: Dail. Viktoro Petravičiaus 70 m. amžiaus sukakčiai [JAV]. (1976). Nr. 7, p. 331–332: portr.

Jo peizažuose matai Lietuvą... [Minint dail. Viktoro Vizgirdos 85-ąsias gimimo metines, 1989 m. saus. 14 d., Bostone]. (1989). Nr. l, p. 34–35: iliustr.

Jonas XXIII [Trumpai apie popiežiaus gyvenimą ir veiklą]. (1958). Nr. 9, p. 385–387. Parašas: L. A.

K. Žoromskio paroda [1962 m. geg. 5–20 d. Niujorke]. (1962). Nr. 5, p. 226. Parašas: L. A.

Kanonų mokslo teisės tėvas [Apie it. vienuolį Gracianą (miręs apie 1179 m.), surinkusį bažnyt. teisių rink. „Decretum Gratiani“]. (1952). Nr. 7, p. 332–334.

Kardinolai [1952 m. popiežius paskyrė 24 naujus kardinolus]. (1953). Nr. 1, p. 40–42.

Kelias į poezijos žemę: Liet. rašytojų d-jos laureato žodis literatūros šventėje Brooklyne [Premijuotas poezijos rink. „Saulė kryžiuose“ (Brooklyn, 1960)]. (1962). Nr. 5, p. 208–209.

Klaidinga linkme [Dėl senovės liet. tikėjimo idealizavimo išeivijos spaudoje: Minimas Marijos Gimbutienės str. „Senovės lietuvių religija“, išsp. „Aiduose“, 1953, Nr. l]. (1953). Nr. 5, p. 236–237.

Kultūros ir politikos grumtynės [Mintys apie liet. spaudos sunkią padėtį emigracijoje]. (1954). Nr. 8, p. 381–382.

Kristaus gimimo šventė. (1958). Nr. 10, p. 433. Parašas: L. A.

Kultūrinės veiklos baruose [Trumpai apie liet. pranciškonų Šv. Kazimiero provinciją. JAV]. (1955). Nr. 8, p. 339–340.

Kun. Benediktas Gauronskas, šio „Aidų“ numerio leidėjas [Apie kunigo pastorac. ir visuom. veiklą]. (1958). Nr. 8, p. 383–384: portr. Parašas: L. A.

Kun. N[orbertas] Pakalnis – jubiliatas [Brooklyno Apreiškimo liet. parapijos klebonas,

švenčiantis savo kunigystės 50-metį]. (1962). Nr. 10, p. 470–472: portr.

Kūrybos ir veiklos metai [Minint dail. V. K. Jonyno gimimo 50-metį]. (1957). Nr. 8, p. 378–379.

Laimingai atliktas žygis: „Aidams" persikeliant į Lietuvą [Vedamasis]. (1991). Nr. 4, p. 253–254.

Liet. fronto bičiulių studijų savaitės. (1957). Nr. 7, p. 332–333: iliustr. Parašas: J. Gendrutis.

Lietuva vėl nepriklausomų tautų šeimoje. (1991). Nr. 3, p. 169–170. Parašas: L. A.

Lietuviai pranciškonai 40 metų srovėje [JAV]. (1981). Nr. 5, p. 327–332.

Lietuvius pamilusi solistė [*Metropolitan* operos solistė Maralin Niska, dainavusi susitikimuose su lietuviais]. (1981). Nr. 6, p. 416–418: iliustr.

Lietuvių išeivių vyskupas ir emigrantų bei tremtinių pastoracija [1984 m. Paulius Baltakis paskirtas liet. išeivių vyskupu. Roma]. (1984). Nr. 5, p. 257–260. Parašas: L. A.

Lietuvių katalikų religinis kongresas [Vašingtonas, Šiluvos Marijos koplyčia, 1966 m. rugs. 3–5 d.]. (1966). Nr. 9, p. 419–422.

Lietuvių kultūros židinys New Yorke [Apie pranciškonų statomas liet. kultūros židinio patalpas ir kvietimas statybą paremti materialiai]. (1964). Nr. 9, p. 430.

Lietuvių parapijos pavojuje [Lietuvių nutautėjimo problema: JAV]. (1982). Nr. 4, p. 229–232. Parašas: L. A.

Lietuvių rašytojų draugijai 30 metų tremtyje [Veiklos apžvalga ir visų narių sąrašas. JAV]. (1976). Nr. 10, p. 470–471.

Lietuvių rašytojų draugijos visuotinis suvažiavimas [Klivlendas, 1982 m. geg. 22–23 d.: Darbo apžvalga]. (1982). Nr. 4, p. 284–289: iliustr.

Lietuvos Vyčių organizacija [JAV liet. Jaunimo relig. organizacija, įkurta 1913 m.]. (1954). Nr. 2, p. 94. Parašas: L. A.

Literatūrinių premijų metai [LRD premija suteikta dr. J. Griniui už dramą „Gulbės giesmė", „Draugo" premija paskirta V. Kavaliūnui už romaną „Kalnų giesmė", Maironio metų poezijos premija suteikta K. Grigaitytei už eilių rink. „Rudens sapnai"]. (1963). Nr. 4, p. 170. portr. Parašas: L. A.

Literatūrinių premijų šventė New Yorke [1983 m. geg. 14 d. įteiktos premijos B. Brazdžioniui, P. Jurkui, L. Žitkevičiui]. (1983). Nr. 5, p. 334–335: iliustr., portr. Parašas: L. A.

Maino uolos Albino Elskaus kūryboje [Apie dailininko kūrybos parodą Brooklyne, 1962 m. bal. 7–8 d.]. (1962). Nr. 4, p. l80–181.

Mielas „Aidų“ Skaitytojau-ja [Kvietimas prenumeruoti žurnalą bei aukoti pinigus jo leidimui]. (1971). Nr. 10, 3-ias virš. p.

Mirė Petras Kiaulėnas [1909 01 10–1955 08 15: nekrologas]. (1955). Nr. 7, p. 293: portr. Parašas: L. A.

Mirė Tėv. Viktoras Gidžiūnas [1912 09 05–1984 01 30: nekrologas]. (1984) Nr. 2, p. 121–123: portr.

Mūsų jaunimas [Apie liet. išeivijos studentus ir jų leidžiamą anglų k. žurn. „Lituanus“. JAV]. (1958). Nr. l, p. 46–48: iliustr.

Namai gimnazijai [Žinutė apie Vasario 16 gimnazijos pastato įsigijimą]. (1953). Nr. 5, p. 240. Parašas: L. Gendrutis.

Naujas maldynas [rec. kn.: „Sveika Marija“: mažasis maldynas / parengė St. Yla; iliustr. T. Valiaus. Putnam: Immaculata Press, 1953, 357 p.]. (1953). Nr. 7, p. 325–326.

Naujas posūkis A. Galdiko kūryboje. (1957). Nr. 5, p. 231–232.

Naujas vardas lietuvių dailėje [Aldonos Audronytės-Variakojienės tapybos darbų paroda Čikagoje, Čiurlionio galerijoje, 1976 m. lapkr. 12–21 d.]. (1977). Nr. 5, p. 230.

Nepamirškime lietuviškų reikalų [Žinutė apie prel. Mykolo Krušo pomirt. palikimą BALF'ui]. (1953). Nr. 9, p. 431. Parašas: L. A.

Nerangumo piktžolė [Priekaištai vengiantiems dalyvauti liet. bendruomenės renginiuose, nepalaikantiems lietuvybės]. (1954). Nr. 9, p. 431. Parašas: L. Gendrutis.

Nobelio premijos laureatai – vieni amerikiečiai [1976 m.]. (1976). Nr. 10, p. 469–470. Parašas: L. A.

O. V. Milašius atsimenamas Prancūzijoje [Apie O. V. Milašiaus bičiulių d-jos veiklą]. (1977). Nr. 10, p. 442. Parašas: L. A.

Paskutinis milžinas [Apie pranc. dail. Marcą Chagalą, 1887–1985]. (1985). Nr. 3, p. 156–157: portr., iliustr. Parašas: L. A.

Paulius Jurkus [laimėjęs 1956 m. „Draugo“ premiją 1000 dol. už romaną „Smilgaičių akvarelė“]. (1957). Nr. l, p. 39–40. Parašas: L. A.

Penktosios „Aidų“ premijos įteikimas [Kaziui Bradūnui už poezijos kn. „Devynios baladės“ (Chicago, 1955)]. (1956). Nr. 5, p. 238. Parašas: L. Gendrutis.

Pijus XII [1876–1958: Apie popiežiaus gyvenimą ir veiklą]. (1958). Nr. 8, p. 337–340.

Pirmasis kultūros kongresas (1956). Nr. 7/8, p. 369–371.

Pirmoji ir vienintelė premija: Žodis, teikiant „Aidams“ premiją, Lietuvos sielovados suvažiavime geg. 22 d. Čikagoje [Kalbą perskaitė K. Bradūnas]. (1991). Nr. 2. 3-ias virš. p. Parašas: „Aidų“ redaktorius.

Po dešimties metų [Minint „Aidų“ leidimo Amerikoje dešimtmetį]. (1960). Nr. 1, p. 1–5.

Popiežiaus kalėdinė kalba [Pagrind. mintys iš 1952 m. pasakytos kalbos]. (1953). Nr. 1, p. 40. Parašas: L. A.

Popiežiaus Pauliaus VI kelionė [į Palestiną]. (1964). Nr. 1, p. 44–45. Parašas: L. A.

Popiežiaus žygiai [Trumpai apie Joną XXIII], 1962, Nr. 1, p. 45. Parašas: L. A.

Povilas Žadeikis [1887 03 14–1957 05 11: Žinutė apie Lietuvos nepaprasto ir įgalioto ministro JAV mirtį]. (1957). Nr. 6, p. 286: portr. Parašas: J. Gendr.

Pranciškonai Lietuvoje [Trumpai apie atsikuriančią vienuoliją]. (1991). Nr. 1, p. 53. Parašas: L. A.

Pranciškoniškosios sukaktys [Liet. pranciškonai pamini 750-ąsias Šv. Pranciškaus Asyžiečio mirties metines]. (1976). Nr. 8, p. 374–375. Parašas: L. A.

Pranciškonų gimnazijos pirmoji laida [baigusi 1960 m. Kennebunkportas, JAV]. (1960). Nr. 6, p. 270–271: iliustr. Parašas: L. A.

Pranešimas apie Šv. Antano gimnaziją [Pranciškonų provinciolas praneša apie gimnazijos uždarymą]. (1969). Nr. 6. Virš. 3-ias p.

Prel. I. Kelmelis „Aidų“ mecenatas [Biogr. duomenys]. (1962). Nr. 7, p. 339–340: portr.

Prel. Jonas Ambotas [Minint liet. parapijos klebono 90-ąsias gimimo metines]. (1958). Nr. 10, p. 474–475: portr., iliustr.

Prel. Jonas Balkūnas – iškilusis išeivijos lietuvių veikėjas [1902 10 21–1989 05 31: nekrologas: JAV]. (1989). Nr. 3, p. 159–160. Parašas: L. A.

Prel. Pranciškus Juškaitis – „Aidų“ mecenatas. (1961). Nr. 6, p. 276–278: portr., iliustr.

Politinė konferencija New Yorke [suorganizuota JAV LB ir Liet. jaunimo s-gos 1981 m. birž. 12–13 d.: Nagrinėtos pagalbos okup. Lietuvai problemos]. (1981). Nr. 4, p. 258–260: iliustr.

Posūkis į gerą pusę [Apie liet. pranciškonų vienuolyną Kennebunkporte, JAV]. (1983). Nr. 5, p. 336–338.

Premijos ir premijų šventė [Niujorkas, 1983 m. geg. 14 d.: JAV LB Kultūros tarybos premijos įteiktos dr. Genovaitei Kazokienei, Henrikui Kačinskui, dr. Vytautui Vardžiui, Jeronimui Kačinskui, Vytautui Ignui, Algirdui Landsbergiui, Sofijai Gruzdytei, Jokūbui Stukui, Liudui ir Aleksandrai Sagiams]. (1983). Nr. 3, p. 210–211. Parašas: L. A.

Priekaištas [Replika nepatenkintiems, kad Vasario 16-osios minėjime buvo atliktos Jeremijaus raudos: Žr. V. Utenio str., išsp. „Aiduose“, 1953, Nr. 3]. (1953). Nr. 5, p. 239. Parašas: L. A.

Prošvaistė Lietuvos laisvinimo byloje [Apie Kersteno rezoliuciją, reikalaujančią ištirti sovietų smurtą okupuojant Pabaltijo valstybes: Priimta JAV Atstovų Rūmuose 1953 m. liep. 27 d.]. (1953). Nr. 7, p. 331. Parašas: L. A.

R. Viesulo ir A. Elskaus paroda [Niujorkas, Panoro galerija: Žinutė]. (1955). Nr. 6, p. 247. Parašas: L. A.

Redaktoriams besikeičiant [Nuo 1965 m. A. Vaičiulaitis „Aidų“ redagavimą perduoda dr. J. Girniui]. (1964). Nr. 10, p. 477–479.

Religinės šalpos 25 metų sukaktis [Kunigų Vienybės padalinys. JAV]. (1986). Nr. 4, p. 289–291. Parašas: L. A.

Religinio meno kūrinys [Liet. pranciškonų vienuolyne, Kennebunkporte, pašventinti Kryžiaus keliai / Archit. Jonas Mulokas, skulpt. Vytautas Kašuba, statytojas Kęstutis Butkus]. (1959). Nr. 7, p. 311–312: portr.

Rudens sezono dailės parodos Kultūros Židinyje New Yorke [Trumpai aptariamos Vandos Balukienės, Vytauto Igno, Elenos Kepalaitės, Prano Lapės, Anastazijos Tamošaitienės kūrinių parodos]. (1981). Nr. 6, p. 406–407. Parašas: L. A.

Rūpintojėlis bažnyčioje [Skulpt. Vytauto Kašubos Kristaus Rūpintojėlio statula, skirta Toronto liet. Prisikėlimo bažnyčios didžiajam altoriui]. (1955). Nr. 7, p. 291–293: iliustr.

Savoji enciklopedija [Išėjus „Lietuvių enciklopedijos“ 9-ajam tomui. Bostonas]. (1957). Nr. 1, p. 41–42.

Smarkus kultūrinis prasiveržimas: IV mokslo ir kūrybos simpoziumas [Čikaga, 1981 m. lapkr. 25–29 d.: Darbo apžvalga]. (1982). Nr. 1, p. 59–64.

Smerktinas išsišokimas [Apie „Naujienose“, 1953, Nr. l69, išsp. Skautų Vyčių atsišaukimą, nepalankiai atsiliepiantį apie liet. dvasininkiją]. (1953). Nr. 7, p. 335. Parašas: M. Gendrutis.

Sudrumsta padangė [Šv. Kalėdas sutinkant]. (1961). Nr. 10, p. 417. Parašas: L. A.

St. Catharines Pranciškonų vienuolynas – šio „Aidų“ numerio leidėjas [Apie liet. vienuolyną Ontario provincijoje, Kanadoje]. (1965). Nr. 8, p. 366–367. Parašas: L. A.

Šv. Antano gimnazija Kennebunkporte: Penktosios laidos proga [Apie išleistuvių iškilmes]. (1964). Nr. 6, p. 295–296. Parašas: L. A.

Šv. Pranciškaus Asyžiečio jubiliejus [Apie 800-ųjų gimimo metinių minėjimus Italijoje, JAV]. (1981). Nr. 6, p. 403. Parašas: L. A.

Šv. Tėvo kalėdinis žodis [Apie popiežiaus Pijaus XII 1956 m. per radiją pasakytą kalbą]. (1957). Nr. 1, p. 40–41. Parašas: J. Gendrutis.

Šių metų Vasario 16 [Paminėjimas JAV liet. išeivijoje, dalyvaujant JAV Kongreso atstovams]. (1955). Nr. 3, p. 141–142. Parašas: L. A.

Šių metų Vasario 16-oji [Apie JAV LB iniciatyva surengtus minėjimus Lietuvos atstovybėje, Senate ir Atstovų rūmuose. Vašingtonas, 1981 m.]. (1981). Nr. 2, p. 115–117: iliustr.

Šventumo viršūnėse [Apie Šv. Pijų X]. (1954). Nr. 6, p. 282–283.

Šv. Tėvo žodis pasauliui [Apie popiežiaus kalbą per radiją tarptaut. padėties klausimais]. (1956). Nr. 1, p. 43–44. Parašas: L. A.

Taikos balsas [Apie popiežiaus Pijaus XII velyk. kalbą, 1956 m.]. (1956). Nr. 4, p. 187. Parašas: L. A.

Tarptautinis rašytojų (PEN) suvažiavimas New Yorke [1986 m. saus. 12–17 d.]. (1986). Nr. 2, p. 137–140.

Tautininkų dėmesys religijai [Trumpai apie katalikybės stiprinimą išeivių tarpe]. (1953). Nr. 7, p. 334–335. Parašas: L. A.

Tėvams ir motinoms [Kvietimas leisti vaikus mokytis į lietuv. Šv. Antano gimnaziją Kennebunkporte]. (1965). Nr. 2. Virš. 3-ias p.

Trijų jubiliejų šviesoje [Apie Šenandoro parapijos kleboną kun. Antaną Karalių, gim. 1889 02 04]. (1960). Nr. 3, p. 133–134: portr.

Toronto prisikėlimo parapija jubiliejinėje šventėje [Minint liet. parapijos 25-ąsias metines: Paminėti B. Grauslys, A. Kulpa-Kulpavičius, St. Kudokas, V. Kašuba, J. Bakis, A. Valeška, Pl. Barius, Aug. Simanavišius, J. Gailiušis]. (1978). Nr. 8, p. 364–367.

Už viską labiau pamilo spalvą: Dail. Alfonso Dargio 70 m. amžiaus sukakčiai. (1979). Nr. 5, p. 222–223.

Uždarytas visuotinis susirinkimas [II Bažnyčios Susirinkimas Vatikane]. (1962). Nr. 10, p. 470. Parašas: L. A.

Vargo mokykla [Apie 12 Vokietijoje esančių 12 liet. m-klų, kurias būtina labiau šelpti: Žinutė]. (1953). Nr. 5, p. 239–240. Parašas: L. A. Antanaitis S. Pranas Dovydaitis – „Saulės“ gimnazijos direktorius.

Vasario 16 – vienybės ir vilties šventė [38-ųjų metinių paminėjimas liet. išeivijoje]. (1956). Nr. 3, p. 141–143: iliustr. Parašas: L. Gendrutis.

Vasario šešioliktoji ir šokiai [Dėl rimties ir vieningumo stokos minint Lietuvos nepriklausomybės šventę išeivijoje]. (1953). Nr. 2, p. 94–95. Parašas: L. Gendrutis.

Veiklus ir palaimus gyvenimas: Prel. Pranciškaus Juro 80 metų amžiaus proga (1971). Nr. 5, p. 223–225: portr.

Vienašališkos stipendijos [Žinutė apie stipendijas Vidurio Europos studentams, studijuojantiems tik tiksliuosius mokslus]. (1954). Nr. 10, p. 476. Parašas: L. A.

Viktoras Vizgirda [Minint 70-ąsias dailininko gimimo metines]. (1974). Nr. 1, p. 36: portr.

Visiem žmonėms aš atvėriau sielą: Popiežius Jonas XIII [Popiežiui mirus, 1963 m. birž. 3 d.]. (1963). Nr. 6, p. 233–235.

Visuomeninįnkas, kuris neieško poilsio: Aleksandro Vakselio amžiaus ir veiklos sukaktis [65-osios gimimo ir 30-osios visuom. veiklos metinės: Niujorkas]. (1981). Nr. 5, p. 332–333: portr. Parašas: L. A.

Visuotinis Amerikos lietuvių kongresas [Čikaga, 1953 m. lapkr. 27–28 d.]. (1953). Nr. 9, p. 430. Parašas: M. Gendrutis.

Visų laikų numylėtinis [Minint Pranciškaus Asyžiečio 800-ąsias gimimo metines]. (1982). Nr. 6, p. 382.

Vytauto Maželio menas. (1986). Nr. 2, p. 133. Parašas: L. A.

Vytautui Sauliui iškeliavus [Žymus liet. knygų leidėjas, 1915 05 04–1987 08 04, Čikaga]. (1988). Nr. 3, p. 219–220: portr.

Vole Šojinka (Vole Soyinka) – Nobelio premijos laureatas [Nigerijos romanistas]. (1987). Nr. 1, p. 61: portr. Parašas: L. A.

Zenono Kolbos meninė veikla. (1956). Nr. 5, p. 231–232: portr. (p. 228.).

Žingsnis į ateitį [Apie liet. pranciškonų vienuoliją Amerikoje ir jų provinciolą V. Gidžiūną]. (1958). Nr. 6, p. 280. Parašas: L. A.

Žodis „Aidų" bičiuliams. (1964). Nr. 8. 3-ias virš. p.

Žodis ir gyvenimas [rec. kn.: T. Žiūraitis, „Žodis ir gyvenimas": Relig.-Taut. rimčiai / Su A. Maceinos pratartimi. Schongau: Venta, 1955, 243 p.]. (1955). Nr. 10, p. 431–432. Parašas: L. A.

Žvilgsnis į III mokslo ir kūrybos simpoziumą [Čikaga, 1977 m. lapkr. 24–27 d.: Darbo apžvalga]. (1978). Nr. 1, p. 38–45.

Žvilgsnis į atgimstančią Lietuvą [Apie Sąjūdžio suvažiavimą 1988 m. spal. 20–24 d.]. (1988). Nr. 4, p. 229–233: portr., iliustr.

Žvilgsnis į šalpos reikalus [Apie BALF'o metinį suvažiavimą, Bostonas, 1953 m. saus. 9–10 d.]. (1953). Nr. 3, p. 138–139.

W. Churchillio svajonės [Dėl taikaus sugyvenimo su Rusija]. (1954). Nr. 6, p. 287–288. Parašas: L. Gendrutis.

DAILĖS KRITIKA

Adomas Galdikas [kūrinių albumas] / J. Girnius... [ir kt.]; red J. Girnius; dail. V. Vizgirdas; spalv. reprod. fotonuotr. V. Maželio. Boston: M. Galdikienė. (1975). 191 p.: iliustr., portr. – Aut.: J. Girnius, M. Galdikienė, L. Andriekus, V. Vizgirda, W. George. Bibliogr.: p. 74–75.

Adomo Galdiko dailės galerija [inform. leid.] / [tekstas L. Andriekaus]. (1989). Brooklyn: B. 1., 12 p.: iliustr.

Alfonsas Dargis – kubizmo puoselėtojas lietuvių dailėje [Žodis parodos atidaryme K. Ž. New Yorke 1977.X.15] // Sobeckis D. (2011). Leonardas Andriekus, pranciškonai ir išeivijos dailininkai. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 65–66.

Alfonsas Dargis – kubizmo puoselėtojas lietuvių dailėje [Žodis parodos atidaryme K. Ž. New Yorke 1977.X.15]. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 2, p. 3–4.

Dail. Vytautas Ignas – optimizmo skelbėjas mene [Žodis atidarant dailės parodą Toronte 1978.IV.23] // Sobeckis D. (2011). Leonardas Andriekus, pranciškonai ir išeivijos dailininkai. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 67–69.

Dail. Vytautas Ignas – optimizmo skelbėjas mene [Žodis atidarant dailės parodą Toronte 1978.IV.23]. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 4, p. 5.

Dailininkas Adomas Galdikas [Parodos atidarymas Rochestery, N.Y. 1973.III.4]. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 5, p. 8–9.

Kodėl lietuviai vienuoliai tapo meno entuziastais? [Žodis atidarant dailės parodą K. Ž. 1987.III.27]. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 7, p. 8.

Neramios dvasios dailininkas [K. Žoromskio parodą atidarant Prisikėlimo salėje Toronte 1980.IV.26]. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 3, p. 8–9.

Religinis menas. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 2–3.

STRAIPSNIAI

„Aidų“ 40 metų kelionė per tremtį: žvilgsnis į praeitį, dabartį ir ateitį. (1990). *LKMA suvažiavimo darbai*, t. 13, Roma: LKMA, p. 281–291.

Antrasis mokslo ir kūrybos simpoziumas Chicagoj. (1973). *Darbininkas*, gruodžio 7 d.

Amerikos lietuvių rūpestis savo tautos tremtiniais. (1946). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 12, p. 418–419.

Amžinos Kalėdos. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 12, p. 2.

Asyžiaus stigmatizuotasis Serafinas [apie Šv. Pranciškų]; **Lietuviai tremtiniai Italijoje**. [Iliustr.]. (1943). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 9, p. 291–293, 307–310.

Atsisveikinant su Mykolu Vaitkumi [poetu, memuaristu] (Vaitkus Mykolas 1883–1973). (1973). *Darbininkas*, birželio 8 d.

Čia guli giesmės nerašytos // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

Dail. Adomas Galdikas Kultūros židinyje [paroda]. (1971). *Darbininkas*, gruodžio 3 d.

Dail. Valius gyvenime ir kūryboj. (1977). *Tėviškės žiburiai*, gruodžio 15 d.

Dar vienas ąžuolas lūžo (Pakalnis Norbertas 1888–1973). (1973). *Darbininkas*,

sausio 26 d.

Dešimtmečio šviesoje [Šv. Antano gimnazija]. [Portr.] (1966). *Antonianum*, 1956–1966. Brooklyn, p. 3–4.

Dėl Vyt. Alanto straipsnio „Skandalas Rašytojų draugijoje“ (Vytautas Alantas. Skandalas Rašytojų draugijoje. Dirva, 1978, kovo 23). (1978). *Dirva*. balandžio 6 d. Cleveland, Ohio.

Didžiųjų įvykių šviesoj: kalėdinės mintys. (1972). *Pasaulio lietuvis*, Nr. 25, p. 405–406.

Dr. Juozas Girnius – „Aidų“ redaktorius [prisiminimai]. [Iliustr.]. (1995). *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 10, p. 773–775.

Dvasiškija ir lietuviškoji spauda. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 3, 11.

Ekumeninė ir tautinė vienybė: T. Leonardo Andriekaus kalba, pasakyta evangelikų pamaldose Woodhavene 1973.I.14. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 10, p. 2.

Fausto Kiršos „Palikimą“ išleidžiant. (1972) // Kirša F. *Palikimas* [sp. parengė Stasys Santvaras]. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, p. 7–8.

Gelbėkim katalikišką kultūros žurnalą [„Naujasis židinys-Aidai“]. *Draugas*. 1999, kovo 23 d., p. 4; *Darbininkas*. 1999, balandžio 9 d., p. 2; *Dirva*. 1999, balandžio 20 d., p. 5.

Grąžinkime poeziją į gyvenimą: poezijos palaima [*Draugas*, 1974, birželio 15 d.]; **Regėjau senovinę Žemaitiją** [eil. rink. „Atmink mane, Rūpintojėli“ pratarmė]; **Sugrįžtu į savo tautą** [įž. str. rinktinei „Pasilikau tink dangų mėlyną“ ištr.: su prier. apie aut.]. [Portr.]. (1992). *Kas yra kūryba*. Kaunas, p. 236–243.

Galdikas svetimose žemėse. [Iliustr.]. (1975). *Adomas Galdikas*. Boston, p. 23–41.

I. Mero priimtuvėse K. Ž. 1977.XII.14 // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

I. Mero priimtuvėse K. Ž. 1977.XII.14. (2010). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 25, p. 4–5.

I. Vasyliūno koncertas ir pokoncertinis apmąstymas. (1974). *Darbininkas*, sausio 11 d.

Invokacija Maironio minėjime Brooklyne 1962.XII.1 // Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 105.

Iš Lietuvių rašytojų draugijos veiklos bei rūpesčių. [Portr.]. (1974). *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, vasario 9 d.

Iš Lietuvių rašytojų draugijos veiklos. (1975). *Draugas*. Priedas *Mokslas, menas,*

literatūra, sausio 25 d.

Į Dangų Paimtoji [apie Dievo Motiną]. (1952). *Lux Christi*, Nr. 3, p. 44–46.

Jurgio Jankaus knygos „Ir nebepasimatėm" vakaronė Toronte 1978.IV.23. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 12, p. 4.

K. Rudaitytę aplankius. (1974). *Draugas*, balandžio 20 d.

Kalba įteikiant Henrikui Nagiui LRD 1969 m. premiją literatūros vakare Toronte 1970.IX.4 // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

Kalba įteikiant Henrikui Nagiui LRD 1969 m. premiją literatūros vakare Toronte 1970.IX.4. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 10, p. 3.

Kalėdos – naujos civilizacijos aušra. [Iliustr.] (1993). *Literatūra ir menas*, gruodžio 25 d., p. 2.

Kalėdų romantika ir tikrovė. (2010). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 25, p. 4.

Kelių į dangų vingiuose. (1990). *Knygnešys*, Nr. 11, p. 18.

Kilni ir įkvepianti profesija: T. Leonardo Andriekaus religinis žodis, tartas Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos suvažiavimo pamaldose Vašingtone 1972 m. spalio 8 d. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 2.

Klaipėdos krašto minėjime K. Ž. [1983.I.23]. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 2.

Laimingai atliktas žygis: „Aidams" persikeliant į Lietuvą. (1992). *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 2, p. 1–2.

Lietuviai Corcorano galerijoje [dailės paroda, Vašingtonas]. [Iliustr.]. (1973). *Darbininkas*, rugsėjo 21 d.

Lietuviai pranciškonai už Atlanto. [Iliustr.] *Katalikų pasaulis*. 1991, Nr. 11/12, p. 55–58; *Šv. Pranciškaus varpelis*. 1994, Nr. 7/8, p. 98–107.

Lietuvis rašytojas tremty // Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 134–137.

Lietuvis rašytojas tremty [Kalba Detroite rašytojų pagerbime Akademijoje 1971.XI.7]. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 2, 11.

Lietuvių dailės galerija New Yorke. (1976). *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, gegužės 22 d.

Lietuvių rašytojų draugija. (1977). *Ateitininkų keliu, 1911–1927–1977*. Chicago, p. 153–155.

Maironio galybė [paskaita New Havene 1982.IX.26] // Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 105–111.

Maironio galybė [paskaita New Havene 1982.IX.26]. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 9, p. 2–3.

Maironis [paskaita Maironio minėjime Montrealyje 1962 m. spalio 28 d.] // Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 97–104.

Maironis [paskaita Maironio minėjime Montrealyje 1962 m. spalio 28 d.]. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 5, p. 5–6.

Marija dangaus garbėje. (1949). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 8, p. 225–227.

Meno pavasaris Washingtone. (1975). *Draugas*. Priedas: *Mokslas, menas, literatūra*, balandžio 26 d.

***Metropolitan* operos žvaigždė lietuviškam Kultūros židiny.** (1975). *Draugas*, birželio 14 d.

Mirė lietuvių pranciškonų organizatorius išeivijoje [Justinas Vaškys]. [Portr.]. (1994). *Draugas*, rugpjūčio 25 d., p. 5.

Mus paliko čia liūdinčius: a.a. dr. R. Pakalniškio atminimui. [Portr.]. (1994). *Darbininkas*, birželio 17 d., p. 6.

Mūsų ištremti broliai Europoje. (1946). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 11, p. 385–386.

Mūsų kultūrinės problemos [paskaita Bostono Kultūros klube 1965.II.27]. (2012). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 8, p. 11.

Naujos pranciškonų veiklos baras [įspūdžiai iš kelionės po Lietuvą 1989 m.]. [Iliustr.]. (1989). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 11/12, p. 170–178.

Netekom graudžiausio Lietuvos lyriko: poeto J. Aisčio atminimui (Jonas Aistis 1904–1973). (1973). *Darbininkas*, birželio 29 d.

Padėka (apie save – L. A.) // Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 137–139.

Pagerbtas Adomas Galdikas. (1975). *Darbininkas*, liepos 11 d.

Palaiminta mirtis [Šv. Pranciškus]. [Iliustr.]. (1946). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 10, p. 327–330.

Pavasaris prie Varduvos [su aut. str.] [portr.]. (1995). *Mūsų žodis*, sausio 7 d., p. 6.

Pažinkime patys save [dėl lietuvių bendruomenės susiskaldymo]. [Portr.]. (1969). Į laisvę, Nr. 46 (83), p. 6–7.

Pirmenybę skyręs „Aidams“ (Tėvui J. Vaškiui OFM atminti) [1909–1994 08 07]. [Portr.]. (1994). *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 9/10, p. 114–115.

Poezijos pavasario šventė Chicagoje (1974). *Darbininkas*, birželio 14 d.

Poezija tremties periodinėj spaudoj. [Portr.]. (1974). *Žurnalistika*. Chicago, p. 175–184.

Pranciškonų ordinas ir Marija. (1951). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 1, p. 19–23.

Premijos įteikimas Juozui Kralikauskui už romaną „Tautvila“ 1975 m. // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

Rašytojų susirinkime Vilniuje [1993.XI.4]. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 11, p. 6.

Saule apsiausta moteris [Švč. Marija]. (1959). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 5, p. 137–139.

Spalio 18-ąją sukanka 100 metų, kai gimė dailininkas Adomas Galdikas [straipsniai]. [Iliustr.]. Aut.: L. Andriekus [ir kt.]. (1993). *Saulutė*, Nr. 38, spalio 8–15 d.

Su krikščionybės antspaudu. (1978). *Draugas*, lapkričio 25 d.

Šauksmas „Aidų“ dvidešimtmečio proga. (1970). *Darbininkas*, sausios 23 d.

Šv. Antano gimnazija. (1967). *Antonianum*. Brooklyn, p. 3–7.

Šv. Antano gimnazijos rektoriaus žodis. [Portr.]. (1965). *Antonianum*. Kennebunkport, p. 6–8.

Šv. Antano pranciškonų gimnazija Kennebunkporte. (2000). *Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje (penkiasdešimt metų lituanistinei mokyklai, 1949–1999)* [apie JAV ir Kanados mokyklas]. Red. Juozas Masilionis, Stasė Petersonienė. Chicago: Ped. lituanistikos institutas, p. 658.

Tarp saulės ir delčios. (1976). *Draugas*, vasario 21 d.

Tautos kūryba – mūsų dvasinis turtas. (1977). *Draugas*. Priedas *Mokslas, menas, literatūra*, gruodžio 3 d.

Vasario šešioliktosios stebuklas. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 1, p. 1–2.

Visas rūpestis – jaunajai kartai. (1968). *Ateitis*, Nr. 4, p. 110–112.

Žodis į Lietuvą Velykų dieną. (2011). Parengė Dainius Sobeckis. *Žemaičių saulutė*, Nr. 4, p. 3.

Žodis, įteikiant Bernardui Brazdžioniui Nepriklausomybės 60-mečio premiją už poeziją [Los Angeles, 1978 m. gegužės 7] // Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 139–141.

Žodis St. Santvarui įteikiant LRD premiją // Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

Žvilgsnis į pranciškonų veiklą išeivijoje ir Lietuvoje. (1994). *Darbininkas*, vasario 18 d., p. 7–8.

Žvilgsnis į Rochesterio lietuvių buitį dail. A. Galdiko parodos proga. (1973). *Darbininkas*, kovo 16 d.

LAIŠKAI

Dundzila A. Gerbiamas Kunige. 1991 m. liep. 3 d.: Laiškas red. [Dėl A. Botto str. apie Čiurlionį perspausdinimo „Aiduose“, 1991, Nr. 2: Su Rimos Čerkeliūnienės atsakymu]. (1991). *Aidai*, Nr. 3, p. 252.

Jankus J. Dvi dienos pas Santvarą: Malonus Tėve Leonardai [Laiškas L. Andriekui, kuriame pasakojama apie susitikimus su Stasiu Santvarų]. (1982). *Aidai*, Nr. 6, p. 454–458: portr.

[**Laiškai K. Bradūnui**, 1947–1949] // Kuizinienė D. (2003). *Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europoje 1945–1950 m.* Vilnius, p. 341–351.

Lietuvių rašytojų draugijos laiškas Solženycinui naujųjų metų proga. [Portr.]. (1975). *Draugas*. Priedas *Mokslas, menas, literatūra*, sausio 4 d.

Maceina A. 1982 m. liepos 13 d. laiškas L. Andriekui, Münsteris // Sobeckis D. (2011). Du Antano Maceinos laiškai kun. Leonardui Andriekui. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 35. Vilnius, p. 278–281.

Maceina A. 1985 m. gruodžio 8 d. laiškas L. Andriekui // Sobeckis D. (2011). Du Antano Maceinos laiškai kun. Leonardui Andriekui. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 35. Vilnius, p. 281–287.

PARENGTI, REDAGUOTI LEIDINIAI

Lietuvių rašytojų draugija. [1972]. [Red. L. Andriekus]. S. 1: Lietuvių rašytojų d-jos v-ba, 14 p.

Marija, gelbėk mus: Sibiro tremtinių ranka rašyta maldų knygelė. (1959). Sud. [įž. str., p. 7–8, parašė] L. Andriekus. Putnam: Ateitis.

Metraštis, 1950 (1949) / Red. [ir pratarmę, p. 6, parašė] L. Andriekus, iliustr. V. Vijeikis. Kennebunkport: Tėvai pranciškonai, 1949, p. 221.: iliustr. – Aut. J. Aistis, L. Andriekus, J. Balkūnas [ir kt.].

Oremus: maldynas, vartojamas Lietuvos pranciškonų Šv. Kazimiero kustodijoje. (1955). Parengė L. Andriekus. Brooklyn: Tėvai pranciškonai, 289, [1] p. Dalis teksto lot.

KŪRINIŲ VERTIMAI

Een steen heeft geen hart. (1971). Vertė Z. Tenison. [Dudenaarde], p. 44–45. Flam.

Heimatgruss. (2003 (2004)). Vertė A. Franzkeit. Ostfriesland, p. 97. Vok.

Litauische Lyrik. (1972). Vertė L. Baldauf. München, p. 206–211. Vok., gretut. tekstas liet.

Lithuanian writers in the West: An Anthology. (1979). Vertė D. Jonaitis. Chicago, p. 31–33. Angl., gretut. tekstas liet.

Андрекус Л. (2011). „Цветущая яблонька“, „Хорошо, что никому неизвестны человеческие мысли...“, „Любовь“, „Роса“ / Составил Д. Собецкис. *Параллелы*, Nr. 1, p. 90.

POKALBIAI SU L. ANDRIEKUMI, JO PASISAKYMAI

Aš norėjau dainuoti [S. Jurčio, V. Žuko ir J. Sasnausko pokalbis su pranciškonu t. Leonardu apie poetinę kūrybą / užrašė A. Jurgutienė]. [Portr.]. (1994). *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 3, p. 77–79.

Dvasininko pašaukimas ir poezija [kalbėjosi R. Pakalniškis]. (1993). *Metai*, Nr. 1, p. 105–118.

Dvasininko pašaukimas ir kūryba. (1994) // Pakalniškis R. *Poezijos kryžkelės*. Vilnius, p. 206–226.

Kelias į poezijos žemę [Lietuvių rašytojų d-jos laureato žodis literatūros šventėje Brooklyne; premijuotas rink. „Saulė kryžiuose“]. (1962). *Aidai*, Nr. 5, p. 208–209.

Leonardas Andriekus: „Aš dabar kaip paukštis jaučiuosi“ [kalbėjosi V. Vitkauskienė]. (1993). *Pajūrio naujienos*, spalio 22 d., p. 1.

Mano turtas – dangus mėlynas ir sugraudinta širdis [kalbėjosi L. Peleckis]. [Iliustr.]. (1994). *Lietuvos aidas*, gruodžio 9 d., p. 13.

Mano kelias pas pranciškonus – ankstyvas, įvairus ir ilgas [t. B. Jurčys OFM kalbina t. L. Andriekų OFM]. [Iliustr.]. (1998). *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. ½, p. 4–11.

Pasijutau tenai ne svetimas [pasakojimas apie lankymąsi Lietuvoje 1989 m.] [su R. Pakalniškio prier.]. *Literatūra ir menas*. 1990, gruodžio 22 d., p. 7; *Mūsų žodis*. 1991, sausio 5 d., p. 4.

Peleckis-Kaktavičius L. (1995). Mano turtas – dangus mėlynas ir sugraudinta širdis. *Baltas lapas – lyg altorius*. Klaipėda: Klaipėdos rytas, p. 234–241.

Plačiai išskleista vizija [pokalbis apie dail. A. Galdiką; kalbėjosi L. Kanopkienė]. [Iliustr., portr.]. (1993). *Kultūros barai*, Nr. 12, p. 56–58.

Pranciškonai, poezija ir paveikslai [kalbėjosi S. Geda]. [Portr.]. (1993). *Šiaurės Atėnai*, gruodžio 10 d., p. 17.

Tėvo Leonardo Andriekaus OFM viešnagė Lietuvoje [užrašė A. Remesa]. [Portr.]. (1993). *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 4, p. 98–100.

APIE L. ANDRIEKŲ

Andriekus L. (1994). Tik liepsnelė mažytė: autobiogr. metmenys; Išleistos knygos. [Portr.]. *Egzodo rašytojai*. 1994, Vilnius, p. 32–41; *Darbininkas*. 2003, Nr. 7, p. 4; Nr. 8, p. 4–6.

Aleknavičius B. Zanavykų pramintu taku. [Iliustr., portr.]. *Kalvotoji Žemaitija*. 1994, liepos 16 d., p. 4; *Švyturys*. 1994, liepos 13 d.; *Vakarų ekspresas*. 1994, liepos 16 d., p. 18.

Amerikos lietuvių vardynas. [1953]. 1 kn. Los Angeles, p. 22.

Andriekus Kazimieras Leonardas [biogr.]. (2000). *Lietuvių dvasininkai kūrėjai*. Vilnius, p. 586.

Antanaitis A. T. (1997). Kiti žemininkų bendraamžiai poetai. *Lietuvių egzodo literatūra, 1945–1990*. Vilnius, p. 445–448: iliustr., portr. – Taip pat: Žemininkų bendraamžis poetas. (2000). *Lietuvių dvasininkai kūrėjai*. Vilnius, p. 491–492; Kiti žemininkų bendraamžiai poetai. (1992). *Lietuvių egzodo literatūra, 1945–1990* / Red. K. Bradūnas ir R. Šilbajoris, Čikaga, p. 411–467 (445–449, 466, 724, 725–726, 737, 767, 768).

Antano Maceinos laiškai prel. Pranciškui Jurui. (1997). Vilnius, p. 19, 113, 115, 122, 123, 126, 129, 130, 134, 242, 316.

Balandžio 14 d. Brooklyne paskirtos dvi Rašytojų draugijos premijos už literatūrą – P. Andriušiui už romaną „Rojaus vartai“ ir L. Andriekui už poezijos rinkinį „Saulė kryžiuose...“. (1962). *Aidai*, Nr. 4, p. 184.

Beniušienė I. (2005). Tėvui Leonardui jaučiu neišreikštos meilės skolą [atminimo vakaras, skirtas 90-osioms gimimo ir mirties 1-osioms metinėms paminėti, Kretingos muz.]. [Iliustr.]. *Pajūrio naujienos*. Priedas *Smiltys*, sausio 14 d., p. 2.

Bočiulytė R. (2005). Kviečia pranciškono poeto ir meno kolekcionieriaus paroda [Kretingos muz.]. [Iliustr.]. *Klaipėda*, sausio 7 d., p. 20.

Bočiulytė R. (2004). Pasaulio meno kolekciją dovanoja Klaipėdai [Portr.]. *Klaipėda*, gruodžio 11 d., p. 10.

Bradūnas K. (1994). Dialogas ar kautynės? [atsiliep. į L. Andriekaus pokalbį „Pranciškonai, poezija ir paveikslai“, išsp. „Šiaurės Atėnai“, 1993, gruod. 11, 17]. *Šiaurės Atėnai*, kovo 11 d., p. 4.

Bradūnas K. (1987). Sukaktuvinė akademija ir literatūros vakaras [K. Brd. – Iliustr.] *Draugas*. Priedas *Mokslas, menas, literatūra*, lapkričio 14 d.

Cirtautienė E. Vakaras tėvui Leonardui atminti: [90-ųjų gimimo metinių ir pirmųjų mirties metinių, Kretingos muz.] in: Švyturys. 2005, saus. 15, p. 5.

Čepienė E. Pasilieku tik dangų mėlyną... [Nuotr.]. (2004). *XXI amžius*, gegužės 26 d., p. 5.

Dabulevičienė P. (2005). Leonardas Andriekus [biobibliografija]. *Tarp knygų*, Nr. 3, p. 25–32.

Encyclopedia Lituanica. (1970). Vol. 1. Boston, p. 97: portr. – angl.

Gaučys P. (1979). Religinė poezija: Andriekus, Cardenal, Blas de Otero. [Portr.]. *Ateitis*, Nr. 1, p. 8–9.

Goštautas S. (2003). In memoriam kun. Leonardui Andriekui OFM: užrašai iš Kennebunkporto, Bruklino ir Bostono. [Portr.]. *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 6, p. 289–290.

Goštautas S. (2003). Tėvui Leonardui Andriekui iškeliavus. *Amerikos lietuvis*, gegužės 24 d., p. 3.

Grykštaitė A. (2006). Pirmieji kūrybiniai žingsniai žengti Kretingoje... *Švyturys*, rugpjūčio 5 d., p. 4, 6.

Grinius J. (1977). Leonardo Andriekaus pokalbiai su Dievu // Grinius J. *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, t. 2. Roma, p. 431–442.

Grudzinskas L. [Apie lietuvių religinį poetą, kultūros žurnalo „Aidai“ redaktorių L. Andriekų]. (1989). *Švyturys*, Nr. 23, p. 19.

Guščius A. (1989). Ilgiausių metų – L. Andriekui [kūrybos vakaras Menininkų rūmuose, Vilnius]. *Literatūra ir menas*, spalio 7 d., p. 6.

Jankus J. (1989). Už deimantinės ribos (atvirukas L. Andriekaus sukakčiai) [Poeto, žurn. „Aidai“ redaktoriaus gimimo 75-osioms metinėms]. *Draugas*. Priedas *Mokslas, menas, literatūra*, rugpjūčio 26 d.

Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai. (1998) / Red. Antanas Balašaitis et al. T. 1. Vilnius, p. 37–38: portr.

Jonauskas S. (1993). Leonardas Andriekus tėviškėje [viešnagė Barstyčiuose, Skuodo raj.]. *Mūsų žodis*, lapkričio 27 d.

Jonauskas S. (1989). Medis tvirtomis šakomis. [Portr.] *Mūsų žodis*, spalio 5 d.

Jonauskas S. (1994). Mūsų dvasios šviesa – Leonardas Andriekus. [Iliustr.]. *Šv. Pranciškaus varpelis*, Nr. 7/8, p. 94–95.

Jonauskas S. (1994). Pasilikęs mėlyną dangų. [Portr.]. *Lietuvos aidas*, liepos 14 d., p. 4.

Jurkus P. (1994). Dienos už vasaros vartų: tėv. L. Andriekus, OFM, švenčia 80-metį

[Portr.]. *Darbininkas*, liepos 1 d., p. 3.

Jurkus P. (2003). Mirė Tėv. Leonardas Andriekus, OFM, 1914–2003 m. [Portr.]. *Darbininkas*, Nr. 6, p. 5, 18.

Juškaitis J. (1989). Apie Kazimierą Leonardą Andriekų. [Portr.]. *Literatūra ir menas*, rugsėjo 9 d., p. 8–9.

Juškaitis J. (1995). Pranciškono mėlynas dangus. [Portr.]. *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 4, p. 304–316. Taip pat: Juškaitis J. (1998). *Lyra ant gluosnio*. Vilnius, p. 272–297.

Karčiauskas M. (1994). Panašus į mistišką žemaičių žemę. [Portr.]. *Diena*, liepos 15 d., p. 12.

Kazakevičius V. (1986). Mūsų publikacija. *Poezijos pavasaris'86*. Vilnius, p. 168.

Kubilius V. (1995). *XX amžiaus literatūra*. Vilnius, p. 434, 488, 617, 647.

Kulbokas V. (1982). Keturi mūsų naujesniosios religinės poezijos atstovai [B. Brazdžionis, A. Jasmantas – Antanas Maceina, L. Andriekus, V. Šlaitas]. *LKMA suvažiavimo darbai*, [t.] 9. Roma, p. 382–387.

Kulbokas V. *Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje*. Roma, 1982, 1 [d.], p. 16, 30, 40–41, 50, 101–102, 146, 180, 195–196, 226–227, 328 ir kt.; [Chicago], 1987, 2 [d.], p. 16, 28, 52, 84, 103, 155.

Kulbokas V. (1967). *Lietuvių religinė poezija*. Putnam, p. 223–232.

Kulvietienė D. (2004). Kunigas, pranciškonas, poetas [90-ųjų gimimo metinių minėjimas Maironio lietuvių lit. muz., Kaunas]. [Iliustr., portr.]. *XXI amžius*, gruodžio 1 d., p. 7.

Kun. Leonardo Andriekaus OFM atminimo vakaras. (2004). *Bažnyčios žinios*, Nr. 19, spalio 14 d., p. 5–6.

Landsbergis A. (1974). Leonardo Andriekaus poezija (jo 60-ųjų metinių proga). [Portr.]. *Aidai*, Nr. 7, p. 297–300. Taip pat: *Kas yra kūryba*. (1992). Kaunas, p. 321–322.

Leonardas Andriekus. [Portr.] (1991). *Dienovidis*, Nr. 35, rugsėjo 6–13 d., p. 4.

Leonardas Andriekus [biogr.]. [Portr.]. (1997). *Kaip grįžtančius namo paukščius*. Kaunas, p. 30.

„**Leonardas Andriekus** kunigu buvo įšventintas...“: [biogr.] [A. L. – Portr.]. (2000). *Draugas*. Priedas: *Literatūra, menas, mokslas*, liepos 8 d.

„**Leonardui Andriekui** paskirta Ateitininkų federacijos pirmoji premija (1500 dol.) už eilių rinkinį „Balsai iš anapus“... (1986). *Aidai*, Nr. 4, p. 296.

„**Liet. rašytojų** d-ja naują valdybą rinko korespondenciniu balsavimu...“: [pirm. – L. Andriekus]. (1973). *Pasaulio lietuvis*, Nr. 28, p. 464.

Lietuvių enciklopedija. Boston, 1953, t. 1, p. 165: portr.; 1969, t. 36, p. 36–37; 1985, t. 37, p. 25.

Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija, 1945–2000. (2002). T. 1. Vilnius. Žr.: Asmenvardžių rodyklė.

Lietuvių literatūros mokslas ir kritika: 1990–1991. (1995). Vilnius, p. 78–79.

Lietuvių literatūra svetur, 1945-1967. (1968). Chicago, p. 70–71.

Lietuvių literatūros enciklopedija. (2001). Vilnius, p. 20–21.

Literatūros šventė Brooklyne [1962 m. bal. 14 LRD premijos įteiktos P. Andriušiui ir L. Andriekui] [J. D. – Iliustr.]. (1962). *Aidai*, Nr. 5, p. 221–222.

Lithuanian literature. (1997). Vilnius, p. 358–359, 477. – Angl.

Lithuanian writers in the West. (1979). Chicago, p. 30: portr. – Angl.

Mikailaitė O. (2003). Andriekus – Žemaitijos mistikas. *Tėviškės žiburiai*, rugpjūčio 26 d., p. 7.

Mikailaitė O. (2003). Pasilikau tik dangų mėlyną: poeto L. Andriekaus atminimui. [Portr.]. *Draugas*. Priedas: *Literatūra, menas, mokslas*, birželio 21 d.

Mūsų kalendorius: 2004 liepa. (2004). Parengė V. Račkauskaitė. *Tarp knygų*, Nr. 5, p. 42–44.

Naujas Pranciškonų provincijolas [išr. 1964 m. liepos mėn.]. [Portr.]. (1964). *Aidai*, Nr. 7, p. 335–336.

Naujokaitis A. A. (2000). Lietuvių poetų kūryba latviškai [L. Andriekaus ir V. Bogutaitės kūrybos vertimai latvių poetės D. Lapanės rinkt. „Meditacija smilšu pulksteni“]. *Draugas*. Priedas: *Literatūra, menas, mokslas*, liepos 29 d.

Naujokaitis P. (1976). *Lietuvių literatūros istorija*, t. 4. Chicago, p. 244–250.

Nelaukta padėtis [J. Girniui pasitraukus iš „Aidų“ red. pareigų, žurnalą redaguos L. Andriekus] / „Aidų“ leidėjai. (1980). *Aidai*, Nr. 4, p. 181.

Pakalniškis R. Žemaičių krašto rūpintojėlio godos: L. Andriekaus lyrika. [Portr.]. *Mūsų žodis*. 1989, gruodžio 23 d.; *Pergalė*. 1990, Nr. 2, p. 124–130.

Per liūdesiu aptemdytą pasaulį: L. Andriekaus kūryba rašytojų ir menininkų laiškuose; [su F. Kiršos, J. Aisčio, S. Ylos, J. Ambrazevičiaus-Brazaičio, J. Griniaus, A. Nykos-Niliūno, A. Salio, H. Radausko, A. Maceinos laiškų publ.]. (1994). Parengė R. Pakalniškis. *Metai*, Nr. 10, p. 96–109.

Peškaitis A. P. (2001). Laiškas redaktoriui [L. Andriekui]. [Portr.]. *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. 12, p. 649–650.

Petkienė S. (1994). Poetas, grįžtantis tėvynėn. [Portr.]. *Santarvė*, liepos 23 d.

Pro memoria / „M.ž.“ informacija. [Portr.] (2003). *Mūsų žodis*, gegužės 27 d, p. 8.

Prunskis J. (1979). Vakaronė su poetu Leonardu Andriekumi [Jaunimo centre, Čikaga]. [Portr.]. *Lietuvių dienos*, Nr. 1, p. 9.

Sasnauskas J. (2002). Tėvas Leonardas: jungt. Žurn. [„Naujasis židinys-Aidai“] dešimtmečiui. [Portr.]. *Naujasis židinys-Aidai*, Nr. ½, p. 5–6.

Sobeckis D. (2011). Du Antano Maceinos laiškai kun. Leonardui Andriekui. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 35, Vilnius, p. 275–287.

Sobeckis D. (2012). *Kairos* ir *chronos* laikas Leonardo Andriekaus poezijoje. *Inter-studia Humanitatis: literatūros laukuose ir anapus jų*, Nr. 13. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 198–210.

Sobeckis D. (2011). Leonardas Andriekus, pranciškonai ir išeivijos dailininkai. *Krantai:* meno kultūros žurnalas, Nr. 1. Vilnius: Krantai, p. 62–69.

Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus kultūriniai ryšiai su tėvynainiais XX a. antroje pusėje. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, t. 12. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 227–235.

Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus prakalbos. *Metai:* literatūra, kritika, eseistika, Nr. 7. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga, p. 117–126.

Sobeckis D. (2011). Leonardo Andriekaus tapatybės klausimas: išeivis, tremtinys ar pabėgėlis? *LOGOS:* religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas, Nr. 67. Vilnius: Logos žurnalas, p. 124–131.

Sobeckis D. (2009). Leonardo Andriekaus vienuolystė ir kūryba. *Naujasis židinys-Aidai:* religijos ir kultūros žurnalas, Nr. 10-11. Vilnius: Aidai, p. 403–408.

Sobeckis D. (2012). Lietuvių diasporos kultūrinė spauda: žurnalo „Aidai“ tendencijos ir transformacijos. *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 41 (69). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 103–115.

Sobeckis D. (2011). Lietuvių diasporos tapatybės klausimas: vieno atvejo analizė. *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 3*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 142–145.

Sobeckis D. (2011). Lietuvių rašytojų draugijos pirmininko L. Andriekaus prakalbos. *Baltija*, p. 131–141.

Sobeckis D. (2011). Maironio galybė L. Andriekaus tekstuose (Maironio 150-osioms gimimo metinėms). *SOTER:* religijos mokslo žurnalas, Nr. 37 (65). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, p. 95–118.

Sobeckis D. (2010). Predestinacija asmens būtyje. *LOGOS:* religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas, Nr. 64. Vilnius: Visuomeninė organizacija „Logos“, p. 207–214.

Sobeckis D. (2012). Question of Lithuanian Diaspora Identity: Analysis of Leonardas Andriekus' Case. *Social Sciences*, Nr. 1 (75). Kaunas: Kaunas University of Technology, p. 52–57.

Stasius J. (1998). Kryžius poeto tėviškėje [kryžiaus pašventinimo iškilmės Barstyčiuose, Skuodo raj.] [Iliustr.]. *Mūsų žodis*, lapkričio 14 d., p. 3.

Šveberas P. (1994). Sunkus kelias į šviesą. [Portr.]. *Gimtinė*, Nr. 6, birželis, p. 2.

T. Leonardas Andriekus, O.F.M., paskirtas naujam trimečiui lietuvių pranciškonų provinciolu: Portr. eskizas. (1967). Nr. 8, p. 341.

Tarybų Lietuvos enciklopedija. (1985). T. 1. Vilnius, p. 62.

„**1960–1961 metų** Rašytojų draugijos premijos paskirtos Leonardui Andriekui už eilėraščių kn. „Saulė kryžiuose" ir Pulgiui Andriušiui už apysaką „Rojaus vartai"...". (1962). *Margutis*, Nr. 5, p. 25.

Užjūrio lietuviai = Lithuanians overseas: veidai ir vardai [fotografijų albumas]. (1995) / Sud. Antanas Saisgiris. Vilnius, p. 120–121: portr., gret. tekstas liet., angl.

Vaičiulaitis A. (1992). Naujoji generacija, II // Vaičiulaitis A. *Knygos ir žmonės*. Vilnius, p. 250, 252.

Vanagas V. (1996). *Lietuvių rašytojų sąvadas*. Vilnius, p. 312.

Vilnietis K. (1987). Kas rašoma Lietuvoje apie L. Andriekų. *Laisvė*, Nr. 6, gegužės 8 d.

Visuotinė lietuvių enciklopedija. (2001). T. 1. Vilnius, p. 467: portr.

Visvydas P. (1986). Man regis [Apie L. Andriekaus eil. publ. „Poezijos pavasaryje'86" ir V. Kazakevičiaus nutylėjimus str. „Mūsų publikacija"]. *Akiračiai*, Nr. 10, p. 7, 8.

Zakarasukas E. (2000). Žmogaus santykis su Dievu A. Škėmos ir L. Andriekaus kūryboje. [Santr. angl.]. *Soter*, Nr. 4, p. 103–104, 110–114, 115–116.

Zakarasukas E., Tijūnėlienė O. (2003). Jautrumo Dievui ir jo kūrinijai ugdymas Leonardo Kazimiero Andriekaus kūryboje. *LKMA suvažiavimo darbai*, t. 18, 2 kn. Vilnius, p. 1197–1220.

Žalys A. (2005). Žemiškumo ir dieviškumo sąsajos Leonardo Andriekaus poezijoje, jų raiškos problemos [Santr. angl. Bibliogr.: 7 pavad.]. *Tiltai*, Nr. 3, p. 107–110.

Žurnalistikos enciklopedija. (1997). Vilnius, p. 23.

Бочюлите Р. (2005). Приглашает выставка францисканца – поэта и коллекционера [Portr. Rus.]. *Клайпеда*, 7 янв., p. 16.

Крипайте А. (2005). Францисканцы представили мусульманские коврики для молитв [Iliustr., Rus.]. *Клайпеда*, 5 февр., p. 13.

Собецкис Д. (2011). Поэтическая картография Леонардаса Андрекуса. *Параллелы:* литературно художественный журнал, Nr. 1. Калининград: Балтославия, p. 87–90.

L. ANDRIEKAUS ARCHYVINĖ MEDŽIAGA

A. MACEINOS LAIŠKAI L. ANDRIEKUI

I LAIŠKAS

Münsteris, 1982 m. liepos 13 d.

Mielasis Tėveli Leonardai,

Ačiū Jums už 3-ąjį „Aidų“ numerį, kurio visi straipsniai yra aktualūs ir įdomūs. Mane patį ypač patraukė V. Maciūno[228] apie Biržišką[229] ir J. Rėklaitienės[230] apie lietuvių kalbą[231]; na, žinoma, ir kun. V. Bagdanavičiaus[232] pastabos[233]. Lyg ir atsakymą-paaiškinimą jam ir kun. F. Jucevičiui[234] rasite čia[235] kaip priedą. Tai ne kažinkas, bet gal kiek paįvairins skyrelį „Iš minties pasaulio“[236]. Be to, norėčiau atkreipti recenzentų dėmesį, kad, norėdami kritikuoti, skaitytų knygelę akyliau ir – ne tik ją vieną. Gal tai bus galop įdomu ir tiem, kurie „Religijos filosofijos“[237] nėra skaitę. Įkiškite, Tėveli, šiuos puslapėlius į 4-ąjį numerį, jei dar nebus per vėlu[238].

Nūn norėčiau grįžti prie Jūsų ankstesnio laiško /š. m. IV.27/ kaip atsakymo į mano pastabas Jūsų eilėraščių reikalu. Man pasidarė truputį neramu, kad nebūčiau Jūsų pastūmėjęs

---

228 Vincas Maciūnas (1909–2003) – literatūrologas, filologijos mokslų daktaras.

229 Vincas Maciūnas straipsnyje „Vaclovo Biržiškos įnašas lituanistikon“ (*Aidai*, 1982, Nr. 3, p. 170–187), išsamiai analizavo V. Biržiškos (1884–1956) – kultūros istoriko, politinio veikėjo, teisininko, Lietuvos universiteto profesoriaus – biografiją, gyvenimo veiklą ir unikalų indėlį į lietuvių kalbotyrą ir bibliografiją.

230 Janina Konaukaitė-Rėklaitienė (Reklaitis) (g. 1942) – kalbininkė, filologijos mokslų daktarė.

231 Janina Rėklaitienė straipsnyje „Šiuolaikinės lietuvių kalbos reikšmė kalbotyroje“ (*Aidai*, 1982, Nr. 3, p. 188–193) nagrinėjo šiuolaikinės lietuvių kalbos vietą sanskrito ir klasikinių – graikų ir lotynų – kalbų atžvilgiu.

232 Kun. Vytautas Jonas Bagdanavičius (1908–2001) – kunigas marijonas, visuomenės veikėjas.

233 Kun. V. Bagdanavičius savo recenzijoje „Žmogus, laikas ir istorija Maceinos svarstyme“ (*Aidai*, 1982, Nr. 3, p. 213–214), atsiliepdamas apie A. Maceinos knygą „Asmuo ir istorija“ (Southfield (Mich.): Ateitis, 1981), rašė, kad jo idėja apie asmens nemirtingumą nesiderina su krikščionybe.

234 Kun. dr. Feliksas Jucevičius (g. 1924) – filosofas, teologijos mokslų daktaras, Lietuvių katalikų misijos direktorius. 1960–1980 m. Monrealio lietuvių Šv. Kazimiero parapijos klebonas. Jis 1982 m. *Tėviškės žiburių* Nr. 18 abejojo A. Maceinos pateikta asmens nemirtingumo koncepcija, pristatyta knygoje „Asmuo ir istorija“.

235 A. Maceinos minimo priedo prie laiško, pagal kurį parengtas atsakymas-paaiškinimas kun. V. Bagdanavičiui ir kun. F. Jucevičiui, nepavyko rasti, tačiau jį galima perskaityti kultūros žurnalo „Aidai“ (1982, Nr. 4, p. 283) straipsnyje „Asmens nemirtingumas“.

236 Kalbama apie kultūros žurnalo „Aidai“ skyrių „Iš minties pasaulio“, kuriame buvo publikuojami ne tik filosofinės minties, bet ir apžvalginiai kultūriniai straipsniai.

237 Kalbama apie A. Maceinos „Religijos filosofiją“ (Putnam (Conn.): Krikščionis gyvenime, 1976), kurios koncepcija siejama veiksmo ir atoveiksmio principu: Dievo veiksmas žmogaus atžvilgiu ir žmogaus atoveiksmis Dievo atžvilgiu.

238 Turimas omenyje A. Maceinos atsakymas kun. V. Bagdanavičiui ir kun. F. Jucevičiui straipsnyje „Asmens nemirtingumas“ (*Aidai*, 1982, Nr. 4, p. 283), kuriame A. Maceina stebisi, kaip recenzentai gali komentuoti jo knygą „Asmuo ir istorija“ bei aiškinti, kad ji nesiderina su krikščioniškuoju mokslu, neskaitę anksčiau išleistos „Religijos filosofijos“, kurioje asmens nemirtingumo klausimas nagrinėtas plačiau.

klystkelin. Šio nerimo man kelia Jūsų sakiniai: „Seniai galvoju išleisti nedidelę atrinktų, perkurtų, sutrumpintų savo eilėraščių knygelę... Pradėsiu pagal Jūsų patarimus kedenti savo eilėraščius“. Nerimo kelia mano pabraukti Jūsų žodžiai: perkurti, kedenti... Mielas Tėveli, kiek žinau iš literatūros istorijos, iš Putino[239] pastangų, niekam nėra laimingai pasisekę perkurti ar esmingai pakedenti savo sykį užbaigtus ir jau laiko atžvilgiu tolokai esančius eilėraščius. Kiekvienas gilesnis eilėraščio taisymas paprastai esti jo gadinimas. Štai, šis Jūsų ryžtas man ir sukėlė nerimo. Tad norėjau Jus įspėti, kad nesiimtumėte nei perkurti, nei kaip nors esmingiau pakedenti. Eilėraštis visados yra visuma, kilusi iš vieno ir to paties pergyvenimo – net jeigu jis ir netobulas. Norint gi jį, atitolusį nuo šio pergyvenimo, taisyti, žiūrima į jį jau racionaliai, nes to paties pergyvenimo atnaujinti neįmanoma. Tad ir taisymai esti dažniausiai racionalūs. Pirmykštis tekstas visados kvepia lyg šviežia žolė, o taisytas – lyg šienas. Eilėraštį taisyti galima, tarčiau, tik ‚techniškai‘; tik jį sutrumpinant ir braukiant atskirus žodžius, vadinasi, tik negatyviai. Šiuo atžvilgiu eilėraščiai galima taisyti, Jūsų gi atveju gal net būtina, kadangi Jūs leidote savai mūzai per ilgai kalbėti; tad dabar galima jai truputį užčiaupti burną. Tačiau pozityviai negalima dėti į jos lūpas jokių naujų žodžių ar posmų. Norėčiau tai pavaizduoti konkrečiai pavyzdžiais.

Neseniai iš naujo perskaičiau Jūsų patį pirmąjį eilėraščių rinkinį „Atviros marios“; perskaičiau pieštuku rankoje, vaizduodamasis esąs Jūsų vietoje ir mėginąs daryti atranką bei ‚kedenti‘. Štai mano pastabos, kaip jos surašytos lapelyje:

1. Poezijai – išleisti 3-ąjį posmą: 1. dėl Nauzikajos[240], kuri nieko mums nebesako, 2. dėl „mielą svają“, kuri eilėraštį banalina. Be šio posmo viskas susijungia vienybėn. Trečiasis posmas yra skylė eilėraštyje. Jį išleidus, skylė dingsta.
2. Stebuklas – išbraukti paskutinį posmą, nes pastarosios jo dvi eilutės suracionalina visumą. Be šio posmo eilėraštis yra tikras lyrinis stebuklas.
3. Kristoforas – išbraukti paskutinį posmą: 1. jame jaučiama sistema /sustiprini, paguodi; vyšnelę, bitę, žmogų/, 2. jo užbaiga banali: „po jaukia pastoge“.
4. Šventovė – išbraukti patį pirmąjį posmą: jis dvelkia Brazdžioniu /„dar niekad taip nesimeldė vargonai“/; be šio posmo eilėraštis pagyvėja ir sutamprėja.
5. Rauda – trečiojo posmo antroje eilutėje sukeisti vietomis žodžius „jų žvynai“, nes to reikalauja eilėraščio ritmas ir žodžio žvynaĩ kirtis /žvỹnas, žvynaĩ/; išbraukti brūkšnį po

---

[239] Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967) – lietuvių poetas ir prozininkas, geriausiai žinomas savo romanu „Altorių šešėly“.

[240] Nausikaja – fajakų karaliaus Alkinojaus ir Aretės dukra graikų mitologijoje. Ji surado į krantą išmestą Odisėją, supažindino su savo tėvu, kuriam Odisėjas papasakojo savo nuotykius, o Alkinojus Odisėjui davė greičiausią laivą, kad pasiektų Itakę.

žodžio „lauktuvių“, nes brūkšnys reiškia aiškinimą, kurio čia nereikia. Šiaip eilėraštis be priekaištų.

6. Piligrimas – išbraukti antrą ir trečią posmus: jie abu yra labai racionalistiniai ir primena taip pat racionalistinį lotyniškąjį eilėraštį:

Altitudo, quid hic naces
in tam vili stabulo?
Qui creasti coeli fazes
alges in praesepio.

6.[241] Sapnas – 1. išbraukti antrą posmą: jis nepoetiškas; 2. trečiame posme išmesti žodžius „tapo“ /pirmoji eilutė/ ir „tyras“ /trečioji eilutė/; pats eilėraštis prasmingas ir gražus.

7. Pilnatis – pirmojo posmo trečioje eilutėje išleisti žodį „visad“: tai aiškinantis nereikalingas priedas. Eilėraštis gilus.

8. Gluosnis – lieka be pataisų; gražus ir prasmingas.

9. Idilė – geras eilėraštis; tik „dangiškoj ekstazėj“ reiktų keisti, bet kuo?

10. Audėjai – išbraukti antrą, trečią ir penktą posmus; liks tik du /pirmasis ir ketvirtasis/, užtat eilėraštis atsigaus ir virs tikra lyrika...

Tokių pastabų pastabėlių prisirašiau 22 eilėraščiam, kuriuos aš atrinkčiau kaip geriausius iš „Atvirų marių“. Prie ne vieno yra pastaba: nieko nekeisti, pav. Saulei tekant, Ašara, Praeitis, Saulėlydis, Keleivis, Iš kapo. Kaip šios pastabos rodo, visi keitimai yra tik trumpinimai ar žodžių išbraukymai. Net neįsivaizduoju, kad brauktinus posmus būtų galima perkurti ar kaip nors perredaguoti. Tad ir mano prašymas, Tėveli, būtų: nesikankinkite, mėgindamas perkurti, o tik trumpinkite ir braukite. Taip pat nebijokite, jei atrinktųjų eilėraščių nebūtų daug, nes poeziją apsprendžia ne kiekis.

Tuo ir baigsiu šį savo laiškelį. Ačiū, kad palinkėjote vasaros. Šis linkėjimas, matyti, buvo toks nuoširdžiai karštas, jog Münsterin atvyko pati Sahara: kambaryje jau 30° Celsijaus, tad galite įsivaizduoti, kad pirštai prakaituoja ir slidinėja, rašant mašinėle. Mano širdis karštį pakelia ne per daug sunkiai; tik ji nepakelia saulės: tad kai ji spigina, esu priverstas sėdėti namie. – Prelatui L. Tulabai[242] dar atsakiau. Bet tuo ir baigsime. Gavau vakar iš kun. Pr. Gaidos[243] sąsiuviniais leidžiamo mišiolėlio š. m. liepos mėnesio /sakoma tekstas esąs iš Lietuvos/. Dieve mano, kokia skurdi kalba, koks grubus vertimas, kokia keista terminologija /priegiesmis, atliepiamoji psalmė, sėdima, stovima, giedama.../. Gimtoji kalba liturgijoje yra

[241] Du kartus parašytas tas pats numeris.
[242] Prelatas Ladas Tulaba (1912–2002) – Šv. Rašto mokslų daktaras.
[243] Kun. dr. Pranas Gaida-Gaidamavičius (g. 1914) – teologas, žurnalistas, redaktorius, publicistas.

didžiulis uždavinys, ir būtų tiesiog skaudu, jei ir vėl Bažnyčios atstovai būtų kaltinami, subjaurioję mūsų kalbą, kaip kad juos kaltiname, subjauriojusius kalbą 18 ir 19 šimtmetyje.

Jūsų visu nuoširdumu

A. Maceina

II LAIŠKAS

Münsteris, 1985 m. gruodžio 8 d.

Mielasis Tėveli Leonardai,

Savo atviruke iš Bad Ems[244] dar rugsėjo mėnesį minėjau Jums, kad grįžęs iš poilsio, imsiuos ‚gruntaunai' skaityti naują Jūsų poezijos knygą[245] ir parašysiu Jums ‚gruntauną' laišką. Nūn knygą perskaičiau iš tikro ‚gruntaunai'. Bet ar man pasiseks parašyti ir ‚gruntauną' laišką? Truputį abejoju ir net prisibijau. Mat, nėra lengva rasti tikros prieigos prie Jūsų knygos. Jumyse jausti lyg ir skilimas, lyg kažkoks dualizmas, kuris apsunkina skaitytoją ir kliudo pajausti poezijos vieningumą. Štai, skaitai žmogus „Gegutę" /p. 42/, „Ranką" /p. 20/, „Žolę" /p. 96/, „Dainą" /p. 115/, ir gėriesi, ir džiaugiesi. Bet kai imi vedžioti akimis po „Altorių" /p. 26/, po „Kryžių" /p. 35/, po „Malonę" /p. 95/, pradedi purkštauti ir rūstauti. Kodėl? Kas yra tie Jūsų ‚slystelėjimai', žengiant poezijos keliu? Kur jų priežastis?

Ilgokai neradau atsakymo į šiuos klausimus, todėl ir laiškas susivėlavo[246]. Tačiau „Velnias" /p. 70/ užvedė mane ant kelio. Štai, skaitau antrąjį jo posmą:

„Jis ant akmens naktim stovėjo
Ir pilnačiai liežuvį rodė.
Paskui nukaukdavo pavėjui
Ganyklomis link vyšnių sodo",

skaitau ir gėriuosi: čia ir tautosakos vaizdai, ir poetinė gelmė. Velnias blaškosi po Dievo pasaulį /„nukaukdavo pavėjui"/ ir nekenčia šio pasaulio /„pilnačiai liežuvį rodė"/. Viešpaties kūrinija yra jam buveinė, tačiau jis tyčiojasi iš jos: juo pikčiau, juo kūrinys yra gražesnis. Rodyti liežuvį

[244] Bad Ems – kurortas Reino krašte, Vokietijoje.
[245] Kalbama apie L. Andriekaus eilėraščių rinkinį „Atmink mane, Rūpintojėli" (rinkinio „Saulė kryžiuose" antroji versija. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonai, 1985).
[246] Šiame laiške kalbama ne apie L. Andriekaus eilėraščių rinkinį „Atviros marios", apie kurį buvo rašoma 1982 m. laiške, bet apie eilėraščių rinkinį „Atmink mane, Rūpintojėli" (rinkinio „Saulė kryžiuose" antroji versija).

yra pati didžiausia pajuoka. Pilnatis – pati gražiausia gamtos apraiška. Dialektika vykusi ir giliaprasmė. Posmas be priekaištų visais atžvilgiais: nuoširdus, paprastas, skambus, tobulas savo forma ir savo turiniu. Ir darosi įdomu, kaip ši didžiai poetinė užuomazga išsiskleis eilėraščio visumoje.

Bet štai, Tėvelis Andriekus slystelėja: toliau kalba apie velnią nebe poeto, o teologo lūpomis. Tolimesni eilėraščio posmai yra tai, ko teologija apie velnią moko: jis nepaisąs Dievo /„Dievą budintį pamiršęs“/, tyčiojąsis iš pasninkų, mus gundąs, žmones apgaudinėjąs /„prisiekinėjo būt vadu pavojuose“/, bijąs kryžiaus, gi Viešpats nerimstąs, kai velnias grumiąsis „prie mirštančio žmogaus su angelais“. Tai jau nebe poezija, o – tarčiau – „sodiečių teologija“, netekusi tautosakiškosios formos ir subanalinusi velnio demoniškumą. Velnio dialektika buvoti Viešpaties kūrinijoje ir tyčiotis iš jos dingsta įprastiniuose teologijos svarstymuose.

Džiaugiausi radęs „Velnio“ eilėraštyje dar vieną originalų poetinį motyvą: velnias

„Juokavo su naktigoniais,
Pradėjo kulti spragilais.
...rodos, lyg ir jis mylėtų
Tą duslų balsą spragilų“ /p. 71/.

Šis motyvas patraukia dėmesį tuo, kad teologija mano, esą velnias nieko nemyli. Šv. Teresė iš Avilos[247] yra velnią apibūdinusi kaip nemylintįjį apskritai: „Pobre, él no ama“[248]. Bet štai, Jūs lyg ir spėjate, kad gal jis ir myli „tą duslų balsą spragilų“. Tai gražus ir originalus motyvas. Tai lyg Lermontovo[249] „Demone“, kur velnias trokšte trokšta mylėti, tačiau, būdamas ugnis, jis sudegina kiekvieną savo meilės objektą, likdamas vėl vienas vienišas Viešpaties kūrinijoje. Lermontovo demonas yra tragiškas. Jūsų velnias yra idiliškas. Ir iš tos spragilų balso meilės galėjo susikurti gražus, labai gražus bei gilus eilėraštis.

Tačiau ir vėl: teologijos velniūkštis pakišo Jums koją ir Jūs, eilėraštį išvystydamas, nuslydote į teologiją. Jūs atsiminėte, kad velnias yra melo tėvas /„guviausiai pėdas mėtė ir dėjos bičiuliu“/, o meilė dusliam spragilų balsui taip ir dingo be pėdsakų. Kalbu apie šį eilėraštį todėl, kad jis man atrodo esąs būdingas visai Jūsų knygai. Kai Jūs lyg ir pamirštate esąs kunigas-vienuolis, teologas-kanonistas, leidžiatės nešamas poezijos, tuomet kyla tokie eilėraščiai, kaip „Gegutė“ /p. 42/, „Jei man lemta“ /p. 101/, „Aleliuja“ /p. 110/, „Daina“ /p. 115/ ir kiti į šiuos panašūs. Bet kai Jūsų vienuoliškai kunigiškoji padėtis prabyla Jūsų sąmonėje, ji gimdo tokius eilėraščius, kaip „Amžiai“ /p. 18/ – šis ypač kunigiškas /„maldoje stiprybės gavom“; ar iš tikro?) –; „Sostas“ /p. 24/ – šiame kalba teologas visa galia: „atsidėkodami už kryžiaus auką“,

[247] Šv. Teresė iš Avilos (1515–1582) – Ispanijos vienuolė ir mistikė, karmeličių vienuolijos nuostatų redaktorė. Kanonizuota 1622 m.

[248] *Pobre, él no ama* (isp.) – vargšas, jis nemyli.

[249] Michailas Lermontovas (1814–1841) – rusų aukso amžiaus poetas, romantinės rusų literatūros atstovas.

„teikei gausias malones“ –; „Prie šio altoriaus“ /p. 26/ – irgi tas pats teologinis požiūris: „vienodai gailestingas, atlaidus ir degint amžinom liepsnom žmogaus nenori“, „daugiausia suteiki palaimos prie šio altoriaus“ –; „Maldos“ /p. 50/ – šiame teologija pasuka į šalies reikalus, likdama vistiek teologija: „kad rekrūtas kuo saugiausiai pasislėptų, namo laimingai knygnešys pareitų“ –; „gula miglos“ /p. 124: pastaba „migla“ yra rusybė – mgla/ – ir teologas-kunigas: „prašau, kad mano žemėj žmonės, sugrįžę pailsėt nuo darbo, nejaustų šios nakties sunkumo“ –; ir ne vienas kitas. Kada nors vakaro tyloje pasiimkite, Tėveli, savo knygą ir visai ramiai, tarsi eilėraščiai būtų kieno nors kito, ne Jūsų pačių, perskaitykite minėtuosius be teologijos ir minėtuosius su teologija. Manau, kad ir Jūs patys atrasite didžiulį skirtumą tarp šių dviejų rūšių.

Taigi šio laiško pradžioje minėtas dualizmas, jaučiamas ne tik šioje Jūsų knygoje, yra dualizmas tarp tikrojo poeto /juo Jūs esate, kaip esu sykį Jums rašęs, neabejotinai!/ ir kunigo-vienuolio, įsipareigojusio skelbti Kristų, kaip jį pergyvena Bažnyčia bendrijos pavidalu. Kaip jį pergyvena poetas savo asmeniu, Jūs skelbti, atrodo, nedrįstat. Šią nuojautą man kužda tai, kad Jūs neperkūrėte, o išleidote „Saulėj kryžiuose“ eilėraštį „Žvaigždės“ /p. 127/[250]. O perkurti jį būtų buvę labai lengva, išbraukius tik tai, kas nereikalinga, pav.:

„Šią naktį žvaigždės tokios šaltos –
Širdies nebegaivina,
Lyg, rodos, būtų jos sukaltos
Iš tų vylingų sidabrinių.

Jau vėl esi išduotas,
Vėl pabučiuotas Judo.
Kitaip nebūtų skliautas juodas
Ir pilnatis tokia nuliūdus“.

Argi ne nuostabus eilėraštis? Tačiau jis dvelkia pesimizmu, o pranciškoniškas ‚džiaugsmas‘ neleidžia šio ordino nariams giedoti pesimistiškai ir visatoje kaip simbolyje regėti Išganytojo išdavimą. Todėl Jūs dainuojate: „Tau gieda Te Deum žvaigždynai“ /naujos knygos[251] p. 17/. Tačiau kodėl šie žvaigždynai negalėtų būti Judo sidabrinių vaizdas? Ar pabijojote?

Jūsų, Tėveli, poezijos šaltinis nėra vienuolinė Jūsų egzistencija: ne ji įkvepia Jus ten, kur poezija darosi tikra, greičiau poezija kyla ten, kur Jūs imate prieš šią egzistenciją šiauštis:

„Gintarinėje pily jau nėra

[250] L. Andriekus eilėraštį „Žvaigždės“ iš rinkinio „Saulė kryžiuose“ (Brooklynas: Išleido tėvai pranciškonai, 1960) nebeįdėjo į pertvarkytą rinkinį „Atmink mane, Rūpintojėli“ (rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonai, 1985).
[251] Šioje vietoje ir toliau minint „naują knygą“ kalbama apie L. Andriekaus eilėraščių rinkinį „Atmink mane, Rūpintojėli“ (rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonai, 1985.

Užraktų, sargų, kliauzūros“ –

rašėte kadaise „Atvirose mariose“ /p. 8/, kalbėdami apie poeziją ir tuo ištarėte didžią tiesą. Ir būtų buvę didžiai malonu bei vaisinga, jei Jūsų poezijoje būtų buvusi tik ana „gintarinė pilis“ – be užraktų, sargų, kliauzūros. Deja, perkuriant „Saulę kryžiuose“, sargai buvo gana budrūs, užraktai gana kieti ir kliauzūra gana aukšta. Gintarinė pilis čia virto ne „šviesiųjų žemių Nauzikaja“ /p. 71/, apie kurią svajojot poetinio savo kelio pradžioje, bet „įrašyta kosmine ugnim tiesa“ /naujos knygos p. 41/, kurios apeiti ar laužyti Jūs nedrįsote /nesakau: negalėjote!/. Ana pirmykštė gintarinė pilis liko kažkur anapus. Pradžioje Jūs manėte, kad

„Nesugundo verksmas, juokas nei daina
iš augštos pilies nuleisti tilto“ /Atv. marios[252], 7/

tai yra, būti apsprendžiamam kasdienybės, Jūsų atveju – kalbėti teologiškai. O vis dėlto, perkuriant „Saulę kryžiuose“, tiltas buvo nuleistas, ir Jūs apie Kristų kalbėjote taip, kaip kalba kiekvienas kunigas iš sakyklos. Tačiau žmogus

„...niekuomet nesapnavęs,
Anoj pusėj nesisvečiavęs,
Kaip galėtų sustingusią būtį
Bepaversti daina?“ /naujos knygos, p. 14/.

Tai Jūsų pačių žodžiai. Ir ar nejaučiate, Tėveli, kad kaip tik šiais žodžiais Jūs išsakote naujos knygos pobūdį, jos dramą ir gal net savo paties asmeninį likimą. Poetiniame savo kelyje Jūs vis tolote nuo savo pradinės Nauzikajos.

Štai kodėl aš mieliau ir šiandien vis pasiskaitau „Atviras marias“ ar „Naktigonę“, kur esama daugiau poeto nepaisant ir ten esančių jo slystelėjimų! /ir kur žmogus, pragaņęs Viešpatį /tegu nors tik vaizduotėje/ taria Nietzsches žodžius: „Kokia naktis, kokia gili naktis“ /Naktigonė, p. 7/. Būnant kunigu-vienuoliu ir nesant mistiku, poezija tegali kilti vien iš šios gilios nakties arba iš ano sopulio, kurio „į širdį man įpilti“ „tik tu viena žengi“, tu, anoji Nauzikaja /Atv. marios, p. 7/. Naktis ir sopulys yra čia prasmens ar valandai abejojimo, blaškymosi, praradimo ir jieškojimo. Kadaise Jūs, Tėveli, rašėte:

„Iš savo ilgesio pilnos pastogės
Tavęs jieškoti, Kristau, išeinu“ /šaltinio nebežinau/[253].

Vėliau net prisipažinote, kad:

„Gimtuose laukuose tarp skaudžių aimanų
Aš Tave atradau, aš Tave atradau“ /Atv. marios, p. 98/.

---

[252] Andriekus L. *Atviros marios*. Brooklynas: Išleido tėvai pranciškonai, 1955.
[253] A. Maceina cituoja eilėraščio „Piligrimas“ ištrauką iš rinkinio „Atviros marios“, p. 22.

Atrodo, kad knyga „Atmink mane, Rūpintojėli“ turėjo būti šaradinio poezija[254]. Tačiau kerygma nuslėgė ją. Ir kol Jūs apie Kristų rašysite

„Bijau užrūstinto dangaus –
Tu vienas mano prieglauda esi“ /p. 128/,

tol Kristaus poetiškai nebūsite radę. Neabejoju, kad Jūs jį visados turite teologiškai-bažnytiškai. Poetas ieško Kristaus tik poetiškai ir neprašo „priglausk mane, priglausk“ /p. 128/. Argi negeresnis eilėraštis yra „Aleliuja“ /p. 110/, kur nėra nei baimės, nei prašymo, o tik kančia su „labai nedaug paguodos“ /t.p./? Arba ir „Daina“ /p. 115/: aną tamsią naktį net ir „ant dainos“ „ašaros pradėjo kristi“ /t.p./. Tai ne kerygma, nebe teologija, o pergyvenimas, buvojant anoje gintarinėje pilyje. Ir tik iš pergyvenimo gali kilti poezija.

Trumpai drūtai: Jūsų ‚lietuviškoji kristologija‘ yra lietuviška savo gamtovaizdžiu, vadinasi, ta ertme, kurioje Rūpintojėlis rymo. Tačiau šis rymantis Rūpintojėlis, nėra asmeninis Jūsų kaip individualaus poeto prasme. Gražu, kad „koplytėlėj stogelis jau kiauras“ /p. 17/, tačiau negerai, kad „stogelio užkloti“ pas Jus skuba „eteriniais delnais angelai“ /t.p./. Geriau būtų buvę, jei Jūs patys kuo nors savu kiaurą stogelį būtumėte uždengęs. Per maža yra tarti

„Čia ne Golgotos kalnas – šiaurės lygumos...
Čia artimesnis mums esi
Žiemos agonijoj,
Negu tenai – Giesmių giesmėj“ /23/;

reikia šį artumą ir parodyti: kuo gi Rūpintojėlis mūsų lygumose mums yra artimesnis, negu Biblijos puslapiuose, jei Giesmių giesmę imsime kaip pars pro toto[255]. Šio individualaus pergyvenimo ir pasigedau naujoje Jūsų knygoje arba, kaip sykį minėjote, toje ‚lietuviškoje kristologijoje‘. Aš daugiau kristologijos randu tuose Jūsų eilėraščiuose, kuriuose Jūs Kristaus arba visiškai neminite /„Gegutė“, „Aleliuja“, „Įmigis“/ arba jį tik paminite /„Daina“/. Kadaise R. Guardini[256] kėlė klausimą, ar yra įmanomas ‚Kristaus romanas‘, vadinasi, toks romanas, kuriame Kristus būtų pagrindinis veikėjas ir todėl stovėtų veikalo priekyje. Jo atsakymas buvo visiškai neigiamas: Kristaus romanas yra neįmanomas, kadangi neįmanoma yra Kristaus psichologija. Skaitant naująją Jūsų knygą man šovė mintis, kad gal ir poezija apie Kristų yra neįmanoma, jei Kristus atsiduria šios poezijos pirmajame plane. Gal įmanoma yra ‚Kristaus poezija‘ tik tokia, kur Kristaus iš viso neregėti; kur jis tik stovi ‚už kulisų‘ ar į kurį tik atsidūstama, netariant net jo vardo. Tai problema, kurią būtų galima apmąstyti ir gal net mūsų literatūra pavaizduoti. Naujoji Jūsų knyga lyg ir patvirtintų Guardinio nuomonę.

---

[254] A. Maceina, rašydamas apie šaradinio poeziją, turi mintyje, kad L. Andriekaus minimos knygos eilėraščiai turėjo būti lyg rimuotos mįslės – šarados.
[255] *Pars pro toto* (lot.) – dalis vietoj visumos.
[256] Romano Guardini (1885–1968) – vokiečių teologas, filosofas, eseistas.

Prirašiau marias. Užteks! Tačiau norėjau – truputį nusivylęs – grąžinti Jūsų dėmesį į „Atvirų marių“ akiratį, kur iš tikro nėra sargų ir kliauzūrų. Jei tiesa, ką Lamartinas[257] yra pasakęs /jo žodžius dažnai kartoju/, esą lyrika kuriama tik jaunystėje ir senatvėje, tai Jūs, Tėveli, esate įžengęs dabar į antrąjį savo kūrybos laikotarpį. Grįžkite atgal į vaikystės metus, į aną gintarinę pilį ir imkite dainuoti taip, kaip širdis bei vaizduotė sako – be jokios teologijos, be jokių pamaldžių klausimų /„kodėl į mūsų būtį įsikūnijęs buvai, tylus Rūpintojėlis?“, p. 15; ir daug kitų/, be jokios apdairos, kaip mūsų tautos žmonės Rūpintojėlį garbino ar tebegarbina. Palikime tai istorikams ir tautosakininkams. Savo knygos įvade Jūs rašote: „Žemaitijos gamta – tai tikra poezijos šventovė, kurioje teko vargus ir džiaugsmus išgyventi jaunystėje“ /p. 7/. Grįžkite į šią jaunystę ir dainuokite apie vargus ir džiaugsmus. Neapgaudinėkite savęs paties, kad „giliausiai įsmigo Kristus Rūpintojėlis“ /t.p./. Nėra abejonės, kad jis Jums įsmigo, bet tik ne poetiškai. Leiskite daugiausia veikti fantazijai, o ne savam tikėjimui – net jei ši fantazija tikėjimui ir nusidėtų. Poezija yra nekalčiausias žmogaus užsiėmimas, rodos Hölderlinas[258] yra taip taręs. Ir teisingai. Tad nepabijokite ‚nusidėti poetiškai‘. Mūsų kunigų-poetų nelaimė, ir jų ir visos mūsų literatūros nelaimė, ir yra ta, kad jie vis rašė, bijodami ‚poetinių nuodėmių‘.

Kol gausite šį „pamokslą“, bus jau ir Kalėdos. Telaimina Jus Betliejaus Kūdikėlis, kurio šypsnis nušvietė mūsų žemę[259].

Visu nuoširdumu

Jūsų A. Maceina

[257] Alfonso de Lamartino (1790–1869) – prancūzų poetas, romantizmo srovės Prancūzijoje pradininkas.
[258] Johann Christian Friedrich Hölderlin (1770–1843) – vokiečių poetas, mąstytojas, romantizmo srovės atstovas.
[259] Ši dviejų sakinių pastraipa prirašyta ranka, vertikaliai mašinraščiu surinkto teksto atžvilgiu, kairiojoje lapo paantraštėje.

RELIGINIS MENAS

Niekas giliau už Bažnyčią nėra supratęs vaizdinio meno reikšmės žmogaus dvasiniam gyvenimui. Nuo pat pirmųjų krikščionybės amžių be jokio vargo buvo įžvelgta, kad kūrybinė kibirkštis, švystelėjusi medžiagoje, ne tik padeda išryškinti tikėjimo paslaptis, bet prie jų pakelia ir širdis. Antgamtinė sritis yra gausi abstrakčiomis sąvokomis, kurios sunkiai prieinamos eilinio žmogaus vaizduotei. Kūrėjas, apšviestas įkvėpimo valandoje, lengviau gali surasti į jas kelią ir išraiškai formą. Kaip šį pavasarį Pijus XII[260] pažymėjo pas jį atsilankiusiems artistams, „meno paskirtis yra pralaužti ankštą ir baugų laikinumo lukštą, troškinantį žmones, kol jie gyvena pasaulyje, ir, lyg kokį langą atverti jų išsiilgusiai begalybės dvasiai“.

Tokia kilni vaizdinio meno samprata, visą laiką vyravusi krikščionybėje, ypač gi Katalikų Bažnyčioje, be galo daug reiškė jo klestėjimui. Pradžioje tik simboliški ženklai bei primityvios Kristaus, Marijos ir kankinių apybraižos katakombose, paskui jau iškilnios bazilikos, mirgančios mozaikomis, pagaliau grakščios katedros, gausios paveikslais ir skulptūromis, iškalbiai byloja, jog Kristaus paskelbtoji religija yra palanki dirva menui.

Kai metama žvilgsnis į praeitį, susidaro įspūdis, jog menas yra tartum kokia neatskiriama krikščionybės dalis, be kurios jinai vargu būtų galėjusi taip tiesiogiai veikti į širdis. Užtat jo ugdymui bei gynimui Bažnyčia niekad nesigailėjo jėgų. Buvo laikai, kada islamo paveikti gaivalai labai žiauriai kėsinosi į vaizdinį meną. Kova prieš religinius paveikslus, užsidegusi aštuntame šimtmetyje, gana smarkiai sukrėtė ano meto krikščionybę. Ypač ji aitriai suliepsnojo rytuose, kur labiau jaučiama Mahometo[261] religijos įtaka, perdėm neigiamai susiformavusi išorinių ženklų atžvilgiu. Drąsiai galima teigti, jog tasai amžius turėjo lemiamos reikšmės tolimesniam meno vystymuisi. Imperatoriai, sukurstyti trumparegių fanatikų, stvėrėsi žiaurių priemonių paveikslams bei skulptūroms naikinti. Bet Romos popiežiai, nepaisydami jokių grasinimų, energingai stojo prieš kvailas užmačias. Iš abiejų šalių buvo prieita prie didelių aštrumų, kuris, be abejonės, dar labiau pasunkino Rytų ir Vakarų Bažnyčios opius santykius. Tai buvo paskutinis susirėmimas prieš galutinį išsiskyrimą. Tą pavojų anuomet regėjo popiežiai, bet religinio vaizdinio meno neišdavė. Be jo būtų atsivėrusi baisi tuštuma ir sustingęs kultas. Tą kritišką valandą Bažnyčia meną apginė ir jis daugiau kaip tūkstantį metų tiek rytuose tiek vakaruose galėjo bujoti. Šiandien gi komunistų užimtose šalyse jau vėl yra suduotas naujas smūgis.

Katalikų Bažnyčia, ištikima savo šimtametei tradicijai, ir dabar tebesirūpina menu. Jos pagrindinės mintys, ypač religinio meno atžvilgiu nusistovėjusios per tiek amžių, galutinai yra

[260] Pijus XII (1876–1958) – 260-asis popiežius Romos katalikų bažnyčioje, popiežiumi išrinktas 1939 m. kovo 2 d.
[261] Muchamadas (570–632) – Alacho pasiuntinys, islamo religijos pradininkas, per kurį Alachas perdavė Koraną.

išreikštos naujajame kanonų teisės kodekse. Po to dar tai viena, tai kita proga buvo užsimenami religinio meno reikalai ir suteikiamos atitinkamos pastabos. Pagaliau šįmet birželio 30 d. Šv. Oficijaus kongregacija[262], kuriai vadovauja pats popiežius, išleido vyskupams specialų aplinkraštį, pavadintą instrukcija. Joje prieinami ir paryškinami jau kanonuose esą potvarkiai.

Kaip kanonuose, taip instrukcijoje religiniam menui apibūdinti vartojami žodžiai Ars sacra, arba šventasis menas, tuo būdu iškeliant jo sąryšį su tikėjimu. Praktiškame gyvenime tasai sąryšis ne visuomet lygus. Viena religinio meno dalis vystosi už bažnyčios sienų, pasilikdama pas privačius asmenis arba muziejuose. Iš jos laukiama bent tiek, kad neprieštarautų vaizduojamoms tikėjimo tiesoms. Kita religinio meno dalis yra intymiai susilietusi su kulto veiksmais bei jo priemonėmis. Ji neišeina už bažnyčios sienų. Šiai sričiai, žinoma, pirmiausia priskirtini patys dievnamiai su visais vidaus ir išorės išpuošimais, altoriai, paveikslai, statulos, vitražai, mozaikos... Visa tai turi didelės įtakos žmogui ir gali jį teigiamai ar neigiamai nuteikti. Ir kadangi į maldos namus sueina visokio skonio bei išsilavinimo žmonės, religinio meno klausimas tampa labai opus.

Išleisti šiuo reikalu naują instrukciją vyskupams šv. Oficijaus kongregaciją paskatino dvi pagrindinės priežastys. Pirma – kai kurios moderninio meno apraiškos, tiek savo turiniu tiek forma tolimos religinei dvasiai ir užtai sukeliančios žmonėse tam tikro nepasitenkinimo ir net piktinimosi; antra didis užvertimas Dievo namų pigiais daikteliais, kurie taip žiauriai iškreipia žiūrovų skonį, jog paskui jau beveik neįmanoma jį atitaisyti. Daugelyje paveikslų ir skulptūrų, padarytų atmestinai ir grynai dėl pasipelnymo, visaip išdažyti šventieji yra daugiau panašūs į teatrų artistus, kaip į dangiškas būtybes. O vis dėlto prie jų yra be galo prisirišę žmonės, nes nuo mažystės galbūt nieko geresnio nematė. Kiekvienas šviesesnis prie religinio objekto priėjimas tapyboje ir skulptūroje dažnai susilaukia nemaža ryksmo. O smulkiosios devocionalijos[263], gaminamos su tuo pinigo troškuliu bei skubėjimo manija, kaip ir kiti fabrikų išdirbiniai, yra labai apgailėtinoje būklėje. Jeigu Bažnyčia prieš tai nekeltų balso, toks susmulkėjimas tikrai reikštų religinio meno mirtį. Dailininkai, negalėdami konkuruoti su menkaverčių daiktelių antplūdžiu, būtų priversti ieškoti pragyvenimo kitose srityse, o tikintieji, palikti amatininkų valiai, vis labiau skurstų dvasioje. Todėl šioje instrukcijoje ir pasakyta: „Diecezijų vyskupai, paremdami kanonais, turi pašalinti iš šventų pastatų visa tai, kas nesiderina su vietos kilnumu bei pagarba, reikalinga Dievo namams. Jie privalo griežtai uždrausti, kad tikinčiųjų garbinimui ant paskirų altorių arba juos supančių sienų nebūtų išstatyta begalinė daugybė menkos vertės

[262] *Šv. Oficija* arba kitaip *Šv. Inkvizicijos kongregacija* (lot. *Inquisitio Haereticae Pravitatis Sanctum Officium*) savo veiklą pradėjo XIII a. pr., o 1967 m. popiežius Paulius VI ją reformavo į Tikėjimo mokslo kongregaciją.
[263] Devocionalijos – smulkūs religinio kulto daiktai (rožančiai, paveikslėliai, medalionai).

statulų arba paveikslų – taip sakant – kopijų. Statant arba puošiant bažnyčias, įsakoma neužsiimti su mėgėjais, bet ieškoti ekspertų“.

Akivaizdoje gi mūsų amžiaus naujovių tiek kanonuose, tiek instrukcijoje pasirenkamas auksinio vidurio kelias. Nesileisdama į teorinius klausimus, Bažnyčia nieko kito nesiekia, kaip tik vieno tikslo, būtent, kad dievnamiuose klestėtų tikras religinis menas. Kulto paskirtis yra tokia aukšta, jog jame negali rasti vietos nei pigūs blizgučiai, nei kai kurie šių dienų eksperimentinio pobūdžio darbai. Instrukcijos pradžioje aiškiai pasakoma, jog „religinio meno paskirtis yra prisidėti prie dievnamių puošimo ir ugdyti pamaldumą bei tikėjimą tų, kurie susirenka ten prašyti dangiškų malonių“. Užtat, kaip tame pačiame rašte pažymima, šioje srityje neturi būti ignoruojamos tūlos su apreiškimu ir krikščioniška asketika susijusios taisyklės. Kitaip kulto reikalams taikomo meno nebūtų galima pavadinti religiniu arba šventu. Taip pat instrukcijoje nepriimama mintis, kad religinis menas turįs aklai taikintis prie naujųjų laikų sąlygų bei reikalavimų, visai nesiskaitydamas net su garbinga savo tradicija.

Šiuo savo raštu bažnytinė vyriausybė paliečia tik religinį meną. Ji tiki, kad tam padarytos pastabos daug prisidės prie jo kilimo. Šv. Oficijaus kongregacija nelaiko savo pareiga apimti viso meno. Jos žinion jis įeina tada, kai nori vadintis religiniu ir prašo vietos dievnamiuose. Šios kongregacijos uždavinys yra spręsti, ar kūrinys gali prisidėti prie bažnyčių puošimo ir sykiu ugdyti tikėjimą bei pamaldumą. Kad išvengus nemalonumų, ji iš anksto išreiškia sąlygas. Šiaip teorijoje menas, kaip lyrinis gėrio įkūnijimas medžiagoje, turįs visuotinio pobūdžio, ir žmogų priartinąs prie Dievo, reikalauja sau pilnos laisvės. Paimtas pačioje savo esmėje, jis visuomet turės tam tikrą religinį atspalvį ir gali vadintis šventu. Iš šio taško žvelgdamas, Michelangelas[264] rašo: „Tikras menas yra religinis. Tai ne kas kita, kaip Dievo tobulybių atspindys“. Ant šito pagrindo atsistojus, jau nebegalima kalbėti apie meno nemorališkumą. Jeigu kūriny kokiu nors būdu prasikištų nedorovingos tendencijos, jis tuo pačiu nustotų buvęs meno kūrinys, nes netektų vidinio kilnumo, absoliučios vertės ir visuotinumo. Tai jau atsiduotų pornografija, su kuria Bažnyčia stotų kovon ne kaip meno globėja, bet kaip dorovės saugotoja. Tiesa, gali pasitaikinti, kad ir tikras meno kūrinys kai kam sukels piktų jausmų, tačiau tokiu atveju priežasties prisieis jieškoti ne jame, o išorinėse aplinkybėse – dažniausiai paties žiūrovo prigimtyje. Panašiais atsitikimais Bažnyčia gali išleisti atitinkamus potvarkius, bet ir tada jie nevaržys paties meno, o tiktai iškrypusius žmogaus polinkius. Užtat gal dėl to iki šiol dar nėra ir greičiausiai nebus uždraustų paveikslų bei skulptūrų indekso[265], nes kol kas apsisaugojama bendraisiais dorovės ginklais.

[264] Michelangelo di Lodovico Buonarotti Simoni (1475–1564) – Renesanso laikų italų dailininkas, skulptorius, architektas, poetas ir inžinierius.
[265] Kaip pavyzdį galima nurodyti Romos katalikų bažnyčios uždraustų knygų indeksą.

Savaime suprantama, kad vyskupams išleistoji šv. Oficijaus kongregacijos instrukcija nemato reikalo priešintis vadinamam moderniniam menui, nors labai aiškiai primenama laikytis tradicijos, nes tai išeina jam pačiam į gera. Besąlyginis stojimas prieš gyvenamo laikotarpio religinį meną būtų ir nenuoseklus ir neišmintingas žygis. Nenuoseklus, nes visi didieji menininkai savo laiku buvo modernistai, neišmintingas, nes būtų sustabdyta meno pažanga, be kurios jis turėtų mirti. Šiuo klausimu šv. Oficijaus rašte pakartojami dabartinio popiežiaus žodžiai, paimti iš 1947 m. išleistos enciklikos apie liturgiją[266]. Ten Pijus XII rašė: „Būtinai reikalinga palikti laisvą vietą ir moderniam menui, jeigu tik su tinkama pagarba tarnauja šventoms vietoms ir šventiems veiksmams. Taip pat ir jis gali jungtis į nuostabų garbės himną, kurį praėjusiais amžiais katalikų tikėjimui giedojo genijai". Tačiau ten pat išreiškia ir savo rūpestį: „Nusižengtume pareigoms ir sąžinei, jei neapgailėtume ir neatmestume tų neseniai išstatytų paveikslų ir skulptūrų, kurios atrodo tikrojo meno darkymas ir, priešindamosi atvirai grožiui, nuosaikumui ir pamaldumui, negailestingai užgauna religinius jausmus. Nuo jų būtinai reikia stovėti atokiai ir jas šalinti iš bažnyčių, kaip ir visa kita, kas nesiderina su vietos šventumu". Šis atsakomingas darbas ir apskritai religinio meno klausimuose žodis, paliekamas diecezijų vyskupams. Jie sudaro specialistų komisijas, kurios pridaboja, kad šioje srityje nebūtų išeinama iš kelio. Neaiškumuose jos kreipiasi į šios rūšies arkivyskupijų komisijas, arba tiesiog į centrinę Romoje.

Kaip iš visko matyti Bažnyčia nieko neturi nei prieš naują stilių nei prieš naują techniką, nei prieš naują formą. Jeigu tik kūrinys yra įkvėptas ir tiesiogiai surištas su religija, visuomet jam bus užtikrinta vieta dievnamyje. O jeigu to nėra, padėtis pasunkėja. Kartais kūriny gali būti nevykusiai išreikšta religinė idėja, kartais jis iš viso mažai ką bendro gali turėti su antgamtiniu pasauliu. Savaime aišku, jog panašiais atvejais nepritiktų reikalauti, kad paveikslas ar statula būtų išstatyta bažnyčioje, kur visi daiktai privalo derintis su apreiškimu. Šioje srityje nevykusiai išreikštos idėjos net negalėtų vadintis religiniu menu. Šios kategorijos kūriniams, jeigu juos taip begalima pavadinti, palankiausiu atveju reikėtų pasitenkinti muziejais ir nesibrukti į bažnyčias. Čia gal ne pro šalį būtų paminėti išgarsėjusį žydų kilmės dailininką Morkų Chagallį[267], kuris tapybai renkasi temas iš Senojo Testamento. Kartais šį tą jis paima ir iš Naujojo. Bet jo darbai iki šiol turbūt dar nėra įžengę į jokią katalikų bažnyčią. Kai kuriuose sykiu su religine nuotaika yra maišoma erotinės meilės motyvai. Vienas kitas darbas religine prasme atrodo blaivesnis, bet visinės šilumos pasigendama. Prie šios rūšies paveikslų tektų skirti New Yorko moderninio meno muziejuje esantį Kristaus nukryžiavimą, kuris teikia kažkokio apokaliptinio įspūdžio, bet religinės nuotaikos nesukelia.

---

[266] Popiežiaus Pijaus XII enciklika „Mediator Dei" (1947).
[267] Marc Chagal (1887–1985) – rusų-žydų tapytojas postimpresionistas.

Moderninio meno atžvilgiu popiežiaus mintis yra aiški, kaip ir paprastai panašiuose klausimuose vengiama detalių. Užtat tektų atsidurti dideliame klaidos pavojuje, jeigu po šio šv. Oficijaus rašto būtų mėginama jo neigiamąją pusę taikinti individualiai dailininkams bei skulptoriams, kurie religinėm idėjoms mene yra davę naują išraišką. Visuomet Bažnyčia į kilnias žmogaus pastangas žiūri palankiai, todėl ir mene nedraudžia ieškoti naujų kelių. Tačiau nori tikrai gerų religinių kūrinių, kurie ne taip jau lengvai kiekvienam sekasi.

Pagal naująją instrukciją viena iš pačių pagrindinių priežasčių yra stoka įsijautimo į religiją. Jeigu artistas visiškai paneigia krikščionybę arba mažai tenusimano jos turinyje, jo kelias į religinio meno sritį bus labai sunkus. Tai rodo faktas, kad iš nekrikščionių, pav. japonų, kinų, indų bei arabų, kol jie priima krikštą ir įsijaučia į Kristaus mokslo dvasią, nėra įprasta kūrybai rinktis temas iš krikščionybės, nors jai ir jaučiamas didis palankumas, ypač šviesuomenėje. Žinoma, krikščioniškoje aplinkoje išaugęs žmogus, jeigu ir netikėtų, lengviau orientuosis religiniam mene, kaip stabmeldys. Tačiau didžiųjų vilčių nebus galima dėti. Nors kažkaip stiprus kūrybinis įkvėpimas, vis tiek, išskyrus ypatingus atsitikimus mistikoje, negali pakelti iki nežinomų dogminių idėjų pažinimo apreiškimo. Tokio pobūdžio įkvėpimą patyrė žmonės, rašiusieji Šv. Rašto knygas. Jiems buvo apreikšta tiesiog, ką privalo užrašyti, todėl ir tų veikalų autorius yra pats Visagalis. Kūrybinis įkvėpimas mene remiasi kasdienine patirtimi ir žmogiškos prigimties ypatingais savumais. Todėl, jeigu menininkas gerai nežino, kas yra Švenč. Trejybė, kokiu būdu jis galės ją pavaizduoti mene, kad kūrinys keltų religinę nuotaiką ir derintųsi su apreiškimo principais. Panašiai būtų su Kristaus dievybe bei kitomis dogmatinėmis tiesomis. Galbūt dailininkas ras prie jų savotišką priėjimą, bet kūrinys jau gali išeiti ne religinis, arba net priešingas religijai.

Šitokių pavojų akivaizdoje Pijus XII praėjusį pavasarį kalbėjo artistams: „kuo aiškiau atsispindi mene tai, kas begalinio ir dieviško, tuo aukščiau jis pakyla prie idealo ir meninės tiesos. Užtat kuo labiau menininkas gyvena religija, tuo geriau yra pasiruošęs prabilti meno kalba, įsijausti į harmoniją ir pagauti jos virpėjimus... Kiekvienas menininkas yra privilegijuotas žmogus, o menininkas krikščionis tiesiog yra išrinktasis, nes išrinktųjų daliai priklauso kontempliavimas, gėrėjimasis ir Aukščiausiojo tobulybių garsinimas. Ieškokite Dievo gamtoje, žmoguje, o labiausiai patys savyje. Nepasitenkinkite keldami tiktai tą, kas žmogiška, ir palikdami nuošaliai, kas dieviška. Nepalikite[268] gamtos be Kūrėjo. Derinkite praeinančius daiktus su begalybe, laiką su amžinybe, žmogų su Dievu, ir taip jūs perteiksite meninę tikrovę – <...>[269] meną!

[268] Žodis *Nepalikite* tik numanomas, nes įskaitomos tik trys pirmosios (*Nep*) ir dvi paskutinės (*te*) žodžio raidės, o žodžio vidurys neįskaitomai nutrintas.
[269] Vienas žodis visiškai neįskaitomai užtrintas.

Jeigu šie žodžiai yra taikomi kiekvienam kūrėjui, tai ką besakyti apie tuos, kurie peržengia religinę sritį ir savo darbais aktyviai įsijungia į bažnytinį kultą. Tikras religijos pergyvenimas nuteiks menininką pagarbiai traktuoti šventus objektus. Šioje srityje, jeigu norima pasiekti gerų rezultatų, reikia atsakomybės pajautimo ne tiktai žmonių, bet ir Dievo atžvilgiu. Jeigu dailininkas arba skulptorius prie religinių tiesų eis su tuo pačiu įsijautimu bei pagarba, kaip prie pasakų ar legendų, jo kūriniais vargu begalės bažnyčia pasidžiaugti. Mesdamasis į savo dvasiai tolimą ir permažai pažįstamą pasaulį, jis kartais gali patirti lyg savotišką veidmainystę, o jo darbai įgyti melo atspalvį. Žinoma, toks žmogus iš viso vargiai pasineš į religinį meną. Tačiau pavyzdžių netrūksta, kai netikintieji bando paliesti šventas temas. Bažnyčioje nėra jokio potvarkio, kuris tai daryti uždraustų. Kartais gali atsitikti, jog ir be tikėjimo dailininkas, pajutęs savo skaudžią dvasinę būseną, ras naują priėjimą prie netikėlio Tomo, arba prie Emaus mokinių. Mėginti leidžiama. Tai kiekvieno asmeniškas reikalas pasiieškot, asmeniškas reikalas, bet spręsti, ar kūrinys religiniu atžvilgiu tvarkoj, priklauso dvasiniai vyriausybei, kuri iš mūsų[270] reikalauja skirtingo požiūrio į religiją ir kasdienybę. L'observateur de Geneve 1952 m. sausio – vasario – kovo numeryje rašė, kad H. Matissas[271], prieš dekoruodamas Vense domininkonų koplyčią, paklaustas savo gerbėjų, ar tai tiesa, atsakęs: „Taip, aš dekoruosiu koplyčią, nes koks man skirtumas tarp koplyčios, salės ir rendes-vous patalpos". Jeigu tai būtų tiesa, turėtume gyvą pavyzdį, su kokia nuotaika netikįs žmogus eina prie šventų dalykų.

Antra priežastis, trukdanti išsiskleisti menininkams religinėje srityje, pagal naująją instrukciją būtų nutraukimas ryšių su praeitimi arba tradicija. Pirmu akies užmetimu kai kam galėtų atrodyti, jog giminiavimasis su praėjusiais amžiais meno pažangai reikštų didžią kliūtį. Bet iš tikrųjų taip nėra. Skaitymasis su tradicija[272] gali tik padėti. Meno pasaulyje tai nėra koks įpuolimas į svetimos giesmės gaidą, bet pažinimas ir pripažinimas tų laimėjimų, kurie buvo pasiekti per tūkstančius metų. Pagal Bažnyčios mintį tradicija religiniame mene yra tvirtas pagrindas. Ant jo atsistojus, nėra pavojaus nuslysti į prarajas. Pažinimas praeity iškilusių kūrinių praturtina menininko darbą, praplečia jo dvasinį horizontą ir paskatina į jieškojimą nuosaikių naujų kelių. Kai kas tradiciją lygina uostui, iš kurio galima leistis į kūrybinio pasaulio sūkurius be pavojaus sudužti. Tai suprato visi didieji menininkai. Jie visi buvo pažangos mylėtojai, bet noriai naudojosi kitų pasiekta patirtim, kad galėtų sėkmingiau pirmyn žengti.

Religinio meno tradicija yra ilga ir garbinga. Tik į ją pažvelgus pasirodo, kas nunešė laiko vandenys, kas prieš jų srovę atsilaikė. Dailininkas, susipažinęs su praėjusių amžių kūriniais, lengviau pagauna Bažnyčios mintį ir ją suderina su naujų laikų dvasia. Nėra abejonės, jog

[270] Žodžiai *iš mūsų* numanomi tik iš konteksto, nes kai kurios raidės visai užtrintos, matosi tik *š* ir *sų*.
[271] Henri Matisse (1869–1954) – prancūzų dailininkas ir skulptorius, fovizmo srovės atstovas.
[272] Žodis prieš *gali* visai užtrintas ir jo neįmanoma suprasti.

kiekvienos epochos žmogui reikia kokio nors skirtingo impulso, kad jis plačiau išskėstų sparnus antgamtinio pasaulio linkui. Nenutraukęs ryšių su praeitimi ir kvėpuodamas dabartim, menininkas orientuosis, kaip prabilti architektūroje, skulptūroje ir tapyboje, kad jo balsas pasiektų žmonių širdis. Tikrai nesudarytų garbės architektui, jeigu į jo suplanuotą dievnamį nenoriai rinktųsi tikintieji maldai. Tai būtų aiškus ženklas, jog nepataikinta. Kad to išvengus, naujojoj instrukcijoj nemažai kalbama apie bažnyčių statybą.

Bažnyčios pagal kanonų teisę yra Dievo namai, nes jose gyvena Kristus Eucharistijoje. Su tuo faktu tiek bažnytinei vyriausybei tiek menininkams prisieina labai skaitytis.

Minėtame šv. Oficijaus rašte pasakyta: „Religinė architektūra ir tuo atveju, kai išsiskleidžia naujose formose, privalo atitikti savo paskirtį – pasilikti Dievo ir maldos namais, skirtingais nuo eilinių pastatų. Planuojant naujas bažnyčias, taip pat reikia rūpintis, kad jos pasižymėtų paprastumu linijų, nesudarkytų dirbtine ornamentika, ir palengvintų tikintiesiems akimis atidžiai sekti šventus veiksmus. Tačiau visomis jėgomis turi būti vengiama visa tai, kas rodytų apsileidimą meno kūriny“. Užtat jokia katalikų bažnyčia negali būti pastatyta be vietos vyskupo raštiško leidimo. Šie gi, „klausdamiesi specialistų nuomonės, turi žiūrėti, kad dievnamiai būtų pagal krikščioniškos tradicijos priimtas formas ir religinio meno taisykles... Eucharistijai reikia skirti žymiausią ir garbingiausią vietą – paprastai didįjį altorių, arba kokį kitą, jeigu atrodo tinkamesnis ir puošnesnis tokio didžio Sakramento garbinimui“.

Taigi, jei architektūroje išsaugoma rimties, šventumo ir pagarbos nuotaika, stiliaus klausimas lengvai išsisprendžia. Šv. Oficijaus kongregacija savo rašte aiškiai pasisako už moderniško meno įsileidimą į bažnyčias; kalba apie „naujas formas“ architektūroje; primena tradiciją bei religinio meno taisykles. Tų dalykų teorijoje ir praktikoje tinkamas suderinimas paliekamas[273] architekto sugebėjimams. Jam teikiama daug laisvės, bet reikalaujama ir atsakomybės.

Kaip iš visko matyti, Bažnytinė vyriausybė prieš mūsų amžiaus statybos stilių nieko neturi. Pačioje katalikybės širdyje Romos mieste yra naujų maldos namų, kurie šaukiančiai išsiskiria iš bendros barokinio stiliaus panoramos, bet gražiai derinasi su dabartinių laikų dvasia ir kitais pastatais. Tos bažnyčios yra pastatytos šio amžiaus stiliuje. Reikia manyti, kad ne viena jų iškilo Romos vyskupiją popiežiaus vardu valdant kardinolui Pranciškui Marcehetti-Salvaggiani[274], kuris buvo šv. Oficijaus kongregacijos sekretorius, arba faktiškas valdytojas – tos pačios įstaigos, kuri dabar prabilo religinio meno klausimu. Pagal kanonų teisę jisai turėjo patvirtinti planą ir duoti statybai leidimą.

[273] Žodžio *paliekamas* paskutinis skiemuo *mas* numanomas iš konteksto, nes užtrintas.
[274] Francesco Marchetti-Selvaggiani (1871–1951) – Romos katalikų bažnyčios kardinolas, kuriam kardinolo titulas suteiktas 1930 m.

Šiandien keista būtų reikalauti smulkaus išjieškojimo ornamentikoje, kai gyvenimas yra įgavęs dinamišką pobūdį. Seniai nebėra žibančio riterių luomo, baigiasi ir pasunkusios aristokratijos dienos. Žmonės jieško kelių į paprastumą, kuris taigi būdingas grožiui. Nūn mėgstama tiesi linija, plati erdvė, gausi šviesa... Bažnyčia su tuo skaitosi. Liturginių veiksmų atidesniam sekimui palankesnė atrodo viena nava, gaunanti viršų naujojoje bažnytinėje architektūroje. Įdomu, kad instrukcija kalba apie „linijų paprastumą" šventuose pastatuose, neleisdama jų laužyti dirbtiniais išgražinimais.

Iš viso to peršasi išvada, kad architektas, projektuodamas Dievo namus, turi daryti didelį skirtumą tarp jų ir geležinkelio stoties, parodos paviljonų ir stadionų sporto reikalams. Katalikų Bažnyčia laukia, kad į šių dienų palyginti šaltą stilių būtų įnešta jaukios šilumos, kuri skleidžiasi iš praeities meno šedevrų ir iš tikinčio architekto sielos.

Panašus reikalas atsiremti į tradiciją būtinas ir tapyboje bei skulptūroje. Ši meno sritis religinių tiesų atžvilgiu yra gal net opesnė. Kai architektūriniu pastatu sudaroma bendra pamaldumo nuotaika, tapytojas bei skulptorius turi leistis į detales, perstatydamas įvairias idėjas iš apreiškimo. Tik pažindamas religinio meno evoliuciją, menininkas orientuosis, kaip prie objekto prieiti ir kaip toli žengti, kad nepažeistų dogmatinio charakterio. Šioje srityje tiek seniau, tiek dabar nėra buvę išvengta klystkelių. Pavyzdžiu galėtų eiti Germain Richier[275] Nukryžiuotasis Kristus, padarytas Assy miesto bažnyčios didžiajam altoriui. Skulptorius, pasirėmęs pranašo Izaijo žodžiais „Matėme jį ir jame nebuvo išvaizdos", pavaizdavo Išganytoją ilgiausiomis rankomis, kuris, lyg atšokęs nuo kryžiaus, linksta į žiūrovą. Kūrinys negalėjo būti bažnyčioje. Žmonių nepasitenkinimas buvo toks didelis, kad vyskupas, su kurio žinia kryžius pateko į dievnamį, turėjo jį patalpinti į kitą vietą. Mat, skulptorius, vaizduodamas Išganytoją, išėjo iš tinkamų ribų, kurias apsprendžia tiek objekto šventumas, tiek tradicinis momentas. Jeigu didžiajame altoriuje, kur vyksta pagrindiniai kulto veiksmai, išstatyto Kristaus nepripažįsta tikintieji ir jį laiko fantazma, ne tiktai menininkas, bet ypač bažnytinė vyriausybė atsistoja keblioje padėtyje. Tokiems atsitikimams išvengti tiek kanonuose, tiek naujoj instrukcijoj įsakoma be vietos vyskupo leidimo bažnyčiose nedėti keistos formos paveikslų. Vyskupai gi viešam kultui neturi teisės aprobuoti paveikslų, priešingų Bažnyčioms papročiams, o labiausiai tokių, kurie iškelia klaidingas idėjas arba užgauna padorumą arba menkai išsilavinusius traukia į pavojingas klaidas. Pripažįstant Dievo namams šventumo charakterį, tokie potvarkiai atrodo labai savo vietoje. Ar šiaip ar taip dvasinė vyriausybė yra šeimininkė bažnyčiose. Jeigu privatus asmuo turi teisę pasirinkti savo skoniui atitinkantį meno kūrinį, tai tuo labiau šita didžiulė bendruomenė, kuri neša atsakomybę už milijonus sielų. Palankumu menui su ja niekas negali

[275] Germaine Richier (1902–1959) – prancūzų skulptorius.

lenktyniuoti, o taip pat ir jos žvilgsnio platumas šios srities klausimuose pilnai garantuoja, jog duotos pastabos bus išganingos.

Einant prie galutinės išvados, pravartu iškelti faktą, kad šių dienų menininkai domisi dvasiniu pasauliu, nors gyvenamasis laikotarpis nėra jam palankus. Iš vienos pusės prieš kiekvieną religiją eina negirdėta kova, savo žiauriausią išraišką radusi komunistiškoje ideologijoje, iš kitos gi – pastebimas didis indiferentizmas. Paskutinysis nėra aplankęs nė tam tikros dalies menui pasišventusių žmonių šiapus „Geležinės Uždangos“. Tačiau, nežiūrint to, reikėtų gerai pajieškoti, kol būtų galima rasti tapytoją ar skulptorių, visiškai nepalietusį religinių temų. Tasai pats menininkų linkimas į vaizdavimą abstrakcijų rodo, jog ilgimasi kažko, antgamtinio, neužtinkamo medžiaginiame pasaulyje. Tai paliudija ir anas ypatingas mistinis tonas, šių dienų menininkų duodamas vaizduojamiems daiktams, kuris juos savotiškai sudvasina ir visiškai išdildo fotografinį įspūdį. Dabartinis Bažnyčios religinio meno atžvilgiu pasisakymas, taip aiškiai išreiškiąs jos mintį ir taip palankus kūrybinėms aspiracijoms, reikia manyti, jog architektus, skulptorius, dailininkus ir kitų žanrų specialistus dar labiau paskatins leistis į šią neišsemiamo grožio sritį.

T. L. Andriekus O. F. M.

KODĖL LIETUVIAI VIENUOLIAI TAPO MENO ENTUZIASTAIS?

Žodis atidarant dailės parodą K. Ž. 1987.III.27

Mes, New Yorko apylinkės lietuviai, esame gana pagerbiami ir įvertinami.

Nors jau senokai praėjo tas entuziastiškas laikotarpis, kai iš parodų buvo išperkami paveikslai, tačiau dailininkai nė dabar mūsų nepamiršta.

Jiems malonu atvežti savo kūrinius į „Didįjį New-yorką“ – į tą, bent šiuo metu, pasaulinio meno centrą – ir juos iškabinti lietuvių Kultūros židinio salėse.

Nors visa tai kartais baigiasi nuostoliais, bet, matyt, dailininkus paguodžia faktas, kad štai juos matys šio didmiesčio lietuviai ir pasigėrės meninio darbo vaisiais.

Kaip žinote, komunikacija menininko su visuomene yra būtinybė, be kurios nebūtų pilnutinės prasmės nė kurti.

Būdami taip vertinami, mes ne per seniausiai čia turėjome Vasario 16-osios šventėje surengtą dailės parodą, labai pradžiuginusią meno mylėtojus.

Šiandien mes taip pat galime pasigėrėti iškilių dailininkų darbais, kuriuos mums iš Chicagos atvežė nenuilstąs meno entuziastas kun. Algimantas Kezys[276].

Atsiminkime, jog tai nebuvo lengva automobiliu atgabenti iš tokios tolybės tiek daug paveikslų ir skulptūrų.

Tai galėjo atlikti tik žmogus, kuris pats yra menininkas – fotografas ir gyvena kitų dailininkų kūryba.

Kiek ilgiau žvelgdami į kunigo Kezio entuziazmą menui, mes susiduriame su įdomia ir gana keista apraiška išeivijos kultūriniame gyvenime, būtent[277], kad lietuviai vienuoliai pasinešė į meno globėjus, mecenatus, galerijų steigėjus.

Tai yra visiems matomi faktai.

Pirmiausia gal pažvelkime[278] į pranciškonus.

Nuvažiavę į Kennebunkportą, išvysite lietuvių dailininkų bei architektų sukurtas šventoves[279], monumentus, paveikslus, kabančius vienuolyne ir vasarvietėje.

Panašiai ir Brooklyne: tiek Kultūros židinyje, tiek vienuolyne pilna paveikslų ir daugiausia aukšto lygio – iškilių dailininkų, kurie galėtų rengti parodas arba jas rengia New Yorko miesto galerijose.

Lyg to neužtektų, dar yra čia speciali dailės ir skulptūros galerija, o žurnale Aiduose skelbiamos[280] meno paveikslų nuotraukos, gvildenama lietuvių dailininkų kūryba.

---

[276] Algimantas Kezys (g. 1928) – lietuvių kunigas, fotografas, išeivijos kultūros veikėjas.
[277] Šioje vietoje buvo du sykius parašyta *būtent*, bet vienas *būtent* nubrauktas.
[278] *pažvelkime* buvo parašyta su *z*, bet vėliau ranka ištaisyta į *ž*.
[279] *šventoves* buvo parašyta su pirmąja *s*, bet vėliau ranka ištaisyta į *š*.

Panašiai ir Chicagoje.

Ten jėzuitų[281] globoje įsteigta Čiurlionio vardo galerija, kurioje nuolat rengiamos parodos.

Pastatai gi tiek Jaunimo centro, tiek Marijonų vienuolyno yra sukurti ir pastatyti lietuvių architektų.

Taip pat meniškais vitražais bei skulptūromis išpuoštas ir jų vidus.

Neatsilieka nė Nekalto prasidėjimo seselės – ir jų koplyčia lietuvių dailininkų darbas, ir jų vienuolyno sienos išpuoštos žymių lietuvių dailininkų paveikslais.

Putname įkurtas net dail. Adomo Galdiko muziejus.

x

Bendrai apžvelgę šią padėtį, mes lengviau galime suprasti ir kun. Algimanto Kezio, vienuolio jėzuito, entuziazmą menui[282].

Tik skirtumas toks, kad jis[283] veikia partizaniškai – be kolektyvinės vienuolynų pagalbos.

Jam užtenka tik vyresniųjų[284] palaiminimo, ir jis steigia Chicagos didmiesčio centre galeriją, kitą Long Islande, atrenka dailininkų darbus, juos išstato parodose.

Visa tai be finansinio uždarbio.

Jo uždarbis yra džiaugsmas, kad gali padėti dailininkams, parodyti jų kūrybą mums ir atlikti savotišką kultūrinę misiją, kuriai nėra savanorių.

Matydamas tą lietuvių vienuolių entuziazmą menui, manau, ne vienas mėgtų klausti, kodėl jie metėsi į šią, sakyčiau, nepraktišką sritį?

Atsakymas yra todėl, kad ši sritis yra dvasinė ir kelia žmogų į Dievą.

Atimk iš krikščionybės vaizdinį meną, ir kas beliks iš jos?

Tada nebebus gotikos katedrų, Vilniaus barokinių pastatų[285], Sikstinos koplyčios Vatikane, Michelangelo, Rafaelio[286], Roualto skulptūrinių ir tapybinių kūrinių.

Tada mūsų religijoje nebebus tos spinduliuojančios spalvom erdvės, tos monumentalinės didybės ir taip pat miniatiūrinės mažybės bei dvasinės šilumos[287].

Tada mūsų religija būtų vėsi, per daug tragiška, turint mintyje jos įsteigėjo nukryžiavimą, atremta daugiausia nepakeičiamom formulėm.

Todėl septintame ir aštuntame amžiuje, kai kilo reakcija prieš paveikslus, Bažnyčia ją pasmerkė ir nugalėjo.

---

[280] Pradžioje buvo parašyta *skelbiami*, bet vėliau galūnė *i* ranka ištaisyta į *os*, o už minėto žodžio parašytas žodis *rodomos* nubrauktas.
[281] *jėzuitų* buvo parašyta didžiąja *J* raide, bet vėliau ranka ištaisyta į mažąją *j*.
[282] Buvo parašyta *manui*, bet *a* ranka ištaisyta į *e*.
[283] *jis* ranka užrašyta ir įterpta į tekstą.
[284] *vyresniųjų* užrašyta mašinraščiu, bet galūnė *jų* prirašyta ranka.
[285] Žodžio *pastatų* raidė *s* prirašyta ranka.
[286] Raffaello Sanzio da Urbino (1483–1520) – italų dailininkas ir architektas.
[287] Frazė *bei dvasinės šilumos* prirašyta ranka.

Štai kodėl ir lietuviai vienuoliai tapo meno entuziastais.

Štai kodėl ir kun. Algimantas Kezys su didžiausiu užsidegimu pasinešė į meno sritį.

Iš viso to nemažai gali pasimokyti ir šiuolaikinė lietuvių visuomenė.

Atėjus į parodas, paprastai sakoma: jau nieko nebepirksiu, nes nebėra ant sienų vietos paveikslams.

Čia užmirštama, jog meno kūriniai yra vertybės, taip kaip aukso žiedai, gintariniai karoliai, brangakmeniai.

Juos malonu yra turėti, nors ir negalima visų užsikabinti ant kaklo ar užsidėti ant rankų.

Muziejai tik dalelę paveikslų iškabina salėse.

Kiti lieka kolekcijose kaip vertybės.

Panašiai daro ir kitataučiai[288] menų kolekcijonieriai.

Jie neiškabina ant sienų viso to, ką turi.

Jie paveikslus bei skulptūras sutelkia į kolekcijas ir jas nuolat papildo.

Žinoma, mums, lietuviams, iki to dar tolimas kelias, bet pagal savo išgales paremti lietuvius dailininkus yra ir kultūrinis, ir patriotinis žygis.

---

[288] Žodis *kitataučiai* užrašytas ranka ir įterptas į tekstą.

Stasio Santvaro 70 m. amžiaus sukaktuvių

Pobūvy Bostone 1972 m. gegužės 27 d. vakarą

Mielas Poete Jubiliate,

Brangūs Jubiliato bičiuliai, gerbėjos ir gerbėjai!

Mano kelionės į Bostoną tikslas – išreikšti Lietuvių Rašytojų Draugijos pagarbą šiame jubiliejiniame pobūvy.

Pernai rudenį, kartu su poetu Stasiu Santvaru dalyvaudamas visų rašytojų bendrose pagerbtuvėse Detroite, bandžiau išaiškinti žmonėms, jog rašytojas yra mūsų visų brolis.

Jis dirba be atlyginimo, jis neišmetinėja, kad nesinaudojama jo darbo vaisiais, jis atleidžia, jei kartais palaikomas kvailiu.

Šį vakarą, individualiose Stasio Santvaro pagerbtuvėse, noriu glaustai paliest ne brolio, o labiau tėvo motyvą.

Čia išimtinai pirmiausia turiu galvoj Lietuvių Rašytojų Draugiją, kurią jisai tėviškai rūpinosi atgaivinti tremty.

Stasio Santvaro iniciatyva, 1946 metų žiemą Tübingene sušauktas pirmas mūsų rašytojų suvažiavimas, kurį jisai ir atidarė.

Suvažiavime atkurta Lietuvių Rašytojų Draugija, ir jos pirmininku išrinktas pats Stasys Santvaras.

Suvažiavime paskelbtas ir išsiųstas graudus atsišaukimas į viso pasaulio kitataučius rašytojus bei jų draugijas, maldaujant pavergtai Lietuvai užuojautos.

Santvaras parašė naujai atkurtai organizacijai ir įstatus, kurie buvo priimti 1947 metais rašytojų suvažiavime Augsburge ir kuriais ji tebesitvarko iki šiai dienai.

Santvaro rūpesčiu atgaivintos grožinės literatūros premijos, ruošta literatūrinės šventės, išleista antologija „Tremties metai“, organizuota rašytojų gastrolės po stovyklas.

Stasys Santvaras vadovavo Lietuvių Rašytojų Draugijai iki 1950 metų – pačiais audringiausiais ir neaiškiausiais laikais.

Jeigu jis dėl anais metais išgyventos patirties nesijaustų laimingas – tai, sakyčiau, beveik kiekvienos visuomeninės tarnybos dalia.

Kūrybinis gyvenimas bei veikimas yra neramus lyg jūra.

Nuotaikos, nelyginant Čiurlionio Jūrų sonatos banga, iškyla iki padangių ir vėl nuslūgsta.

Beje, nuotaikos ir aistros mainosi, bet darbai lieka.

Kūrėjo bei veikėjo vardas lieka išrašytas ant laiko bangos, lyg anoje tapybinėje Čiurlionio natoje.

Stasio Santvaro darbai Lietuvių Rašytojų Draugijai nepamirštami.

Jos atsikūrimo laikotarpyje mūsų jubiliatas stovi lyg geras tėvas – rūpestingas, darbus, kantrus.

Atsimintina dar, kad savo sunkų triūsą Lietuvių Rašytojų Draugijai jis neseniai apvainikavo nauju žygiu – Fausto Kiršos pomirtinių raštų suredagavimu, dirbdamas keletą metų sykiu su Ponia be atlyginimo.

Už visa tai Draugijos labui šiandien Jubiliatui Stasiui Santvarui, išreiškiu viešą padėką ir sveikindamas jį linkiu visą gyvenimą išlikti skaidriam, kūrybingam, veikliam ir kantriam.

Tuo pačiu kalbėjimu mielam jubiliatui perteikiu ir kultūros žurnalo „Aidų" pagarbų sveikinimą.

Princeps Pacis

Kai gimė, Jo nepagerbė patrankų šūviai,
Ir linksmos minios neužplūdo miestų aikščių,
Nekėlės nė vergai, amfiteatruos žuvę,
Pasveikinti taikos ir meilės Kunigaikščio.

Taip neseniai prieš imperatorių iškėlę skydą,
Jie šaukė: Ave... morituri te salutant,
Bet jau išpranašauto aukso amžiaus neišvydo,
Nematė, kaip avelės ganosi su liūtais...

O Viešpatie, ne, mes nematėme dar tokio vaizdo,
Per daug nugrimzdę į gimtų laukų idilę –
Juk tai šalis, kur nuo ramunių gyja žaizdos,
Šalis, išgarbinta giesmėm garsių vaidilų!

Gedulo vainikas

Yra laiko pamąstyt –
Trys minutės liko!
Trys minutės ir mirtis –
Gedulo vainikas.

Nežinau, ar kas jį pins,
Nežinau, ar kas uždės,
Atsiversiu rudenims,
Jie manęs gedės.

Bostonas
1974.X.4

Pažadėtoji žemė

Dėl jos išėjo iš Harano žemės Abraomas,
Palikęs gimtą slėnį, palapinę, kaimenes,
O buvo liūdna ten, kai verkė avinėliai romūs,
Tačiau neklausė, kas pagirdyti juos benuves.

Dėl jos Sinajaus tyruose daug išrinktųjų žuvo –
Jų tūkstančius kelionėj nukankino troškulys,
Net pačią saulę stabdė Gabaono mūšyje Jozuė,
Ir rodėsi, jog palmės tos dienos kaitroj nuvys.

Bet vakare, kai negirdėtos pergalės skambėjo palmė
Ir aiškiai kilo pažadėtos žemės kontūrai žali –
Tave, Marija, matė Dievo pranašai, kaip aukštą palmę,

Ten vieną, saulėj augančią už Jericho toli...
Tu šita vizija visus kovoj nusilpusius prikėlei,
Ir šokinėjo, džiaugsmo pagauti, kalnai, kaip avinėliai.

Kenenbunk Port, Maine
1949.VI.17

Šioje planetoje

Gal kam ir neramu, kad visata vis plečias
Iš džiaugsmo ar kančios –
Aš, nors esu šioje planetoj svečias,
Bet kaip namie jaučiuos.

Lauke pakalbinu laimingą žiogą,
Sode – nenuoramą gegutę,
Ir pajuntu, kad jų žalioj pastogėj
Galėčiau mirt net šią minutę.

Kas man, jei kur galaktikos susiduria,
Ar Halio kometa klajoja be namų, –
Aš Amžinatilsį kalbu už savo brolius Sibire
Ir naktį užmiegu ramus.

Tegul visatos paslapčių ir nesuvokiu,
Tačiau „Žvaigždžių sonatą“ išklausau,
Ir iš žmogaus menkumo nusijuokęs,
Laukų ramybėj sėdžiu sau.

Kenebunkportas
1989 XII 12

SOPHIE BARCUS RADIJO PROGRAMAI

1967. IV. 15

~~Gerbiami~~ Mieli Radijo klausytojai ir Klausytojos -

Džiaugiuosi ~~miela~~ malonia proga kalbėti Jums šioje radijo programoje apie pranciškonų šv. Antano gimnaziją Kennebunkporte, Maine.

Iš Čikagos yra daugiau negu ketvirtadalis visų mūsų mokinių.

Ateinančiais mokslo metais jų bus dar daugiau.

Tai galite suprasti, kaip ~~malonu~~ miela yra šiandien sveikinti, ~~Mieli~~ Čikagos lietuviai, dėkoti už pasitikėjimą ir, nors trumpai, apibūdinti šv. Antano gimnazijos kilmę, paskirtį bei užmojus.

Amerikos lietuviai turi visa, kas reikalinga kultūrinei bendruomenei.

Mes didžiuojamės savo parapijom, bažnyčiom, spauda, organizacijom, mokyklom, Jaunimo centrais, vasaros stovyklom ir kitom įstaigom.

Visa tai labai vertinga ir kilnu.

Bet, manau, kad Amerikos lietuviai turėtų ~~tikrai~~ didžiuotis ir šv. Antano berniukų gimnazija, kurioje dabar mokosi 103 lietuviai vaikai.

Ten jaunimas pilnai ir sistemingai paruošiamas aukštosiom studijom Amerikos kolegijose.

Ten pagrindinai išeinama amerikietiškų gimnazijų programa ir taip pat platus lietuviškų mokslų kursas.

Lietuvių kalba pastatyta lygia~~grečiai~~ teisiai su anglų kalba.

Joms abiem po lygiai skiriama valandų savaitėje, už jas abi duodami lygūs pažy-

miai arba kreditai.

Gimnazija turi bendrabutį, kur už labai kuklų atlyginimą mokiniai gyvena apskritus mokslo metus, įgyja lietuviško gyvenimo pasaulėvaizdį ir apsisaugo nuo vylingų didmiesčio pagundų.

Įsivaizduokite, kaip atrodytų šiandien, jeigu Amerikos lietuviai neturėtų tokios gimnazijos.

Matytųsi gilus plyšys mūsų kultūrinėje bendruomenėje, kurį dabar jau sunku būtų užpildyti.

Jeigu dabar reikėtų pastatyti lietuvių vaikams gimnaziją, reikėtų mažiausiai surinkti apie 700.000 dolerių.

Tai didelė suma, ir nežinia, ar kas tokio žygio imtųsi.

Bet dabar to ir nereikia.

Lietuvių gimnazijos problema yra išspręsta.

Ją prieš vienuoliką metų išsprendė lietuviai pranciškonai.

Jie iš visuomenės jau surinko apie septynis šimtus tūkstančių dolerių ir juos panaudojo gražiam gimnazijos pastatui ir jo vidaus įrangai.

Lietuviai pranciškonai tikėjosi ir dabar tikisi, kad jie su šia mokykla labai žymiai prisidės prie lietuvybės išlaikymo šiame krašte.

Lietuvis jaunuolis, išbuvęs ketveris metus šv. Antano gimnazijoje, naudojęsis jos lietuviška aplinka, perėjęs per jos įvairiaspalvę patriotinę programą - tikrai liks ištikimas savo tautai.

To šiandien juk labiausiai ir nori kiekvienas lietuvis tėvas ir motina.

Taigi lietuvių jaunimo šiandien statyti gimnazijos nebereikia.

Ji jau yra pastatyta, įrengta, atvira kiekvieno ~~lietuvio~~ Jūsų sūnui.

Šv. Antano gimnazija, lyg kokia įkilni karalienė, stovi gražioje kurortinėje gamtoje prie Atlanto vandenyno, laukdama Jūsų vaikų.

Taip, ~~lietuviai~~ Amerikos lietuviai turi gimnaziją.
Taip, yra lietuvių gimnazija.
~~Statyti jos nereikia~~.

Reikia tik ją branginti, ugdyti toliau ir palaikyti. lietuvsai,

Tikiu, kad Jūs tai darysite, ir ~~iš anksto~~ jau iš kalno ~~dėkoju~~.
už tai dėkoju

JUOZO GIRNIAUS 75 METU AMŽIAUS JUBILIEJUJE Bostone 1990. VI. 3

Jaučiu ypatingą dėkingumą ir džiaugsmą, sveikindamas Juozą Girnių Aidų vardu.

Su Aidais, kaip išeivijos tvirčiausiu kultūros žurnalu, yra susietas visas jo išeiviškas gyvenimas.

Jubiliatas gi buvo vienas iš pagrindinių šio žurnalo iniciatorių ir bendradarbių Vokietijoje, ir Amerikoje.

Paskui, išemigravus lietuviams pabėgėliams iš Vokietijos, Juozas Girnius visom jėgom rūpinosi, kad Aidai patektų į geras rankas ir šio Atlanto pusėje tęstų savo kultūrinę misiją.

Jam atrodė, kad naujaisiais žurnalo leidėjais tinkamiausi bus pranciškonai.

Jie, Girniui tarpininkaujant, ir perėmė Aidų leidimą 1950-ųjų metų pradžioje ir tą žygį tebetęsia iki šios dienos.

Ryšium su tuo pabrėžtinas vienas labai įdomus dalykas, būtent, kad pranciškonai, apsiėmę leisti žurnalą, tuojau suėjo į glaudų kontaktą su visa išeivijos šviesuomene, ir tai turėjo daug reikšmės visoje jų veikloje.

Net ir šiuo metu Lietuvoje jie daugiausia yra žinomi bei vertinami kaip kultūros žurnalo leidėjai.

2

Negana to, Juozas Girnius pats vienas redagavo Aidus net 15 metų.

Tai nebuvo kūrybinias darbas, o tik noras kelti savo tautiečius svetimose šalyse į šviesą ir krikščionišką tiesą.

Tai nėra nei dėkingas, nei populiarus darbas, ypač tuo atžvilgiu, kad bendroji visuomenė, net išprususi jos dalis, nesidomi kultūros žurnalu Aidais, jo nesiprenumeruoja ir redaktoriaus sunkų darbą belaikiu nieku.

Tik mažytė mūsų šviesuomenės dalelė prenumeruojasi šį žurnalą ir rūpinasi jo gyvastim.

Tai šiek tiek daugiau, kaip vienas tūkstantis žmonių.

Net vadovaujantieji išeivijos kultūrinei veiklai asmenys per tą keturiasdešimt metų laikotarpį neparodė deramo nuoširdumo Aidams.

Tai ypač liudija faktas, kad nė vienas Aidų redaktorius, kaip redaktorius, per tokį ilgą laiką nėra gavęs jokios premijos, kai tų premijų priauga kaip grybų po lietaus.

Tokie faktai, žinoma neguodžia ir nepakelia aukštyn Aidų redaktorių dvasios.

Bet Juozas Girnius gražiausiai ištesėjo ir už tai jam yra didžiai dėkingi

pranciškonai, o ypač dėkinga atgimusi Lietuva, kuri Aidus labiau brangina kaip auksą ir sidabrą;

Prašo jį siuntinėti, stebisi žurnale sutelkta per 45 metus išliekančia kultūrine-moksline medžiaga; bibliotekos prašo Aidų komplektų...

Tai už viską aiškiau rodo, jog dr. Juozo Girniaus penkiolikos metų Aidų redagavimas buvo prasmingas ir visai lietuvių tautai reikšmingas.

Tegul Visagalis jam atlygina už tai ilgu amžiumi, fizinių jėgų ištekliais, mokslinių ~~laimėjimų~~ atsiekimų branda ir dvasine sielos paguoda!

L. Andriekus

G y v e n i m a s

Taigi keturioliktaisiais metais
atėjo Chodorlahomoras
Gen. 14,5

Nebesirodyk iškilminguos rūbuose Melchizedeko
Su duona ir su vyno indu auksiniu -
Mes nelaimėjome kovos, mums pasitraukti teko
Is Pažadėtos Žemės slėnių ir kalnų.

Nenugalimos buvo Chódorláchomóro žiaurios gaujos,
Kai Kėlės prieš penkis galingus karalius.
Tenai ir mūsų brolių liejos ašaros ir kraujas,
Tenai skambėjo mirštančių dejavimas gailus...

Regėjome Faráno smėlį kūnais negyvais nuklotą,
Kai žiauriai draskė juos išalkę vanagai,
Regėjome, kaip priešas blaškė aveles, pagrobė Lotą
Ir tūkstančius žmonių išsivedė vergais.

O kad pakiltų iš kapų koks pamirštas ~~drąsus~~ didvyris
Bent su trimis šimtais ir aštuoniolika karių,
Galėtumei ir tu, gyvenime, jau mūsų džiaugsmui miręs,
~~Ateit~~ Pakiet su dovanom, tvirtovėm baigiant griūt.

Dabar, iš didžio skausmo užsivilkę storą ašutinę
Ir pasibarstę savo galvas pelenais,
Nuliūdę ~~Išalkę~~ kelsim ašarų ir kraujo kieliką auksinį,
Kad grįžtų Pažadėtos Žemės slėniai ir kalnai
Ir nenusvirtų rankos nuo grandinių...

Kennebunk Port, Maine,

1950. II.18

L. Andriekus

M I R T I S

Ne sauso skeletro šiurpiam pavidale,
Ne raganos piktos su ~~ilga šluota,~~ skraiste juoda, [illegible]
Bet išvaizdoj sesers su meile didele
Ateisi tu, seniai laukta ir apdainuota.

Ateisi iš toli žingsniu nežemiškai lėtu,
Laikydama iškėlusi auksinį laimės raktą
Ir man vartus atkelsi karalysčių saulėtų,
Išvedusi per paskutinę skausmo naktį.

Čia pat Šventasis Miestas ~~Dievo skaistumu~~ saulėmis švitės,
Svaigs siela nuo saldaus lelijų kvapo,
Ir aš nužemintai dėkosiu, kad naujos būties
Tu atskleidei man pirmą lapą.

Kennebunk Port, Maine,
1949. II. 5

90 psl.
I - Religiniai
II - Tėvynės
III - Žvaigždžių
IV - Būties
V - [illegible]

100 psl.
Pirmieji pusl. - 10
Viso - 110

Leonardas Andriekus

Prazuve Vekseliai

Jei kartais kas ir pats juos pasirase drebancia ranka,
Vistiek as nemaniau, kad savo paskola atgausiu -
Ak, ne variniai pinigai ten buvo - meile ir auka, -
Be procentu visiems daviau, staciausi turtingiausiu.

Bes taip bijojau, kad likimas, tartum anstolis ziaurus,
Atejes nelauktai, zmogaus jaunystes ir dainu neaprasytu,
Bijojau, kad viesas varzytines paskelbus turtai zus
Ir skausmas tvirta vyra pravirkdys, kaip kudiki mazyti.

Juk niekas nepasake, kad tokia staigi infliacija ateis
Ir sirdyse tiek prisirinks beverčio popieriaus bei vario.
O mielas dziaugsmo rytmeti, kodel i liudna vakara keiteis,
Nesigailedamas zmogaus nei paukscio, klykiancio ant mariu.

Nesigailejai ne manuju vekseliu - juose isbluko parasai,
Ir balto pargamento popierius seniai pagelto, -
As juos visad siame varzytiniu pasaulyje tevertinau mazai,
O siandien pasakau: Tegu palieka viskas veltui.

Tegu palieka veltui meile, maldos, skausmo asara gryna,
Kuria zmogaus sirdis, lyg dziustanti lankoj zple pajuto,
Kad tik didieji turtai - dziaugsmas ir jaunyste su daina
Sioje ilgoj infliacijoj nezutu.

Kennebunk Port, Maine,
1949.VIII. 1

(Niekad nespausdinti.
J. L. A.)

V

L. Andriekus

Ž U V Ė D R O S

> Kai užsimerkiu, matau žuvėdrą -
> balta ji atskrenda iš tolybės, ten
> jūsų pajūryje...
> Iš A. V. laiško

Taip neseniai virš marių krykštavo žuvėdros,
Skaisčiai mirgėjo bangos saulės spinduliuos,
Ir rodės mums, jog amžinai tviskės tos dienos giedrios,
O vandenys žalsvi ramiai liūliuos.

Sakei nematęs niekad vakarų tokių žavingų,
Nei saulėj mirgančių žuvėdrų taip gražiai -
Tu neturėdamas tenai nei popieriaus, nei knygų,
Anuos saulėlydžius į savo širdį įrašei.

Ir vėlų rudenį,kai už langų nerimo vėjai,
O viduje kankino sielą vienuma tyli,
Žuvėdrą baltą,saulėj mirgančią regėjai,
Lengvai, lengvai atskrendant iš toli.

Tik neregėjai, kaip tos marios baisiai ūžė,
Kaip blaškėsi pailsusios žuvėdros virš uolų,
Kaip didžios bangos prie krantų šiaubingai lūžę,
Užbaigdavo dienas atodūsiu dusliu...

Dabar čia vėl visai ramu, net kartais giedra -
Aš gaivinuosi jūrų vienuma vėsia,
Ir tavo laimė, kaip balta, graži žuvėdra
Labai dažnai sumirga mano akyse.

Providence, R. I.,

1948. XII. 14

Leonardas Andriekus

G O R D I J A U S   M A Z G A S

Kas ta mazgą rišo, niekas nebeklausia,
Ir kaip jį atrišti, jau nebus kalbos –
Ten pailso rankos, pirštai sumaniausi,
Bet gyvent svajonėm širdžiai nepabos.

Juo labai domėjos pitijos nervingos,
O sofistai degė sarkazmu karčiu,
Traukės ir išminčiai nuo dulkėtos knygos,
Niekur neužtikę laimės paslapčių.

Bėgo vargsai žmonės, mazgą žiūrinėjo,
Ir kiekvienas mane: gal kaip nors atleis –
Būtų ten nušvitę ir sapnai manieji
Su pirmaisiais ryto saulės spinduliais...

Taip užvaldė širdis ateities miražas,
Jog svajonių pilys, rodės, nebegriūs,
Bet miglom pavirto ~~visos~~ mano viltys gražios,
Kai iškėlė kardą riteris žiaurus.

O jei jis nebūtų mazgo to nukirtęs,
Gal man būtų tekus ta Frigų šalis –
Ten nevysta rožės, ten negelsta mirtos,
Ten siūbuoja sodai amžinai žali!

Gary, Indiana,
1949. IV. 17

Dainius SOBECKIS

**LEONARDO ANDRIEKAUS GYVENIMAS IR KŪRYBA:
ASMENYBĖ IR KRIKŠČIONIŠKASIS UNIVERSALIZMAS**

Daktaro disertacija

Išleido ir spausdino – Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)
Užsakymo Nr. K13-032. Tiražas 12 egz. 2013 04 19.
Nemokamai.